DES.
ERASMI
ROT. DE DV=
PLICI COPIA VERBO-
rum & rerum Commentarij duo: multa
Capitum, formularumq; acceßione
locupletati, ac M. Veltkirchij
Commentarijs longè
doctißimis e-
narrati.

LONDINI.
EXCVDEBAT SIBERTVS
ROEDIVS ANNO
1556.

Juvenal
Ejus Satyrae Orationes
Inhibitio

with the flowers of Rosmary & boyle
the in Rayne water then wasshe your
face with it & vse of it for to drinke
& so you shall make your self fair

Take a little verge alone & breake
it a sonder in to small peces then
take the white of a egge newely
layed & myxe at the instant with your
shall set on the fyre in a little pan
braded in the alone & bray it so
vntyl you se it boyle myngell it
with a lyttell styrke & vse it warme
garde annoynt well your self
three or fowre dayes

BIBLIOTHECA·BODLEIANA·

D. ERASMVS ROTERODAMVS

Ioanni Coleto, Decano S. Pauli apud Londinum S. D.

NOn possum equidem non vehemẽter laudare Coletę singularem istam, vereq; Christianã animi tui pietatem, qui conatus tuos omneis: omnia vitæ studia semper huc destinaris, nõ vt tuis priuatim commodis consuleres, sed vti patriæ, ciuibusq; tuis quã plurimum prodesses. Necq; minus admiror iudicii, qui duas præcipuè res delegeris, quibus id cumulatissime consequi posses. Videbas enim amplissimũ charitatis fructũ in eo situm esse, si quis assiduis concionibus, sacraq; doctrina, Christum populariũ suorum animis inserat. Quo tu quidẽ in negotio iam annos complureis versaris, nõ dicam quanta cũ laude, quã tu adeo nõ spectas, vt nec admitas, sed certe magno cũ fructu. Quo nomine Paulus ille tuus alioqui modestissimus subinde gloriatur, ac sese sancta quadã insolentia iactat. Deinde quod proximũ existimabas, ludum literarium longe pulcherrimum at magnificentissimum instituisti, vbi subelectissimis ac probatissimis præceptoribus, Britannica pubes rudibus statim annis simul & Christum, & optimas inbiberet literas. nimirum grauiter intelligens, & in hac ætate velut herba, spem Reipublicę positam esse, & quanti referat in omnem vitam, protinus ab incunabilis optimis imbui. Iam vero quis non admiret etiam generosam istam animi tui celsitudinem ac sanctam (vt ita dixerim) superbiam, qui verunq; hoc in patriam officium ita gratuitum, ac syncerum esse volueris, vt nec ex tot annorum laboriosissimis cõcionibus vel tenuis factus sis ditior, cumq; tua seminaris spiritualia, nullius vnquã carnalia messueris. & scholæ sumptus, tam videlicet ingenteis, vt satrapam quoq; deterrere possint solus omneis ferre volueris. Et cum vulgus hominum nullã in re libentius socium accersere soleat, tu patrimonii, tu censum vniuersum, ad hæc domesticã etiã suppellectilem profundere maluisti, quam vllum mortalẽ in istius gloriæ partem admittere. Quæso quid istud est aliud quam in vniuersos tuorũ liberos, in vniuersos ciues animum plusquam paternum gerere? Teipsum spolias, vt illos locupletes: teipsum nudas, vt illos ornes: teipsum laboribus conficis, quò tua soboles vegeta fiat in Christo: breuiter totũ te impendis, vt illos Christo lucrifacias. Nimium profecto sit inuidus, qui talia conanti non impensissime faueat, impius qui reclamet & obstrepat, hostis Angliæ qui nõ pro sua virili, adiumẽti aliquid conferre studeat.

Ego ſane non ignarus, & quantum Angliæ debeam publicè, & quantopere tibi priuatim ſim obnoxius, officij mei ſum arbitratus, literarium aliquod munuſculũ in ornamentum ſchołæ tuæ conferre. Itaq; duos hos nouos de Copia Commentarios, nouę ſcholæ nuncupare viſum eſt, opus videlicet cũ aptũ puerilię, tum non infrugiferum ni fallor, futurũ. Sed quantum habeat eruditionis, quãtumue ſit vtilitatis allaturus hic labor meus aliorum eſto iudicium. Illud vere mihi ſumere poſſum, argumentum hoc à me primum & excogitatum & proditum fuiſſe. Nam quod Iulius Pollux Græcus & antiquus autor, ſingularum rerum vocabula per locos digeſſit, & ſynonyma quædam ac finitima velut in aceruos cõgeſſit, quis nõ videt, q̃ id ſit à noſtro inſtituto alienum? Neq; enim Iſidoros, Marios, aut Philiſcos libet commemorare, homines in tantũ alienos à copia, vt ne ſemel quidẽ quę ſentiunt. Latinè poſſint efferre. Iam vero libellus ille, qui Ciceroni inſcribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis ſtudioſo, ex illius ſcripis collectum arbitror) quæſo quid aliud habet quam tumultuariam paucarum vocum congerię? Nos formulas quaſdam copiæ, ceu fontes oſtendere ſumus conati, ſic vt à generalibus per gradus ad particulares deueniremus. Quãquam & fateor, & doleo huic operi iuſtam curam defuiſſe. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus temere congeſſeramus, ad quam expoliendam plurimis vigilijs, plurimorum autorum lectione videbã opus fore. Itaq; non admodum in animo erat ædere. Verum cum intellexiſſem quoſdam his commentarijs inſidiari, parũq; abfuiſſe, quin incaſtigatiſſimos etiã ædiderint, coactus ſum vtcunq; emendatos in lucem emittere. Nã id malũ viſum eſt leuius. Bene vale Colete optime. Londini. Anno 1512. 3. Cal. Maias.

DES.

DES. ERASMI ROTERODAMI DE VERBORVM COPIA COMMENTARIVS PRIMVS.

Periculosam esse Copiæ affectationem. CAPVT PRIMVM.

NON est aliud uel admirabilius uel magnificentius, quàm oratio, diuite quadam sententiarum, uerborumque copia, aurei fluminis instar exuberans: itaque est profecto, quæ non mediocri periculo affectetur, propterea q; iuxta prouerbium: Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Vnde non paucis mortalibus usu uenire uidemus, ut diuinam hanc uirtutem sedulò quidem sed parum fœliciter æmulantes, in futilem quandam, ac deformem incidant loquacitatem, dum inani, citraq; delectum congesta uocum & sententiarum uerba, pariter & rē obscurant, & miseras auditorum aures onerant, adeò ut literatores aliquot, hac ipsa de re, si dijs placet, etiam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti uideantur, quàm q; copiam professi, suam prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos cōmouit, ut partim è medijs artis rhetoricæ præceptis ad hoc institutum idonea deligentes, partim quæ diuturno iam dicendi scribendiq; usu sumus cōsecuti, uariaq; plurimorum autorum lectione obseruauimus, accommodantes, utraq; de copia rationes aliquot, mox exempla, denicq; formulas complures proponeremus: non id quidem conantes, ut libro rem omnem absolutè complectamur: sed æditio ue-

Horatius. I. Epistola.

luti cõmentariolo, doctis & studiosis viam aperuisse cuncti, quasiq; syluam quandã operis futuri subministrasse: siue q; solo iuuandi studio ad hoc laboris capessendum inducti nõ inuidemus si penes alium sit uel tota gloria, modò à nobis ad studiosam iuuentutem aliqua manarit utilitas, siue q; grauioribus studijs addicti sumus, quam ut in his utilissimis quidẽ illis etiam ad maxima, sed tamen in specie minutis, iuuet permultum operæ collocare.

PRAEFATIO IN COPIAM Erasmi.

QVia non decet ignorare titulum libri quem legis, ideoq; à definitiõe qualis explicetur rectè me incipere puto Inscribitur ergo hoc opus Erasmi de duplici copia, verborum ac rerum, verum copia est facultas eiusdem sententiæ, vel rei variandæ multipliciter, alia atq; alia orationis forma, & argumentorum figurarumq; varietate. Et hęc quidẽ copia est duplex, scilicet verborum & rerum copia Verborum quidem copia nascitur ex Grãmatica, rerũ copia nascitur ex Dialectica. Sed vtriq; suum oratiõis ornatum, & lumen adfert Rhetorica. In primo itaq; cõmentario à principio in septimum vsq; caput reddit Erasmus attentum auditorem à cõmendatione & laude copiæ. Atq; sic emeretur benevolentiam lectoris, in cuius gratiam & vsum vtilissima se præcepta traditurũ esse de copia vtraq; promittit. Deinde in capite septimo plenius proponit & definit vtrãq; copiam, & primaria capita enumerat. Reliqua ergo nobis progredientibus se offerent, adeò vt superuacaneum sit prolixum huius operis encomium decantare, cuius vtilitatem studiosi tum demum non modo gustabunt, sed plenè abundeq; haurient, cum ipsi imitatione & sedulo vsu tales regulas copiose dicendi sibi fecerint familiares. Nam quæ vel à grãmaticis sparsim, vel à nonnullis Dialecticis argutè, vel à multis Rhetoribus prolixè tradita sunt præcepta de copia, & promptitudine facilitateq; dicendi, Latinè & perspicua illa Erasmus in vnum suum cõmentarium nõ solum clarè colligit, verum etiam exẽplis & experimentis comprobat: Quæ docendi ratio quadrat maximè ad iuuenilem captum.

IN CAPVT PRIMVM.

PRima cõmendatio copiæ à difficultate: quæ enim pulchra sunt, difficilia sunt. Incipit aũt à comparatione. De laude

copiosæ orationis abunde est apud Cicero. in præfatione oratoris ad Q. Fratrem, & apud Fab in fine. 12. Adire Corinthum .i. rem difficilem assequi, vide Gellium in lib. 1. caput. 8. Aemulantes) iuxta illud. Stulti dum vitant vitia, in contraria currũt Quæres) id est, difficultas. Rationes, id est, regulas. Exempla, experientias. Formulas) scilicet Synonomiæ. Libro) .i. vnico cõmentario Omnem rem) scilicet tam late patentem. Absolute id est, perfecte. Cõmentariolo) .i. extemporaneo scripto vel indice. Viam, scilicet ad plura quærenda. Syluam) id est materiã rudem & impolitam. Manarit) id est, prouenerit. Grauioribus) scilicet theologicis.

A quibus inuẽta, & à quibus exercitata Copia.

CAP. II.

POrrò ne quis *hoc inuentum tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspernãdũ existimet, sciat hanc orationis uariandæ rationem ab homine doctissimo pariter et diligentissimo Quintiliano locis aliquot leuiter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium cõtrahendi sermonis uiam ostendisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si quod admonuit Fabius, ad plenum tradere uoluisset, non admodum futurum erat opus ijs meis præceptiunculis. Accedit ad huius negocij commendationem, quod neutiquam piguit uiros omnis doctrinæ primipes diligẽter in hoc genere exerceri. Siquidẽ extant etiamnum mirabiles aliquot Maronis experientiæ de speculo, de fluuio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de signis cœlestibus. Idem satis indicat Apologus ille Æsopicus de Vulpe & Coruo, quem Apuleius mira uerborum parsimonia perstringit, & eũdẽ plurimis uerbis quam fusissime explicat, exercendi uidelicet ostentandiq; ingenij gratia. Sed age quem tandẽ posit postha hac huius studij pœnitere, qui Ciceronem uideat illũ omnis eloquentiæ parentem, adeo huic exercitationi indulsisse, ut*

Apuleus in libro de Dæmonio Socratis.

cum Mimo Roscio familiari suo solitus sit contendere, utrum ille sæpius eandem sententiam uariis gestibus effingeret, an ipse p eloquētiæ copiā sermone diuerso pronūciaret

IN CAPVT II.

SEcunda commendatio & laus copię ab inuentoribus copię & ab autoribus qui eam exercuerunt, non tantū per lusum, verum & serio in grauibus argumentis, iuxta & minutis. Neotericum). i. nouitium. Aliquot) vt in. 8 lib. cap. 1. & in. 10. cap. 1. Nam Quintilianus in eo lib. 10. peculiariter docet & ostendit modum bene discendi & studēdi, qua ratione acquiratur verborum, orationis ac rerum copia, quæ fluit ex verborum & rerum scientia, quam suppeditat multa optimorū autorū lectio. Copiam vero instruit imitatio & scriptio. Sophistas) scilicet Græcos. Exolicandi, scilicet per copiam, quia contrariorū eadē est doctrina. Ad plenum, vt etiā regulas & præcepta de copia ostendisset, non solum exempla. Apuleius) in floridis Sed age (ab authoritate Cic Gestibus) scilicet corporis. Vt cū Mimo) Vide Plutarchum in Cicerone.

Autores quemadmodum luserint ostentatione Copiæ. CAP III.

QVid quod ijdem autores non in palæstra solum, uerum etiā in opere seriò nonnunq̄ ostentāda copia luserunt, dum rem eādē nūc ita cohibent, ut adimere nihil queas, nunc ita locupletant dilatantq̄, ut nihil possit adiungere. Homerus teste Fabio utraq̄ iuxta re mirabilis est, tum copia, tum breuitate. Quāquam in præsenti animus non est exempla persequi, tamē unum atq̄ alterum ex uno Vergil. proferemus. A quo quid breuius dici potuit, q̄ illud: Et cāpos ubi Troia fuit? Pauciſſimis uerbis ut ait Macrobius ciuitatē hausit et absorpsit, ne ruina quidē relicta. Rursum hoc ipsum audi quam copiose:

Venit summa dies & ineluctabile fatum
Dardaniæ, fumus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit, incensa Danai dominantur in urbe.

Opē

O patria, ò diuum domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidum:
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut poßit lachrymis æquare labores?
Quis fons, quis torrès, quod mare tot fluctibus, quò hic uer Exploratio
bis inundauit? Verũ hoc exemplũ ad ſententiarũ copiã ma-
gis referrẽdũ aliqui uideatur. Luſit et uerborũ luxuria, cũ ait
Superat ne, & ueſcitur aura
Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?
Sed hoc Naſoni familiarius eſt, ita ut eo nomine taxatus ſit
quod in copia modũ non teneat. At taxatus à Seneca cuius
totã dictionẽ damnant Fabius, Suetonius & Aulus Gellius.

IN CAPVT III.

PAlæſtra) .i tanquam per luſum. Cohibent) i. breuiter perſtringunt, vel efferunt. Locupletant) i. copioſe explicant. Teſte Fa) in 10. ca. 1. Quanq̃) quia ſigillatim exempla indicare & perſequi, pertinet ad iuſtã interpretationẽ vel ad collationẽ autorũ qui breuiter, & qui copioſe ſcripſerint. Vt ſi quis cõferat vitas Græcorũ Imperatorũ ab Aemilio Probo ſcriptas, cũ illis quas Plutarchus enarrat. Illud) In. 3. Aeneid. Macro) in. 1. cap. 1. Saturna. Ne puina) quia id quod fuit, iam nõ ſupereſt. Hoc ipſum, de excidio Troiæ. Explicat) ſcilicet in. 2. Aeneid. Dies) circunſtantia temporis. Fatum ineluctabile. i excidium vel exitium fatale 2. circunſtãtia. Fuimus Troes) Synonymia, nam idẽ ſignificant illa tria: Ilium, eſt indiuiduum. Dardanidum. i. Troianorum, & eſt patronymicum. Ferus omnia, à cauſa efficiente nõ fuit humanarum virium excindere tantam vrbem niſi peculiari fato. Ferus) male propitius. Argos, id eſt, ad Græcos. Incenſa) alia cauſa efficiens. O patria) affectus ab exclamatione. Quis cladem) amplificatio a ſignis. Illius noctis) ſcilicet qua capta eſt Troia. Labores) id eſt calamitatem. Quis fons) verba Macrobij. Hic) id eſt. Vergilius. Sententiarum) ſcilicet, quia cõtinet enumerationem cauſarum & diſtributionem. Luxuriæ) id eſt, copia. Superat) id eſt, ſuperſtes ne eſt. Veſcitur aura) Periphraſis ſumpta ab effectu vel ſigno, ſpirat ne: quia omne ſpirãs viuit, & omne viuens ſpirat. Nec adhuc) Synonymia ex oppoſito. Sed hoc ſcilicet vti copia verborũ. Naſoni) id eſt, Ouidio. Non teneat) Exempla huiuſmodi verborum copię multa ſunt

in Metamorpho. vbi Ouidi. in opere serio tamen non abstinet ab ostentatione copiæ, vt in.13.lib.in querela Hecubæ. Cuius)id est, Senecæ Fabius)in.10.cap 1. ad finem. Suetonius) in libello de Rhetorica. Gellius.12.cap.2.

Quibus vitio data immodica Copia.

CAP. IIII.

NEq; quicquã mea refert, si quibus uel immodica, uel perperam affectata copia, uitio data est. Nam in Stesichoro Quintilianus notat nimis effusam, & redundantẽ copiam: sed ita notat ut uitium esse fateatur non admodum refugiendum. Æschylo probro datur in uetere comœdia, quod bis idem dixerit ὑκω ηξὶ κατέρχομαι. Interdũ Seneca uix fert Maronem eundem sensum bis aut ter ac amentem. Et ne frustra longum catalogum recænseam, non defuerunt qui M. etiam Tulliũ, ut Asianũ ac redũdãtem nimiaq; luxuriantem copia damnarent. Sed hæc ut dixi, nihil ad me pertinẽt, qui quidem non quomodo scribendum aut dicẽdũ sit præscribo, sed quid ad exercitationem faciat ostẽdo, ubi quis nescit omnia iusto maiora esse debere? Deinde adolescentiam instruo, in qua Fabio non displicet orationis luxuries, propterea quod facile quæ supersunt, iudicio resecentur, quædam etiam ætas ipsa deterat, cum interim tenuitati atq; inopiæ, nulla ratione mederi queas.

In ramis Aristophanis. Id est Vemo & post limio redeo.

IN CAPVT IIII.

EXpolitio à cõtrario, quod liceat etiam liberius etiam vsurpare copiam, præsertim iuueni. Stesichoro) Poetæ Lyrico, qui est vnus ex antiquis Lyricis, cuius tamen nihil extat. Aeschylo) poetæ Tragico, qui longe post Stesichorum fuit. ὑκω ηξὶ) de hoc uide Gellium in.13.cap.14.ubi citat locum ex Aristophane. Asianum) id est immodicè copiosum, vide Fa. lib.10.cap.1.& in.12.cap.10. Fabio) in libr. 10 cap.3.& 4.& apud Ciceron. in 1. de oratore. Tenuitati) id est breuitati nimiæ. Quædam etiam) Sic Cicero in prologo Bruti testatur suam orationem canescere, & quodammodo deferuescere.

Eiusdem

Eiusdē artificis esse breuiter & copiosē dicere.

CAPVT V.

IAm si qui sunt, quibus usq; adeò placet Menelaus ille Homericus ὀλιγόμυθος, rursum displicet Vlysses fluminis instar hybernis auctis nimbis ruēs si quos impendio Laconismus ille, & breuiloquentia delectat, ne hi quidem nostro labori debent obstrepere, quippe quem nec ipsi sint infrugiferū experturi, propterea quòd ab eadem ratione profici sci uideatur, ut uel breuissime dicas, uel copiosissimē. Siquidem quēadmodū argutè Socrates apud Platonē colligit, eiusdē hominis esse scitè seu mentiri seu uerū dicere, ita nō alius artifex melius ad breuitatē arctabit orationē, q̄ qui ualeat eandem q̄ maxime uaria supellectile locupletare. Nam quantū ad uerborū attinet breuitatē, quis constrictius dixerit quam is, cui promptum sit ex immenso uerborū agmine ex omni figurarū genere, statim deligere, quod sit ad breuitatem accommodatissimum? Rursum quantum ad sententiæ breuitatem, cui magis in manu fuerit rem quam paucissimis expedire uerbis, quam qui cognitum ac meditatum habeat quæ sint in causa præapud, quasiq; columnæ, quæ proxima quæ locupletandi negotij gratia sint ascita? Nemo ærtius certiusq; uidebit, quid citra incommodum possit omitti, quam is qui quid, quibus modis addi possit, uiderit.

IN CAPVT V.

Altera expolitio ex contrariis per exemplum Homericum, de quo Gellius in. 7. cap. 14 & admonet hoc eiusdem esse artificis esse breuiter & copiose dicere. Breuem quidem orationem Dialectica disponit copiosam verò instruit Rhetorica. ὀλιγόμυθος). *i. nō multiloquus, non uerbosus.* Laconismus) id est breuiloquētia, quali gaudebant Lacones vt scribit Plutarchus quoq; *in Lycurgo.* Siquidem) probat à χρεία Socratis. Ascita) hoc Dial. est officium, videre quæ omitti, vel non omitti possunt commodè in tractanda causa.

De stulte

De stulte affectantibus vel breuitatem, vel copiam. CAP. VI.

QVòd si casu, uel huc, uel illuc ducimur, periculũ est ne nobis usu ueniat, quod quibusdã Laconismi κακοζήλοις uidemus euenire. Qui cũ pauca dixerint tamen in ipsis pauciꝭ multa super sunt, ne dicam omnia. Sicut e diuerso imperitis Copiæ affectatoribus euenit, ut cum immodice loquaces sint, tamen parum dicãt, multa nimirũ dictu necessaria prætereũtes. Nostræ igitur præceptiones eò spectabunt ut ita rei summam quam pauciꝭssimis complecti possis, ut nihil desit, ita Copia dilates, ut nihil redundet tamẽ, liberũq; tibi sit cognita ratione, uel Laconismũ æmulari si libeat, uel asianã illam exuberantiã imitari, uel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

IN CAPVT VI.

QVi modus in copia sit seruandus, ne aberret in vanam loquentiam & futilem loquacitatem. Huc ad breuitatẽ. Illuc) id est, ad copiam. κακοζήλ) id est, affectatoribus incautis. Ne dicam omnia) quia sunt inepta. Prætereuntes) scilicet & tantum supruacua ingerentes. Qꝫ pauciꝭssimis) id est, Dial. Dilates scilicet rhetorice. Ratione) id est, arte & prudentia. Mediocritatem) quia Rhodium genus dicendi erat mediũ inter breue & copiosum. Vide Macr. librum 5.

Duplicem esse Copiam.

CAPVT VII.

POrrò duplicem esse Copiam nõ arbitror obscurũ esse uel Fabio declarante, qui inter cæteras Pindari uirtutes præcipuè miratur beatissimam illam rerũ uerborũq; copiam. Quarum altera cõsistit in Synonymia, in Heteroſi sive Enallage uocum, in Metaphoris in mutatione figuræ, in Isodynamijs, reliquisq; id genus uariandi rationibus. Altera in congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dissimilibus, contrarijs, atq;

alijs

aliis hoc genus modis quos suo loco reddemus accuratius, sed est. Hæ quanquam alicubi sic cõiunctæ uideri possunt, ut haud facile dignosca, ita alteri inseruit altera, ut præceptis potius quam re atq; usu discretæ uideantur, nos tamẽ docendi gratia ita se parabimus ut neq; superstitionis in secando, neq; rursum negligentiæ merito damnari possimus.

IN CAPVT VII.

SEptimo hoc capite docilem reddit Erasmus lectorem breuiter & perspicuè proponens partitionem totius operis huius & materiæ institutæ, scilicet duplicem esse copiam, nempe verborum ac rerum. Copia verborum est prompta facultas eiusdem sententiæ variandæ multipliciter, & hęc prorsum fluit ex scientia verborum quam studioso suppeditãt, primum grãmatica, deinde lectio diligens, obseruatioq; bonorum, & præcipuè copiosorum autorum. Deniq; usus latinè loquendi familiaris & qnotidianus. Constat aũt hæc prior copia in Verborũ delectu potissimum, vt infra eod. cap. 10. & sequentibus ostendam, quia verborum alia sunt propria, alia synonyma, alia figurata. Quanq; sint & aliq; vocabulorum differentiq. Sicut aũt ex literis connexis fiunt syllabæ, ex syllabis dictiones, ita ex dictionibus componitur oratio perfecta, plenum sensum referens: cæterum ficut vocabula sunt varia, ita & oratio. Est autem vniformis, aut multiformis, & varia, prout oratio alia est breuis, alia longa, pro dicentis arbitrio. Verum in genere septẽ sunt capita copiæ verborum, de quibus præcipitur. A capite 10. vsq; in 11. primum caput est Synonymia duplex scilicet verborum, de qua in cap. 10. & sequentibus duobus & Synonymia constructionis, de qua in cap. 11. Ad hanc refertur etiam æquipollẽtia triplex, de qua in cap. 24. & sequentibus duobus Secundum caput est Heterosis vel Enallage partis aut accidẽtis de qua infra eodem cap. 13. Tertium caput est Metaplasmus hoc est, schema orthographiæ aut prosodiæ in versu vsitatius q̃ in prosa. De hac infra in fine cap. 13. Quartum capnt est tropus dictionis & metaphora cum suis partibus infra eodẽ cap. 14. Quintum caput est tropus orationis, vt allegoria, ironia, infra eodem cap. 18. Sextum caput est Schema dictionis primi ordinis, qualia attingit tantum cap. 30. Ad cuius finem admonet quoq; de connectendis, aut resoluendis commatibus, mẽbris & periodis. Septimum cap. est. Schema orationis secũdi

ordinis

ordinis, quæ ita item attingit cap. 32. quia vt metaplasmata grammaticis, ita schemata dictionis & orationis à Rhetoribus traxant copiosius. Atq; hæc capita copiæ verborum in vniuersum referri possunt ad triplicem Synonymiam scilicet verborum, constructionis & figurarum. Nam hæc copia tripartiam orationem mutat & variat, primo, cõmutatis verbis, secundo, cõmutata constructione, tertio cõmutatis figuris atq; schematibus, quæ tria tamen eandem sententiam referunt aliis & aliis verbis. Et in hunc modũ propositum habemus breuem indicem primi cõmentarii. Declarante Fab. scilicet in libro 10. cap 1. Altera) scilicet verborum copia Synonymia) de quã in cap. 11. & 12. Mutatione figuræ) i. schematibus dictionis infra cap. 30. vel in schematibus orationis infra cap. 32. Isodynamijs) i. æquipollẽtijs infra cap. 24. Altera) scilicet rerum copia. Hæ) scilicet duæ copiæ. In secando) In discernendo. Ad finem capitis addita. Copia verborum non auget quidem corpus orationis & materiã, sed tantum variat fingitq; orationem & verba, sed copia rerum auget ipsum corpus orationis & materiam dilatat prolixiusq; explicat.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

CAPVT VIII.

NVnc quo studiosa iuuentus propẽsioribus animis in hoc studium incumbat, quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principio quidem in totum ad phrasim illa non parum adferet momenti hæc uariandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad uitanda ταυτολογίαν uitium eum fœdum, tũ odiosum. Ea est eiusdem uerbi aut sermonis iteratio. Neq; raro usu uenit, ut idem nobis crebrius sit dicẽdum. Vbi si destituti copia aut hæsitabimus, aut κόκκυγα in morem eadem identidem occinemus, neq; poterimus sentẽtiæ colores alios alios q; uultus dare pariter et ipsi ridiculi erimus, nostram prodẽtes infantiam & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία, quẽadmodũ Fabius ait, quæ nulla uarietatis gratia leuat tædium, estq; tota coloris unius. Quis autem est auribus usq; adeo patientibus, ut uel paulisper ferat orationem ubicq;

Elocutionẽ intelligit. Vide Fabiũ lib. 8.

De Coccy. Plin. lib. 10. capite. 9.

ubiq; sui similem? Tantam ubiq; uim habet uarietas, ut nihil omnino tam nitidum sit, quod non squalere uideatur, detrahatus commendationem. Gaudet ipsa natura uel in primis uarietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil usquã reliquit, quod non admirabili quodam uarietatis artificio depinxerit. Et sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animus circunspectat, in quod se ueluti nouum intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undiq; tædio protinus auertitur. Atq; ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantũ malum facile uitabit, cui promptum erit sententiam eãdem in plureis formas uertere, quã Proteus ipse se transformasse dicitur. Neq; uerò mediocriter contulerit hæc exercitatio ad extemporalem uel dicendi, uel scribendi facultatem, præstabitq;, ne subinde uel hæsitemus attoniti, uel turpiter interfileamus. Neq; difficile fuerit, uel temere ceptam orationem commode ad id quod uolumus deflectere, tot formulis in procinctu paratis. Præterea in enarrandis autoribus, in uertendis ex aliena lingua libris, in scribẽdo carmine, nõ parũ adiumenti nobis attulerit. Siquidẽ in ijs, nisi eruimus his instructi notionibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri aut muti deniq;.

IN CAPVT VIII.

Tertia laus & cõmendatio copiæ ostenditur hoc cap 3 ab immensis eius utilitatibus & cõmodis. Nam utraq; copia adfert omnino quatuor utilitates, quia primũ copia valet ad latinam, emendatam, perspicuam atq; ornatam rationem dicendi, & hic finis est ei eum grammatica & rhetorica communis. Secundo valet ad euitandã eloquutionis, hoc est verborum atq; rerum uitia. Tertio valet ad extemporalem facundiam, facilem & emendatam acquirendam, cuius est plurimus usus, in scholasticis seriis, & forensibus quoq; negotijs, & quæ facultas magnam laudem cum dignitate adfert dicendi, ut Fabius in 10. cap. ultimo indicat. Quarto valet ad exponendos & intelligẽdos authores. Ad hæc ergo quatuor studiosis necessaria est utraq; copia, id quod uerbosius paulo iam iubet explicare

cum

cum requiratur, præsentis capitis materia, Latinitas cõsistit in verbis propriis & significantibus, & in grammatica, cõgruitate verborum constructione. Perspicuitas constat item proprietate & facili æquabilique cõpositione sermonis, secundum cõmata, membra & periodos. De qua infra in fine capitis. 30. & Fabius in. 8. cap. 21. Ornatus vero est in figuris, Grammaticis, & Rhetoricis, de quo Fab. in. 8. cap. 3. & sequentibus & hæc tria, vt dixi, spectant ad primam vtilitatem copiæ. Porro vitia in oratione sunt, aut rerum aut verborum. Vitia rerum, hoc est, inuentionis, cum sint quidem innumera, tamen his sex generibus comprehenduntur, quæ sunt falsum, stultum, contrarium commune, superuacuum, ineptum. De his Fab. in. 3. cap. 3. Atq; hæc rerum vitia cauere docet dialectica, aperiens locos sophisticos, quibus incautiores decipiũtur, sed cauti ex his se facile explicant, discernentes inter verum & falsum, inter certa & dubia. Huc etiam requiritur certa scientia rerum, petita ex philosophia, secundum illud Horatij:

Scribendi rectè sapere est principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.
Et quid sit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non.

Verborum deinde vitia referuntur in hæc tria genera scilicet Barbarum, Obscurum, & inornatum, quæ genera pugnant contrarijs virtutibus orationis, quia latinitati barbarũ, perspicuitati obscurum, ornatui inornatum opponitur, quod appellant quidam inordinatum. Verum species horum trium generum vitiosorum à Grãmaticis & rhetoricis certo numero collectæ sunt. 27. circiter, & descriptæ, vt facilius deuitentur agnitæ. Barbari itaq; species sunt tres, ita vt primum eloquutionis vitiũ sit barbarismus, error in ortographia, prosodia, vel etymologia. Secũdum Barbarolexis, hoc est, cum barbara, & peregrina vel inusitata dictio inseritur orationi. Tertium solœcismus, hoc est incongrua oratio peccans contra regulas Grammaticæ & latinitatis, vt supplico te, adiuuo tibi. De his vide Gellium lib. 3. cap. 10. & in 13. cap. 6. Suntq; hæc peculiariter pueris etiam ate; vitanda quæ Grammatica docet caucre, & emendata loquendi cõsuetudo. Opponitur aut barbaro, vt dixi latinitati prima orationis virtus, de qua Fab. in. 3. cap. 6. & in sequentibus duobus, & in. 8. cap. 1. vbi docet latinitatem cõstare his quatuor, regula, analogia, autoritate, & consuetudine. Obscuri autem quod inordinatum dici potest, species, diuerso modo numeratur ab eruditis sed parũ admodum refert. Sunt ergo vulgo decem obscuri species, vt eloquutionis quartũ vitium sit impro-

pricti

prietas, vt habeo tibi fidem, pro ſcio tibi fidem, cum ſignificet proprie, credo tibi, vt dare verba pro loqui, cum ſignificet verbis decipere, & circũ ducere. Quintũ eſt Ambiguitas, ęqui uocatio verbi aut orationis, vt dicunt Vergilium vidiſſe Ciceronem. Hic neſcias vtrum Cicero Vergilium, an Vergilius Ciceronem viderit, & de vtroq; horum vitiorũ docetur in locis ſophiſticis. Sextũ, Hyperbaton, perplexitus. i. impedita & cõfuſa conſtructio, vel iuſto longior, qualem facere ſolent impetiti affectatores periodorum, tametſi nec Liuius quãdoq; nec alij ptobati autores abſtinẽt ab hyperbatis, quos tamen excuſat autoritas. Septimũ, Pleonaſmus, ſuperfluitas, vt oculis video venientem, vt pedibus ambulat. In quod aberrant fere, q̃ immodicè vtuntur periphraſi. Octauum Periagoligia, id eſt, ſuperuacuũ vel nimium, pleonaſmo affine vitium, niſi q̃ verbis ſolet fieri pluribus, à quo nec Ouidius abſtinet alicubi, ſed cum gratia vtitur, præſertim in mouendis affectibus, vt in cõmiſeratione, in dolore, in luctu, quia dolor & affectus facit diſertos atq; verboſos. Vide querelam Hecubę in 13. Meta. Nonũ Tautologia, nugatio, hoc ẽ inutilis repetitio eiuſdẽ verbi vel conſtructionis, quæ ſæpe ingeminatur magno audientiũ faſtidio, id quod aridis & inexercitatis plerunq; accidit, vt eadẽ per eadem dicant, & eandẽ quaſi cãtilenam recantitent, chordaq; oberrẽt eadem. Decimum Periergia curioſitas, quæ & leptologia id eſt futilitas vocatur, cũ de re nihili & in ſententia leuicula multum verborum abſumimus, nimisq; futiliter immoramur, id quod copiam malè affectantibus eſt valde obuiũ tametſi & Homerus & Ouidius cum gratia ſæpè immorẽtur, leuiculis aliquanto curioſius deſcribendis, vt in 5. Iliad. vbi deſcribitur currus Iunonis, & alibi. Vndecimũ Macrologia, garrulitas, cum tota oratio vel aliqua ſententia fit iuſto longior, vt audientem fatiget, ſicut: Nõ miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo ſit. Apuleius immodicè garrulus eſt in fabella pſychis, tametſi ea requirit allegoriã. Duodecimum Eclypſis, id eſt, defectus, cum neceſſaria dictio ſentẽtiæ deeſt, ita vt perfectum ſenſum non referat, quale eſt in Vergilio 3. Aeneid. Quẽ tibi iam Troia Qualia multa in epiſtolis ad Atticũ deprehenduntur, vbi ſæpe Cicero maluit obſcurius ſignificare quid ſuo Attico. Decimumtertiũ Brachylogia cõciſum, cum de re gratui nimis breuiter & anguſtè loquimur, quæ longiorẽ & apertiorem requirebat ſermonem. Ab hac non abſtinet ſæpe Plinius maior, eſtq; hæc familiaris Symmacho rhetori & Auſonio in epiſt. Atq; hæ ſunt deceẽ ſpecies obſcuritatis, cui opponitur

ſecunda virtus orationis perſpicuitas, cõſtans proprietate, ſen ſu & compoſitione, vt docet Fabius in. 8. cap. 2. Cæterum inor dinati ſpecies ſunt. 14. breuiter deſcribendæ. Decimum quartũ elocutionis vitium eſt tapinoſis, humilitas cũ ineptè vocabu lum ſordidum, & iacentem, ſeruilemq; ſententiam tribuimus rei honeſtę atq; graui, vt ſi quis principi humilem ſordidumq; titulum tribuat, appellans eum paſtorem ſuarum ouium. De cimum quintum vitium eſt meioſis, diminutio, ſuperiori vitio affinis, niſi q pluribus verbis fiat, vbi de re magna & ardua eſt iuſto tenuior & ſimplicior oratio, q̃ res ea ferat, vtpote ſi quis materiam grandem & ſplẽdidam ſermone quotidiano & iacẽ te, ſeruiliq; proferat, vt Sophiſtæ de rebus arduis minuta & hu mili oratione nugantur. Sic Vergil. in exordio quartę Eclogæ excuſat tenuitatem ſermonis Bucolici in argumento grandio re. Decimum ſextum Bomgiologia, tumiditas, cõtraria Meio ſi, vbi res tenues & leuiculæ efferuntur affectata, tumida, & ſpe cioſa, nimisq; magnifica oratione, vt ſi quis ad amicum in epi ſtolio, vel ad ruſticos & indoctos ſplendidis nugetur periodis quod vitium ſic irridet Horatius in arte:

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

Talem quidem tumiditatem & orationis faſtum. Comici pro decoro perſonæ ſuis militibus parаſitis tribuunt.

Decimum ſeptimum Aſiatiſmus. i. Aſianum genus orationis immodicum verbis & figuris, ſed rebus inane, de quo vide Ci cero in fine Bruti, & Fa. in. 12. c. 10. Decimũ octauũ ęſchrologia turpiloquium, cum à rei turpis vocabulo proprio & ab oratio ne fœda non abſtinetur, quæ res turpis vel diſſimulanda, vel circumloquenda erat, quo vitio laborant Cynici, qui tegẽda & turpia palam proferebant, & in propatulo agebant contra ſermonis & pudoris decorũ, vt Cic. in. 1. Offic. docet cap. de tẽ perantia. Sic Martialis, Catullus, Auſonius à turpiloquio non abſtinent. Decimum nonum Cacophatõ, vel Cacophonia, id eſt abſurditas vel abſonum, cum duriter & confragoſe inter ſe cohærent, & colliduntur, ſtridentq; literæ & ſyllabę: & vitium hoc proſodiæ eſt, in verſu maximè cauendum, niſi vbi res tu multuoſior requirit talem aſperitatem vt: Quadrupedãte pu trem ſonitu quatit vngula campum. Item in illo Ennij apud Cic. pro Murena: Spernitur orator. &c. Rę repetũt, regnumq; petunt. Vadunt ſolida vi. Et talis cacophonia ſæpe eſt apud Horatium in Hexametris, vbi verſus duriuſcule ſonãt: Maluit enim ille ſimplicitatem oratiõis captare q̃ ſonoritati verſuum

indulge

indulgere. Sic & Ciceroniani versus sæpe duriusculi sunt. Hinc refert illas ingeminationes earundē syllabarū, vel literarū, vt

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti. Item:

Carmina clarisonis Caluis cantate Camœnæ.

Et similia vitia iterationis, tam in prosa q̄ in versu cauēda. Vigesimum cacozylia affectatio, si quis eam orationem affectet, cui non sit par, neq; assuetus, quod euenit inexercitatis in imitatione speciali. Vigesimum primum, aschymatiston, id est, incomptum, cum oratio omni ornatu verborum & figurarū caret, qualis est sermo sophistarum, vel cōtrà cum oratio inepte est figurata, figuris nihil ad rem faciētibus: nam id vitium ducit culpę fuga, si caret arte. Vigesimum secundum homiologia mire tædiosum vitium, quod vocatur putidum, omnibus figuris & affectatione carens, nihil habēs varietatis aut suauitatis. Eodem ducitur semper tenore, sicut cantilena aliqua tædiosior, neq; numeris, neq; sonis distincta probè & variata. Estq; superiori finitimum, & sequenti contrarium. Vigesimumtertiū, Pikilogia coloratum, putido contrarium vitium, vbi nihil in oratione rectum aut proprium est, sed omnia immodice figurata, & sicut versicolor vestis scurriliter picturata & consuta sunt. Talis est fere sermo Apuleianus, atq; hoc idem vocatur, aliàs immodicè floridum, eo q̄ pueriliter & effœminate floscullis figurarum immodicis & leuiculis ludat, atq; hoc irridetur belle à Lucilio poeta apud Ciceronem in Oratore perfecto.

Et lepidè lexis compostæ, vt Tesserulæ omnes
Arte pauimento, atq; emblemate vermiculato

Vigesimumquartū Soraismos, id est, Miscella, est cōmixtio inepta sermonis ex variis linguis & idiomatibus cōsuta, vt si quis Græcas figuras aut germanica idiomata, vel barbaros idiotismos orationi latinæ cōmiscear, id quod mali interpretes sæpe faciūt. Itē si quis poeticas figuras orationi prosę temere assuat. Vigesimūquintū Anarithmon tractum genus dicendi orationis, est oratio prorsum carēs numeris & compositione tolerabili, vt si quis merè breuibus breuia, aut merè longis longa cōtinuet, aut perpetuis cōmatibus tinniat, vel continuatis membris increpet, vel perpetuis periodis incedat pompose. De quo vitio Fab. in. 9. cap. 4. Et Cicero in oratore perfecto ptæcipit. Etenim quædam temperatura syllebarum est facienda, quam & aures mediocriter purgate sentiant, & probent, vt Pōtanus scribit in opere de Euphonia. Vigesimum sextū, Cacosynthes ton, incompositum. vbi verba male congerūtur, peiusq; coīre rent, alioqui bona, si in loco ponerentur. Vigesimumseptimū

& vltimum aniconomyton, indistinctũ, superiori affine vitium, peccans cõtra decorum orationis & dispositionis, in qua nulla est œconomia, sed omnia cõfusa sursum deorsumq; miscentur, & fit plerunq; verbis plurimis in oratione longa quæ careat arte & ordine, neq; habet dispositionẽ artificialem, neq; naturalem: & in summa cum verba & oratio male rebus conueniunt. Et contra hoc vitium scriptus est fere totus liber de arte. Atq; hæ sunt quatuordecim species inordinati. Habes itaq; breuiter admodũ descripta viginti septem orationis vitia, tametsi quidam in rebus etiam peccant. Quia verò apud probatos autores aliquando huiusmodi vitia inueniuntur, nihil admodum eleuat scriptorum autoritatem, quę facilè ista in virtutes mutare potest. Habetur enim probata autoritas p arte & lege. Nobis aũt talis autoritas & licentia non concedi tur, qui veterem & emendatam loquẽdi rationem mutare nul lo iure possumus. Nunc quo studiosa) Commendatio copię à causa finali & ab vsu. Vtilia sunt discenda: scientiæ copiæ est vtilis: ergo scientia copiæ est discenda. In procinctu) id est in promptu, est metaphora ab armatura militari.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur. CAP. IX.

DEinceps, quibus exercitationibus hæc paretur facultas, reliquum est, ut paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoriæ mandatis, sæpius ex industria sententias quasdam sumamus, easq; uersemus q̃ numerosissimè, quemadmodum monet Fabius. Velut eadem, inquiens, cera, aliæ atq; aliæ formæ duci solent. Is porro labor uberiorem adferet frugem, si compluscŭli inter se conflictentur uel uoce uel scripto, proposito in medium themate. Tũ enim mutuis inuentis, adiuuabuntur singuli, & uelut ansa præbita plura quisq; inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Qua quidem in re conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiam imitari, ut principio bis, deinde ter, deinceps sæpius ac sæpius uertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut iam sine negotio centies ac ducenties uariare possimus. Ad hæc uertendis Græcis autoribus

ribus nõ mediocriter augebimus sermonis copiam, propterea quòd hæc lingua rerum uerborũq; ditissima est. Fuerit aũt utilius interdum paraphrasi quoq; cũ illis ærtare. Profuerit plurimũ carmina poëtarũ orationẽ prosa rexere, rursum orationem solutã numeris astringere, atq; idẽ argumentum in aliud atq; aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud, si eum locũ qui maximè uidebitur scatere copia, ex autore quopiã emulemur & eũ nostro Marte uel æquare, uel etiã superare cõtendamus. Præcipuam aũt utilitatem adferet, si bonos autores nocturna, diurnaq; manu uersabimus, potissimum hos, qui copia dicendi præcelluerũt: cuiusmodi sunt Ciæro, A. Gellius, Apuleius: Atq; in his uigilantibus oculis figuras omneis obseruemus, obseruatas memoriæ recodamus, recoditas imitemur crebraq; usurpatione consuescamus habere in promptu.

IN CAP. IX.

VLtima cõmendatio Copiæ à causis efficientibus, & ab instrumentis quibus ea comparatur. Præscribit autem Erasmus hoc nono capite rationes quasdam & modos octo, quibus vtraq; copia præcipuè acquiritur. Quales etiam Fabius in 10. cap. 5. indicat, quibus modis exerceatur scriptio atq; stylus, vnde maxima nascitur copia. Præceptis) primus modus. Versemus) i. variemus, secundum synonymiam & formulas. Is porrò) Secundus modus certare copia cum aliis studiosis. Conflictentur) i. certent. Themate) scilicet variando Ansa) i. occasione, materia quærendi. Deinde) tertius modus orationem iustam variare, & idem argumentum diuerse tractare. Milonis illius Crororiatæ) scilicet robusti luctatoris, qui primũ portauerat vitulum, deinde iuuencum, postea & bouem portare potuit per consuetudinem adiutus. Deinde vertendis) quartus modus vertere Græca aut vernacula in Latinum. Propterea q; &c) Quia in lingua nostra vernacula sumus alioqui prõptiores, magisq; verbosi. Profuerit igitur præscribere argumẽta in nostrate lingua, & ea Latinè vertere. Fuerit aũt) Quintus modus paraphrasi. i. liberiori & copiosiore expositione ludere, præsertim in locis poeticis, vel alioqui vberioribus. Profue-

rit plu.)Sextus modus resoluere versus in prosam,& contra li gare prosam versibus. Retexere).i. resoluere,ita tamen ne figu ras poeticas solutæ orationi inseras impudenter & illicenter qui phrasis vtriusq; orationis obseruari debet. Numerus.i. versibus. Magnopere)Septimus modus,certare copia cũ auto ribus alioqui copiosiss. Scatere).i. abundare. Metaphora est à fontibus sumpta Nostro Marte i.ingenio & stylo. Præcipuam autem) Octauus modus,legere & imitari copiosiores autores. Atq; hæc sunt quidem octo exercitamenta,quibus copiæ vsus & praxis cõparatur. Versabimus)scilicet & imitabimus. Cice ro,in vtraq; copia Au. Gellius) in copia verborum. Apuleius) in rerum copia: quia phrasis Apuleiana non est imitanda, sed mixta ex nouo est & antiquario genere dicendi. Figura) scili cet verborum orationis & rerum. Vsurpatione,id est,vsu & cõ suetudine bene loquendi ac scribẽdi. In promptu)id est, vt ijs vtamur quoties sit opus.

Prima præceptio de Copia. CAP. X.

HÆc quasi præfati,supereſt ut ad præceptionum tra ditionem accingamur,tametsi & ipsa quæ diximus, præcepta quædam uideri queunt. Videmur autem nõ absur de facturi,si præceptiones hinc auspicemur,ut præmone mus,Copiæ candidato in primis esse curandum, ut apta, ut latina,ut elegans,ut pura sit oratio. Neq; quicquam existi met ad copiam pertinere quod abhorreat à linguæ Roma næ castimonia. Elegantia partim sita est in uerbis recepti ab autoribus idoneis, partim in accommodando, partim in compositione. Exemplum primi fuerit,ut si quis pijssimum dicat. Quod uerbum(teste Cicerone) Latinis auribus inau ditum est. Quanquam & hoc reperitur apud autores haud quaquam reijciendos. In huius igitur locum substituere li cet quoduis uerbum barbarum aut solœcum. Veluti si qui dicat auisare,pro præmonere. Barbaries autem etiam uitio sa scriptura aut pronunciatione committitur. Vt si quis de cere sonet prima acuta, aut Christum dicat Cristum, aut parcam dicat Percam, aut lego priore producta. Secundi

Elegãtia in quibus sita sit.

Philip.13.

exemplum

exemplum fuerit, si quis ita loquatur: Dedit mihi licentiam abeundi, pro eo quod est: fecit mihi potestatē abeundi. Hic nulla est uox nō Latina, sed in abusu uitium est. Potest ac nim generale nomen est ad omnem facultatem: licentia uergit in malum. Hic igitur peccatur in perperam accommodando uocem, ueluti si quis dicat compilare, pro colligere. Latina uox est compilare, sed in alium sensum: significat enim furto spoliare. Hor. Serui fugientes cōpilant dominos. Item. Ne me Chrysippi scrinia lippi cōpilasse putes. Tertiū genus huic simillimum est, cum uoces bonas malè connectimus: ueluti si quis eodē sensu dicat, iniuriā dedit, quo, damnū dedit. Nam dare damnum elegantur dicitur: Facere autē iniuriam dicitur, qui lædit, non dare iniuriam. Dare mālū Latine dicitur, dare iacturam, aut dolorē, non recte dicitur. Facere iacturam emendate dicitur, qui damnum patitur: facere infamiam, qui infamia afficitur, non recte. Facere iniuriam qui lædit, Latine dicitur: facere cōtumeliā M. Tullius Latinis usitatum esse negat, quanquam hæc sermonis forma apud Plaut. Terent. aliosq; probatos autores reperitur et fieri potest, ut ætate Ciceronis abierit in desuetudinē. Accepit iniuriā probe dicitur, qui affectus est iniuria, accepit contumeliam, non ausim dicere. Facere æs alienū dicitur, qui contrahit debita, ut facere uorsuram qui creditorē mutat. At non recte ad eum sensum diceretur, facere inuidiam, aut simultatem, qui eam conflat sibi. Ædes uitio fecerūt, quæ ex sese corruptæ sunt. Rimas fecerūt, non ausim dicere, quum rimas agere Latine dicatur. Sic facere stipendium recte dicitur, qui militat stipendio: Facere salariū nō item. Fecit sui copiam, recte dicitur, dedit sui copiam nō ausim dicere, quum tamen eleganter dixerit Vergilius: Et coram data copia fandi. At fecit spem, ac dedit spem, utrunq;

Cicero In Philip. n. Phormioce rte apud. Terē. dicit Quin nouo modo ei faceres contumelias.

Idē fere ille apud Fa. lib. u. ca. de apte dicendo

Latinè dicitur. Interdum uox non in loco posita uitiat orationem. Quod genus: Quid sibi uult hic homo, rectè dicitur. Quid sibi uult hic mortalis? ineptè diceretur. Sed ad rē: quod est uestis nostro corpori, id est sententijs elocutio. Neq; enim aliter quam forma dignitasq; corporis, cultu habituq; itidem & sententia uerbis uel cōmendatur, uel deturpatur. Itaq; plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse, quibus uerbis quæ res efferatur, modo utcunq; posit intelligi. Neq; diuersa est commutandæ uestis, et orationis uariandæ ratio. Sit igitur prima curarum, ne uestis aut sordida sit, aut parum apta corpori, aut perperam composita. Nam indignum fuerit, si forma per se bona, uestis sordibus obfuscata displiceat: & ridiculum sit, si uir mulichri amictu prodeat in publicū. Et fœdum, si quis ueste præpostera atq; inuersa conspiciatur. Quare si quis Copiam affectare uelit, prius quam linguæ Latinæ mundicie sibi comparārit, is meo quidem iudicio non minus ridicule fecerit, quam si quis pauper cui nec unica sit uestis quam sine magno pudore posit induere, subinde mutato uestitu, alijs atq; alijs pannis obsitus in fōrum prodeat, ambitiose mēdicitatē suam ostētans propopibus. Hic quò sæpius id fecerit, an nō hoc uidebitur insanior? Videbitur opinor. Atqui nihilominus absurdè faciūt isti quidam affectatores Copiæ, qui quum ne semel quidem posint id quod sentiunt, mundis uerbis efferre, tamen perinde quasi pudeat eos parum balbos uideri, ita balbutiē suā alijs atq; alijs modis reddunt balbiorem, quasiq; certamen ipsi secum sumpserint, ut quam posit barbarissime dici dicant. Volo ego multijugam esse domus opulentæ supellectilem sed totam elegantem esse uolo, ne mihi salignis, siculnis ac samijs uasculis omnia sint referta. Volo in splendido conuiuio diuersa ciborū genera proponi, sed quis ferat siquis

centum

centum apponat edultorū formas, quorum nullum ſit quod non nauſeam moueat? Hæc non temere pluribus uerbis admonui, quod exploratum habeam plerorūq; mortaliū præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, ſtatim & illotis (quod aiūt) pedibus, ad ſumma malunt feſtinare. Neq; multo leuius peccant, qui ſordida miſcentes elegātibus, purpurā pannis deturpāt, ac uitrea gēmis intertexūt Atticisq; bellarijs iungunt alliata. Nunc uariandi formulas proponemus, eas nimirum quæ ad uerborum pertinent copiam.

IN CAPVT X.

Hactenus quædā præfatus in laudē & rationē copiæ vtriuſq;, iam hinc præcepta copiæ verborū incipit tradere, quorū primū eſt: De verborum delectu agendo, nā ea partim ſingula, partim in cōſtructione cōiuncta & cōplexa oportet expendere, & dijudicare an ſint latina, propria, perſpicua, cōgrua, benè figurata, vt infra cap. proximo dicam. Hunc delectū agere docet affatim Valla in libro Elegāt: & Hadrianus Cardin. Itē dictionarij latini ac probati, quales ſunt Varro, Marcellus Pōpeius & Perottus: atq; probati cōmentarij, vt Seruius, Donatus. Et in ſumma hic admonet perdiſcendā eſſe Grāmaticam, Etymologiā, & Syntaxin, ſine qua quicquid ſuperſtruxeris, corruet. Præfati) ſcilicet de vtilitate copiæ vtriuſq;. Præceptionū) ſcilicet de verborum copia. Vt apta & Latina) id eſt, vt habeat verborū ſingulorū & coniunctorum intellectum & delectum, quia nō cognitis partib. impoſsibile eſt totū cognoſci. Caſtimonia, id eſt, latinitate. Elegātia) id eſt, latinitas. Receptis) id eſt, vſitatis. Idoneis) id eſt cōmodis, bonis. In accōmodādo) id eſt, in proprietate & conſuetudine, ſcilicet vt verba habeāt propriam conſtructionem & vſitatam. In cōpoſitione) .i. in phraſi & idiomate. Primi) ſcilicet de latinitate. Secūdi) ſcilicet de propria & vſitata conſtructione. Tertij) de Phraſi. Cicerone) ſcilicet in ſecunda Philippica. Sed ad rem) expolitio præcepti primi à ſimili, de veſtitu & habitu corporis, quia res veſtiūtur ÿbis & oratione, ſicut corpus veſte ornatur. Deturpatur .i. deformatur. Quare accōmodatio ſimilitudinis. Linguæ munditiē) .i. artē Grāmaticā & latinitatē. Hic) id eſt, mendicus. Mundis .i. Grammaticis & latinis Balbutiem) & barbariem. Volo ego) expolitio ab alijs ſimilibus & allegorijs Fundamentis) .i. grāmaticis & latinitatis. Malunt) ſcilicet per ambitionem.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

CAP. XI.

PRima igitur ac simplicissima uariandi ratio, in his uerbis sita est, quæ diuersa quum sint, eãdem omnino rem declarant, ita ut ad significationem nihil referat, hoc an illo malis uti. Quæ quidem Synonyma Grammaticis dicuntur, contraria his quæ dicuntur Homonyma: illa quidem dicere æquiuoca, hæc uniuoca: licet hæc cognomina iuxta dialecticos magis cogruant rebus ipsis, q̃ uocabulis: nam uoces diuersas rem eandem significantes rectius dicemus ἰσοσυνωνύμους, & his cõtrarias πολυσυνωνύμους: prioris generis sunt, ensis, gladius: domus, ædes: codex, liber: forma, decor, pulchritudo. Horum itaq; maxima uis undecunq; è bonis autoribus contrahenda, uaria comparanda supellex, & (ut Fabius ait) diuitiæ quædam extruẽdæ, quibus ubicunq; desideratum erit, possit nobis constare uerborum copia. Neq; sat erit huiusmodi uocum mundum copiosum ac penu diuitem parasse, nisi non solum in promptu uerum etiam in conspectu habeas, ut protinus uel non quæsita sese ostendant oculis. Qua tamen in re illud in primis cauendum, ne quod quidam faciunt, citra delectum uelut extruo, quicquid primũ occurrerit, quolibet loco diamus. Primum enim uix usq̃ duo uerba reperies adeò ἰσοσυνώνυμα, quin aliquo discrimine dissideant. Nam quid tam idem significat quàm homines & mortales? Et tamen quos passim omnes mortales, pro omnes homines dixit, Græcus iste notatus est prouerbio: τὸ ἐκ φαλῆς μύρον. i. in lenticulæ unguentum. Et alicubi literæ & epistola rem eandem significant, alicubi diuersas. Tum ut demus in significatu nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia aliis honestiora, subliniora, nitidiora, iucundiora, uehementiora, uocalio-

ad com-

Lib. 10. cap. 1.

Id est inlẽte unguentum Vide Eras. Chiliade prima, cent. 7. prouerbi. 23.

ad compoſitionem magis concinna. Proinde dicturo de re-
ctus adhibendus, ut ex omnibus optima ſumat. In promendo
iudicium requiritur, in condendo ſedulitas. Vt iudices, præ-
ſtabit diligenter obſeruata ſermonis elegãtia, proprietaſq;
Vt quàm plurima recondas, omnis generis autorum aſſidua
lectio dabit. Siquidem alijs uerbis multa eloquuntur poetæ
alijs oratores. Sunt & ætatibus ac ſæculis ſua quædam pe-
culiaria uocabula. Quæ ijdem etiam ſcriptores rem eandẽ
ſæpenumero diuerſis modis efferũt. Primum igitur ex om-
ni ſcriptorum genere, uerba quàm optima ſeligenda: Dein-
de qualiacunq; erunt, tamen in congeriem addentur, neq;
uox ulla reijcienda, quæ modo apud ſcriptorem nõ omnino
peßimũ reperiatur. Nullum enim uerbũ eſt, quod nõ alicubi
ſit optimũ. Proinde quantũuis erit humile, inuſitatũ, poeti-
cum, priſcum, nouũ, obſoletum, durum, barbarũ, ac peregri-
num, tamen in ſuo ueluti grege nidoq; reponatur, ut ſi quã-
do uenerit uſus, tum accerſatur. Quod ſi uerebimur, ne uer-
bi uetuſtas, aut nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano
uti conſilio, ut meminerimus προεπιτπλήττειν: Id fiet ijs
ſermè rationibus. Cato librorum helluo, ſi tamen eo uerbo
fas eſt uti in re tam præclara. Ipſiſſimus, ut Plauti more lo-
quar. Cur enim nõ utar Ennianis uerbis? Nã Horatiano uer
bo libẽter utimur. Sic enim iſti Neoterici loquũtur. Agno-
ſcis Caſtrenſe uerbum, ut poetæ loquuntur, ut Priſci loque-
bantur, ut dicã antiquè. Si ſic loqui licet, ſi mihi permittis
uulgato more loqui. Dicã enim Græcè, quò dicam melius.
Idem faciundum in his uerbis quæ uocantur κακεμφατα,
hoc eſt, quæ uergunt ad obſcœnæ rei ſignificationem.

Id eſt, præca
ſtigare, & ve
lut occurres
re, ſi qñ vel
obſcuri⸗ vel
durius vide⸗
bitur

Sordida.

Sordida igitur ſunt, quæ humiliora uidebuntur, quàm
pro rei dignitate, ueluti ſi quis amicum ac familiarem

congerronem ap[illegible]llet, literarum auidum helluonem. Nam acetum, ſpongia, pulegium, demiror cur Senecæ uerba ſordida uideantur. Mihi rectius ſordida uidentur, quibus ipſe uſus eſt in quadã epiſtola, Philicrepi, botularij, & cruſtularij. Huiuſmodi fere ſunt, quæ à ſordidis artib. ac opificeis ſumũtur, uelut à balneis, à culinis, à coriarijs, à popinis. Quibus tamẽ neceſſario utimur, ſi de talibus argumẽtis ſit diſſerendũ. Siquidem chirurgi ac medici coguntur interdum uti uerbis aptis potius q̃ ſplendidis. Et Plinius iocatur in uerba Caſtrenſia. Et tuburcinandi uerbũ latronũ ſodalitia nobis dederunt. Quædam aũt per ſe ſordida ſunt, alia ad argumentum, ad perſonas, aut alias circunſtantias relata. Veluti ſtercus & ſtercorare non eſt ſordidũ uerbũ ſi apud agricolas de agricultura loquaris, ſecus ſi apud principẽ de Republica habeatur oratio.

Inuſitata.

OLim plurimum ius erat conſuetudini p̃ublicæ, quã admodum teſtatur & Horatius: Multa renaſcentur quæ nunc cecidêre, cadentq; quæ nunc ſunt in honore uocabula, ſi uolet uſus. Nunc quoniam loquendi ratio non uulgo, ſed ex eruditorum monumentis petitur, non eſt eadẽ cõſuetudinis autoritas. Inuiſitata tamẽ uideri poſſunt, quæ rarius occurrunt apud eos autores, qui frequentius terũtur ab eruditis, & hodie dãda eſt opera, ne moleſte loquamur, lõgeq; recedamus ab iſtorũ ſtudio, qui rectè loqui putãt inuſitatè loqui, quod in L. Siſenna uiro alioqui docto notat M. Tullius, quicq; quod elegãter dictũ eſt à Diomede, ita ſibi demũ uidẽtur ingenioſi, ſi ad intelligẽdos ipſos opus ſit ingenio. Deniq; qui malũt ſcribere quæ mirẽtur homines magis q̃ intelligãt. Nec uno tamẽ modo fit, ut ſermo ſit inuſitatus, quod ex his quæ ſequũtur fiet perſpicuũ. Si quis exõplũ requiret: Inuſitatè loquetur qui paſſos ſenes dicat pro rugoſis:

rugosis: interduatim & interatim pro interdū & interim. Titilluitium, pro re nihili. Vagorem pro uagitum.

Poetica.

SVnt & apud poetas, quibus parcius est utendum præsertim in oratione libera. Cuiusmodi sunt apud Horatium eliminare, pro efferre foras arcanū. Quo tamen usus est M. Tulli. pro eijcere. Iuuenari pro iuuenaliter lasciuire quæ uox ad Græcam efficta est: νεανίζειν & νεανιεύεσθαι. Furiari, pro in furorem agere. Clarare pro illustrare. Æternare pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimicare, pro inimicitias concitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctutis pro cinctis. Inuideor, pro mihi inuidetur. Et apud Vergil. Agmen pro actu seu ductu: Leni fluit agmine Tybris. Indomitum furit, pro indomitè. Acerba tuens, pro acerbè. Sperare pro timere, siue expectare. Hūc ego si tantum potui sperare dolorem. Et perferre soror potero. Similiter Terent. Nam quod speras propulsabo facilè. A qua tamen sermonis forma non abhorruit M. Tulli. in epist. familiari. Et mobili in me, meosq; esse animo non sperabam. Græcis mira fœlicitas in componēdis dictionibus, quam interdum imitantur poetæ, quum idem non perinde succedat oratoribus Latinis. Quod genus sunt, uulnificus, tristificus, tabificus, fatidicus, laurigeri, caprigenū pecus, ueliuolum mare, uitisator, aliaq; id genus innumera. Vitilitigatores ausus est Cato dicere. Alius officiperdam. Ad poeticā licentiā accedunt historici.

Prisca.

PRisca gratiam addunt, si modice & apte, uelut emblemata intertexātur, quod genus sunt expectorare, pro eo quod est, expromere uerbis quod est in animo. Actutum, pro quam primum. Antigerio pro ualde. Oppido, pro eodē. Creperū bellum, pro dubio. Hostire, pro pensare. Hostimē-

tum pro

tum pro pensatione. Vitulantes, pro gaudentes. Iumenta pro uehiculo. Perduellis & perduellio, pro hoste patria Duellum pro bello. Cluere, pro pugnare. Temetũ, pro uino Emathia pro Thessalia.

Obsoleta.

INusitata sunt, quorum rarus est usus: Prisca, quæ ex sc ptis ob antiquitatem relictis à posterioribus deæra sunt, uelut ex. 12. tabulis, ex Ennio & Lucilio, Næuio et cuuio. Obsoleta sunt, quæ prorsus in desuetudinem & ob uionem abierũt. Cuiusmodi sunt, Bouimari, pro tergiue ri. Apludam edit, & floces bibit, pro furfure uescitur, & cem bibit, quæ meritò deridet Gellius. Hostem, pro hosp ac peregrino dixit antiquitas. Nunc ridiculus sit, qui iẽ ad eum loqui modum. Obsoletis non uideo quis sit locus, si per iocum & ironiam. Veluti si quis ineptum antiqui tis affectatorem ita notet: Hic profecto dignus est, qui e dam edat, & floces bibat. Hic non solũ habenda est æt ratio, uerum etiam studij & affectationis. Est enim anti tas iam exoleta, ac rudis, qualis uideri potest ab ætate L Andronici, quæ paulatim enituit, usq; ad M. Tullij temp quibus sic expolita est Romana eloquentia, ut quò cre ret, non haberet, sed, ut sunt res humanæ, paulatim ab summo candore degeneraret: necesse enim fuit, ut post res, cũ aliter dicere conarentur, peius dicerẽt. Et tamẽ lustius quũ eadem ætate scripserit qua Cicero, Catoni C rio, q̃ Ciceroni similior est. Ac Mecœnas quum idem sc ætatis uixerit, tamen à sæculi sui puritate longissimè ab Itidẽ Valerius Max, quum Tiberij Cæsaris ætate fuerit, nondũ degenerarat Tulliani sæculi candor, tamẽ suo po q̃ ætatis suæ more scripsit. De Taãto, Suetonio, Plinijs, Lampridio, alijsq; posterioribus nihil dicam. Cæterũ admodum iure laudatur illorum institutũ qui sese ad i

fœlici

fœlicissimi sæculi imitationē cōponunt, ita non probarim quosdā qui ceu barbarū horrent, quod in his posterioribus reperiunt, præsertim quum fieri possit, ut quod hic refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris quos desideramus.

Dura.

DVra sunt quæ parum commodè transferuntur. Notus est, qui Remp. dixit castratam morte Camilli, cū sentiret ciuitatis robur illius morte concidisse. Et Flaccus rectè notat Furium quendā qui scripserit: Iuppiter hybernas cana niue conspuit Alpes. His adsimile fuerit illud: Cam pos pacis sustulit, belli montes excitauit. Mollius erat si à mari tranquillo ac turbato duxisset Metaphoram.

Vide Ci. 3. de Oratore de q̄ Gell. li. 18. cap. 11. Curtius libro 3.

Peregrina.

HAbent suum & peregrina gratiam, in loco adhibita Veluti quum Gazas dicimus pro diuitijs, quæ uox Persica est. Celebrata est aūt eius gentis opulentia, & opulentiæ comes luxus. Acinaces pro gladio, medicum uerbum est. Essedum pro rheda, Britannicum. Vngulum Oscorū lingua annulus dicitur. Cascus pro uetulo lingua Sabinorum est. Vri pro bubus feris, Gallica uox est: quēadmodū & merga pro medulla siue adipe terræ, qui effoditur ad lætificandos agros. Et gessa pro teli genere. Parasanga, pro spacio triginta stadiorū, Persicum uerbum est. Quin & Camurū, pro eo quod in se recurrit inter peregrinas uoces censetur Apud ueteres Christianos recepta sunt Nonnus & Nōna pro sancto & sancta, quæ uocabula sunt Ægyptiorum: q̄ olim illic monachorum et monacharum exanima sanctuno niæ nomine cōmendarentur. Quod si quando necessitas cogit, ut barbaris utamur, non sine honoris præfatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sunt aliæ permultæ uoces, quæ à barbaris nationibus unà cum ipsis rebus ad

Græcos,

Græcos, à Græcis ad nos dimanarũt. Quod genus sunt napi, piper, zinziber. &c.

Obscœna.

OBscœnas uoces oportet ab oĩ Christianorũ sermone procul abesse. Nec audiẽdi sunt Cynici, qui nil pẽtãt turpe dictu, quod turpe factu nõ sit. Rursus quod turpe non sit in occulto facere, id nec in publico turpiter fieri ueluti reddere lotium, aut exonerare aluum. At è diuerso non statim turpe dictu est, quod factu turpe est. Parricidia & incestus uerecunde nominantur, quum utrunque facinus sit turpissimum. Verum ut sunt quædã corporis mẽbra, quæ quum per se inhonesta non sint, tamen pudore quodam humano uelantur: ita sunt actiones quædam mediæ, quæ uerecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalam facere, turpe est suo nominare uocabulo. Pauerecundè dicitur, quod tamen turpe fieret in propatu. Meiere, non est uerbum obscœnum, tametsi reddere lotium uerecundius est, palam tamen meiere inuerecundum est. Contrà, cacare est uerbum obscœnum, cum actio sit et media. Venter pudicè nominatur, impudicè ostenditur. Uua uerbum est honestum, quum cunnus sit obscœnum. Vnde igitur ducitur obscœnitatis ratio? Non aliunde q̃ ab hominibus non quorumlibet, sed eorum quorum est casta oratio. Nam poetæ præcipue Satyrici, in his sibi nimium permiserunt. Interdum metaphora simplici uerbo est obscœnior. Quale est illud Horatij: Alienas permolere uxores, & patrem immeiere uuluæ. Et apud Catullum: Desput patruum, deglubere uiros. Quædam detorta sunt in obscœnum sensum, cum per se sint honesta. Vt dare fidem uerecunde dicimus, & tamen obscœnum est, quod est in priapeijs. Sumere cius multò est da, Latine dicere. Et Martial. Vis dare, dare uis. Ab his igitur quæ manifestam habent obscœnitatem

tem, in totũ est abstinendum: quæ media sunt possint ad uerecundum sensum accõmodari, ueluti si quis dicat se exosculari aut dissuauiari ingentum alicuius quo ualde delectetur, aut philologiæ procum appellet eruditionis candidatum.

Nouata.

NOuata trifariam accipi possunt, uel quæ finguntur noua, uel quæ in alium usum deflectuntur, uel quæ compositione nouantur. Primi generis exemplum fuerit, q̃ Nero morari dixit prima producta, pro fatuum esse, à uoce Græca μωρός. Secundi, quod Sallustius ductare exercitũ dixit, cum ductare apud Terentium aliosq; ueteres sensum habeat obscœnum. Vt meam ductes gratis. Item patrare bellum pro gerere bellum, cum patrare prius diceretur, qui daret operã creandis liberis. Tertij generis sunt uitilitigator à uitio litigandi, quod ante retulimus. Bubsequa pro bubulco. Item illa Pacuuij, Nerei repandirostrum, incurui cerui cum pecu, quorum meminit Fabius. Ad hanc classem pertinent quæ derivatione nouantur. Vt, uituperones, amorabũdus, nupturire, uerbigerari, aliusmodi uocabus præapue quidet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris: & qui ad horum exemplum sese cõposuerunt. Habent & hæc gratiam, si modo in loco, moditæq; uelut asperguntur. Nam ut eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acor ipse iucundus est. Porro Græca Latinis in loco intermista non mediocrem addunt gratiam. In loco adhibentur, uel cũ Græca uox est significantior, ut λογομαχία pro contentione siue rixa: uel cum est etiam breuior, ut φιλαυτῶ, pro eo, qui sibi placet: uel cum est uehemẽtior, ut γυναικοπλὴξ, pro mulieroso: uel quum est uenustior, ut si quis de rebus arduis, sed inutilibus differentem dicat eum μετεωροσοφιστὴν: aut cum qui sibi sapiens uideatur, cũ sit stultus, appellet

pellet μάκροφορ. Nam Græcæ uocis gratiam nulla Latina posset assequi: uel cũ ad locum aut dictum autoris alicuius alludimus: ueluti cum notantes aliquem inconsideratius loquutũ, dicimus, ποῖον ἔπος ἔφατο &c. quod est apud Homerũ aut indicantes aliquem nõ respondisse ad id quod proponebatur, dicamus, ἄλλας ἀπήτεις, quod si Latine dicas, falces petebant, perit sermonis lepos. Allusionem habet illud Horatianum: Ter uncti trans Tyberim nanto, Irriguumq; mero sub noctem corpus habento. Facit enim Trebatiũ loquẽtem iureconsultum. Solent enim ij uerbis duodecim tabularum delectari. Quod & Marcus Tullius imitatur in libris de legibus. Deniq; quum uolumus id quod dicimus, à quibuslibet intelligi. Ac ne singula persequar, quoties inuitat aliqua commoditas, recte Græca Latinis intertexentur præsertim quum ad eruditos scribimus. Cæterum quũ nihil huc inuitat, uelut ex instituto sermonem semilatinũ, & semigræcũ texere, fortasis in adolescentibus, semet ad utriusq; linguæ facultatẽ exercentibus ueniam mereatur. In utris; mea sententia, parum decora fuerit hæc ostentatio, neq; plus habeat grauitatis, quam si quis alternis & è prosa oratione & metris librum miscerat, quod tamẽ ab eruditis quibusdam factum uidemus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie demẽtiæ, à Seneca in ludicro Encomio Claudij. Et quod magis admirandum, à Boëtio in argumento serio: qui tamẽ in carminibus adeò sui dissimilis est, ut docti uix credant ipsius Marte fuisse conscripta. Boetium imitatus est Ioannes Gersonensis, scriptor haud contemnendus, si in hoc sæculum incidisset. Iam fit interdum, ut aut longo circuitu cogamur efferre quod sentimus, aut à Græcis mutuo sumere, ut ἐν πολυπραγμοσύνῃ, φιλαυτία, ἀφαμερτοεπὴς, πολυφιλία, λυσωπία, περίλογία, ταυτολογία, βαρυλογία, atq;

atq; id genus sex millibus, de quibus forsitan alias nonnihil dicemus. Sunt nõ paucæ Græcorũ uoces quas antiquitas latinitate donauit. Iis perinde atq; Latinis uti licebit: ut rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborũ & ueratrũ fœniculũ & marathrũ. Sycophanta, calũniator. Præbibo quo usus est Apulcius, et propino. Mastigia, uerbero. Quædã ita recepta, ut desit uerbũ Latinũ, sicuti Philosophus, Theologus, Grãmatica, Dialectica, Epigrãma. In quibus ipsis ineruit nõnihil uaietatis, si modò Græca, modò Latina forma insectantur, ut scorpius & scorpio, elephãtus & elephas, delphinus & delphin, lãpas, lãpada, dæ. grãmatica grãmaticæ, grammaticæ, grammatices. His & Terẽ. usus est.

IN CAPVT XI.

Secundum præceptum de copia verborum & discrimina latinorum verborum sunt diligenter obseruanda, alioqui enim, dictum istum, de quo dicitur in primo præcepto cap. 10. cõ, modè non posse haberi. Verborum discrimen quinq; fariã partimur, quasi in quinq; classes. Prima plærisq; verbis semper tutissimè utimur, qualia sunt. 1 benè latina. 2 propria. 3 perspicua. 4 significantia. 5 usitata. 6 sonora. 7 apta. 8 elegantia. Secunda, sunt verba, quibus rectè quidem utimur & tuto, sed non tamẽ nisi in loco suo, & pro ratione quã tibi usus & autoritas ostendit, qualia sunt. 9 primitiua. 10 deriuatiua. 11 simplicia. 12 composita. 13 Metaphorica & trãslata. 14 figurata. 15 synonyma, de quibus synonymis peculiariter hoc cap. 11 præcipit. Tertia sunt verba, quæ tuto quidem, & cum gratia, sed tamẽ rarius & cautè usurpamus. Vt. 16 mixta. 1 Græca, quæ latinam formam induere, ubi latinis alioqui caremus. 17 peregrina. 1 barbara, ea tamen, quæ in latinitatis formam, & usum abiere, vt sátrapa, gaza, carrus, vbi cauere oportet, ne plura effingamus temerè. 18 æquiuoca, quæ tamen obscuritatem non pariant. 19 ficta, q̃ usus tamen probarit, vt fibilare, grunnire, bombarda. 20 noua, si probos habeãt autores, vt apud Ciceronẽ, & interpretes bonos multa nouantur vocabula. Quarta sunt quædam verba quæ non admodum tuto, ideoq; & ratissimè cum bona venia potius quàm gratia usurpamus, si ita res ferat, qualia sunt, vigesimo primo impropria vel abusiua. 22 obscura. 23 poetica, scilicet in prosa oratione. 24 sordida vel humilia. 25 dura. 26

prisca. Huius classis verborum excusatione, & cum venię petitione mollienda. Quinta, sunt innumera verba quæ nusquã tutò, & impunè, sed magno cum dedecore & risu vsurpamus, vt sunt. 27. inusitata. 28. absurda & turpia. 29. obsoleta. 30. mere barbara, & si qua alia cum latinitate pugnant. Hæc autem eadem discrimina verborum. 30. orationi quoq; conueniunt. Tã enim diuersa est oratio quàm verba sunt varia. Cæterum dijudicare hæc discrimina, & inde verborum delectũ agere docet Grammatica, quæ constat regulis, analogia, autoritate, & consuetudine, vt supra dixi de latinitate cap. 6. In vltimam verò classem refert & vitia elocutionis plærasq; fere, supra cap. 8. enumerata, vt barbarum, obscurum, inordinatum, & horum species. Verum priores quatuor classes verborum & orationum referri debent ad vulgata genera & virtutes orationis quatuor, scilicet vt verba & oratio sint latina, perspicua, ornata, decora de quibus Cicero in. 3. de oratore. Et Fab. in. 1. cap. 10. & sequentibus, & in. 8. cap. 1 & inde vsq; in caput. 4. lib. 9. & in 13. cap. 1. Hoc ergo cap. 11. Erasmus de verborũ & orationis discrimine obseruando, & peculiariter de synonymia quoq; tractat, quæ triplex scilicet prima verborum. 2. cõstructionũ 2. figurarũ. De prima tantum hic loquitur. Et synonymia est forma verborũ, aut orationum, quã diuersa verba, vel diuersæ oratiões & figuræ eundem plane sensum referunt. In qua tamen cauere oportet, ne ineptè omissis, pprijs captemus impropria & inusitata.

Capita summaria.

Capita copię verborum breuiter sic possunt colligi: nam ea locupletatur, aut sine figura scilicet per synonymiam verborũ aut orationis, & per Enallagen partis, aut accidentis, aut locupletatur cum figura, & hoc trifariam, scilicet metaplasmo, de quo in fine cap 11. & tropo, qui est dictionis vel orationis: & schemate, quod item est dictionis vel oratiõis. In genere ergo sunt. 7. cap. copię verborũ, vt supra dixi. Variãdi) scilicet per copiam verborum. In his verbis) scilicet synonymis, vniuocis. Quę diuersa) scilicet voce & casu. Synonyma, scilicet vniuoca Grãmaticis) & á dialecticis appellantur conuertibilia, vt eadem numero. Homonyma) i. æquiuoca. Vis) i. multitudo. Mundã id est supellectilem. Penum) i. thesaurum. Disideãt) i. differãt. τὸ ἐν φακῆ μύδον) *id est, in lenticula unguentum, id est, in* tenui vocula captare facundiæ laudem. Tamen sunt alia) vide Fab. in cap. 13. & in 10. cap. 1. & hic loquitur de discrimine verborum & differentijs, de quibus supra. In promendo) ad vsum

In con

In condendo)id est,in congerendo rapsodias. Vt iudices)scilicet & bene vtaris. Obseruata)scilicet per grammaticam artem Autorum)scilicet bonorum. Alijs oratores) & inter hos medij sunt historici. Diuersis modis) & tamen synonymis verbis,& orationibus idem valentibus. In congeriem) .i.cõmentarium vel rapsodiam,qualis infrà ponitur à cap.34. Vsq; in finem.1 libri. Pessimum).i.barbarũ. Nouitas) aut insolentia vel licentia προσωπλάττ[ρν) id est, præmollire,præmitigare. Helluo) .i.vorator,auidus lector. Quo melius)& significantius.

SORDIDA.

Sordidum verbum est quod rei significatæ dignitatem non satis exprimit,vtpote nimis humile. Enumerat autem hic alios quot discrimina uerborum,sed non omnia tamen.

INVSITATA.

Inusitatum verbum est,à quo abstinet bona loquendi consuetudo,& hic nota Cæsaris dictum apud Gellium in primo cap.10. Habe semper in memoria atq; in pectore,vt tanq; scopulum sic fugias inauditũ atq; insolens verbũ. Poetica.

Poeticum verbum est,vel oratio poetica est,quę rectè quidẽ in versu,sed non licenter vsurpatur in prosa,Veliuolum mare) in quo vela cum nauibus volant. Id genus alia scilicet licèter à poetis composita. PRISCA.

Priscum verbum est,quod in desuetudinem abijt,tametsi apud antiquos fuerit bene vsitatum,qualia apud Plautum,Catonem,& in fragmentis veterum poetarum inueniuntur. Sic etiam prisca oratio vocatur antiqua, sed nunc inusitata, qui archaismos dicitur, à quo Terentius alicubi non abstinet: vt ille vbi videt me in tantum honorẽ esse,pro in tanto honore, est archaismos. Item astu venit,pro in vrbem venit. Cæterum plurima verba inusitata,poetica,prisca,& obsoleta quoq; annotauit Marcellus,& Pompeius, & Perottus in suis dictionarijs. Expectorare).i ex animo abijcere. Vitulantes)id est, lasciuientes. Temetum) Id est, quasi tenens mentem

OBSOLETA.

Obsoletum est omnino abrogatum & obscurum verbum. Tergiuersari)id est detrectare. DVRA.

Durum verbum est ineptius ascitum,aut affectatũ longius, quod in remotis metaphoris sæpe accidit,& in duris constructionibus & coactis. Castrata).i.viribus priuata. Caperare)id est crispare,contrahere,& rugare à cornibus caprarũ incuruis. Conspuit).i. dealbauit. Et tamen sordibus ac duris sæpe rectè

vtimur contemptus causa & extenuationis.

PEREGRINA.

Peregrinũ verbũ est alioqui barbarorum, & tamẽ vsurpatũ à bonis autoribus, quasi pro latino vt missa, papa, patriarcha. Leuca) id est, miliare Gallicum. Rediens) id est in se reflexum. Camurum, vt comura, cornua.

NOVATA.

Nouatum verbum est ab aliquo probo & recepto autore nuper inuentum, qualia boni interpretes sæpe fingere cogũtur, & hic obserua nobis neutiq; licere aut verba, aut oratiões fingere nouas, quia talem autoritatem non habemus, quale probati autores merentur. Ductare) i. ducere. Patrare) i. perficere. Vitiligator) .i. rixosus, qui nectit rixas. Amorabundus) .i. plenus amore. Nupturire) nõ etiam licet nouare aut fingere vocabula & constructiones quamuis grãmatica analogia permittit, nisi sint à probatis vsurpata, vt infra eodem cap. 10. dicetur, quia bona cõsuetudo loquẽdi refragatur. Verbigerari) i. Verba gerere. Nugari) In vanum verba spargere. Hæc) nouata. Porrõ Græca) Græcũ vel mixtũ verbũ est quod in latina lingua vsurpatur aut in Græca aut in latina forma, & in huiusmodi quoq; est modus seruandus. Necessitate) scilicet quia latinis alioqui caremus. Πολυπραγμοσυνὴ, id est curiositate præsertim in rebus alienis. Latinitate) id est, forma Latina. Verbero) verberibus dignus. Quædam) mixta vel Græca. Forma) declinatione, inflexione.

Aetatum propria vocabula.

CAPVT XII.

Diligenter itaq; conueniet obseruare, quid in usurpandis uocibus ætas uariarit. Beatitudinem et beatitatem mulieroſum & mulieroſitatem, Cicero primus ausus est dicere. Declamare pro exerceri ad eloquentiam illius ætatis nouum erat. Ætate Varronis ædituus pro æditimo nouum erat. Sic enim ab æde dicebatur æditimus, quemadmodum à lege legitimus. Interim pro interdum, Obiter pro interea, & uelut aliud agendo, Subinde pro identidem, Quintiliani sæculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit: Munerarium Augustus. Fauor & Vrbanus sæculo Ciceronis nouae erant

grant nouæ. Obsequium primus dixit Terentius, ut existimat Tullius: Ceruicem numero singulari primus dixisse fertur Hortẽsius. Piraticam, musicam fabricã pro artibus, uix dum à suis præceptoribus recepta fuisse, testis est Fabius. Huiusmodi uocum idem pollentium congeries, quam Græci συναθροισμόν, uocant, conducet non tantum adhoc, ut si quando res eadem crebrius erit repetẽda, uitemus ὁμοιολογίαν, id est, similem ubiq; sermonis colorem uerum etiam ad δεινότητα, id est, uehementiam faciet. Abijt, erupit, excessit, euasit, parentem necasti, patrem occidisti, progenitorẽ trucidasti. Quod genus rhetores inter orationis decora referunt, uocantq; interpretationem, ego magis arbitror ad excitationem adhibendũ esse, q̃ ad orationem. Difficillimum enim uariãdi genus est, si manente sermonis habitu, sensum eundem sæpius alijs atq; alijs uerbis idem pollentibus efferre consueſcas. Vt adire periculum, subire discrimen, susapere periculum, aggredi discrimen. Ædificat domum, extruit ædes. Emit librum, mercatus est codicem. Ablegauit puerũ, mandauit ministrum. Hic tibi ab illo habitus est honos, hæc tibi ab illo relata est gratia. Hoc premij recepi, hoc fructus tuli. Condonauit culpam, remisit noxam, ignouit admissum. Quoties eius diei recolo, quoties recordor, quoties reminiscor. Nihil est humanis auribus fastidiosius, ac recte præcipit Horatius: Vt currat sentẽtia, neu se impediat uerbis lassas onerantibus aures. Secus est, quum & affectui seruit iteratio, & uarietas aliqua leuat repetitionis tædium. Quod genus illud est Maronis: Supereſt ne et ueſatur aura Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris? Huic simile, est illa Marci Tullij copia pro Q. Ligario: O clementiã admirabilem, atq; omnium laude, prædicatione, literis monumentisq; decorandam &c. Similia dixit, non cadẽ. Lau-

Cic. li. 5. epist. Epſa q̃ incipit: Et ſi primũ te nõ ſollũ hoiem ſapiẽtẽ, verũ etiã vt nũc loquũtur vrbanum &c.

datur etiam, idq; merito ex eadem oratione locus rem eandem alijs atq; alijs uerbis inculcans. Quid enim Tubero tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius &c. Hæc eò diligentius admoneo, quod celebris alioqui nominis concionatores præsertim apud Italos senserim hoc ceu præclarũ affectare, ut huiusmodi sinonymis tempus eximant, uelut si quis interpretans illud Psalmi: Cor mundũ crea in me deus ita loquatur, crea in me cor mũdum, cor purũ, cor nitidum, cor immaculatum, cor expers sordium, cor nullis uitijs inquinatum, cor purgatum, cor lotum, cor niueum, atq; idẽ faciat in cæteris uerbis. Atqui hæc copia nõ multum abest à battologia.

IN CAPVT XII.

De consuetudine præcipit hoc capite, vt ne alijs vocabulis, aut orationibus vtamur, nisi quę probarit recepta bene loquentium cõsuetudo, & quę inoleuerint ætatum vsu probato. Vide autem de hoc Hadrianum Cardinalem in præfatione de lingua latina, vbi latinitatis ęcula quatuor enumerat. Possumus autem numerare quatuor ætates latini sermonis, nam est prima ætas ante Plautum & Terentium, cuius nihil extat nisi Catonis opus de re rustica, & fragmenta quędam veterum poetarum apud Marcellum, Gellium, & Macrobium, & Ciceronem. Secunda est perfecta ætas, scilicet Ciceroniana, cuius optimi autores sunt Plautus in plerisq; , habet enim alioqui multos archaismos, & Terẽtius, item Lucretius, & deinde Cicero, Catullus, Cęsar, Probus, Vergilius, Ouidius, Tibullo, Propertius, Fabius, Liuius, Sallustius. Tertia ætas media est, in qua paulum deflexit à recto, & inclinauit latinitas â cãdore Ciceroniano, cuius optimi autores sunt Plinius vterq;, Cornelius Tacitus, Iustinus, Florus, Suetonius, Marcialis, Statius, Lucanus, Flaccus, Lactãtius, D, Hieronymus, & similes. Quarta ętas est noua, cuius authores sunt Theologi Aphri, item Claudianus & Ausonius, Prudentius, Prosper, & scriptores Cæsarum, Boetius. Reliqui autem huius ætatis vix sunt tolerabiles, vt Apuleius, Sidonius, Symmachus. De recẽtioribus autem nihil dico, quorum alij se accõmodare voluerunt ad Ciceronis seculum, vt Valla Longolius, Bembus, Pontanus. Alij ad mediam ętatem, alij ad nouam quoq;, vt Pius, Beroaldus. Verum illa demum optima

optima est dictio, quæ Ciceronianæ ætati proxime conuenit. Aetas) scilicet latini sermonis. Mulierosum) i. mulieribus dedi tum. Reatum) i. crimen. Munerarium i. quod datur loco mu neris Huiusmodi vocum) hic præcipit de synonymis vocibus, & orationibus quæ diligenter obseruandę, præsertim à iuueni bus, nam synonyma est fons & origo copię. Idem pollentium Id est, *Synonymarum.* συνωνύμων) id est, *coacerua*tionem. Interpretationem) scilicet speciem expolitiõis, de qua in lib. 2. Ad exercitationem) scilicet copiæ. Orationem) seriam. Difficillimum) & vtilissimum. Manente, id est, non figurata. Vt adit) Huiusmodi formę quidã synonymę in vbis & oratio nibus studiose sunt pueris colligendæ ex Cicerone, Terentio, Liuio, Vergilio, & alijs copiosis præsertim autoribus bonis.

Ratio variandi per Enallagen, siue ἐτέρωσιν.

CAP. XIII.

PRoxima uariandi ratio est, cum eadem uoce modicè deflexa uarietatis nonnihil recõciliatur, ut Edax edo bibax bibulus, biboſus bibo, loquax loquutuleius, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, uoluptuosus uolu ptuarius. Huius generis est, cum substantiuum nomen adiectiuo cõmutamus, aut contrà. Vt iuxta sententiam Homeri, iuxta sententiam Homericam. Vir mirê facundus. Vir mira facundia. Insignite impudens. Insignita impudentia. Cum uerbum actiuum mutatur in passiuum, aut contrà. Plurimam habeo gratiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratiõe. Non sic amat filium mater, non sic amatur à matre filius. Et ut rem infinitè uariam summatim dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio. Vel cum pars ipsa mutatur, uel cum eadem orationis parte manente, qualitas noiatur, ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res quæ uoci cuipiam accidunt. Prioris exemplum erit. Nõ confido facturum me, non est fiducia. Nõ dubito quin possit, nõ est mihi dubium quin adsit illi facultas. Iudicent alij

aliorum esto iudicium: Quid huc rediſti? quid huc redi
eſt? deſine nugari, deſine nugas. Id mihi anus indicium fe
pro indicauit. Eſt illi mira ſitis auri, mirè ſitit aurum, no
eſt apud illum diſcrimen amici & inimici, id eſt, non diſc
nit amicum ab inimico. Noſtrum iſtud uiuere triſte. Infin
tum uerbum pro nomine. Virtus eſt uitium fugere, id eſt,
uirtus eſt fuga uitiorum. In his orationibus uerbum nom
ne permutatur. Amantem redama. Promerenti benefac. R
dama eum qui te amat. Benefac ei qui promeretur. Tui de
ſiderātiſſimus eſt, te maximè deſiderat. Nemo tui uidend
cupientior, nemo qui te magis uidere cupiat. Hic uerbu
participio cõmutatur. Venit ereptum, uenit eripere, uen
erepturus, uenit ut eripiat. Hic uerbum ſupino aut parti
pio cõmutatur. Ad congerendas pecunias inhiat, ad cong
rendum pecunias inhiat. Hic gerundiuum ut uocant, g
rundio commutatum eſt. Hoc dictum oportuit, hoc dice
oportuit. Si quid rectè curatum uelis, ſi quid recte cura
uelis. Hic infinitum uerbum participio cõmutatur. Magn
dat ferre talentum, ferre pro ferendum. Sthelenus ſciẽs p
gnæ, id eſt, ſciẽs pugnandi. Cupidus litium, cupidus litig
di. Hic nomen poſitum pro gerundio. Libitum eſt, pro li
it. Miſertũ eſt, pro miſertus ſum. Pertæſum eſt, pro tædu
Placitum eſt, pro placuit. Puduit, puditum eſt. Hic ſupi
pro uerbo. Meliuſcula eſt, meliuſculè eſt. Plurimum eſt in
ro, plurimus eſt in foro Rarus eſt conuiua, rarò eſt con
ua. Multus eſt apud mulierem, multum apud mulierem ut
ſatur. Frequens eſt in aula, aſſiduus in literis. Hic nomi
commutatur aduerbium frequenter & aſſidue. Verum ali
fortaſsis ut commodius ita & copioſius de his dicemus.
Nunc de qualitatis uariatione docendi cauſa pauca pon
mus, quaſi digito fontes ipſos indicantes.

9. Aenei. Horat. 1. Od. 5.

NVM

NVMERVS.

VSurpatur numerus pro numero. Romanus prælio uictor pro Romani uictores. Haud ſecus ac patrijs acer Romanus in armis. Vterunq; armato militæ complent, armatis militibus. Omnem pecuniam aſſumpſit, omnes pecunias, Populo impoſuimus, id eſt, impoſui. Et oratores uiſi ſumus, cum de uno loquatur Cicero. Vergilius: Sed nos immenſum ſpacijs conſcamus æquor. Hominis uultus pro uultu. Datur ora tueri, pro datur uidere faciem. Animos pro animo. Nã in prima perſona pro ſingulari pluratiuũ numerũ ponere, frequentiſsimũ eſt, aliquoties modeſtiæ cauſa. In ſecunda nunq; niſi genus ipſum ſignificamus. Quæ ueſtra libido eſt, id eſt, uirorũ. In tertia inuidiæ cauſa mutauit Terentius. Cũ ad uxores uentũ eſt, tũ fiunt ſenes, cũ de uno Chremete diceretur. Inexplicitosq; Platonas, Martiales, cũ de uno Platone dicat. In genere mollior ac frequentior eſt numeri mutatio, in nominibus, quæ Grammatici collectiua uocant. Cuiuſmodi ſunt, uulgus, populus, grex, ordo, pars in fruſta ſecant. Itẽ in his quæ non unũ aliquod indiuiduum, ſed genus aut ſpeciẽ declarãt. Nihil enim refert utrũ dicas, elephantus decimo demũ anno parit, aut elephãti. 10. anno pariunt.

Exiulo.

8. Aenei.

Ad Brutum.

2. Geor.

3. Georg.

In Phor.

In diſtichis

PERSONA.

VAriatur & perſona pluribus modis, uel cum certa pro quauis ponitur. Quid faciasſut homo eſt ita morem geras. Videas & flumina ſicca, id eſt, uideri poterant. Idem fit per primam perſonam itidem ut per ſecundam.

Nec mihi tum molleis ſub diuo carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbam.
Neue tibi ad ſolem uergant uimeta cadentem.

Terẽ in Adelphis 7. Aenei.

Nonnunquam pro prima aut etiam ſecunda perſona tertiam

tiam usurpamus. Vt, ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ego nego. Vergilius: Nec me meminisse pigebit Elysæ, id tui. Idem: Et tandem Turnum experiatur in armis, Turn dixit pro me. Item: Manibus hoc referes telo cecidisse C

Apostrophe

millæ, id est, meo. Huc pertinet quæ uocatur Apostrophe cùm orationem ad aliquam personam, aut ad rem, tanq̃ a

2. Geor. circa finem

personam uertimus. Vt, Scipiadas duros bello, et te maxim Cæsar. Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur, quid n mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Verg. Parenth sim cum Apostrophe coniunxit in illo:

2. Aenæ.

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus

Ad hanc formam pertinet, quoties uerbũ personale impe sonali commutamus, ut non te hæc pudent? Non te hom pudet? Apud barbaros assiduè bellatur, Barbari contin ter bellant. Dicitur pasum Pontificem aduentare, Plerq dicunt Pontificem aduentare. Dici non potest, q̃ te amem Nemo dixerit facilè quàm te amem.

GENVS.

EST nonnihil uarietatis, & in generis cõmutation ut Lacrymat pro lacrymatur. Luxuriat pro luxu atur. Fluctuatur pro fluctuat. Præuertere pro præuerti.

Et jam nox humida cæ lo prçcipitat 2. Aenei.

Præcipitat pro præcipitatur. Auertit pro auertitur. R uerto, reuertor. Impertio impertior. Assentio assentior. Solebat fieri, solitum est fieri. Non quiuit compesci, no quita est compesci. Desijt haberi in pretio, desita est hab ri in pretio. Causa cœpit agi, cœpta est agi. Assentior & assentio tibi. Cõspicor & conspicio. In quorum postre mutatur & συζυγία. Nam illa quæ refert Diomedes, fr stro, patio, moro, demolio auxilio, populo, digno, atq; genus ali

dis dicit, priſcis arbitror relinquenda, niſi in carmine inci-
dant. Nam tum excuſatius adhibebuntur. Conſimiliter in
cæteris nominibus. Pileũ & Pileus, hæc ficus, & hic ficus, hæc bar-
bitus, hic barbitus, hoc barbiton, hic helleborus, hoc helle-
borum, hoc naſum dixit Plautus.

CASVS.

CAſus etiam mutatur. Eius rei mihi uenit in mentem
ea res. Non ſum id neſcius, non ſum eius rei neſcius,
Quedam etiam citra Tropum duplicem habent cõſtructio
nem. Vtor hanc rem, & hac re. Egeo tui, egeo te. Diues pe-
core, diues pecoris. Dono te libro, dono tibi librum. Imper-
tior heram hoc malo, Impertior heræ hoc malum.

SPECIES.

SPecies uariatur, cũ deductitijs utimur pro primo genijs
ut Magnis negocijs prohibitus, magnitudine negocio-
rum prohibitus. Cum diminutiuis loco ſimpliciũ, ut loqua
culus pro loquax, naſutulus pro naſuto, paucula pro pau-
ca, pauxillũ pro paulũ. Cũ frequẽtatiuis uerbis pro primiti-
uis. Dictito pro dico, uolito pro uolo, iactito pro iacto. Cum
ſubſtantiuo pro adiectiuo ut ſi quis pro peſtilẽte peſtẽ ap-
pellet, pro ſcelerato ſcelus dicat. Cui finitimũ eſt, quum Ita-
las artes dicimus pro Italicis, Batauas aures pro Batauicis,
Hiſpanos mores pro Hiſpanicis. Cum cõparatiuum aut ſu-
perlatiuum abſoluti loco ponimus. Vt,

Triſtior & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes. 1. Aenei.

Et facundiſſimus, pro uehementer facundo. De quibus ſuo
loco dicemus. Cum patronymicum loco primogenij poni-
tur, ut Scipiadas pro Scipionibus. Verũ hoc in carmine for
taſſe liceat, in oratione proſa nemo tulerit.

FIGVRA.

FIgurę mutatio copiã adiuuat, quoties ſimplici dictio-
ne, pro

ne pro composita utimur aut contra, siue id Tropo fiat ut citra Tropum: ut Temnere pro cõtemnere. Ruere pro eruere. Ponere pro deponere. Mittere pro omittere. Rursum conscribere pro scribere. Commedere pro edere. Demirari pro mirari. Inaudire pro audire. Incognoscere pro cognoscere. Consipere pro sapere. Complacare pro placare. Dependere pro pendere. Deridiculus pro ridiculus. Quandoquidẽ pro quando. Fit & hoc modo. Nõ potest pudescere, non potest pudefieri. Tẽpus est ut expergiscaris, ut expergefias. Calescere & calefieri. Ad hanc formã sortasse referendum est illud, quoties compositã dictionem simplici circũloquimur. Magnanimus uir, uir magno animo. Rursum lege, denuò lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere. Non animaduertit, nõ aduertit animũ. Non satisfacit, non facit mihi satis. Interdũ uariatur compositionis actio, ut exprobrare et oppobrare, persoluere, dissoluere, exoluere, resoluere as alienum.

TEMPVS.

Terẽt. in Andria Liuius 3. decad. Ter. in phormione

TEmpus quoq; non raro cõmutatur. Memini legere & memini legisse. Prædiceres pro prædixisses, prædicere debuisses. Laurus erat, pro laurus esset. Vicimus pro uincemus. Salutato, pro saluta. Imus, uenimus, uidemus pro præsens pro præterito.

MODVS.

HVic finitimа est modi uariatio, ut Vicero pro uincam. Salutabis pro salutato. Ne credе, ne credas, si uoles si uolueris. Vbi uoles, ubi uolueris Cum uacabit, cum uacauit. Quia bene natus est, quia bene natus fit. Venari pro uenabatur.

DECLINATIO.

IN nonnullis licebit & declinationẽ uariare. Vt hilas & hilo

uolens & uolentus, imbecillus imbecillis, caput, gium cõtagio, iuger & iugerũ, capo & capus, pauo & pa un, ſcorpio, ſcorpius. Senectus ſenecta, iuuẽtus & iuuẽta.

CONIVGATIO.

IN aliquot coniugationem, ut lauere pro lauare, ſeruere & ſeruêre, accerſere et accerſire. Variatur eadem dictio his quoq; modis. Proth eſi, ut tetuli pro tuli, gnatus pro natus. Epẽtheſi, Mauortis p Martis. Proparalepſi, ut admitti er, accingier, dicier, pro admitti, accingi, dici. Paragoge, po teſtur pro poteſt. Aphæreſi. Ruit omnia late, pro gruit. Linquere caſtra, pro relinquere. Sincope, extinxti, dixti, pro extinxiſti, dixiſti. Apocope, Mage pro magis, uin pro uisne. Quæ quidem ſpecies ſunt Metaplaſmi, propterea quod dictionẽ quaſi transforment. Reliquas ſpecies prudẽs omitto, quod non admodũ ad copiã facere uidentur. Et nobis propoſitũ eſt, ea duntaxat perſequi, quæ proprie pertineãt ad id quod inſtituimus.

Feruere Lucaten dixit Virgi. 8. Aeneidos

Spẽs Metaplaſmi

IN CAPVT XIII.

SEcundum caput Copiæ verborum eſt enallage. i. permutatio. Figura qua vel pars orationis alia parte, vel accidens partis alio accidente mutatur, & eſt duplex, ſcilicet antimeria cum pars parte mutatur, & heteroſis, id eſt, alteratio cum accidens partis accidente mutatur. De priore ſpecie Linacer in ſecundo libro, de poſteriore idem in ſecundo, & in ſexto lib. pegcipit abundẽ ſatis, eſtq; hæc enallage prorſum ſpecies Synonymię facilima intellectu, & vtiliſsima. Proxima ſcilicet Synonymiæ affinis ſpecies. Modicè) ſcilicet in aliam partẽ, vel accidẽs partis. Huius generis) ſcilicet enallage eſt. Edaxedo) prima per enallagen ſpeciei deriuatiuæ, cum vnum deriuatiuum pro alterosumitur. Huius generis) ſecunda. Cum verbum) tertia ſpecies. Mutatio) id eſt enallage. Pars) ſcilicet orationis. Mutatur) ſcilicet per antimeriam. Qualitas) id eſt, accidens partis per heroſim mutatur. Voci) id eſt, parti orationis. Accidunt) vt ſpecies, cõparatio, genus, numerus, figura, caſus, vt forma, modus, tempus, perſona, coniugatio, atq; alia accidentia apud Grammaticos. Non confido) Quarta ſpecies, nomen pro verbo ponitur

litur. Infinitum) quinta, & hoc valde vſitatum eſt. In hi
cet ſequentibus. Hic verbum parti) 6. participio vel parti
nomine. Hic verbum) 7. Hic gerundiuum) 8. Hic infinitu
9. Hic nomen 10. Hic ſupinũ) 11. De quali) id eſt de heteroſi
cidentium. Numerus) ſcilicet pro numero. Certa) id eſt, ſec
da, vel prima perſona quę ſunt finita pronomina. Tibi) i. c
bet Mihi. i. cuiq; Ait Clodius, ſcilicet tu. Negat, ſcilicet ego
poſtrophe. i. auerſio ad ſecundam perſonam abſentem. Par
theſin) id eſt, interpoſitionem quæ abeſſe poterat, integro
ſenſu. At tu) ſcilicet Meti, quia loquitur de Metio Suffetio p
ditore. Tullus) id eſt, rex. Viri) id eſt, Metij. Dicitur paſsim) di
tur paſsim pontifex aduentare, quæ eſt perſonalis conſtruc
quia nominatiuus põtifex regitur à verbo, dicitur. Genus)
licet pro genere in nominibus aut verbis Syzigia) id eſt cõ
gatio. Priſcis) ſcilicet non nobis. In nominibus) ſcilicet ge
genere mutatur. Barbitus) id eſt, muſicum inſtrumẽtum. Et
lia vide in Heteroclitis nominibus. Caſus) id eſt, pro caſu. V
hanc rem) Priſcum, ſic in deſcribendis formis vtitur genit
vel ablatiuo, vel etiam accuſatiuo poetice. Puella pulchra f
& puella pulchra faciei, & puella pulchra faciem. Huc & a
ptoſis pertinet, vt literas quas miſiſti fuerunt iucũdiſsimę
teræ. Huc item refer alias conſtructiones varias, cum no
aut verbum, diuerſos regit caſus. Species) ſcilicet pro ſpec
Deductitijs) .i. deriuatiuis. Proſa) .i. quæ abſtinet à patro
micis. Figura) pro figura ſimplex & compoſita. Tempus t
re. Primogenijs) .i. primitiuis. Modus) pro modo. Venan
venebatur, & hic tropus mirè vſitatus eſt hiſtoricis, vt in
uo verbo vtantur pro indicatiuo, adiũcto quoq; nominati
vt Catilina inter primos agere milites, adhortari .i. Catili
ter primos milites adhortabatur. Declinatio) vide Hetero
in grammaticis. Variatur eadem dictio) Tertium caput c
verborum eſt Metaplaſmus, figura dictionis, qua non te
licet vti in ſoluta oratione, vbi habetur pro barbariſmo, ſe
tum in iuſto carmine vſurpatur Et Metaplaſmus eſt figura
tans orthographiam, aut proſodiã dictionis, cauſa metri,
decoris. Cuius ſpecies 14. Diomedes in 2. lib. & Moſchan
tabulis ſuis, alijq; numerant, qui de ſyllabarum quantita
verſibus ſcribendis præcepta tradunt. Vide tabulas Moſc
ni. Proſtheſi) id eſt, appoſitione literæ aut ſyllabæ ad initi
ctionis. Variatur) ſcilicet in orthographia aut proſodia Hu
dis) ſcilicet per Metaplaſmi ſpecies. Epentheſi) id eſt, appoſi
literæ aut ſyllabæ id medio dictionis, vt induperator pro

Metaplaſ-
mus

per

rator. Paragoge) eadem est cum proparalepsi. i. appositione literæ aut syllabæ ad finem dictionis. Aphæresi) i. ablatione literæ aut syllabæ ab initio dictionis, vt Tetulit pro contulit. Apud Plautum: Quid spicis, pro cõspicis. Syncope) i. ablatio literæ aut syllabę è medio dictionis. Apocope) id est abiectio literæ aut syllabæ à fine dictionis. Vt mage pro magis. Quæ quidem) scilicet sex. Transforment) i. in orthographia, vel prosodia. Reliquas) scilicet octo, quæ ad syllabas & prosodiam ferè pertinent.

Variandi ratio per Antonomasiam.

CAP. XIIII.

PRoxima uariandi sermonis ratio constat Antonomasia. i. nominis permutatione, ut si quis pro Achille Pe-lide, aut Æacidē dicat. Pro Romanis Romulidas. Pro Troianis, Priamidas, aut Dardanidas. Pro Hercule, Tyrinthium Pro Venere Cytheream aut Cypridem. Pro Diana, Cinthiam. Pro Ioue Saturnium. Pro Mercurio Cillenium. Nonnũ quã epithetõ pro nomine ipso subijcere licebit. Verg. Thalamo quæ fixa reliquit Impius, impiũ pro Ænea dixit. Liui. Pœnum pro Annibale. In Terentio sæpe senex, pro persona heri Eiusdem generis est, si quis poëtam dicat, Homerũ sentiens: philosophum, Aristotelem significans. Quẽadmodum Græci, Persarũ regẽ Βασιλέα nominant. Neq; ab hoc genere abhorret, si quis pro fure Verrem dicat pro molli Sardanapalũ, pro diuite Crœsum, pro crudeli Phalaridẽ. Quæ suo loco referemus. 4. Aene. In. 2. bello punico.

IN CAPVT XIIII.

QVartum caput copiæ verborum, est tropus dictionis, qui tropus est figura transferens dictionem à propria & vulgata significatione eius ad nõ propriam significationem, causa, decoris, aut necessitatis, aut significantiæ. Huius species numerantur diuerso quidem modo, sed ab Erasmo hic vndecim describuntur, scilicet Antonomasia in cap 14. Periphrasis cap. 15. Metaphora cap. 16. & 17. Catacresis cap. 19. Onomatopœia cap. 20. Synecdoche cap. 23. Auxesis cap. 27. Hypbole cap. 28. Micrologus cap. 29. Tametsi re vera tantũ octo videntur esse dictionis

...ri, quia Auxesis, Hyperbole, & Miosis aliorsum pertinent ...rum refert, quia & Fab. cap. 6. & Diomedes in 2. pl... ...ne, videtur Scholas Mosellani. Horum vero tro... ...gemus, & quia metaphora, & ceteri oēs huius speciēs v... ...esse. Ratio)id est per tropum dictionis. Antonomasia)et ... ...minatio, quum vtimur appellatiuo nomine loco proprii p... excellentiam, vt quum apostolum pro Paulo, Saluatorem p... Christo, imperatorem pro Caralo dicimus Permutatione)s... licet à cōmuni significatō in nomen proprium, Pro Achille Pelidem, Sic in alijs quoq; patronymicis cōmittitur hæc fig... ra scilicet tantum in versu, & non item in prosa. Pro Dian... sic in patrijs nominibus sæpe cōmittitur hæc figura. Epithet... i. adiectiuum. Pro nomine scilicet proprio. Heri) vt Simonis. Eiusdem generis)scilicet per excellentiam alicui tribui nom... appellatiuum. Neq; ab hoc genere)scilicet cum econtra nom... ne proprio vtimur pro appellatiuo, vt si Catonem dicas p... sapiente, Thrasonem pro glorioso, & similia quæ suo loco r... remus, vt infra cap. 40.

Variandi ratio per Periphrasim.

CAP. XV.

ID si pluribus uerbis fiat, periphrasis erit, quam quidā circuitionem nominant, ut si quis euersorē Carthaginis & Numantiæ pro Scipione dicat, ut Troiani belli scriptorem dixit Horatius pro Homero. Item si Mantuanus Lib 3. epistol. 8. tes ponatur pro Vergilio. Venusinus poeta pro Horatio. Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele. Stoicæ familiæ pater, pro Zenone. Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hæc aūt ratio plurimis cōstat modis. Etymologia, notatione, finitione.

Etymologia.

ETymologia, cum nominis rationem explicamus, si quis hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas aptat, captetq;. Aut pro parasito, hominem cibo uentri deditum. Aut pro philosopho hominem sapientiæ studiosum. Pro grammatico qui literas docet. Pro assiduo, qui det æra: Pro locuplete qui plurima loca possideat. Pro pecuniosо, qui magnam pecorum copiam possideat.

NOTA

NOTATIONE.

Notatione constabit, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus, ut si quis tranquillitatem intelligens, animi, aut bilis effervescentiam dicat, quæ pallorem vultu, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiusdem generis est & illud: Qui digito scalpunt uno caput, quo molles & parum uiri significantur. Aut si dicas: Cubito se emungit, salsamentarium indicans. Iuue. Sa. 9. Vide prouerb.

FINITIONE.

Finitione constabit: Vt si quis artem bene dicendi pro rhetorica dicat. Peculatorem utrum qui ciuitatis æraria compilasset. Hominem tyrannum, qui ui leges ac ciuili libertatem oppressisset.

IN CAPVT XV.

Periphrasis est circuitio verborum, quæ pro uno vocabulo vtimur pluribus verbis, vel decoris, vel necessitatis causa, vt in sordidis, dissimulādisq; opus est periphrasi. Itē in interpretando & trāsferendo, præsertim Græca. Huius autem immodicus usus speciem habet Asiatismi. Id)id est, verbū mutare. Periphrasis)id est, circumloquutio. Ratio)scilicet circumloquendi. Etymologia)quæ est definitio Grāmatica vocabuli expositio, vt imperator est qui summū tenet imperiū. Locuples quasi locorū & possessionū plenus. Rationē, significationē Parisito)pro sectatore cibi. Notatio) est definitio. Rhetorica. i. descriptio subiecti per accidentia. Vt omniū oratorū princeps est Cicero. Salsamentarium, id est, qui cōficit salsamenta. Notis) i. signis. Qui digito) à signo. Finitione) finitio est dialectica definitio plane, quę est quadruplex scilicet essentialis, per genus & differētiā data: Causalis per genus & causas: partialis per genus & partes: Officialis per genus & officia, vel effectus proprios. vide dialectica. Cōpilasset) id est, exhausisset.

Variandi ratio per Metaphoram.

CAP. XVI.

Alia uerò uarietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ latinè Translatio dicitur, propterea quòd uocem à genuina, ac propria significatione ad non propriā

trãslatio. Ea multis modis tractatur. Deflexio.

PRimum deflexione, quoties uox è propinquo ad rem proximam deflectitur, ut uideo, pro intelligo. Audire pro obtemperare, aut credere. Sentire pro intelligere. Perspicere pro cognitum habere. Odorari, olfacere, pro suspicari, ac deprehendere. Concoquere pro ferre. Deuorare pro uincere, ac perferre. Complecti, exosculari, pro amare. Suspicere pro admirari. Despicere pro contemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. Siquidem in hu, quod est corporis, ad animum transfertur. Quo Metaphorę genere nihil usitatius. Huc fortassis pertinent & illa, quoties cano pro dico, canto pro scribo dicimus. Præconiũ pro laude. Buccinari pro celebrare.

Ab irrationali ad rationale.

PRoxima species est, quoties à bruto animante ad animal ratione præditũ fit trãslatio, aut contrà: ut si hominẽ odiosæ, atq; insulsæ loquacitatis, rudere dicas, aut blaterare, aut grũnire, aut gãnire. Si oblatrare pro obtrectare, allatrare pro cõuiciari dicas. Contrà: si olorẽ canorã, musicã luscinią, perfidã uulpẽ, ambitiosum leonẽ, assentatricẽ canẽ, parcã formicã, operosam apẽ dicamus. Cuiusmodi multa Vergil. tribuit apibus, dũ quicquid agitur in hominũ Rep. id traducit ad hoc animal.

Lib. 4. geor.

Ab animali ad non animal, aut contrà.

LOngius erit petita translatio, si ab animali ad inanimum traducatur, aut contrà. Verg. Si tantum pectore robur, concipis. hìc robur à ligno ad hominem transtulit. At procul excelso miratus uertice montis. Animale ad inanimatum transtulit, cum uerticem pro cacumine dixit. Item: Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Et

Lib. 11. Aene.

1. Georg. 3. Aegloga. 7.

ridet ager. Contrà: ambo florentes ætatibus. Et uiridis ætas

& uernat etas. Iratum mare, indignatus Araxis, auidū mare, mirantur Gargara. Quod genus & plura sunt exempla & frequentius obuia, quæ ut hic debeat referri. Interdū translatio fit ab animali ad animal: ut si quis eorum sui in equitantem dicat, & pascentes apes.

Ab animato ad inanimatum.

SVmetur Metaphora si quis syluam scatere dicat, quod est fontium. Aut odium suppullulascere, quod est fruticum. Aut si quis pilos fruticare dicat, aut barbam sylueſcere, quod est arborum. Si quis orationem fluere dicat, aut fluctus & undas negociorum. Eiusdem generis est, si quis collem uerrucam dicat, quemadmodum Cato. Vide Gellij lib. 3. cap. 7.

IN CAPVT XVI.

Metaphora est tropus dictionis vtiliſsimus, tranferens vocabula propter similitudinem aliquam à propria significatione ad improprijam, estq; hæc genus aliorum troporum, & adfert lumina quædam illustria orationi, vt quasi stellis quibusdam interluceat, teste Ciceronein 3. de orato. Est autē duplex. Metaphora scilicet propinqua, quæ sumitur à simili propiore, vt cum dico: Cato solitus est allatrare Scipionem Item: præsidiū & dulce decus meum, & remota Metaphora, quæ à remotiore simili durius etiam quandoq; sumitur, vt cum aliquem voco ęsudicem, stipitem, corticem, truncum, qui sit ingenio non ita docili. In vniuersum vero omnis metaphora est breuis similitudo. Et propinquæ Metaphoræ, vt magnam adferunt gratiā & lucem, sic etiam iis magis vtendum. Remotæ aūt nō ferē, ni ſ grandi orationis generi conueniunt, quales sunt crębrę in orationibus Ciceronis, apud Liu. in Tragœdijs & Sat. Cętera ſ Cice. in 3. de Ora. & Fab. in 8. cap. 6. require. Deflexio) id est metaphora ex propinqua similitudine & valde affini sumpta. E propinquo) id est, ex valde simili. Proximā) id est, ad similē. Video) pro intelligo. Hæc à potentia sensitiua ad potentiam intellectiuam sunt translata, quæ tamen non licet vertere, vt intelligere pro oculis videre non dicitur. Ab irrationali, secundus modus. Contrà) Hoc si contra fiat, vt ab homine ad animal Brutum transferas vocabulum, remotam habet metaphoram, & quasi speciem prosopopœiæ, qua affingimus affectū, vel actum hominis alicui bestiæ. Ab animali) tertius modus.

Longius erit) & hæc ſæpe ſpeciem habet proſopopœiæ. Vertices ſolum qui eſt capitis animalis ſuprema & media pars. Obuia ſcilicet apud poetas præſertim, ſed non ita inſoluta oratione, niſi cogat neceſsitas, vt apud Plinium, & rei ruſticæ ſcriptores. Plurima morborum & qualitatum in animalibus vocabula transferuntur ad arbores, ad fruges, ad plantas, & ſimilia inanimata. Ab inanimato) Quartus modus.

Metaphora reciproca,

CAP. XVII.

QVædam translatione reciprocæ ſunt, ſiue communes quas Græci uocant ἀκολούθους. Nã ut pro gubernatore aurigam, item pro auriga gubernatorem recte dixeris. Quædã unius dũtaxat partis, quas ἀνακολούθους appellant. Siquidem ut uerticem recte trãsfers ab homine ad montem, ita non recte cacumen ad hominem tranſferis. Facit autem Metaphora nõ ſolum ad copiam orationis, dum præſtat, ut ait Fabius, ne ulli rei nomen deeſſe uideatur: uerum & ad ornatum, ad grauitatem, ad euidentiam, ad ſublimitatem, ad feſtiuitatem. Nonnunquam & neceſſaria eſt, quemadmodum ruſtici gemmam dicunt in uitibus gemmare uites, ſitire agros, fructus laborare, luxuriare ſegetes. Nos durum hominem, aſperum: neq; enim aliud habemus uerbũ. Sed quot modis adhibeatur translatio, & quanus differat à finitimis tropis, non eſt huius propoſiti ſcrupuloſius perſequi. Illud admoniſſe profuerit, ut qui uolet in dicendo copioſus eſſe, ex optimis autoribus maximarum inſignium translationum uim adnotatam comparet, & eandem rem complures adhibeat ſimilitudines. Sunt autem apud M. Tullium optimæ, apud Quintilianum plurimæ, Sed in his uix alius fœlicior, quam Plutarchus. Ex adagijs item nõ pauca colligi poterunt, propterea quod plæraq; aut Allegoriam habent, aut aliquam Metaboræ ſpeciem. In his ad ligẽdis nos elaborauimus, haud ſcio quã fœliciter, magni certi

Vide eadẽ apud Ciceronẽ in Bruto & fab. lib. 8. cap. 6.

certè ingenijs. Nihil uero prohibet, quo minus ipsi uel ab alijs uel ex animaduersis rerum omnium naturis uocabula metaphoras fingamus, modo ne sit dura et inusitata, ne sordida, ne maior quam oportet, ne dissimilis, ne nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud item non abs re fuerit admonere metaphoram interdum in simplici nomine sitam esse. Vt si quis hominem uentri addictum, pecudem appellet Nonnunquã in epitheto: ut cũ saxeũ hominem, aut ferreum scriptorẽ dicimus, aut uitreas undas, floridã ætatẽ. Interim in uerbo simpliciã. Vt auolat ætas, labũtur anni. Interdũ additur quiddã, quod Metaphorã explicet. Inflãmauit hominẽ cupiditate gloriæ, incendit ira. Vt Cicero lib. de finib. Atticũ vocat

IN CAPVT XVII.

De usu Metaphoræ hoc caput perspicuè docet & modo. Reciprocæ, id est, conuersim dicuntur de se inuicem. ἀκολούθας) .i. consequentes. Quædam unius) .i. non sunt reciprocæ, & non dicuntur cõuersim de se inuicem. Atq; hoc discrimen tibi hominis captus indicat, & obseruatio lectionis probatæ. ἀνακολούθας) .i. nõ sequentes Euidentiam) .i. Perspicuitatem. Necessaria) scilicet cum caremus verbis propriis. Quatenus) scilicet non ita multum, quum hęc sit aliorum troporum genus. Vim) id est, copiam, multitudinem. Metaphoræ speciem) vt homo bulla est, item sentina malorum, manipulus furum & similia. Laborauimus) scilicet in opere adagiorum. Rerum scilicet & artificiorũ, vt ex arte militari, rustica nautica, venatoria, & similibus. Dura) id est, remota nimis. Dissimilis) id est, remota nimis. Crebra) quia modus est seruandus in metaphoris. Simplici) id est, vno vocabulo substatiuo. Epitheto) id est, nomine adiectiuo. Vitreas) virides. Ferreũ .i. durum.

Variandi ratio per Allegoriam.

CAP. XVIII.

IDem efficiat allegoria quod Metaphora. Neq; enim aliud est Allegoria quàm Metaphora perpetua. Vt pedem cõferre, pro eo quod est, concertare argumentis. Iugulum petere, pro eo quod est eat ut causæ aggredi. Et tragulã inij-

sere, pro eo quod est fallaciã intendere. Vt etiã naue per
quã ipse nauiget i ciuitatẽ euertat, qua subuerta
quoq; sit perundũ. Huius usus frequentior est in sentent
prouerbialibus, ac proverbijs: ut flãma fumo est proxim
quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculũ. E
uino uendibili fuspensa hedera nihil est opus, cũ significe
mus rei per se laudabili nihil opus esse cõmendatione al
na. Et Cretizandum aduersus Cretensem. i. mendacijs ac d
lis agendum cum subdolo ac uano. In huiusmodi paræmi
allegoria nonnunquam exit in ænigma. Neq; id erit uitio
sum, si doctis uel loquaris uel scribas. Imo ne tũ quidẽ si u
go. Neq; enim ita scribendum, ut omnes omnia intelligan
sed ut quædã etiã uestigare ac discere cogãtur.

IN CAP. XVIII.

Quintum caput copiæ verborum est tropus orationis, qu
non vnum verbum solũ modo, sed tota cõstructio, vel orati
aliud verbis, aliud sensu præ se fert per similitudinem vel co
trarium. Cuius species sunt octo apud Rhetores, scilicet all
goria, antiphrasis, ex contrario, charientismus, Asiatismos, S
casmus, paræmia, & ænigma, de quibus Fab. in. 8. cap. 6. & D
medes in. 2 alijq; rhetores & Grammatici. Inseritur aũt hic
allegoria caput post Metaphorã, quia allegoria nihil aliud
q; perpetua Metaphora, cõstans pluribus verbis. Perpetua, I
gior. Tragulam) Telum. Huius usus) quia allegoria est qu
genus aliorum septem troporum orationis. Aenigma) est p
nè obscura sententia, vt: Dimidium plus toto. Item: Mater
genuit, quæ eadem mox gignitur ex me, qualia sunt apud p
phetas, & in Apocalypsi, qualia sunt etiam oracula deorum
Sibyllarum. Id) ænigma. Vel scribas) vt Cicero ad Atticum p
ribus vtitur ænigmatis.

Variandi ratio per Catachresim.

CAP. XIX.

EAndem uim obtinet Catachresis, quam Latini dicu
Abusionem, atq; hac nota secernitur à Translatio
quod Abusio est ubi nomen omnino defuit: Translatio, u
aliud fuit. Veluti quum parricidam dicimus, qui fratrem o

cidit

dixerit, quia fratricida non dicitur. Et piscina, in qua [illegible] nec pisces insunt. Vitia hominis breuiter, longum confessionem minuunt animum, pro paruo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus, in quo trium permixta est gratia, Similitudinis, allegoriæ, & Translationis. Vt apud Ciceronem. Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpe & perturbat omnia, & totam opinionem paruæ nõnunq; cõmutat aura rumoris. Similitudo est explicata, & ad rem accõmodata Metaphora, quam Cicero uocat collationem. Totus excanduit ira. Metaphora est. Non aliter q; ferrum igni incandescit, ita ille per iracundiam toto multu inflammatus est, Collatio est. Itaq; quod æstus Euripi comparat inconstantiæ comitiorum, Similitudo est. Quod autẽ quantos æstus habet, Allegoria est. Aura rumoris, Metaphora est: quanq; hi tropi pertinent etiam ad copiam sententiarum, de qua. 2. lib. nobis dicetur.

Cicero pro Murena.

IN CAPVT XIX.

Catachresis est tropus dictionis, quo propter necessitatem abutimur vocabulo in significatu improprio. Hæc abusio est recepta in artibus & professionibus, quibus sua vocabula etiã abusiua sunt permittenda: vt in Theologia, fides, iustitia, iustificatio, lex, caro, spiritus, gratia &c. vt in iuris scientia, adoptio arrogatio seruitus, prædij præscriptio, præscribere. Sic in medicina sic in artibus. Nomen) proprium. Aliud) proprium. Paricidam, quia fratricida non dicitur, tametsi Cicero fingat. Illud genus.) Allegoricum & metaphoricum. Trium figurarum similitudinis) ex re. Allegoriæ) ex verbis. Trãslatiõis) ex vtroq;

Variatio per Onomatopœiam.

CAP. XX.

NOnnihil accidit uarietatis et ex Onomatopœia quæ fictio nominis dici potest, quod genus sunt Tarata-

Paragoge.

Cic. lib. 10. ad Atticũ: Syllaturit animus.

De q̃ Gelli. lib. 2. ca. 23.

...ans, pro cantu tubæ, sibilus, murmur, mugitus. Ad eand... formam pertinet Paragoge. Deductio ac deriuatio n... riam uerborum, ex Analogia sumpta, quæ cur nobis ... sit fugienda, non uideo, si quando sententia postulabit. S... laturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari uelle. Et q... admodum dicimus, Cacaturire, micturire, esurire, quid u... quod minus iuxta Analogiã dicamus, dormiturire, scrip... rire, proscriturire, dicturire, bellaturire, nupturire? Et q... admodũ dicimus Græcari, cur non itidẽ dicamus iuuena... poëtari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologa... Vulpinari p ἀλωπεκίζειν ausus est dicere Plautus. Vi l... reati, nũmati, scutati, cur nõ itidẽ pileati, laruati, perso... et si qua sunt similia? cur nõ sicceſcere, sicut arescere. Et ... his quidẽ fictionibus Græci longe sunt Latinis fœlicio... Quorum sunt illa, Cretissare, Platonissare, aliaq; innum... Nobis tamẽ nõnihil audẽdũ cẽseo, præsertim in carmin... in uertendis Græcis autoribus. Certe quæ reperiuntu... pud idoneos autores, ea sunt audacter usurpãda. Neq; t... ullum uerbum nobis uideri debet durũ aut obsoletum, q... apud scriptorem probatum reperiatur. Qua quidem ... longe lateq; dissentio ab his qui uocem omnem ceu ba... ram horrent, quam apud M. Ciceronem non legerint. Q... illud etiã per obseruandum eiusdem dictionis interdũ n... esse Paragogen, quemadmodum superius attigimus. Ve... ptuosus & uoluptuarius, edax et edo, homũculus, homi... homulus, pauxillum et paucula. Harum igitur omniũ re... obseruatio copiam orationis non mediocriter adiuua... propterea quod in his factitijs nominibus magna pars ... linguæ Latinæ sita est.

IN CAPVT XX.

Hic tropus finitimũ habet eum qui uocatur Paragoge deductio & nouatio uerbi secundũ analogiam grãmatic...

à patre patrisare, ita & à matre matrisare, à fratre fratisare, & similia. In qua tamē dictione nobis nō temerè permittere debemus, aut indulgere, nisi quatenus doctorū cōsuetudo, autoritas patitur. Nominis) Vocabuli. Mugitus) & similia uerba, vide in Philomelā Ouidij. Ex analogia) .i. similitudine & proportione regularū, quæ sine autoritate & vsu proprio nihil tamē valet. Vetat) prohibet. Cornicari) imitari cornicē, Idoneos, latinos nō barbaros. Paragogē) deriuationē, de dictionē. Superis) .i. cap. 13. de Enallage. Factitijs) deriuatitijs.

Variandi ratio per Metalepsin.

CAP. XXI.

ABusioni confinis est Metalepsis, quæ transsumptio Latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id quod ostendimus, ut: Spelūcis abdidit atris. Nam nigræ intelligūtur, ex nigris obscurę, & per hoc demum in præceps profundę. Sic Græci uocant acutum, quod uelox intelligi uolunt. Verum huius figuræ usus magis incidet in carmine, q̄ in oratione soluta. Et Synecdoches species uideri potest, quemadmodum & ea quæ sequitur.

IN CAP. XXI.

Metalepsis est transiatio verbi à causa vel effectu sumpta, vt Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Nam per aristas intelligit messes, per messes, æstates, per æstates intelligit annos. Sic tristis egestas dicitur per Metalepsin, quia tristes facit. Equidem sequentes tres tropi, nomine magis q̄ re ipsa à se inuicem differunt. Vbi gradatim itur) ab effectu ad causam.

Variandi ratio per Metonymiam.

CAPVT XXII.

NEc mediocriter ad copiam orationis facit tropus, qui uocatur Metonymia, quæ dicitur nominis transmutatio. Ea fit compluribus modis. Vel quum inuentorem, pro re subiecta ponimus, ut apud Maronem, Cererem corruptam undis. Apud Terentium: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Apud Horatium: Receptus terra Neptunus, Classes aquilonibus arcet. Vulcano dicare. Vario Marte pugnare

gnare. Venus confert oculis & uoci. Hic inuentor, aut præsidet, pro re subiecta ponitur. Quod si uertas erit ut, ut: Vinum precemur, nam hic Deus præsens adest: uinum pro Baccho positum est. Vel quum id quod continetur pro eo quod continetur usurpatur, ut: Epotos cados. Cælo gratißimus amnis, id est, cœlitibus. Sæculũ fœlix. Aut extrà, id quod durius & uiolentius fit Vergilius: Iam prona mus ardet Vcalegon: hominem pro domo posuit. Terẽtem In Eunucho Eamus ad nos, id est, ad ædes nostras, & cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur. Hunc comedendum propino. Horatius. De sene gustarit, id est, Lib. 2. ser. Sat. 5. pecunia. Senis, ubi dominus rei pro re ipsa ponitur. Vel ex efficiente effectum significamus. Hic melior remus: significat enim uelocitatem, sed quæ per remos fit. Vel contra ut: Frigus pigrum, Mœstumq; timore mittite. Pallida mors 2. Aenei. Horat. Audax iuuenta. Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectus, præceps ira, hilaris adolescentia, inconsultus amor, uerecunda nox, audax uinum. Vel quum ducem ponimus pro his qui subsunt: ut quum ab Annibale cæsa apud Cannas Liui. lib. 2. decad. 3. sexaginta millia dicimus. Aut quum autorem pro operibus nimus, ut quũ dicimus, Vergilium uendi. Plinium semper manibus habendũ. Simile est huic, quum sacrilegiũ dehensum dicimus, non sacrilegum. Et armorum scientiã bere, non artis. Ad hanc classem arbitror referenda, quæ riter et ad personã, & ad rem referuntur. Vt facundus mo, facunda oratio, audax homo, audax facinus. Confu hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniam passim obuia sunt, desino persequi.

IN CAPVT XXII.

Metonymia est vulgaris tropus in soluta quoq; oratione vicino vocabulo pro vicino, vt signum pro signato, vt pro imperio consulari, sceptrum pro regno, gladius pro stratu, stadium pro cursu. Sic:

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

rem cum ponitur circunſtantia, pro eo quod deſcriptum eſt
circunſtantiam. Huius nouem modos hic enumerat Eraſ
Metonymia) id eſt, tranſnominatio. Cum inuentorem)
imus modus Neptunus) Mare, cui præeſt Neptunus. Vulca-
o tradere) igni addicere. Marte) bello, cui præeſt Mars. Venus)
bido. Hic) in præcedentibus exemplis. Quod ſi)
ecundus modus. Vel cum) Tertius modus, continens pro cõ
ento. Epotos cados) vinum ebibitum. Celo) celitibus, vel cele
ibus diis. Aut contrà) Quartus modus, quando contentum
imitur pro continente. Vcalegon) domus Vcalegonis. Hunc
comedendum) Huius bona deuorãda, Vbi) in hoc quarto mo-
do. Vel cum ex) Quintus modus vel contrà) Sextus modus, cũ
effectus pro cauſa ponitur, quem alij dicũt pertinere ad Mera-
epſim. Mœſtum) qui facit mœſtos. Vel cum ducem) Septimus
modus. Aut cum) octauus modus. Simile huic) Nonus modus.
cum opus vel actum ponimus pro autore) vt in nominibus vir
rtutum, vitiorum, artium plęrunq; Furtum eſt) fur eſt deprehẽ-
ſus Artis) militaris.

Variandi ratio per Synecdochen.

CAP. XXIII.

VEhementer adiuuabit copiam et Synecdoche, quam quidam intellectionem uocant, quoniam aliud ex alio intelligimus, ut cum ex uno plures intelligimus. Vt quod ſupra retulimus, Romanus prælio uictor. Et Pœnus fugatus, pro Peni. Ex parte totum, ut mucronem, pro gladio: tectum pro domo. Retroq;, ut ingens à uertice pontus Et fontemq; ignemq; ferebant: Pontum dixit pro procella fontem, pro parte aquæ: ita Maro. Ex ſpecie genus. Horat. iucundior Adria, pro quouis mari: Acheloia pocula, pro quouis fluuio, Maro. Quod non ita commode uertitur. Ex materia rem confectam, ut ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui. Ex præcedentibus ſequentia: ut, Virgineam ſoluit zonam. i. deuirginauit. Subdidit equo calcaria. i. cucurrit. Item, quum lautum & unctum dicimus, quod nitidum ac ſplendidum uolumus intelligi. Breuiter, cum quo-

1. Aenei. Ho. in od. 9. lib. 5. 1. Georg.

Vox Cō
cōiuratis
punitis.
Plutarch.
in vita Cice.
Virg. 1. æglo.

...ng; modo aliud ex alio intelligitur. Vixerunt, pro
...tui sunt. Nos quoq; floruimus. Et fuimus Troes. Et ia
...ma procul uillarum culmina fumant: noctem immin
intelligimus, cum longe aliud dictū. Porro hic ex sign
signatam colligimus.

IN CAPVT XXIII.

Synecdoche

Synecdoche est tropus dictionis, quo pars pro toto, vel
pro parte sumitur, vsitata in versu, non item in prosa. Q
etiam raritate differt à Metonymia: huius septem modos
merat hic Erasmus. Synecdoche) cōprehensio. Vt cum) Pr
modus, cum singularem numerum pro plurali ponimus
ratè. Romanus) Romani. Ex parte) secundus modus. Parte
tegrali, non prædicamentali. Retroq;) Tertius modus, cu
tum pro parte ponimus, vt: cœlū rubet. i. pars cœli) Pōtus
ctus, pars ponti. Fontem) partem fontis. Ignem) partem ig
Ex specie) Quartus modus, cum nomen speciei pro gene
nitur, vt hybleis apibus florem depasta &c. Acheloia po
id est, quilibet fluuius. Quod nō ita) quia genus pro spec
rius & obscurius sumitur in figura. Ex materia) Quintus
dus. Ex præcedentibus) Sextus modus. Breuiter) septimus
dus. Vixerunt) apud Sallustium pro obierūt. Floruimus)
fœlices fuimus. Troes) fœlices fuimus. Et iā summa) hoc
plum magis ad Metonymiā pertinet. Colligimus) scilicet
Metonymiam, vt supra dixi.

Variandi ratio per Aequipollentiam.

CAPVT XXIIII.

Præcipua uariandi ratio sumitur per ἰσοδυναμίαν, id est, per æquipollentiam. Ea constat negationis ditione, detractione, geminatione, & uerbis cōtrarijs. primas obtinet, nō est in postremis. Vir egregie doctus,

Terē. I heau.

minime indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit: nōnihil fa
ciæ intēdēdū in hominem, id est, aliquid fallaciæ. Assum

In Andria, accepit cōditionē.

autem uerbo diuerso, & appositā aut adempta negatio
statim nouam orationis faciem constituetis. Placet, nō
placet. Accipio conditionem, non recuso conditionem.
rum de his reliquisq; æquipollentijs exactius suo loco
dicetur.

dabimus. Eorum uero quæ inter se pugnãt uarid est ratio quædam contraria sunt: ut, amor odium, iratum propitium, formosus deformis. Quædã priuatiue dissident, ut cæcus & uidẽs, mortuus & uiuus, surdus & audiẽs, mutus & loquẽs. In his quod remouet, nõ prædicatur nisi de his, quorũ natura capax est oppositi. Neq; enim lapis dicitur mortuus aut cæcus. Quædã cõtradictorie dissidẽt, ut nolo, uolo: doctus, nõ doctus: probat, nõ probat: est puella deformis est minime formosa: est minimè deformis, est egregie formosa: est homo minime surdus est egregiè auritus, est parũ auritus, est surdaster. Nõ possũ nõ probare. De relatiuis mox dicemus. Ad hãc formam pertinent quæ actionẽ & passionẽ declarãt: Ab illo graue uulnus accepit, inflixit illi graue uulnus: in Cicerone quædam desiderantur á doctis in Cicerone docti quædã desiderant. De his alibi dictũ est.

IN CAP. XXIIII.

Hæc tria sequentia capita, non pertinent ad tropos, sed ad caput synonymię, de qua supra in. 11. & 12. & vocatur hęc synonymia cõstructionis, quæ est quadruplex. Prima per æquipollentiã significationis. Secũda per cõmutationẽ cõtrariorũ. Tertia per cõmutationẽ relatiuorũ. Quarta, per variationẽ cõstructionis (infra cap. 31. Negatiõis) Negatiui signi, de qua vide Dialecticos & infrà eodẽ cap. 48. vsq; in cap. 52. Cõtrarijs) inuicẽ cõmutatis per signa negatiua. Diuerso) cõtrario. Negatione) signo negatiuo. Tractabimus) ca. 98. & sequẽt.

Variandi ratio per Comparatiua.

CAPVT XXV.

IN nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc cõmutatio citra negationem, translatis duntaxat partibus. Vt anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniam famæ. Minoris facit famam quam pecuniam. Pluris facit pecuniam quam famam. Prius habet lucrum quam honestũ. Posterius habet honestum q̃ lucrũ. Atq; hæc quidẽ copia nascitur ex cõtrarijs. Cuiusmodi sunt, Suspicit, despiat, aurat, negligit

appetit

appetit, fastidit, atq; id genus innumera.

De commutatione contrariorum sint signorum.

Innumera) scilicet contraria.

Variandi ratio per relatiuorũ cõmutationẽ

CAP. XXVI.

FAcilis est item uariandi ratio per dictiones relati quæ & ipsa ad contrariorũ genus pertinent. V illius esse nõ uult. Nõ uult illũ maritũ. Recusat illius esse cer, Recusat illum generũ. Pudet me huius nurus, pudet huius socrũ uideri. Non alium mihi patrẽ optẽ, Nullius lim esse filius. O me tali fœlicẽ præceptore. Fœlicẽ me tuus sim discipulus. Caue isti locaueris agrum, Ne cõmit ut hic agrũ conducat tuũ. Iamdudũ expectat, ut uiro nu Expectat ut se uir aliquis ducat. Nolim tibi debere. No te mihi creditorẽ. Hoc me docuisti, hoc ex te didici. Hoc hi retulit Paulus, Hoc ex Paulo audiui. Cautes te genu caute natus es. Plurimum ex ea re capies emolumẽti, Ea plurimum tibi adferet emolumenti. Literæ non paru namenti tibi conciliabunt. Ex literis non parũ ornam tibi accedet. Pater filio reconciliatus est, Filius cum p redijt in gratiam.

IN CAPVT XXVI.

De cõmutatione relatiuorum Sunt aũt relatiua, bina quarum neutra sine altera potest esse, vel intelligi, & cõ de se inuicem in genitiuo alioue casu dicuntur. Vide præ mentum relationis. Nurus) est vxor filij, Socrus est vxoris mariti mater.

Variandi ratio per amplificationem.

CAP. XXVII.

De amplificatiõe Vide. Fab. lib. 8. cap. 4.

EX Auxesi, hoc est, amplificatione uariatur ora amplificandæ rei gratia uerbum atrocius subjec loco proprij, ut cum occisum dicimus, qui sit cæsus. L nem, qui sit improbus. Occidisse, cui res aærbior accid

Exan

Exanimatum, dolore affectum. Enectum crudatum. Mutum qui nihil responderit. Reuixisse, qui spem receperit. Obliti iniuriæ qui ignouit. Huc pertinẽt & appellationes illæ exaggerãtes, de quibus ante nõnihil memini, quũ carnificem appellamus hominẽ immitem. Sacrilegũ, sceleratũ Venefi cum, malã. Prætereà illæ: Scelus, monstrum, pestis, labes. Postremò & hæ, Atreus pro crudeli. Sardanapalus pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

Sequentes tres figuræ non sunt re vera tropi, sed tamen facie habent troporum, quia in his tribus vocabulum aut plus aut minus solito significat Amplificatiõe) amplificatio est duplex scilicet verbi, de qua hic loquitur, & rerũ de qua infra in secũdo cap. 9. Ex animatum) id est, dolore affectum. Memini, supra cap. 13. Suo loco, infra cap. 40.

Variandi ratio per Hyperbolen. CAP. XXVIII.

VAriat & Hyperbole, quam quidam superlationem nominauit. Hac mendacio, ut inquit Seneca, peruenimus ad uerum. Plus enim dicit Hyperbole quam res habet: attamen quod uerum est ex falso intelligitur. Vt hic uel saxa sua loquacitate possit rumpere. Cælum digito attingere. Ocyor Euro. Et fulminis ocyor alis. Sublimi feriã uertice sydera. Vtitur Cice. lib. 2. ad Att.

IN CAP. XXVIII.

Hyperbole) superlatio: hyperbole est supra fidem amplificatio vel extenuatio facti vt, Sublimi feriam sydera vertice vt, leuior pluma. Indoctissimo indoctior: estq; poetis familiarior hæc figura.

Variandi ratio per μείωσιν, id est, per diminutionem. CAP. XXIX.

DIuersus uariandi modus per μείωσιν, hoc est, per diminutionem. Veluti quoties attigisse dicimus cum qui pulsauit, læsisse, qui uulnerauit. Interdum diminutio facit Hyperbolen, ut uix ossibus hærent. Breuior Pygmæo. Aegid. de

minus habet quam nihil. Verum de his quoq; nonnulla s
loco disseremus.

IN CAP. XXIX.

Diminutio item est duplex, scilicet verbi, de qua hic loquit
rerum, de qua infrà lib. 2 cap. 9. Atq; contemptus, aut verec
diæ gratia vtimur hac figura. Diuersus) contrarius. Diminu
nem) verbi Hyperbolen, extenuationem incredibilem. De h
infra cap. 40. in comparationibus hyperbolicis.

Variandi ratio per compositionem.

CAPVT XXX.

VAriatur oratio nonnihil & ex compositione. Et
ta est in his ferme figuris, Asyndeto, polysynde
Veni, vidi, vici. Maro: Tectumq;, larēq;, Armaq;, Amycl
umq; canem, cressamq; pharetram. Syzeugmeno. Id fit q
ties ad unum uerbum plures sententiæ respondent. Fit a
tem trifariam, aut quum præponitur, aut quum sequit
aut quū interponitur, ut defloreſcit forma, uel morbo,
ætate. Hic præponitur. Vel morbo, uel ætate forma, defl
cit: Hic subijcitur. Aut ætate forma defloreſcit, aut mor
Hic in medio inter cedit. Item M. Tull. Vicit pudorem li
do, timorem audacia, rationem amentia. Contrà: Neq; e
is es Catilina, ut te aut pudor unq; à turpitudine, aut m
à periculo, aut ratio à furore reuocarit. Nonnunq; ex
iterationem repetitur non coniūctio, sed nomen aut ve
quam Epanalepsim uocant. Nihil ne te nocturnum pr
dium palatij, nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, n
concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentiss
senatus habendi locus, nihil horum ora uultusq; mouer
Simile huic fuerit: Vicit pudorem libido, uicit timorem
dacia, uicit rationem amentia, aut per synonymiam: Vi
timorem audacia, rationem superauit amentia, libido
dorē expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus
dem sententia posit per has figuras uariari. Conten

deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines contemnit, contemnit & deos, & homines. Et deos, & homines contemnit. Deos contemnit, atq; homines. Ad hunc locum pertinent & illa. Inediæ, q̃ frigoris patientior. Lucri q̃ gloriæ cupientior. Cupientior lucri q̃ gloriæ. Lucri cupientior q̃ gloriæ. Chartorem habeo neminem, & neminem habeo chartorem. Quanq̃ hæc nõ ita multũ adferunt momẽti adiuuant tamen. Et quibus de causis. Ob eã rem. Eam ob rẽ. Ob causam tam paruulam. Tam paruulam ob causam. Veniam ad te, quando ita uult pater. quando ita uult pater, veniã. Eiusdem rationis est, cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà: ut, Omnia tua mihi debes. Quicquid habes, id omne mihi debes.

Sextum caput copiæ verborũ est Schema dictionis Rhetoricum primi ordinis, quo non quidem significatio vocabuli, sed ordo situsq; verborum figuratur & mutatur, atq; nonnihil variat à vulgata cõstructione Grammatica. Huius sunt. 22. species: Repetitio, copulatio, traductio, Asinthetõ, polysyndeton, similiter cadẽs, similiter desinẽs, hypallage, agnominatio, antanaclasis, eclypsis, reticentia. His duodecim adduntur adhuc quinq; figuræ constructionis, κῶλον, κόμμα, περίοδος, περίοδος, ὑπέρβατον. Et has quidem species decem & septem. Schematis in dictione, Erasmus hoc cap. 30 valde tenuiter attingit, remittens nos ad præcepta rhetorum, vbi harũ & definitiones & exempla quærere oportet Ex compositione). i. ex schemate primi ordinis, quod dictionis vocatur, vbi neq; significatio, nec affectus, sed tãtummodo situs & ordo verborũ consuetus mutatur. Figuris) schematibus primi ordinis Asyndeto, dissoluto, vbi desunt coniunctiones vehementiæ causa. Polysyndeto coniuncto, vbi sunt coniunctiones superuacuæ. Syzugmeno) coniuncto per disiunctiuam cõiunctionẽ, & est plane species Polysyndeti. Cõtra) polysyndeton Epanalepsin ingeminationem. Per has figuras) per repetitiones. Adiuuant tamen) præsertim exercitationem scribẽdi versus. Eiusdem rationis est) Paucis hic verbis de oratione simplici & duplici Erasmus rem maximi momenti & vtilissimam perstringit, ad scitum aut exercitatorium styli vsum. Est ergo oratio, vel cõstru-

ctio orationis, ſecundum Eraſmum hoc loco, alia ſimplex, alia duplex & cõpoſita. Simplicem orationem vocat eam, quæ ex brioribus cõmatibus & mẽbris conſtat, non ita longis: qualis eſt Ouidij in elegiacis, Terentij, Ciceronis in breuioribus epiſtolis, Saluſtij, Iuſtini, Probi Flori, Vergil. in Bucolicis. Oratio duplex & compoſita eſt, quæ membris aut lõgioribus, aut crebris periodis, aut flexibus conſtat, qualis eſt periodica Ciceronis in exordijs & perorationibus, qualis eſt hiſtorica Liuij, Cæſaris aliquando: Item. Verg. in Aeneid. Admonet ergo hoc loco breuiſsime de oratione ſimplici cõnectenda & illigandi in periodicam & flexuoſam & cõtrà de oratione compoſita reſoluenda in ſimplicem, id eſt, de periodis & flexibus reſoluẽdis in cõmata vel mẽbra. Verum ad hãc rem ſcire oportet, quinq; formę conſtructionis ſecundum Gręcos, vt apud Ariſt. in. 3. Rheto, & Latinos, vt apud Ciceron ĩ. 3. de Orat. & in oratore perfecto, & apud Fab. in. 9. Primò, κόμμα, inciſum vel articulus. Secundo κῶλον membrum. Tertio περίοδος comprehenſio. Quartò, περίβολη, circuitus aut flexus. Quintò, ὑπέρθεσις, trangreſsio. Primum ergo κόμμα eſt breuis compoſitio verborum, non ſemper plenum, ſed ſemiplenum plęrunq; referens ſenſum: vt, Vos iſthęc intro auferte, abite Sofia adeſdum, paucis te volo Dictum puta, & reliqua, & ſimiles orationes conciſæ in quotidiano ſermone & familiari, qui modo breuia, modo longiuſcula habet commata, tanquam articulos orationis. Hæc conciſa forma vſitatiſsima eſt in familiaris literis, item in colloquijs familiaribus, & non q̃ ex mẽbris cõmatibus aliqua oratio ſit conſuta, ſed q̃ habeat crebrius ideo vocatur cõmatica & articulata. Secũdò, colon membrum eſt compoſitio verborum & cõmarum, referens plærunq; plenum ſenſum, & conſtat colon duobus vt minimùm cõmatibus vt: Nam id arbitror apprimè in vita eſſe vtile, vt ne quid nimis. Item. Nanq; hoc tempore obſequium amicos, veritas odium parit. Plęrũq; tamen tria, quatuor aut plura cõmata ſunt in colo, tanq̃ articuli plures in mẽbro vno corporis, vt crebrò apud Terentium, Saluſtium, quandoq; apud Cæſarem & Ciceronem, Vergilium & Ouidium in Meta. qui tamen in elegiacis habet breuiora membra ſæpius, quia bini verſus in Elegia fere ſententiam coguntur plenam abſoluere. Sed plurimum apud Ciceronem, Liuium, & item Cæſarem & Plautũ ſæpiſsimè inueniet membra cõpoſita pluribus articulis, propè ad iuſtã p[illegible]

odi ſ[illegible]

odi formam aut flexus, vt in epistolis familiaribus in narrationibus, in dialogis videre licet diligentius obseruanti. Tertio περίοδος, *comprehensio, est densa & continua frequentatio* verborum cum absolutione sententiarum. Vel vt Aristoteles definit Periodus est oratio habens principium & finem secundum se i. naturam suam. i. Periodus est continuatio commatum & membrorum ita inter se rotundè connexorum, vt plenam sententiam & consequentia, vel conclusionem referant, atq; adeò Periodus est oratio quę complecticur antecedens & consequens secundum naturam suam. Cõstat aũt teste Aristotele, Periodus quandoq; vnico membro, rotundiore tamen & prolixiore, vt Saluſtius: Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent. Item Cicero: Sed hoc fieri melius quàm dici aut scribi volunt. Huiusmodi Periodus dicitur μονοκῶλος, *id est, uno membro constans, quam Græcus quidem sermo sæpius Latino admittit.* δικῶλος autem id est, bimembris. Periodus est, quæ constat duobus membris, vt facilè oẽs cum valemus, recta consilia ægrotis damus: tu si *hic sis, aliter sentias,* τρικῶλος *trimembris* Periodus est quæ constat tribus membris, vt:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta aut deserta videret.

τετρακῶλος *est quadrimembris* Periodus est quæ constat quatuor membris, vt:

Sed trahit in vitam noua vis: aliudq; cupido,
Mens aliud suadet, video mẽliora, probo q;:
Deteriora sequor. Item:
Nunq; ita quisquàm benè subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, vsus, ætas, semper aliud apportet noui:
Aliquid admoneat, vt illa quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudias.

Et quamuis Cicero in oratore perfecto dicat, vix plura q̃ quatuor membra in vnam Periodum connecti, tamen constat ex ipso Cicerone & vsu Periodum sæpius componi ex pluribus q̃ quatuor membris, vt apud Terentium quoq; in 1. scena Heaut. actus 1. Quanq̃ hæc inter nos &c̃. quæ Periodus habet. 6. membra satis prolixa. Atq; infinita sunt exempla longiorum periodorum apud alios autores quoq; q̃ Ciceronẽm, adeò vt

quaternarius numerus membrorum sit quasi medius me
periodi, nam & paucioribus, & pluribus ea fere constat, vt
nifestè apparet in exordijs, in locis communibus, in digressi
nibus, in amplificationibus, in perorationibus apud Cicer
nem. Atq; hæc de forma orationis periodicæ diximus. Quo
vero ad materiam periodi attinet, non putes, quamlibet co
structionem prolixam esse statim periodum, vt infra dicam
περιβολὴ Nam hæc demum est periodus, in qua senten
in vna cõmatum ac membrorum circunductione & cõnexi
ne continet causam & effectum, vel antecedens & consequ
vel duo plurave similia, aut diuersa, aut opposita. Etenì in su
ma periodus non tam verborum & orationis, q̃ rerum est co
nexio in vnam sententiam adeò continua & apta, vt instar
clusionis & præmissarum cohæreat, atq; speciem Hypothe
propositionis, vel etiam iustę argumentationis plęrunq; ha
at id quod facillimè studiosus obseruator in Cicerone & al
autoribus deprehendet. Sunt aũt peculiariter quædã verba,
particulę ad faciẽdas periodos aptę, & in hunc vsum institu
aut nomina Relatiua, aut Comparatiua, & pronomina, a
Coniunctiones pleræq;, & pręsertim aduersatiuæ, causales
rationales, vt Participia, & aduerbia tẽporis, loci similitudi
& Ablatiui absoluti, significantes consequẽtiam vt Ger
& Gerundiua nomina, quorum exempla propter prolixi
tem huc nequeo cõgerere. Sunt ergo querenda apud auto
ut apud Ciceronem & Vergilium. Quarto περιβολὴ i. c
cuitus, aut flexus, est oratio sinuosa & prolixior, constans
pluribus membris q̃ vulga periodus, & hic flexus proprius
historicorum in quo plura mẽbra & cõmata sua seriæ ita se
qualiter consequuntur, vt tamen perspicua fit cõtinuata &
gior constructio. A quali statim orditur Vergil. Arma virum
cano, &c. vsq; ad inuocationẽ. Ab huiusmodi flexu mox in
pit Liuius quoq;, Iam primum omnium satis constat &c. H
aliam constructionis speciem subnectunt Græci, quam
ἑρμὸν *Aristotelcs* καμπὴν ἤρας, *Latini tractum uel nexu*
uocant. Sed re uera est περιβολὴ, *longior paulò* q̃ *super*
or flexus aut circuitus, nisi q pluribus mẽbris & periodis q
q; constat, cuius exemplum proponunt ex li. 6. Aeneid. Prin
pio cœlum & terras campos q; liquentes, cum. 10. verſib. sequ
tibus Item ex Sileno: Nanq; canebat vti, cum verſibus item
qui sequuntur. Differt aũt peribole à periodo non ita multu
nisi

nisi q̃ in periodo tam rerum q̃ orationis cõsequentia & contexerentia requiritur bene coagmẽtata. Sed peribolv est historica, & longior constructio orationis non ita nexis inter se antecedentib. & consequentib. quin facillimè possit in sua mẽbra resolui, vt videre licet & ex priori in Liuio, in Salustio, in Cæsare Cauere tñ oportet, ne illa sit iusto prolixior, & obscuritatẽ, vel tædiũ pariat. Sũmatim ergo periodus est circuitus orationis oratoriq; peribolv est circuitus orationis historicę. 5 hyperbaton vt supra dixi est impeditior & obscurior constructio, vt in exordio Georg. Vos o pulcherrima mundi lumina, labentem celoq; ducitis annum, cum versibus sequentibus. Item in 12. Inter reges ingenti Mole Latinus, cum sequenti parenthesi longiore. Et tamen Liuius ac Vergilius, alíq; bene docti sæpe nõ abstinent ab hyperbato, quos autoritas tuetur & excusat operis magnitudo. Iã ergo ad finẽ huius cap. 30. breuissimè admonet Erasmus orationem cõmatibus & mẽbris solutam, & non ita cohærentem, sed liberã (qualis solet esse oratio Epistolica, aut familiaris) innectere, & illigare periodis aut flexibus, vt si quis Epitomas Flori dissolutam quasi habentes orationem ex mẽbris, & ex cõmatib» crebrioribus illiget periodis aut flexibus, & cõtrà admonet orationẽ periodicã aut flexuosam resoluere in cõmata & mẽbra, vt si qs exordiũ aliquod Ciceronis aut locũ Liuianũ resoluat tanq̃ nodũ & explicet, quod tametsi puerile & friuolum videtur, tantaq; maiestate indignum, tñ exercitationis causa vsurpatum multum adiuuabit discentem vt melius iudicet de orationib» ita dissimilibus. Valet em̃ hęc & prior exercitatio mirabiliter ad comparandã orationis perspicuitatem, id quod non nisi experti possunt credere. Et in hexametro Elegiaco q; versu permutando inuicem, hæc ratio exercetur rectissime, quod elegia nõ permittit prolixiores circuitus aut flexus, quales sæpissimè recipit hexametrum carmen, non ita aptum cõmatis. & mẽbris continuis. Cõfer ergo constructionẽ Flori aut Iustini, aut Probi cum Cæsariana, & hanc cũ Liana. Cõfer diuersa Terẽtiana cum Ciceronis in dialogis. Confer hexametra cum Elegiacis. Confer historiam Lucretiæ descriptã ab Ouidio in fine. 2. Fast. cum narratione Liuiana in fine. 1. lib. Atq; hæc in præsens de hac materia satis dicta sint, quibus priuatam exercitationem & vsum oportet accedere. Simplici) cõmatica & mẽbrosa. Duplicem periodicam, aut flexuosam. Aut contrà) scilicet cum ex oratione duplici periodica aut flexuosa facimus, resoluendo orationem commaticam, aut membrosam.

Variadi ratio per σύνταξιν, id est, cõstructionẽ.

CAPVT XXXI.

EX ordine siue constructione item nonnulla sermonis uarietas existit, id quod superius attigimus. Nã plerãq; dictiones sunt, quæ non respuunt diuersam constructionem, ut multum pudorem, & multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me. Diuersum seu alienum huic & diuersum seu alienum ab hoc. Idem huic, & idem cum hoc. Iactat maiores suos, iactat se de suis maioribus. De te somniauit, te somniaui. De te ridet, te ridet. Tota nocte potauit, totam noctem potauit. Romanorum summus, summus inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior q̃ mors. Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum. Natus gloriæ, natus ad gloriam. Tuæ partes sunt, tuarum est partium.

Cic. 11. Philip. Agit aũt liberi ne viuamus an mortẽ obeamus q̃ certe seruituti añ ponẽda est.

IN CAPVT XXXI.

Hoc caput pertinet ad Synonymiam constructionis, nam principit hic de varietate Syntaxeos, cũ eadem dictio variè alias regit dictiones, vel ab aliis variè regitur, vt bonæ indoleiuvenis diligenter literis incumbit, & iuuenis bonæ indolis diligenter incumbit in literas. Plurima exempla variæ cõstructionis vide apud Linacrum in 4. & 5. lib. Huc pertinent etiam figuræ constructionis in Syntaxi, quæ sunt. 6. vel plures. vt Synthesis, Sylleps, ,plepsis, Zeugma, Antiptosis, Appositio, & Euocatio. Et fortasis plures inuenias similes. Existit) id est, apparet, vel emergit.

Variandi ratio per mutationẽ figuræ variis modis. CAP. XXXII.

VAriatur oratio quoties alio atq; alio affectu, ac habitu profertur, quam interim figuræ mutationem licebit appellare, ut non est miserum mori: et usq; adeone mori miserum est? nihil est te uanius, an quicquam te uanius? Hic per interrogationem uariata est figura. Non magnam laudem assequutus es. Egregiam uero laudem es assecutus

Figuræ mutatio

catum. Nō ista curat populus, id populus curat scilicet. Hic per Ironiam commutata est sermonis facies. Vehementer amat pecuniam. Dij boni, quam amat pecuniam, per admirationem uersus est orationis color. Tum deos contemnit, tū homines. Haud scio magis ne deos contemnat, an homines. Hic per dubitationē commutata est orationis forma. Nihil mihi charius aut antiquius fama. Dispeream, si quid mihi charius fama. Hic per adiurationē uariatus est sermo. Ista nūquam cogitaui. Dij meliora quam ut ista cogitarim. Hic per abominationem commutatus est color. Est uir insigni uanitate. O singularem hominis uanitatem. Hic per exclamationem. Non modo uirgines aliquot cōstuprauit, uerū etiam uestalē incestu polluit. Virgines cōplures stuprauit, ut interim de uestali incestu polluta sileā. Hic per occupationem uariatus est sermo. Quum & genere sis obscurissimo, & re nullo, nullis literis, nulla forma, nulla ingenio, quid est cur te adeò iactes? Quid habes, aut tam sis insolēs? natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo, opes? at uel Iro ipso pauperior es, eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam, formam? at ipso Therside deformior es, ingenium? at istud profecto nactus es stupidissimū. Quid igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania? Hic per subiectionem uariatus est orationis habitus. Neq; uero solum per omnes figuras, uerumetiam per locos propè omnes uariari potest oratio. Cæterū quoniā hæc magis uidentur ad rerū copiā pertinere, secundo cōmentario diligentius disseremus. Hactenus formas ferme omneis paucis indicauimus, quibus manente sententia commutatur oratio.

IN CAP. XXXII.

Septimum caput copię verborū est schema orationis Rhetoricum secūdi ordinis, quo non significatio verborum à propria in impropriā mutat, neq; vulgaris ordo & situs ꝓbor; trās-

tur admodum, neq; orationis corpus augetur, sed tãtum
guratur & variatur habitus & vestitus quasi, adeoq; adfec
orationis, cuius species paucas hic perstringit Erasmus, re
permittens Rhetoricis, à quibus cum variq; numerentur, t
nouem sunt primariæ: Interrogatio, subiectio, exclamatio,
bitatio, paradoxon, vel admiratio, cõmunicatio, præteritio
uersio, & licẽtia. Quanq; Græci & Latini rhetores illos seq
ti, longè plures numerẽt, sed inutile est prorsum augere im
dicè numerum schematum, quem præsiat esse modicũ & c
Atq; hæc duo vltima capita referuntur ad synonymiam s
rarum, quia in vniuersum copia verborum omnis oritur &
ir ex synonymia tanquàm ex proprio fonte, & inde deriu
variè. Nam vt sæpe iam dixi, synonymia est triplex, verbor
constructionis & figuraꝝ. Hæc aũt figurata constat Meta
mis, tropis, & schematibus primi secundiq; ordinis, qua d
so modo figuratæ orationes duq; pluresũe tamen eundem
sum referant. Affectu) schemate orationis. Mutationem fig
schema rhetoricum secũdi ordinis. Nõ est) interrogatio. N
magnam) Ironia, quę tamen ad tropum orationis pertine
pra cap. 18. Facies) id est vultus. Vehementer) admiratio. T
deos) Dubitatio. Nihil mihi) obtestatio. Admirationem) o
stationem. Ista nunc) abominatio. Est vir) exclamatio. Nõ
do) Occupatio vel præteritio. Occupationem) præteritio
Cum & genere) subiectio qua nobis ipsis respondemus, s
occupatione respondemus aliis quippiam nobis obiectum
Subiectionẽ) responsionẽ. Per locos) per quslibet schemata
quoq; quę nascũtur ex locis tropicis in Dial. Quãq; affini
habent non modicam inter se schemata secundi & terti
nis, de quibus mox infra in lib. 2. videbis, quia tertij ord
schemata rerũ sunt figuræ. Formas). i. 7. capita, vel genera
borum, & horum species. Primum enim caput Synonymi
bet duas formas, synonymiam verborum, & synonymiam
structionis. Secundum Enallage, item duas, Antimeriam
tium, & Heterosin accidẽtium. Tertium, Metaplasmus, h
14. species, suprà eodem in fine cap. 13. Quartum, Tropus
onis, habet. 12. species. Quintũ, Tropus orationis, habet
species, Sextum, schema primi ordinis habet. 12 species. Se
mum schema secundi ordinis, habet. 9. species. In summa
7. sunt generalia capita, & horum circiter 50. species. His
constat omnis copia, quibus variatur & locupletatur or
licet argumentum vel materia eius non augeatur, quia ma
eadem sententia in sermone quamlibet cũmutato variè, vi
ad

finem huius capitis apertè dicit. Quę verò inde à cap. 33. ad
rum vsq; primi libri Copiæ sequuntur, cum sint meræ expe-
rientiæ, & exempla Copiæ verborum & synonymiæ verborũ
constructionumq;, ideo non opus est in his exponendis tẽpus
operam terere, quæ studiosus sua industria mediocriter rei
grammaticæ peritus assequetur. Et vtilissimum fuerit similes
rasq; formas synonymiarum ex Cicerone, Terentio, Plau-
o, Cæsare, Liuio, Virgilio, Ouidio, alijsq; bonis & copiosis
uoribus, etiã recentioribus ad has Erasmi formulas addere.
præterea quisq; priuatim exercere debet verbos copiã illis
ribusq; modis, quales supra eodem Cap. 3. Erasmus, & Fabr
in 10. cap. 5. diligenter præcripserunt, quia sine exercitatiõe
labore benè scribendi nunq; comparabitur orationis copia,
d perpetua ariditas & inopia durabit:

Experientiæ. CAP. XXXIII.

NVnc quo res fiat dilucidior, experiundi gratia sen-
tentiam unam atq; alterã proponamus, conemurq;
quoad fieri poterit eandem, ueluti Proteum in omnem spe-
iem uertere. Nõ quod omnis uariandi ratio in unam quã-
lem orationẽ posit incidere, sed quod incidẽt, tot utemur.
umaturq; illud exempli loco.

Tuæ literæ me magnopere delectarunt.

Tuæ nõ admittit Synonymiã. *Tuæ amplitudinis, Tuæ æ*l
itudinis, *Tuæ maiestatis*, Periphrasis est. *Si* nomẽ propriũ
ponas, *puta Fausti*, Heteroſis est & partis et personæ. *Fau-
ti literæ. Si Faustinæ literæ*, Hæteroſis substãtiui in epithetũ

LITERÆ.

Epistola, *literæ, tabellæ*, Synonymia est. *Literulæ, epistu-
lũ, tabellulæ*, Hæteroſis. *Schedæ, scripta*, Synecdoche. *Quod
ad me scripsisti*, Periphrasis est. ME.

Animum meum, pectus meum, meos oculos, uel Periphra
sis, *uel* Synecdoche. *Nos pro me*, Enallage numeri, Erasmũ
Heteroſis est personæ. MAGNOPERE.

Valde, uehemẽter, nimium, mire, mirificè, magnificè &c.

Synony-

Synonymia est. Magnopere, summopere, supra modũ, pr
ter modum, unice, αὐξησις est. Haud mediocriter, non p
rum, non uulgariter, per cõtraria & negationem. Dici n
potest quantopere, incredibile dictu, uerbis, cõsequi nequ
atq; id genus alia hyperbolen sapiunt.

DELECTARVNT.

Oblectarũt, recrearũt, exhilararunt, Synonymia est. N
si quòd in exhilararunt metaphora uidetur esse. Voluptat
attulerunt, uoluptati fuerunt, iucundæ fuerunt, & simil
Periphrasim habent. Voluptate perfuderunt, mellitiss
fuerunt, & consimilia, Translatitia sunt. Non inucund
fuerunt, non insuaues, à contrariorum permutatione. Re
qua citra contextum commode ostendi non possunt. Nam
igitur experiamur. Tuæ me literæ magnopere delectarun
Delectarunt mirum in modum tuæ me literæ. Maiorem
modum me tuæ delectarunt literæ. Hactenus præter com
sitionem nihil ferme mutatum est. Tuis literis sum magn
pere delectatus. Delectatus sum maiorem in modũ tuis lit
ris: Hic genus uerbi duntaxat est commutatum. Epist
tua me uehementer exhilarauit. Tua quidẽ epistola sum u
hementer exhilaratus. Tuæ literulæ non mediocriter a
mum meum refecerunt. Humanitatis tuæ scriptis sum n
mediocriter animo refectus. Ex amantissimis literis tuis
credibilem cœpi uoluptatem. Hyperbole & relatio. Am
tissimæ tuæ literæ incredibilem mihi uoluptatem attuler
Nouam quandam lætitiam schedæ tuæ mihi peperer
Tuis ex schedis mirificam lætitiam concepi. Summum g
dium tua scripta mihi apportarunt.
Tuis è scriptis summum mihi gaudium allatum est.
Ex excellentiæ tuæ literis magnam hausimus uoluptat
& hic relatio est. Cætera sibi quisq; facile adnotabit. E

Fa

Faustimei literis plurimũ hausi uoluptatis. Tuis è scriptis haud uulgaris mihi uoluptas, acceßit. Epistola tua sum uniuersa delectatus ex Faustinis literis mirificum quoddã oblectamentũ percepi. Tuæ literæ sane q̃ delectarũt animum meũ, ineffabili gaudio tuæ me schedulæ perfuderunt. Hic metaphora est. Tuis ex literis noua quadã delectatione sum perfusus. Incredibili lætitia tua me scripta delibutum reddiderunt: ex hic Metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliauit epistola. Legendis tuis literis oppido quam sum delectatus. Lectio tuarum literarũ singulari uoluptate deliuuit mentem meã. Admodum delectabilis mihi tua fuit epistola. Eximia quadam lætitia tuæ me literæ affecerunt. Tuis ex literis singulari sum affectus lætitia. Maximæ uoluptati mihi tua fuit epistola. Summo oblectamento tua mihi scripta fuerunt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epistola. Nimis quàm iucũda nobis tua fuit epistola. Vix credas quãpere in tuis scriptis acquiescam. Ita M. Tullius frequenter utitur acquiescere pro oblectari. Summæ iucunditati nobis tua fuit epistola. Suauißimæ mihi tuæ fuerunt literæ. Tuis ex literis singularis mihi profectu est lætitia. Tuæ literæ fecerunt, ut prorsus exilirem gaudio. Tuis acceptis literis lætitia gestiebam. Vbi mihi tuæ sunt redditæ literæ, lætitia sum expletus. Lectis tuis amantißimis literis, noua quadam lætitia correptus sum. Acceptis literis tuis, incredibilis uoluptas, cepit animum meum. Inusitata lætitia me tua demulsit epistola. Quòd ad me scripseris, id mihi tam iucundum fuit, q̃ quod iucundißimum: Quod ad me tuas literas dederis, id uehementer fuit gratum. Quòd me tuis dignatus es literis eo nihil mihi potuit accidere gratius. Tuæ me literulæ oppidò gaudibundum effecerunt Tuis literis oppido quàm lætabundus sum effectus. Quòd me tuis literis certiorem reddidisti

uisti, fuit id mihi non gratum modo, uerũ etiam iucun
Cum tua ad me perferretur epistola, uidisses me gaudij
gnitudine gestientem. Quod me saltem epistola salutari
profecto uolupe fuit. Literis tuis nihil adferri potuit o
us. Epistola tua ad nos uenit uehementer expectata. Li
tuis nihil adferri potuit desideratius. In his tribus u
lepsis est, aut certè Synecdoche. Nam iucunda solent ac
re, quæ magnopere desideramus. Non possunt non esse
cundissimæ Erasmo Faustinæ literæ. Non iniucunda
tua fuit epistola. Neutiq̃ insuaues mihi tuæ uenerunt lit
Haudquaquàm ingrata mihi tua scripta acciderunt. T
mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea quæ sunt dulciss
Literas tuas multa cum uoluptate perlegi. Epistolam t
non sine summa uoluptate recepi. Qui mihi tuas redd
literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu mir
quàm me tua aperit epistola. Schedæ quas abs te miss
cepi, noua quadam gaudiorum luce pectus meum fer
runt. Literæ tuæ quicquid in animo mœroris erat id o
protinus excusserunt. Miram animo persensi uolupta
cum tua nobis redderetur epistola. Tuis ex literis volu
insolita animo incessit meo. Tuæ literæ fuerunt in ca
ut affatim gauderem. Tuis literis effectum est, ut totus e
larim gaudio. Dici uix queat, quantum mihi lætitiæ tui
literis obortum sit. Vix possim sermone consequi quan
gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictu mirũ
quantum uoluptatum nobis ex tuis affulserit literis. D
immortalem quam ingens gaudiũ nobis è tua prouenit
stola? Papæ quantas lætitiæ causas nobis tuæ literæ supp
ditarunt? Dij boni, quantam uim gaudiorum tua mihi su
pta subministrarunt? Maiorem lætitiam tuæ mihi tab
attulerunt, quàm ut explicare possim. Plurimum uolup
tis na

obis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantum
gaudium letitiæ literæ tuæ in animũ inuexerint meũ. Vere
is eloqui nequeam quantis gaudijs me tua onerauit epistu
Cur autem sic uereär loqui cum Terentius dixerit, mul-
is commoditatibus oneratum diem? Tuæ me literæ gaudijs
uæ mihi
unstum reddidere. Tuis literis ualde sum gauisus. Tuis li-
teris unice sum lætatus. Tua scripta nobis uberrimam letis
iæ copiam offuderunt. Lætissima mihi tua fuit epistola. Tu
is literis factum est, ut prorsus frõtem exporrexerim. Visis
tuis literis protinus animi mei frontem explicui. Inter le-
gendum ea, quæ ad me scripsisti, mira quædam uoluptas a-
nimo obrepsit meo. Simul atq; tuas inspexissem literas, no-
ua quædam gaudiorum uis mentem occupauit meam. Inspe-
ctis tuis literis incredibilis quidam æstus lætitiæ pectus sus-
bijt meum. Acceptis humanissimis literis tuis, immensa quæ-
dam letitia me totum obsedit. Emoriar si quicquam unquã
accidit iucundius tuis literis. Dispeream si quid in uita sua-
uius obtigit tuis literis. Ita me Musæ bene ament, ut nihil
ante hac accidit tuis literis gratius. Cauc credas rem ullam
obijci à fortuna posse iucundiorem quam tuæ sunt literæ.
Quam ipse charus es animo meo, tam me iuuant tuæ literæ
Pape quãtum gaudiorũ tua mihi excitauit epistola? Quã-
tum risus, quantum plausus, quantum tripudiorum tuæ no-
bis attulerunt literæ? elegantissimas tuas literas legens, in-
solita quadam lætitia tangebar. Calamus tuus me gaudijs
exaturauit. Multam uoluptatem mihi tua præbuit epistola:
Totum me gaudijs imbuit tua tam elegans epistola. Omnes
is pectoris mei sinus uoluptate refersit tua tam amabilis e-
pistola. Rara quadam uoluptate me tuæ respersere literæ.
Tua quidem epistola nouam quandam animo meo uolupta-
tem asperfit. Tuis literis nulla res unquam accidit mihi fe-
stiuior

ſtituor. Nihil unquam uidi tuis literis lubentius. Ha
quicquam quod gaudentiore acceperim animo, quã pr
mas Fauſti mei literas. Quo me credis affluxiſſe gaudio,
tuum animum tuis in literis agnoſcerem? Cum tabell
tuam mihi traderet epiſtolam, ſtatim animus mihi le
ineffabili prurire cœpit. Quid ego tibi nunc referam
uoluptas acceptis tuis literis, animum Eraſmi tui titill
Animus gaudio uelut exundabat, quum tua mihi red
tur epiſtola. Vt lubens tuam accepi epiſtolam. Poſteaq
epiſtolium tuum ad me delatum eſt, animus nimirum
hi gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ gaudio, c
tuas acciperem literas. Literarum tuarum lepos, pr
pua quadam uoluptate remoratus eſt animum meum.
poſſum non uehementer gaudere, quoties tua ſcripta
nos aduolant. Mel merum mihi tuæ fuerunt literæ.
Quicquid literarum abs te proficiſcatur, id mihi ſaccar
melle fluere uidetur. Opiparis literarum tuarum epul
lautißimè refectus. Tua ſcripta ſunt mihi quauis Ambr
ſuauiora. Schedulæ mei Fauſti mihi fuêre uel menſis Su
lautiores. Nulla uoluptas, nullæ ſunt delitiæ, quas cum
literis conferre uelim. Nauſea ſunt omnia præ tuis lit
Inter legendũ amantißimas literas tuas Eraſmi pectu
dio ſubſultabat. Chartæ digitis tuis exaratæ, me quan
ram gaudijs explerunt. Meræ delitiæ cordi meo ſunt,
quid ſcriptorum abs te redditur. Nil niſi gaudiũ tua
epiſtola. Feſtum diem attulit is, qui tuas attulit liter
umphum adduxit, qui tuum adduxit epiſtolium. Nulli
nectar tuis ſcriptis antepoſuerim. An ego ullum mel A
cum tuis amantißimis literis contulerim? Saccarum no
ſaccarum, ſi cum literis tuis componatur. Nulli mort
tam ſapit lotus, q̃ mihi literæ tuæ ſapiunt. Quod ſi

De loto. Pli. cap. 7. lib. 13. Ho. 9. Odyſ. Pli. li. 3. ca. 13. & 14.

dium, hoc mihi tuæ sunt literæ. Cytisum, quod salignæ frondes capellis, quod ursо mel, hoc mihi tuæ sunt literæ. Epistola tuæ celsitudinis, mihi fuit quouis melle mellitior. Vbi recepissem tantopere expectatas tuas literas dixisses Erasmum plane gaudijs ebrium. Vt redditæ sunt ibi te literæ, statim uidisses nos nimia quadam lætitia quasi temulentos. Quàm unice te diligo, tam unice tuis epistolis delector. Nil nisi merum delitium tua mihi scripta uidentur. Non tam palato blandiuntur ullæ cupediæ, quam animum meum tuæ literæ deliniunt. Nullæ lautitiæ suauius titillant palatum, quam tua scripta mentem titillant ἀμάξας ἡδυῶν attulit, qui tuas reddit literas. Voluptatum ἅλαδε adportauit tabellio tuis ad me redditis literis. Gaudiorum ἅλαδε aduexit is, qui schedas pertulit tuas. Mihi planè tuæ literæ fuerunt quod Persis Διὸς ἐγκέφαλος, quemadmodum aiunt Græci. In his porrò si qua uidebuntur eiusmodi, ut in oratione soluta uix toleranda putentur, meminerit hanc exercitationem ad carminis quoq; compositionem accommodari. Agè iam ad eundem modum in altera quapiam sententia uariandi facultatem experiamur. Eaq; deligatur, natura non admodum fœcunda neq; ad uarietatem idonea, quò magis appareat quantum posßit hæc commutandi ratio si usu atq; exercitatione confirmetur. Hanc igitur sententiam sumamus,

ἀμάξας, id est plaustra voluptatum Dathus nouitatū, vide Erasm in Chi. ἅλαδε id est mare. Διὸς ἐγκέφαλος, id est Iouis cerebrum.

Semper dum viuam, tui meminero.

PRincipio aduerbio semper nullum respondet idem pollens, neq; in aliam uocem deflecti potest. Deinde Viuam, nullum item habet simile, & uerbum est unicæ uocis, id est, neutralis, nec ullū ex se propagat nomen præter uitam. Deinde meminero non solum unicæ uocis est uerbum uerumetiam maneum, & mutilum, penèq; sterile, utpote

a quo nulla ſe proficiſcatur, præter memor & mem
ria. Porrò duo uerba quæ his opponuntur, mori & obl
uiſci uidelicet, & ipſa ſunt tum manca, tum ſterilia. Tam
aggrediemur. Cæterum uariandi rationes ex ſuperiorib
per ſe lector agnoſcet. Semper dum uiuam tui meminer
Nunquam dum uiuam, tui non meminero. Nunquam quod
uiſturus ſum me tui capiet obliuio. Haud unquam dum
xero, tu animo excideris meo. Nunquam donec uiuam m
hi uenies in obliuionem. Nunquam quoad in uiuis ero, t
nobis ueniet obliuio. Non prius tui meminiſſe deſinã, qua
uiuere. Non me ante tui memoria quam uita ipſa relinq
rit. Vſq; dum ſpirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fr
ar, tu animo hærebis meo. E uiuorum contubernio citiu
migrauerim, quam tui memoria noſtro è pectore demigra
rit. Ipſe prius è uiuis exceſſero, quàm Morus è noſtra exi
ſerit memoria. Lux hæc prius me deficiet, q̃ tui immemo
eſſe cœpero. Vita me nõ ſerius deſtituet, quam tã chari
pitis recordatio. Idẽ dies mihi tui memoriã eripiet, qui uit
Eadem lux obliuia tui nobis eſt adducturа, quæ mor tem. Id
noſtræ tui memoriæ uitæq; finis erit. Dum memor ipſe m
fuero tui meminiſſe neutiquam pigebit. Non alius noſtr
tui memoriæ, quam lucis erit interitus. Is ſolus dies tui m
moriam extinxerit qui uitam. Ante mei ipſius quam tui ob
liuiſci incipiam. Noſtro è pectore non prius elabetur Mo
ri memoria, quam hæc anima. Præter unã mortẽ nullus om
nino te mihi caſus expectorabit. Ego ne tam iucundi com
ctoris unquam uiuus queam obliuiſci? Tum demum Mei
ſui obliuiſci poterit Eraſmus, cum ipſe ſui deſinet mem
eſſe. Dum mihi ſenſus ullus mei reliquus erit tu ſemper a
nimo noſtro obuerſaberis. Cordi meo charior es, quàm u
uiuo quidem in obliuionem uenire poſſis. Intimè noſtri
præco

precordijs repostus est Morus, sic ut præter unam mortem nulla res illum illinc queat eruere. Orco tradar ipse prius, quàm te mandem obliuioni. Dum spiritus his oculis, his manibus imperabit, tu pectori insidebis meo. Dum spiritus hos reget artus tui meminero. Quàm diu supererit in nobis halitus, non quiuero tui non meminisse. Dũ in uiuis agam, usq; uiuet in me tui memoria. Is mihi dies uitæ finis erit, qui tui obliuionis erit initium. Idem casus hanc animam, tecq; è meo reuellet animo. Donec superstitẽ esse sinent superi, tui perpetuo recordabor. Dũ quicquàm uitalis caloris in hoc pectore palpitabit, tui memoria nõ euanescet. Non mihi diuturnior uita futura est, quàm tuorum in me meritorũ memoria. Non mihi breuior fuerit tui memoria, quàm ipsa uita. Non minus durabilis erit tui capitis recordatio, quàm hæc ipsa uita. Me mihi eripiat is dies, qui tui memoriam adimet. Ipse mihi subducar prius, quàm te in memoria habere desitero. Haud longior mihi erit huius uitæ functio, quàm tuæ benignitatis memoria. Non mihi posterius suppetet uiuere quàm tui meminisse. Extra me fuero citius, quàm Morus intra hoc pectus esse desinet. Vita hæc tuiq; memoria pari stadio ad metam decurrent. Prorsus non erit Erasmus, quum Mori immemor erit. Non extabit hoc caput, ubi tam singularis amici quiuero obliuisci. Donec super terram acturus sum, nõ cõmittam ut obsolescat apud me tuæ comitatis memoria: Donec cõmunem hunc aërem hauriam, tu crebro animo occursabis meo. Nunquàm serius futurum est Erasmo uitam, quàm tui memoriam obtinere. Non ante de te cogitandi finem fecero, quàm Atropos fatale filum secuerit. Si qua dies unquàm tui paritura est obliuiscentiam, ea certè nunquàm antecesserit ei, quæ me luce orbabit ipsa. Sol hic qui uidet omnia, nunquàm me uidebit non memorem tui.

Mors una tui recordationem his è præcordijs emouebit. Donec ulla uitæ portio his in artubus reſidebit, Morus ab Eraſmi cogitatione nunquàm aberit. Quandiu ſanguinis ulla pars hoc in corpuſculo calebit, nunquàm apud me re- frixerit Mori memoria. Mihi quidem dum uita aderit, tu à mente mea nunquàm es abfuturus. Quouſq; manebit huius animæ, corpuſculiq; copula, tu à mea memoria nullo tempo- re ſeiungeris. Prius animus corpori, quàm tu animo meo præſens eſſe deſines. Spiritus ipſe citius ex huius corpuſcu- li domicilio demigrabit, quàm animo impreſſa meo imago tui deleatur. Æquè diuturna fuerit apud me tui memoria ac uitæ curſus. Eadem erit & uiuendi, & de te cogitandi mens. Non arctioribus pomœrijs tui recordatio claudetur, quàm ipſa uita. Quoad ulla uena mihi uitali tepore ſaliet, dulcis fuerit uſq; tui meminiſſe. Quantum mea Lacheſis fatale fi- men extenderit, tantundem extendetur & mea tui memo- ria. Eadem mihi & uiuendi, & de te cogitandi menſura erit. Quoad corporis molem flatus uiuificus ſuſtinebit, ani- mum maximè tui memorē geram. Dum lucis uſum cœlitum indulgentia concedet, te ſemper animo feram. Dum uitam permittent ſuperi, non cõmittemus, ut tam fidi cõgerronis unquàm nobis obrepat obliuio. Donec me non deficiet ani- ma, animum hunc & memorem, & gratum nunquàm po- ſuero. Quoad uſq; ſole uolubili frui fas erit, hunc hominem habebis tui memorem. Viuum non uidebit Eraſmum, qui vi- debit oblitum tui. Quanto tempore uita mihi duratura eſt, mens quidem hæc manebit tui recordatiſſima. Quandiu ſa- pero hoc Ique contiget frui, non mihi contigerit obliui tui. Donec uita perſeuerabit, tu cordis obtutibus ſemper obuerſaturus. Nominis ante mei, quàm tam rari amici mihi uentura eſt obliuiſcētia. Ipſe mihi prius excidero, quā

tui nullus imago. Viuenti quidem Erasmo haud unquam excidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me memoriam obliterabit. Non nisi mecum tui extinguetur memoria. Ante fatalem diem è nostra memoria non eliminaberis. Ante obitum non desistam tui meminisse. Ante suprema funera non cessabo tui memor esse. Non ante exacta uitæ stamina, tui queam obliuisci. Viuo quidem Erasmo, Morica memoria haud unquam effluet Tui apud me memoriam nulla unquam ætas antiquabit. Ante summum diem non abrogabitur in me memoria tui. Nulla neq; locorum neq; temporum iniuria efficiet, quo minus tui quam maxime meminerim in uita. Per omnem uitam tui meminero. Hæc uita quam longa contingit, cum tui memoria semper erit coniuncta. Ad ipsum usq; rogum me tui memoria prosequetur. Mei sensu carebo, priusquam coniunctissimi hominis carituras sim recordatione. A meis ipse membris distrahar, antequam tu ab animo meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quam obliuio tam dilecti capitis. Certum est mortem oppetere potius, quam tui memoriam non iugiter obtinere. Non nisi me sepulto, tui recordatio sepelietur in me. Tui quidem aut mecum, aut nunquam est interitura memoria. Donec expirem ipse, spirabit in me Mori mei memoria. Donec apud superos agitabimus, nunquam mihi incesset tuæ benignitatis obliuio. Ante obitum, nũquam animo meo tui incurret obliuio, sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum hæc uita mihi gignere queat, ut tui memoriam ex his præcordijs possit extundere. Nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri uita, quæ tui conciliet obliuionem. Viuo nihil possit existere, quod mihi tuæ erga me humanitatis conflet obliuiscentiam. Sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino casibus, qui quidem uiuis soleant accidere, sit unq; æsfu-

ra. His nimirum monumentis animo meo consecratus es, u
ea nullum æui spacium ualeat demoliri, nisi forte mors, c
nihil rerum mortalium non cedit. Nisi ipse mortalis esse
non dubitarem hanc de te memoriam immortalem fore p
liceri. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem for
tui apud illum memoria. Eiusmodi statuam in animi mei p
netralibus tua merita erexerunt, ut ea, quoad me tellus su
nebit nullo casu sit diruenda. His titulis Morus inscript
est cordi meo, ut eos nulla temporis iniuria possit unquà
exedere. Non nisi una cum ætate tui recordatio in me co
senescet. Ipse mihi prius excutiar, quàm Mori nomen c
adytis cordis exigatur. Id unum tibi & confirmo & pr
stabo, donec in mortalium numero futurus sum, tu è scrin
memoriæ nostræ, nunquàm dimouebere. Vt omnia tempu
possit, certè hoc unum illi nõ licebit unquàm, ut uiuo mih
tui pariat obliuionem. Semper hic animus tui cum prim
meminerit, neq; id me dies quamlibet longa dedocebit. D
nec me tellus alet, unũ illud nunq; quibo dediscere, uidelic
tam chari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἔπι χθόν
ut Homerico dicam uerbo, Mori memoriam cõtinenter c
tinebo. Quoad mihi continget inter σῖτον ἐδόντας (ut Ho
mericè loquar) annumerari, nunq; hoc de pectore Mori im
tus labetur. ὄφρ' ἂν ἐγὼ ζῶσί μετέω ἠδ' μοι φίλα γο
ντα ὁρῴμην, quemadmodum inquit Homerus, tu mihi nun
es obliuiscendus. ἐμεῦ ζῶντος ἐπὶ χθονὶ δερκομένοι
ut est apud Homerum, nunq; te auferet obliuio. Tui mem
am perpetuo pariter cum ipso uitæ progressu produca
Superstiti Erasmo sublimitatis tuæ memoriam nullus u
dies expunxerit. Corpore quidem abs te distrahi pote
uerum animo te semper intuebor, quoad numina uitam l
gientur. Donec aura uitalis hos artus moderabitur, tu è m
fr

Id est, superstes.
Id est, cibum edentes.
Id est, donec adsim viuẽtibus, & mihi genua moueãt, Iliad. 12
Id est, me viuente & in terra cõspecto. Iliad. 1.

ſtris cogitationibus nullo momẽto es abſuturus. Vſq; adeo penitus his præcordijs tui impreſſa eſt memoria. Vt nullo unquàm pacto uideatur eradenda. Vt omnia tempore marceſcant, tui certe memoria ad occaſum uſque uitæ apud me uigebit. Arctius Morum meum animo complexus ſum, quàm ut uiuo poſſit elabi. Eadem me lux exanimem uidebit, quæ tui conſpiciet immemorem. Adeò uiuam quandã imaginem tui pectori inſculpſiſti meo, ut uix etiam mors ipſa ſit aboli ura. Nõ erit Eraſmus tui memoria uiuacior. Tam uiuax erit tui apud me memoria, ut ipſe non ſim futurus uiuacior. Nunquàm intercidet apud me Morica memoria, donec ipſe non intercidero. Semper hunc hominem experieris tui recordantem, donec uitæ particeps erit. Expers huius uitæ fuero prius quã tui memoria alienus. Adeo uiuax eſt in me tui memoria, ut ipſe non ſim illi futurus ſuperſtes. Altius meæ memoriæ inſedisti, quàm ut ulla te res inde queat emoliri. Tenacius inhæres cordi meo, quàm ut præter mortis caſum quicquàm aliud inde te queat eijcere. Penitius hoc in pectore conditus es, quàm ut hinc ulla ratione ſis excludendus, donec mihi uitã fata non inuidebũt. Interius inſitus es animo noſtro, quàm ut inde incolumi quidem queas extirpari. Fixius impreſſum eſt cordi meo ſimulachrum tui, quàm ut ſuperſtiti poſſit unquã detrahi. Sic effigies tui cogitationi meæ penitus impreſſa eſt, ut eam nulla ſit ætas abrogatura. Dum uita ſuppeditabit, nil extiterit quod fixam animo meo Mori ſtatuam ualeat labefactare. Fieri nunq; poterit, ut uel uiuam parum tui memor. Donec apud ſuperos commorabor, ne tota quidem Lethes aqua tui memoriam poterit abolere. Donec aura ueſcar æthera, ſubinde tui reminiſcar. Vitam modo deus impartiat ego tibi mentem perpetuo tui memorem polliceor. Si quis

mihi uita functo sensus erit, tam dulcis amiculi recordabor? tantum abest ut uiuus sim obliturus. Omnia mihi citius acciderint in uita, quàm obliuio tui. Tum sursum uersus recurrent amnes, ut Græcis est in prouerbio, quũ Erasmus Mori sui poterit non meminisse. Non alius me uisurus est oblitum tui, quàm qui uisurus est arduis pronos relabi tibi montibus, et Tyberim reuerti, ut ait Flaccus. Ante leues alto pascentur in æthere cerui, quàm uiuum Erasmum Mori capiat obliuio. His coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nulla annorũ series possit illuere. Supremus uitæ dies me tui memorem deprehendet. Sospite uita, non me fugiet memoria tui. Salua uita hæc non demorietur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi uita comes erit, comitabitur & tui recordatio. Hæc me uita tui memorem relinquet. Non auolabit à nobis tui memoria, nisi auolante uita. Ad supremum usq; uiuendi limitem, tui nobis memoria perseuerabit. In obtinenda tui memoria non fuerit mihi dissimilis, nisi uiuus esse desiero. Donec hoc uitæ munus diuina benignitas mihi saluum esse uolet, non intermorietur apud me tuæ benignitatis memoria. Vita defungor prius quam tui recolere cessabo. Diem obiero cituus quàm te uentis & auræ mandem. Clauis adamantinis nostræ memoriæ insixus est Morus, quos non nisi una mors ualet abrumpere. Ad ipsos usque cineres pergam tui meminisse. Ad extremam usq; senectam tui me comitatura est memoria. Per uniuersum uitæ spacium Mori meminerit Erasmus. Ad extremum usq; rogum tuorum erga me beneficiorum memoria prorogabitur. Fatalis ille dies deniq; me tui memorem est reperiturus. Dabo operam ut tuæ humanitatis recordatio ad Libitinam usq; proferatur. Nunquàm mihi quicquam obtigerit in uita, neq; tam lætum, neq; tam acerbum,

De hoc vide Plutar in Publ. Suet. in Nero. Ho. li. 4. Oda. Ode. 31.

bum, quod tui nominis recordationem è ſinu pectoris mei queat expellere. Quoad hic animus in hoc corpuſculo tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futurum eſt, ut alterum in orbem tui memoriam mecum deferam, quàm ut hic abijciam. Animā egero prius quā te memoria tenere deſiero. Si quando corpus umbram ſuam poterit effugere, hic animus tui quibit obliuiſci. Non ante quam diem uitæ nouiſſimum clauſero, deſiturus ſum tuam in me beneficentiam animo circunferre. Quam longa dabitur uita, tam erit longa tui memoria. Par nobis erit memorie uitæq; modus. Tui meminero, quoad auras carpſero uitales. Abſit ut mihi breuior fuerit tui memoria quàm uita. Quamdiu ſuperabit Eraſmus, tādiu tui meminiſſe non grauabitur. Vita orbabor antequam tui me relinquet memoria. Supero priuabor lumine, ut priſcorum more loquar, citius quàm Morus ex animo deleatur meo. Ocius hoc mihi corpuſculum morte refrixerit, quam tui memoria frigeſcat apud me. Inextinctam tui memoriam ſemper tenebo. Quantum temporis anima fruar, ſic enim loquitur Saluſtius, tantundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero. Sine finè tui meminero. Nulla res mihi obliuionem tui inuexerit, niſi quæ me ex hac luce euexerit. Orbē hūc uerterim citius, quàm animum hūc tui memorem uertero. Vita me exuerit is caſus, qui tui importabit obliuionem. Crudelibus umbris occubuero, quemadmodum loquuntur poētæ, citius atq; tui recolere deſiturus ſim. Efferar ipſe citius, quàm tui memoria è corde efferatur meo. Ad ipſum uſq; buſtum tui memoria proſequetur. Ne defunctus quidem tui poßim obliuiſci, nedum uiuus. Viuenti mihi nunquàm oboleſcet hominis tam benemeriti recordatio. Quando futurum eſt, ut apud Eraſmum euaneſcat Mori memoria, nempe dum uita

Virg. 1. Aenei. Nec adhuc crudelibus occupat umbris.

deſtituetur. Vſq; tui memor ero, dum in uiuis agam. Vſq; dum ſpirabo, te corde geſtabo. Quamdiu dabitur animo frui, ut Saluſtiano more loquar, non deſinam tui memor frui. Sed iam ſit modus. Neq; enim id agitur ut oſtentorum quouſq; nos in cõmutãdo progredi poßimus, ſed ut ſtudioſis adoleſcentibus exemplo demonſtremus, quantam orationis ubertatem paritura ſit hæc exercitatio. Sententiæ enim non admodum fœlicem, neq; magnopere ad communem fœcundam ferme ducentes, ut opinor, cõmutauimus neq; tamen minutulas illas uariandi rationes ſumus aut perſequuti. Nunc quod reliquum eſſe uidetur, uarias quaſdam orationum formulas proponemus, non id agentes, ut omnes perſequamur, nam hoc utiliſſimum quidem, uerum prorſus infiniti fuerit operis, ſed ut oſtenſis aliquot ſchemexemplis, uel ſibi quiſq; ſimilia fingat, uel alius aliquis cui plus otij ſuppetet q̃ nobis, huiuſmodi dicendi figuras ex optimis autoribus petitas, copioſius atq; accuratius impertiat copiæ candidatis.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo.

CAPVT XXXIIII.

Eſt uir tum eruditus, tum probus. Eſt iuuenis & ſtudioſus, & bene ingeniatus. Atq; repertum poetarum eſt. Vergil. Atq; deos atq; aſtra uocat crudelia mater. Eſt uir doctus pariter ac probus. Eſt uir doctus ſimul & integer. Eſt uir tam doctus, quàm bonus. Vir eſt doctus iuxta ac bonus. Vir non eſt minus probus, q̃ literatus. Vir eſt non inferior literis quàm moribus. Vir eſt ex æquo probus & doctus. Vir eſt æquè literatus atq; incorruptus. Vir doctus æque ac probus. Vir perinde doctus ac probus. Exquiſitus doctus eſt, itidem & faundus. Vir eſt non minore morum probitate, q̃ doctrina præditus. Vir eſt quemadmodum

stus, ita & integer. Vir est doctusq; bonusq; & carmine. Vir simul eruditus, simul integer. Vir est doctusq;, & integer, in carmine. Vir est haud secius eruditus ac probus. Vir est ut doctus, ita & probus. Vir est doctus, & idē probus. Vir est optimus, idemq; doctissimus. Vir est pari uel doctrina uel probitate præditus. Vir est non tantum eruditus sed & integer. Vir est non modo doctus, uerum etiam probus. Vir optimus quoq; est, non modo doctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt. Hæc sermonis forma peculiaris est Senecæ, ut omittatur etiam. Vir est præter summam eruditionem etiam optimus. Vir est præterquàm quod doctus est, etiam optimus. Vir est de quo dubites, doctior ne an melior. Vir est in quo cum literis probitas morum ex æquo certet. Vir est qui literas æquarit cum uitæ sanctimonia. Vir est cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est qui parem uitæ castimoniam cum eruditione copularit. Vir summa quidem doctrina, uerū morū integritate neutiquā inferior sese. Interdū idē pollet, uel: Literis tuis maiorē in modum sum delectatus, uel q, essent elegantissimæ, uel q, humanitatis plenæ. Vir est in literis egregius, neq; sui dissimilis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neq; non illustris egregijs in Remp. meritis. Officium beneficio cumulasti. Corporis formam animi dotibus æquiparas. Cū dijs ex pari uiuit. Oratione tua grauiter offensus est, partim quòd esset incondita, partim q, arrogans. In hoc probitas æquat eruditionem: in hoc fortuna cum probitate facit paria. Ita Seneca. Vir est egregiè doctus atq; item probus: Vir est similiter doctus ac facundus. Vir est haud dissimiliter eloquens ac doctus. Vir pari doctrina ac probitate. Vir est perinde facundus ut doctus. Ciues, hostes iuxta metuit, dixit Sallustius, pro eo quod est, ciues æque atque hostes.

Fortuna

Fortunæ corporis animiq; bonis iuxta diues. Ita Saluſtius. Plebi patribusq; iuxta charus. Idem: Hyemem atq; æſtatem iuxta pati. Plinius: Iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Idem: in Italiæ partibus quibuſdam iuxta hyemem & æſtate fulgurat. Ad hanc formam pertinent & illa. Plautus, Iuxta mecum rem tenes, id eſt, æque atque ego. Idem in Perſa: Iuxta tecum, ſi tu neſcis, neſcio. Saluſtius in Catilinario. Quo in loco res ſitæ ſunt, iuxta mecum omnes intelligitis. Huc pertinent & illa minus quidem uſitata, ſed tamen apud probatiſſimos autores reperta. Terent. Quo more, quaq; iniuria me in piſtrinum dabit, id eſt, ſiue iure, ſiue iniuria. Cicero ad Att. At quam honeſta quam expedita tua conſilia, quam euigilata tuis cogitationibus, qua itinere, qua nauigationis, qua congreſſus ſermonisq; cum Cæſare. Idem ad eundem. Quum uideo te diſtentiſſimũ eſſe, qua Butrotijs, qua de Bruto. Qua poſuit pro tum.

Quæ commodius copulent contraria.

CAP. XXXV.

Vir eſt doctrina quidem egregia, uerum moribus laudatis. Eſt ille quidem uir bonus, uerum parũ cõditus. Vir eſt ut lingua blandiſſima, ita ingenij amarulenti. Vir eſt ut optimis prognatus maioribus, ita peſſimis prætus moribus. Vir eſt tã deformis animo, quam corpore ſimoſus. Petrus quemadmodum eſt tacitus conuiua. ita eſt loquacißimus ſuſurro. Hic ſalutator quidem eſt comis, ſed rulentus obtrectator. Blandus eſt uultu cæterum animo culento. Ferox eſt in timidos, at in feroces timidus. Æſtate friget, contra hyeme calet. Plautus ſic uſurpauit, item: Vt hoc mihi in mentem Megadore, te eſſe hominem diuitem, ctioſum: Me item eſſe hominem pauperum pauperrimum. Item dixit pro contra. Inimicis ſupplex, in amicos co

melioſus. Hic nullum additur aduerbium. Voluptas parit dolorem, contra dolor uoluptatem.

Quibus modis æqualiter remouemus.

CAP. XXXVI.

Vir eſt neq; doctus neq; probus. Nec literis, nec moribus probatus. Vir eſt non indoctus modo uerũ etiam improbus. Vir eſt ut indoctus, ita & improbus. Non minus improbus, q̃ illiteratus. Vir eſt tum indoctus tum improbus. Æquè indoctus, atq; improbus. Quintilianus: Neſcias præſtare uelint minus an poſſint, id eſt, tam non poſſunt præſtare quam nolunt. Pariter & indoctus, & improbus. Vir peſſimus eſt, & nihilo doctior. Seneca. Flamma deprimi nõ poteſt, non magis quam quieſcere. Vir cui nihil ſit omnino bonarum literarum, bonorum quoq; morũ tantundem. Breuiter iiſdem ferme rationibus remouemus, quibus tribuimus

Lib. 4. ca. de narratione.

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

CAP. XXXVII

Vir eſt cum doctus, tum probus: Iuuenis cum elegãti forma, tum uero moribus optimis: Non pecuniam modo, uerumetiam uitam tibi paratus ſum impendere. Vitã etiam tibi impenderim, non modo pecuniam. Verum hæc uerba non ſolum & ſimilia, communia ſunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non ſat erat impudiſſe, niſi et proderet. Non ſufficiebat ſpoliaſſe, niſi & iugularet. Parum erat deformem eſſe, ni mores forma dignos addidiſſet. Nihil erat deformi eſſe uultu, niſi moribus etiam eſſet teterrimis. In hac ſermonis forma eleganter interdũ altera pars ſubauditur, eaq; fere potior. Vt Chryſoſtomus non ore tantum aureus, Subauditur, uerum etiam pectore. Et Cornelia Gracchorum matris epiſtolæ ſeruatæ ſunt, non tantum in ſexus honorem, Subauditur, ſed etiam ob admirationem eloquen-

Sũptũ exiũnucha.

loquentiæ. Vidisti hominem non corpore tantum dissu- Subauditur, uerum etiam animo.

Inæqualiter remouemus his modis. CAP. XXXVIII.

NOn modo non intelligit, uerum ne legit quidē. N solum parum intelligit, sed nec legit. Non tan nihil intelligit, imo nec legit. Ne legere quidem nouit, dum intelligat Non nouit uel legere, tantum abest ut in ligat. Tantum abest ab intelligendo, ut ne legere quid norit. Adeo non intelligit, ut nec legat. Vsq; adeo non in ligit, ut nesciat uel legere. Hic in Græcis literis nihil, q dicam intelligere? imò nec legere potest. Hic nihil in b literis non dicam intelligit, imò ne legit quidem. Inge quoq; senectus deterit, nedum corporis uigor perpetuo ret Horat. Nedum sermonis stet honos & gratia uiu Nedum noue posuit, pro eo quod est, tantum abest ut pecuniam quidem impenderet amico, nedum uitam. Ea guram Quintilianus nouauit ad hunc modum. Nec de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de p teritis, ut taceam de futuris, id est, nec de præteritis, tan abest, ut de futuris.

In Arte poetica.

Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine. CAP. XXXIX.

VT quisq; est gloria dignissimus, ita gloriæ est ne gentissimus. Vt quisq; gloria est maxime dignus gloriæ minime est auidus. Optima quæq; uitæ pars quam cyssime præteruolat. Catullus. Tanto pessimus omniū p ta, Quanto tu optimus omnium patronus. Quam uos s limè agitis, tam uos maxime æquum est æqua facere.

Catullus de Cicerone

Per comparatiuum eadem effertur sententia. CAPVT XL.

QVò quisq; dignior est qui laudetur, hoc minus dari gaudet. Quãto quisq; fama dignior, tanto minus affectat famam. Quo quisq; magis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

VERTI POSSVNT.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quò quisq; laude sit dignior. Tanto quisq; minus optet pecuniam, quãto minus possidet pecuniæ.

Formulæ augendi positiuum.

CAPVT XLI.

POsitiua augentur compositione harum dictionum, per, perquàm, præ, perdifficile, perquam difficilè, prælongus, præualidus, præpotens. Quod idem contingit in uerbis, peruelim, perquam uelim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio, De: Deamo, deamiror. Eandem uim uidetur obtinere, Ad: adprobè, adprimè, abfabrè, adamo. Adiungunt iureconsulti præpositionem. In, tanquã idem pollentem, sed errant mea sententia. Quod enim illi legunt indifficile est, pro ualde difficile, legendum est, in difficili est, pro difficile est: quemadmodũ dicimus, in proclui est, pro eo quod erat, procliue est: & in promptu est pro promptum est. In tuto est, in causa est, in uitio est. Augetur positiuum, & citra compositionem, quam, sed figuratè. Quàm tenerè amat filium? quam nihil pudet: Vt, eandem uim obtinet: Vt gaudet! ut est seuerus! Immane quantum distat: papæ, quam is sibi placet! ad hanc rationem pertinent Præterea his aduerbijs intenditur, oppido quam, sane quã, nimis quam, antigerio, quod priscum est. Atq; hæc, ut dixi, non repudiantur & â uerbis, perquam uelim, percupio, sane quàm cupit. Neq; diuersam uim habere uidetur, næ: Næ ego infœlix homo sum. Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant

De. Ad. In.

Quam. Vt.

Næ. Terẽ. in prologo. And.

ti quent. Item aduerbia omnia epitasin significa-
admodum,ualde,egregie,insigniter,insignite,magnopere,
maximopere,summopere. Imprimis,adprime,cum pri-
paucis,pro egregie apud Quintũ Curtũ,tãtopere e-
topere figurate. Adeo pro ualde. Fratrem adeo nobi-
Maiorem in modum,mirum in modum,supra modum,
ter modum,singulariter,unice,eximie, impendio,imp-
effuse,abunde,affatim, atq; alia innumerabilia. Vel,ut
efficit,auget. Cicero:ut uel perire maluerit. Seneca:uel
bra satis est. Amico non uel teruntium impartiat. Si
Quibus rebus supra bonum & honestum perculsus, il-
Plusquàm magis quàm decuit. Plusquàm, item magnam uim au-
obtinet. Homo plus quàm insanus. Senex plus quã de-
Plus æquo sæuit. Cui finitimum est, non tantum,non
pondeat illi Græco μόνον οὐχὶ, sed ut idem ualeat
plusquam,uelut,homo nõ tantum uino temulentus. Vi-
tantum imaginibus nobilis, de quo paulo ante memini-
Aeneid.1. Terq; quaterq; beati,Græcanicum est,Latinis tamen
patum,in carmine potissimum. Sunt & aliæ formæ lo-
petitæ: Incredibile dictu quam elegans. Salust. imme-
ctu. Dici non potest. Sermone consequi nequeam, &
quadam modestia. Præcipuum honorem. Primariam
Incredibili sapientia Haud uulgari doctrina. Et: Do-
mortalem,qua doctrina uirũ,id est, egregia. Plus sati
mosus. Plus nimio tristis. Plus quam par est. Atq; id
alia,non absurde ijs fortasis adiungantur. Nã uulgo
illa amplificãdi ratio,quoties superlatiuus pro positi-
Et cũ possideant plurima, plura pe-
nitur. Plurima,pro multis admodũ. Maxima,pro uehe-
magnis. Dicere tibi prõptissimũ est,mihi facere facile
rũt. Ouidi.

De variando positiuo.

Vtimur uulgo comparatiuis pro absolutis, uel ipso

ſit autore. Vt ſi quis dixerit infirmiorem. i. meticulum.

Rationes minuendi poſitiuum. CAP. XLII.

Minuitur ē regione poſitiuus adpoſitis præpoſitionibus. Subtriſtis, ſubruſticus, ſubobſcurus, ſubaſper ſubinuidus, ſubimanis, ſubfuſcus. Quod idem accidit in uerbis. ſuppudet, ſubiraſcitur, ſubolet, ſubridet, ſubodoratur, ſubtimet. Minuitur & aduerbijs appoſitis. Non nimis moleſtum eſt. Vtcunq; iucundum fuit, Aliquantulum mordax. Quæ uerbis etiam adiunguntur. Vtcunque ſapit, paululum delirat. Præterea de formatione in uocē diminutiuum, quæ uaria fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, patidulus, diutile, ſæpicule, ebriolus, ſciolus, tenellus, nigellus, integellus, philoſophaſter Tullius. Comparatiuus poſitiui loco diminuit, ut triſtior, id eſt, ſubtriſtis. Sed ferme in uitium accipitur, addito aduerbio paulo, & per Ellypſin: Vir integer quidem, ſed ſeuerior, id eſt, paulo ſeuerior, qua conuenit: Facundus homo, ſed paulo loquacior. His igitur modis uitium fere ſignificamus cum extenuatione. Diminuuntur & uerba uocis deflectione, ut uellico, cantillo, cantito, uolito, dormito, uictito. Parum & non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa ſcire uiderentur. Vir non admodum ſenex. Non admodum adoleſcens. Non perinde ſapiēs ut diues. Non ſatis mihi liquet, Parum mihi liquet, Minus compertum habeo. Idem efficiunt, Vix & Semis. Vix uirum ſemiuirum, uix bene græca, parum bene græca, cum ſemiuiro comitatu, id eſt, parum uirili. Ad idem ualent, ſaltem & et. Caw: Si non eodem die, at poſtridie. M. Tul. Si nō propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet. Si non primus, certe non poſtremus.

Lib. 2. ca. de uerbor. figuris.

Subtriſtis vſus eſt aliēnatum mihi, in And.

Id eſt, p defectū, quū alia quid deeſt.

Quibus rationibus augetur Comparatiuus.

CAPVT XLIII.

Comparatiuus peculiariter his aduerbijs amplifi-
tur: Longe, multo, nimio. Tum his, multis partib
in immensum, in infinitum, infinitis partibus. Longe tecu
stior. Multo grauior, Nimio seuerior. Horatius: Ne dole
plus nimio memor immitis Glyceræ. Multis partibus pra
stantior. In infinitum utilior, infinitis partibus diuina hu
manis sunt potiora. Tanto & quanto figuratè idē efficit
Tanto corpore præstantior est animus, id est, multo. Idē
efficit, quò & eò cum subijciuntur. Est prædiues, quò ma
gis admiror hominis sordes. Eò magis admiror. Papè quā
to satius est amicis quàm pecunijs abundare.

Quibus modis imminuitur Comparatiuum.

Minuitur aduerbijs positiuis. Paulò uenustior es
Gellius quàm Macrobius, aliquanto breuior es
hic quàm ille. Nihilo ditior. Ne tantillo quidem melior es
si diues fueris. Minimo fuerit honoratior, si titulus acces
rit. Quantulo figuratè, pro quàm paulò. Pape, quantulo hi
homo sapientior est, id est, pene nihilo: Minuuntur & de
xione uocis, Grandiusculus, id est, paulo grandior Meli
lus. Celeriusculè.

Quibus rationibus augetur superlatiuum.

CAPVT XLIIII.

Superlatiuus augetur eisdem aduerbijs, quibus compa
ratiuus, longe, multo. Accedit autem facile. Cicero lo
ge facundissimus, & idem utr multo omnium optimus, ci
ciuitatis longe princeps, aut facile princeps, aut prin
Idem efficitur per tanto & quanto figurate posita, ut: D
um immortalem quanto Socrates philosophorum omni
optimus? Quam in compositione nonnihil addit augm
Quàm plurimos uidi. Vt quàm optime res cadat, tibi n
commodi fuerit. Per hyperbolen augetur hoc modo:

Mul

Mulier plusquàm peßima, & peßima peior. Homo non loquacißimus, sed ipsa loquacitas. Et ipsa loquacitate loquacior, ipsa Venere uenustior. Nam in Salustiano illo: Quàm quisq; peßimè fecit, tam maximè tutus est: æqualitas est, nõ augmentum. Superlatiuus non recipit diminutionem, nisi forte per quidem, aut similem coniunctionem. Est ille quidem doctißimus, uerum moribus non perinde probatis.

Periphrasis comparatiui CAP. XLV.

COmparatiuum circuitione reddimus per aduerbia comparandi magis & minus. Auidior uoluptatũ, q̃ pecuniæ. Magis auidus uoluptatum, q̃ pecuniæ. Huic finitimum est potius. Voluptatum auidus potius quàm pecuniæ. Item: Non tam uoluptatum appetens, q̃ pecuniæ. Minus auidus pecuniæ q̃ uoluptatum. Nõ perinde literarum admirans, q̃ pecuniæ. Breuiter modis illis omnibus, quibus diximus æqualitatem significari. Obtinent & uerba quædam comparatiui, præstat lucrum pudori, id est, potius est lucrum pudore. Cicero Platone facundior. Plato Cicerone doctior. Cicero Platonem superat eloquentia. Plato Ciceronem antecellit eruditione. Hieronymus Augustinum uincit rerum scientia. Augustinum Hieronymus anteit ingenij subtilitate. Plaut. Pol hæroẽs mihi anteuerterunt gaudijs. Terẽt. Quanto herum anteeo sapientia. Plaut. Præuerti hoc certũ est alijs rebus omnibus, id est, præferre rebus omnibus Liuius: Conati noui consules omnibus eam rem præuerti. Cicero: Si uacas animo, neq; habes aliquid quod huic sermoni præuertendum putes. Plautus dixit anteuenire, pro præcellere, & Salustius: Homines qui per uirtutem solitè erant nobilitatem anteuenire Huc pertinent & illa. Anteponere, præferre, posthabere, præcellere. Nouè dixit Salustius: Inuidia atq; superbia postfuêre. Idem:

De cõparatione Hieronymi & Augustini vide eruditiss. epistolã Eraſ. ad Eccium

Facundia Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse, id est, præcelluisse, cedere, secundum esse, præripere laudem, & si qua sunt similia. Nã his ferme modis orationem comparatiuam uariamus, Magis amat pecuniam quam famam. Pecuniæ Socrates amans est magis quam famæ. Pecuniarũ amantior est quam famæ. Famam pecuniæ posthabet. Famæ pecuniam anteponit. Minus famæ cupiditate ducitur quam pecuniæ. Impensius amat pecuniam quam famam. Huic potior est pecunia quam fama. Huic prius est lucrũ quã honesta fama. Huic antiquius est laudari quam admoneri. Huic uilior est uita quam pecunia. Similẽ uim obtinet præ Cicero Omniũ minas atq; oĩa pericula præ salute sua leuia duxerunt. Idem: Non tu quidẽ uacuum molestijs sed præ nobis beatus. i. beatior. Terent. Ludum iocumq; alterum dices illum, præ ut huius rabies quæ dabit. Plaut. Nihil Hercule hoc quidẽ præ ut alio dicã. Idẽ dixit, præ quã pro, præ ut.

Quibus modis Superlatiuum variamus.

CAPVT XLVI.

Svperlatiuum uariatur primum aduerbijs quæ apponũtur, uel uerbis uel nominibus positiuis. Amat te maxime. Amantißimus est tui. Effußißime te diligit. Vir indoctißimus, uir minime doctus. Minime multos, id est, quàm paucißimos. Variatur & per comparatiuum, idq; affirmatiue, sed inusitatius, Negatiue frequentius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero quo non alius eloquentior. Quo non præstantior alter, id est, omnium præstantißimus. Nihil minus amat quam assentationem. Nulla re minus capitur quam gloria. Nihil hunc æque delectat atq; Musica. Nihil prius habet, quam adesse conuiuijs. Nihil pulchrius ducit, quam diuitem uocari. Nihil minus faciam, nihil minus sentiebam, quam quod tu suspicabare. Homo quiduis potius

quam

quam doctus. Efficiam ut intelligas omnia mihi defuisse potius, quam fidem ac diligentiam: Omnia potius quam illud agnoscet. Quidnis potius quam uanitatem fatebitur. Nullo inferior, id est, summus. Nullo non inferior, id est, omnium infimus. Nemine non deformior, id est, omnium deformissimus. Per uerba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicendi copia. Vincit omnes candore. Nemini cedit candore. In dicendo principatum obtinet. Primas tenet. Aream tenet. Adde huc & illa. Vir præter cæteros spectatæ fidei. Præter omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ fauet. Ante omnia rei studendum. Vnicus & Solus, Primus, & similia, natura superlatiuam significationem habent, ut & Singularis. Vnice te amat. Solus est homo homini amicus. Singulari beneuolentia te prosequitur. Primã laudem obtinet. Tullius eloquentiæ princeps. Penulatorum Alpha dixit Martialis: Eodem pertinent: Tam facundus, ut cum hoc nemo sit conferendus. Tam eruditus, ut ei nemo sit æquandus. Tam prudens, ut parem non inuenias. Horatius: Sic ut mihi nunquam in uita fuerit melius. Adeo placet, ut magis non possit. Item & illa: Quis hoc uno facundior? Quid inuenias pecunia uilius? An quicquam est patria dulcius? Erras, si credis mihi quicquam esse uno te charius. Sunt & illæ orationes annotandæ, Officium tuum tam mihi gratum fuit quam quæ gratissima. Tam te amo quam qui maxime. Terentius: Amabat, ut cum maxime tum Pamphilum. Cicero: Domus celebratur ita ut cum maxime. Rursum hæ quoq;. Hoc crede mihi, si quid unquam es creditum. Homo doctus, si quisquam est omnino doctus. Homo uorax, ut si quis alius. Homo quantum alius nemo doctus. Nullus æque pernouit hominis ingenium atq; ego. Haud alium reperiet perinde tui studiosum. Neminem adæquè timet

Marcia. lib. 2 Quẽ nõ latercertis Publiomens vincit non ipse Codrus

Alpha penulatorum. Alpha vocauit præcipuũ & quasi primatẽ παροιμιακῶς.

Item in. 1. ad Codrũ Cic. 5. ep. ad Met. Ita sũ amãs reip. quam q maximo

atq; te. Si alias unquam, nunc ſumma uigilantia utendum eſt, id eſt, nunc maxime. Si quando alias amicum præſtitiſti nunc oſtende quanti me facis. Quantum poteſt, quoad fieri poteſt, & conſimilia, ſuperlatiui uim uidentur obtinere. Tu quantumpotes abi, id eſt, quam ocyßimè: Enitar quoad potero, id eſt, quammaxime. Haud ab re fuerit huc annumerare denominationes, & comparationes illas per Hyperbolen ſumptas. Vt ſi quis hominem crudeliſſimum, Atreum appellet: Eloquentißimum, alterum Ciceronẽ: Scueriſſimum tertium Catonem. Tum per comparationem. Hic eſt niue candidior, Scytha barbarior, Graculo loquacior, aut turture. Verum huius generis aliquot exempla commemorare non inutile fuerit. Sumuntur autem uarijs modis, Vel à re quapiam eximia, ut niue candidior. Pice nigrior. Vel à nomine abſtracto (quod uocant) cæcitate cæcior. Vel ab animante inſigni, ut talpa cæcior, Caprea oculatior. Vel à perſona inſigni, ut Phalaride crudelior: Tum adhibentur per ſimplicem denominationem: Vt ſi rem uehementer ſuauem, mel aut nectar appelles. Rem uehementer acerbam, fel. Hominem ſupra modum ſenem, ſenium ipſum. Vehementer ſceleſtum, ſcelus, Odioſum, odium. Ganeonem, cœnum. Lurconem, barathrum. Contaminatum, labem. Contemptum, quiſquiliæ. Impurum, ſterquilinium. Pernicioſum peſtem. Tenebrionem, tenebræ. Inquinatum, lutum. Infame, propudium. Portentuoſum, portentum. Dedecoroſum, dedecus. Moleſtum, ulcus. Vitioſum, ſentinã. Odioſum, odium hominis, Brutum, pecudem. Virulentum, uiperam. Vehementer cæcum, talpam. Vehementer rapacem, lupum. Impendio deformem, Therſitem.

Terẽt. in Eunu. Dij geſtãt ipſum ſeniũ.

Eadem hæc nomina per comparationem efferri poſſunt.

Sequentia ipsemet Era. Adagijs explicat.

Melle dulcior — Pice nigrior
Niue candidior — Pluma mollior
Oleo tranquillior — Auricula infima mollior
Auro purior — Plumbo stupidior
Stipite tardior — Caudice stolidior
Silice durior — Cortice leuior
Littore surdior — Æquore surdior
Iracundior Adria — Spongia bibacior
Harenis sitientior — Ære Dodonæo loquacior
Vitro fragilior — Pila uolubilior
Cothurno instabilior — Alno procerior
Cote durior — Sole clarius
Buxo pallidior — Sardois herbis amarior
Alga uilior — Rusco horridior
Glacie frigidior — Ætna æstuantior
Beta magis insipidus — Trutina iustior
Spina distortior — Ampulla inanior
Pluma leuior — Ramento leuior
Vento instabilior — Morte odiosior
Barathro capacior — Rubo arido præfractior
Charybde uoracior — Clemate ægyptia nigrior
Corchoro uilior — Crambe recocta molestior
Subere leuior — Clauo purior
Floralibus licentiosior — Pistillo retusius ingenium
Magnete illicibilior — Pumice aridior
Cornu siccior — Vuis passis aridior
Dolio pertuso incontinentior
Cribro infidelior — Laterna magis pellucidus
Fonte purior — Euripo inquietior, aut incõstãtior
Oculis charior — Luce magis dilecta

Item per hyperbolen eadem uoce iterata.

Ipsa ætate cæcior
Ipsa fame esurientior
Voracitate uoracior
Ipsa morositate morosior
Deformitate deformior
Confidentia confidentior
Ipsa stultior stultitia
Ipsa nequitia nequior
Ipsa siti siticulosior
Quauis peste pestilentior
Ipsa loquacitate loquacior
Quouis monstro monstrosior
Senio senilior ipso
Calamitate calamitosior

His finitima sunt illa.

Venere formosior
Mercurio facundior
Fortuna ipsa fortunatior
Vertumno inconstantior
Empusa magis uarius
Ipso Momo mordacior
Minerua doctior
Pluto ditior
Furia furiosior
Marte bellacior, seu pugnacior
Salute ipsa salubrior
Ipso infortunio infortunatior
Proteo mutabilior
Ipsis gratijs humanior
Priapo salacior
Euterpe concinnior
Penia pauperior
Harpya rapacior

His proxima sunt nomina personarum, quæ petuntur e Tragœdijs, aut Comœdijs, aut fabulis alijs.

Gnathone adulantior
Phormione confidentior
Euclione tenacior
Demea asperior
Parasito edacior
Atreo crudelior
Aiace insanior
Thersite deformior
Orpheo uocalior
Cyclope immanior
Nireo formosior
Diana intactior
Thrasone glorioſior
Geta uersutior
Thaide blandior
Mitione lenior
Tantalo sitientior
Horeste insanior
Vlysse dolosior
Nestore uiuacior
Glauco stupidior
Penelope castior
Tithono uiuacior
Achille animosior

Erisicthone

Erisitone esurientior — Niobe fœcundior
Stentore clamosior — Tiresia cæcior
Busiride illaudatior — Spinge inuolutior
Labyrintho intricatior — Dædalo ingeniosior
Icaro audacior — Gigantibus elatior
Gryllo stultior — Excetra pertinacior
Nestore facundior

His confinia sunt quæ sumuntur ex historijs, ut:

Phalaride crudelior — Timotheo fœliãor
Polycrate fortunatior — Timone inhumanior
Sardanapalo nequior — Numa religiosior
Phocione iustior — Aristide incorruptior
Cræso ditior — Catone præfractior
Crasso locupletior — Codro pauperior
Æsopo luxuriosior — Herostrato ambitiosior
Fabio anctantior — Socrate sanctior
Milone fortior — Chrysippo acutior
Lynceo perspicacior — Thracalo uocalior
Demosthene facundior — Curione obliuiosior
Hannibale uafrior — Heraclito obscurior
Aristarcho doctior

Huc pertinent & illa quæ sumuntur à gentibus

Pœno perfidior — Scytha asperior
Scythotauris inhospitalior — Cretensi mendacior
Partis fugacior — Græco uanior seu leuior
Thracibus bibacior — Thessalo perfidior
Care uilior — Leontinis luxuriosior
Sybarita fastuosior — Milesijs effœminatior
Arabis ditior — Pygmæo breuior
Arcade stolidior — Cretensi uanior
Assyro luxuriosior

Addantur his quæ sumuntur ab animantibus.

Mulière loquacior	Passere salacior
Hirco libidinosior	Ceruo uiuacior
Coruo uiuacior	Cornice uiuacior
Graculo loquacior	Luscinia uocalior
Dipsade noxentior	Vulpe fraudulentior
Echino asperior	Anguilla lubricus magis
Lepore timidior	Pisce sanior
Delphino lasciuior	Phœnice rarior
Scropha fœcundior alba	Nigro cygno rarior
Albo coruo rarior	Vulture edacior
Scorpio improbior.	Idalis inexpectatior, aut pestilentior
Testudine tardior	Cochlea contractior
Glire somniculosior	Sue indoctior
Asello tardior	Hydra immitior
Dama timidior	Tauro robustior
Hirudine bibacior	Cane rixosior
Equo indomito ferocior	Vrso hispidior
Stipula leuior	Simia lasciuior
Cane adulantior	Fele rapacior
Ceruo demissis auribus surdior.	Laro stultior
Coccyce importunior	Scarabeo improbior.

Iuuenal. Satyra. 6. Vide Plī. lib. 8. ca. 23.

Idem pollent quæ sumuntur ab officijs, uti:

Carnifice immanior	Lenone periurus magis
Cynædo effœminatior	Milite glorioſior
Athleta robustior	Rege magnificentior
Areopagita tristior	*Monacho imperitior
Hæredipetis adulantior	Tyranno uiolentior
Fossore durior	

*Hoc est ab imis vaguibus ad verticē summū totus ex ignorātia cōcretus.

EAndem uim obtinent uoces denominatiuæ ab his formatæ, Vt Mellitum pro uehementer iucundo.

ri mores pro uehementer puris. Aureum Jacinum, pro magnopere fœlici, laudatoque. Plumbeum, saxeum, pro duro. Ferreus scriptor. Bliteus, Betaceus, pro fatuo. Ficulnum, pro molli. Adamantinum pro duro, ac laborum egregiè toleranti. Vitreum, pro fragili. Vultureus uenter. Vulpinum ingenium. Leonina ferocia. Thrasonica iactātia. Demeana asperitas. Stentorea uox. Ciceroniana facundia. Cuius generis plura sunt, q̄ ut numerum eorum persequi laboremus illa porro longius petita uidentur, sed tamen hūc ad locum pertinent. Quàm curat numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Non pluris illius conuitia facio, q̄ culicem elephantus indicus. Pili non facio. Nauci nō facio. Flocci nō facio. Sed hæc alio loco.

Communis omnium graduum variatio.

CAPVT XLVII.

OMnes gradus circuitione uariamus. Vir magnopere doctus. Vir magna doctrina præditus. Magis doctus. Maiore doctrina præditus. Vir doctißimus, uir maxima doctrina præditus. Et res cum magna, cum maiori, cum summa turpitudine coniuncta est. Quæ uocantur ἐν ὀνομάτων signorū, id est, æquipollentiæ non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primum uocum ipsarum inter ipsas discrimina paucis ostendemus. Totus ad partes refertur magis q̄ ad formas. Si mors totum hominem absumeret, merito tantopere formidaretur. Totum hunc mensem, totam hanc noctem sine fruge transegi. Cunctus ad singula quæ ratio nominis complectitur, collectiu refertur, quasi dictum sit à coniunctis: Cunctos Romanos, cunctos mortales. Vniuersi omnes simul collectos significat. Aut nullam, aut uniuersam pecuniam uult. i. omnem simul Terentius. Id illa nunc abripiet uniuersum. Singuli, huic diuersam

Totus.

Cunctus.

Vniuersi.

Singuli.

diuersam habet rationem: nam omnes quidem ita significat ut unusquisq; singulatim per se intelligatur. In singulas nauibus singuli milites accensebantur. Omnis quasi generaliter ad omnia. Siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et omnem populum, pro toto populo. Et omnem diē, pro singulo die Horatius: Omnem crede diem tibi diluxisse supremum. Omnes pro cunctos: & omne pro uniuersum Terentius At ut omne reddat. Tametsi hic pro toto positum uidetur. Quisq; addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionē: Vt sua cuiq; sentētia. Natura animātiū suas cuiq; dedit arma. Suas cuiq; dotes largitus est deus. Vnusquisq; nihil à quisque differre uidetur, nisi q, & pro singulo ponitur. Vnumquenq; sua cupiditas ducit. Nunc unumquodq; cernamus cuiusmodi sit excutiamus. Nihil autem prohibet & singuli per distributionē huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces præfecit. Quisquis non absoluit orationem. Quicunq; modò perficit, modò non perficit. Quisquis grauabitur sementem facere, is non metet. Quicunq; reuocabit laborem, non feret fructum. Aliquoties absoluit propositum, cum significat ignorantiam, ut: Quisquis fuit ille deorum. Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis. In obliquis nonnunq; unico uerbo contentum est utrunq;. Rem facias quocunque modo. Hominem quoquo modo absolutum pro quouis modo. Quilibet & Quiuis citra discrimen ullum quodlibet significant. Horatius: Quælibet in quemuis opprobria dicere sæuus. Resoluuntur autem per coniunctionem, uel, cum omnis & reliqua ferme per copulatiuam exponantur. Quemuis arbitrum cedo, id est, uel hunc, uel illum mea nihil refert. Qualibet hirsutas fronde tegente comas, quod Græci dicunt τυχόν, quasi non delectum, sed fortuito & casu oblatum. Vnusquilibet consimilem obtinet rationem.

Omnis.

Lib. 1. epist. ad Albium
In Adel.

Quisque.
Aphrodisæo in ꝓfatione i problem.
Vnusquisq;.

Quisquis.
Quicunq;.

Aeneid. 2.

Quilibet.
Quiuis.

τυχόν.
Vnusquilibet.

significat enim unũ aliquem è multis, quicunq; sit ille. Dell tibi autorem unũquemlibet. Et unusquisuis ab hoc nihil differt. Hæc autẽ, quilibet, quiuis, unusquilibet, unusquiuis, non nisi unicum uerbum admittunt. Semper enim absolutã reddũt orationem. Quantuscunq;, qualiscunq;, quantusquãtus, qualisqualis, eandem obtinent rationem cum quicunq; & quisquis. Aduerbia item utut, utcunq;, ubiubi, ubicunq;, quoquo, quocunq;. Breuiter composita semper sequuntur suam particulæ appositæ. Vndeuis, undelibet, undecũq; quorum duo prima absoluunt orationem, postremum commune est. Quocunq;, quoquo communia sunt: Quolibet & quouis non sunt: quoquouersum, & quaquauersum cõmunia sunt. Vbiuis & ubilibet absoluunt orationem. Vbicunq; cõmune est: ubiubi non est, uti nec utut: non enim absoluũt constructionem. Vter quod ad duo pertinet cum ijsdem cõpositum, idem acapit discrimen. Vtercunq;, anceps est, uter ũ absoluit, uterlibet itidẽ, utrocunq; anceps, utrouis utrolibet absoluunt. Vterque copulatiue significat, ut & illa: Vtroq;, utrinque, utroq; uersum. Aliquis indefinitè significat unũquempiam. Quid si hoc aliquis uoluit deus? Quis dicu pollet, sed his ferme dictionibus præcedentibus: Si, ne Num, Ec, Vbi Si quid extiterit noui. Ne quid temerè faxis Num quem tuorum offendi? Ecquid tui tetigi? Vbi quis te liserit. Vbi, pro alicubi: unde, pro alicunde usurpatur, duratat in compositione, ut Sicubi, necubi, nuncubi, ficunde, necunde. Quidam definite accipitur. Quendam uolo uisere Nisi cum habet aut contemptum, aut translationem: ut: Isidorum quendam mihi citabat: perinde quasi dicas, Isidorũ nescio quem, Lachrymas emisit, quẽdam animi sanguinem, id est, ueluti sanguinem. Seditio, morbus est quidam ciuitatis. Quispiam, anceps est ad usum quidam, & item ad usum aliquis

Vnusquisque.

Aduerbia.

Vndeuis.
Vndelibet.
Vndecunq;

Vter.

Aliquis.
Quis.

Sicubi.
Quidã.

Quispiam.

Lib. 5 Elegã. cap. 11. & in dialect.

Quisquam. Vllus.

aliquis, tametsi refragatur Valla. Sed complurium autorita Vallæ reclamat. Mittito ad me tuorum quempiam. Est domi tuæ quispiam cum quo iure debeam expostulare. Quisquam & ullus inter se conueniunt. Siquidem præterquam quod habent plusculum uehementiæ quam superiora, illud quoq; peculiare obtinent, quod gaudẽt uel negatione uel signo uel Ne, prohibẽtis, uel interrogatione: ut Haud ullus mortalium ista possit præstare. Haud possit mortalium quisquam ista præstare. Si quisquam est qui sapientiam cum eloquentia coniunxit, certe Tullius is est. Vide ne quisquã hinc aufugiat. Caue ne quoquam oculos tuos à meis dimoueas. Ne est quisquam qui suam amicam se præsente? Num quisquam est mortalium tam patiens? Similis est ratio aduerbiorum, usquam & uspiam, quantum ad signa pertinent.

De propositione generali.

CAPVT XLVIII.

His iactis ceu fundamentis, ad ἐποχὴν ἰσοσθενείας, id est, æquipollentias progrediamur. Propositionem generalem, uel, uti uocant, uniuersalem, uarijs modis efficimus. Primũ proprijs ac peculiaribus signis, Omnes amicos alienauit. Deinde per negationem: Neminem nõ alienauit. Deinde per interrogationem. Quem non amicum alienauit? Vergilius: Quas gentes Italum, aut quas non oranerit urbes? Nulli non maledicis. Duplex generale signum non licet eodem modo uertere. Cicero: Cum omnibus omnia uenabatur. Omnibus omnia inuidet. Neq; enim recte nihil non inuidet alicui. Omnibus maledicis. Quis est cui non maledicas? Omnia dixit. Quid non dixit? Vt autem interrogatio addita negatione, generaliter affirmat; ita extra negationem generaliter remouet. Quid possit dici stultius? est nihil dici possit stultius. Deinde per signa infinita

Aeneid. 1.

Interrogatio cũ negatione.

Hab

ſtand pepercit cuiquàm. Non eſt ullum ueritus. Haud uuum ueritus. Haud ullum eſt facinus reliquum quod non peregerit. Non excepit aliquem, neminem excepit. Idem efficitur per quantum & quicquid, & ſi quod aliud. Quantum eſt hominum uenuſtiorum, id eſt, omnes uenuſtiores. Quicquid erat copiarum, eò traduxit, id eſt, omnes copias. Et: Siquid erat copiarum amiſit, id eſt, omnes copias. Siquid aliàs ſibi bonæ famæ comparârat, id nunc perdidit. Redditur generalitas ceu prouerbiali figura, ut cũ dicimus: Miſcebit ſacra prophanis. i. omnia. Item: iuuenesq; ſenesq;. i. omnes. Neq; magnum neq; paruũ. i. nihil. Eſt & infinita propoſitio: per fas nefasq;. i. quocunq; modo: quo iure, quaue iniuria. Idem efficit: Ad unum. Verg. Si non exoſus ad unum Troianos, id eſt, omnes Troianos.

Horat. lib. 2. Epiſt. ad Q. Terẽt. in Andria.

De propoſitione non generali.

CAPVT XLIX.

NOnnihil eſt uel aſpicere, id eſt, aliquid eſt. Nonnulli pluris faciunt pecuniam q̃ fidem. Non nemo, pro aliquis. M. Tull. Non nemo etiam in illo ſacrario Reip. in ipſa inquam curia non nemo hoſtis eſt. Idem: Quum eſſet non nemo in Senatu, qui diceret non oportere. Ineſt & infantibus nonnihil ingenij. Non oẽm pecuniam abſumpſit, id eſt, eſt quam non abſumpſerit. Qui legat, argentum facturn, non omne legat argentum. Omittitur interdũ ſignũ, manente ſententia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ, id eſt, ſunt aliqui. Horatius: Eſt ubi peccet, id eſt, alicubi peccat. Eſt qui plures agros occupet, id eſt, aliquis. Vbi nõnunquàm ſubauditur Quidam. Eſt in quo mihi poßis magnopere gratificari, id eſt, quiddam. Negatio iterata nonnunquam neceſſitatem ſignificat, non affirmationem ſimplicem: ut, Non poſſum non ridere. Nõ poſſum non mirari.

Negatio iterata.

Non

Non potest non uolui cœlum. Non potest non stare terr
Non potest non uerum dicere ueritas. Id accidit duntaxa
in hoc uerbo Possum.

Elegantia signorum. CAP. L.

ILlud igitur obseruandum, ne signorum differentias in
uariandis propositionibus confundamus, id quod fere
faciunt hi, qui uulgo dialecticam profitentur. Non erit ti
bi res cum quoquàm, id est, cum nemine tibi res erit. Non
erit tibi res cum quolibet homine, id est, erit cum homine
singulari ac præstanti. Altera est negatiua, altera affirma
ua, & longe diuersam habent uim. Non cuiuis homini con
tingit adire Corinthum, id est, non contingit, nisi præpa
ris. Non contingit ulli. Vides quanto aliud pollet. Nõ amat
quempiam è ministris. Non amat aliquem, id est, neminem.
Non satis amat quendam, unum significat quem oderit.
Non satis tibi fauet quidam. Hoc sensu quidam usurpat
certos. Per certos homines hoc fœdus direptum est. Iussus
est ad certum diem adesse. Non tibi fauet quisquàm tota
tione dissident. Non recuso quenquàm, recte dicitur. Non
recuso quemlibet, perperàm, nisi in diuersa sententia. Non
excluſit omnes, id est, quosdam non excluſit. Non excluſit
quoslibet, significat delectu quodam alios excluſos fuisse,
alios admissos. Omnia fŏlia huic arbori decident, uere dici
tur: Vniuersa decident, falso. Singulos salutauit. Non salu
tauit quemlibet. Lupæ unum quemlibet admittunt, id est, ex
tra delectum quoscunq;. Vide ne cui dicas, id est, nemini di
xeris. Vide ne dicas cuiquam. Vide ne cuipiam dixeris. Vide
ne dixeris alicui. Vide ne mortalium ulli dixeris. Hæc tria
idem pollent. Vide ne cuiuis, aut ne cuilibet dixeris, id est,
uide cui dicas, & uide ne temerè apud hominem quem
cunque effutias. Omnes sibi malunt esse recte quàm alij.

Sili

sibi quisq; uult esse recte potius quam alijs. Idem potest. Nemo non malit sibi recte esse quam alijs. Singuli sibi malunt esse bene quam alijs. Hactenus idem pollent. Vniuersi sibi malunt esse recte quam alijs, incepte diceretur, propterea quod uniuersi peculiarem uim habeat. Toti respondet aliquantum, quod aliquam partem significat. Semper respondet aliquam diu, id est, aliquanto tempore. Vt superius admonuimus, omnis reddi per quantū, itidē totus redditur per quantū, & quā lōgus. Homo quātus erat, humi prostratus est id est, totus. Verg. Nūc hyemē inter se luxu quā lōga fouere, id est, totam hyemem. In. 4. georg.

Vterq; Neuter. In Phorm.

Vterq; utrique est cordi, mutua est affirmatio. Vterque alteri est odio, mutua item, id est, mutuo sese amant, mutuo sese oderunt. Neuter alteri fidit, mutuam diffidentiam significat. Neuter neutri non perinde diceretur. Id genus orationem tot ferme modis uariamus. Vterq; alterum odit. Vterq; utrunq; odit, Alter alterum odit. Oderunt alter alterum. Mutuum oderunt. Oderunt se mutuo. Oderunt inuicem. Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium. Neuter alterum amat. Alter alterum uicißim odit.

SEMPER.

Semper generalitatē habet temporis. Cui cōtrariū Nūquam. Huic subiectum est aliquando. Semper litigas. Nunquam non litigas. Quando non litigas? Num quando non litigas? An est quando non litigas?

SÆPE.

Sæpe respondet aliquoties infinito. Multis, aliquot. Magno, aliquantus. Sæpe opponitur raro. Neq; raro admonui id est, admonui frequenter. Haud sæpe me uisit. Plærunq;, ferme, ferè, nonnunquam, & ipsa generalitatis quiddam obtinet. Ita fermè ingenium est hominum. Eo ingenio plerisq;

sumus. Fere fit, ut diuites habeantur in pretio, id est, fere apud omnes. Temere in oratione negatiua similem uim habet. Haud temere peruenit ad frugem, id est, fere nunquam aut uix unquam.

Fab. lib. 1. cap. 2.

De varietate negationis. CAP. LI.

INterdum unica negatio idē effieit quod duæ. Neminem audit, ne parentem quidem audit. Non audit uel Parentem. Nemo parem referre gratiam parenti potest, ne malo quidem. Nec malo parenti quisquam parem referre gratiā potest. Non potest par gratia rependi patri, uel malo. Non reliquit ille nec ruinam, Ne ruinam quidem reliquit.

DE TRIBVS.

Tribus interdū negationibus nihilo plus efficitur, quā una aut duabus. Non uereturne deos neq; homines. Neq; deos neque homines uereatur. Non uereturne aut deos aut homines. Non metuit hominesue, deosue, in carmine. Complicare negationem asseuerandi gratia. Latinis etiam receptum est, si modo non iteretur sola. Non faciam, non inquam. Græci solam iterant, interdum etiam citra asseuerationem, οὐ μή πίνω ἔτι. Est autem Atticis familiare plures negationes pro una congerere. Manentibus ijsdem signis, tamen interdum uariatur propositio, & mutatis, manet eadem mutato uerbo: ut omnes admittit. Omnes reijcit. Neminem non reijcit. Neminem admittit. Omnibus displicet. Nemini placet. Nulli non displicet. Nulli placet. Hic animaduertendum quæ uerba cum quibus pugnent.

SYNONIMA NEGANDI.

His ferme uocibus remouemus. Nō, haud, nec, neq; haudquaquam, neutiquam, minimè, minus, parum, absit, dij prohibeant, bona uerba, quidni potius, omnia citius, & similia. Inter quæ, Haud & Haudquaquam, plusculum habet uehemē-

vehementiæ quàm non. Neutiquàm asseverationem habet peculiarem. Minime, plus quiddam significat, quàm negationem. Homo minime malus, id est, quidvis potius quàm malus. Parum, modestius removet. Parum eruditus. Ne parum multa scire viderentur, id est, ne pauca, sive non satis. Minus diversam habet naturam. Interdū comparat duntaxat. Utrunq; diligit famam & pecuniam, sed illam minus quam hanc. Interdum negat duntaxat: Homo minus mihi notus, id est, parum notus. Nam cum ea voce minus convenit, id est, non convenit. Interdum pariter utrunq; facit. Quintilianus cap. de Narratione: Cum interim, quod tanquàm facile contemnunt, nescias præstare velint minus, an possint. Terent. in Eccyra: Non tibi illud factum minus placet quam mihi, Laches. neq; hic placet, pro displicet positum, ut exponūt Grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed Minus perinde valet ac si dicas: Nō amat me Dionysius, & minus te, id est, me magis odit q̄ te. Subaudiendum est enim factum utriq; nō placere. Atq; ita minus simul negat & cōparat.

Idē Valla cap. 20.

Lib. 4. cap. 2.

Connectendi formulæ. CAP. LII.

VErum de his accuratius disquirere magis ad Dialecticos pertinere videtur. Cæterum ad huius operis rationem satis arbitramur utcunq; paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, & primum connectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eam virtutem desiderari, ut aptè concinneq; orationis membra atq; articulos ceu neruis quibusdam cōmittunt. Sed quibus ansulis minutiores orationis particulæ sint committendæ, si prope fuerit infinitum explicare. Maiores his firme modis connectuntur. Præterea. Deinde, quod sæpius apud M. Tullium reperitur: pro deinde. Seneca usurpat, Subinde, sed non significatione celeritatis, hoc est, pro mox.

Subinde.

Idem facit Suetonius: Præcipuum est stercus columbarum, proximum caprarũ, ab hoc ouium, deinde boum. In nostro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicũ. Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Item in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo aut tertio loco, proximum ab hoc. Porrò, porrò autem. Quod nouo iam quæsitũ; maioris sermonis initio cõuenit, annotatore Donato. Cæterum, quo licebit uti, quoties ad diuersa digreditur oratio. Tum pro præterea. Ad hoc. Ad hæc, quod apud Græcos πρὸς τούτοις. Cum hoc similem habet usum. Super hæc, pro eo quod est, præterea. In Nerone locis aliquot usurpauit Suetonius. Super ingenuorum pædagogia, & super innumeram turbam. Adde his, Accedit his. Accedit ad hæc. Huc accedit. Huc pertinet. Eodem pertinet. Huic confine est illud. His finitimum est. Ad hanc formam pertinet. Ad hunc ordinem referendum est. Huic proximum est, Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed operæ precium est illud audire. Iam, aliquoties eandem habet uim. Nox Quintiliano præcipuè familiaris. Deinde cum progressu incandescit oratio, Iã uerò, Age uero, Quid quod, & consimilia. Iam uero quid referam? Age uero, ad bellũ ni Africa gestum ueniamus. Quid, quòd suos etiam intercessit. Quin, quinetiam, insuper, ad hoc pertinent genus. Interim & per occupationem connectemus, ut ne dicam interim, ut omittã domesticas huius sordes. Nam illud quid attinet commemorare? Nam hæc alias. Sed illud suo loco dicetur. Interim per dubitationem, ut illud, Floquar, an sileam? Nunc idem ualet, nunc ad id quod secundo loco dictum nos sumus polliciti.

Exp lin. lib. 17. cap. 9.

Vt lib. 3. ca. 1.

In Nerone

3. Aeneid.

Transitionum variæ formulæ.

CAPVT LIII.

Transitio

Transitionibus uarie connectitur oratio: Siquidem aliquando sumuntur ab æquali. At erant hæc iucundissima, neq; minus uoluptatis attulerunt illa. Interdum ab inæquali. Sed hæc ut cunq; ignoscenda, illud quis ferat? Audistis grauissima, sed audietis graviora. A simili: ut, hæc perfidia designauit cuius generis sunt & illa, quæ nuper Romæ patrasse dicitur. A contrario: ut, Sed hæc priuatim, nunc quæ publicè: Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis: Sed hæc iuuenis peccauit, nunc senis uirtutes audietis. A diuerso: De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est ut dicamus. Quasi per occupationem: Iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud unum adiecerimus. Per reprehensionem: Verum de his plus satis. Quorsum nos transuersos abripuit dolor? ad rem redeamus. Quid his immoror? ad id quod est huius causæ caput, festinet oratio. A consequentibus siue relatiuis. Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam mihi retulerit audi. Quid pollicitus sit expositum est nunc, quid ille præstiterit paucis accipite.

A re & persona. CAP. LIIII.

Generalis uariandi formula est à re, & à persona: ut, Nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te suasore, tuo suasu, Te impulsore, tuo impulsu. Te instigante, tuo instinctu. Te hortatore, tuo hortatu, Te auspice, tuis auspicijs. Te duce, tuo ductu. Te consule, in tuo consulatu. Te doctore profeci, tua doctrina profeci. Patrem consulem non desinit iactare, patris consulatum sine fine iactat. Gloriatur formosa uxore, de uxoris forma gloriatur. De te incolumi superis habeo gratiã, de tua incolumitate gratur superis. Discruciat animum uxor impudica, discruciat animum uxoris impudicitia.

Ex more CAP. LV.

Ex cõsuetudine dixit in Tiberio Trãquillus. Cædit binas de more bidẽtes Verg. 5. Aen.

EX more. Tranquillus dixit, De more. Maro: Pro more. Patrio more, citra præpositionẽ. More hominum facit. Non insolens istud facis, pro uetere consuetudine. Solens meo more fecero. Nihil præter solitum. Hoc apud Sexthas solenne est. Ita Suetonius: Mos est, uel moris est. Vsu publico receptum est.

Subornandi CAP. LVI.

Plautus in Amphi. In Andria.

SVbornauit accusatorem. Submisit è consularibus uiris, qui regio genere ortam prierarent. Supponi puerum. Subdere ova in nidum alienum. Submißitij. Suppositij partus. Terent. Ne credas à me allegatum hunc senem, pro subornatum. Cicero. Allegarem ad te illos, à quibus intelligo me præcipuè diligi. Quintil. Et ad eos allegandum est, id est, subornandi sunt, qui persuadeant. Ita serui allegant procatorem. Hinc allegationes dicuntur subornationes. Translatum est hoc ad citantes autorũ testimonia, qui ueluti subornantur, quum nobis diffiditur.

Renouandi CAP. LVII.

Cice. in. 1. Tuscula.

VEtus Athenienſium exemplum renouemus. Priſſinum morem reuocemus. Gratias egit, q̃ priſtinum morum retuliſſet. Redeamus ad intermiſſa ſtudia. Studium intermiſſum repetamus. Bellum redintegrarunt. Diuum inſtauramus honores. Templum inſtar prioris quod conflagrarat excitauit. Libertatem amiſſam reſtituit. Odium uetus eo dicterio recruduit. Recanduit ira. Refricuit illi ueteris iniuriæ memoriã. Horat. Cras ingens iterabimus æquor

5. Aeneid. Iteranti noxam non eſt ignoſcendum.

Finales formulæ CAP. LVIII.

TV uigilas, uti diteſcas. Ego laboro, quò doctus euadam. Obiurgo te quò reddam meliorem. Vt melior

euadã

audax, ob id obiurgo te. In hoc reperta musica ut animos delectet. Ad id adhibendæ literæ, ut nos reddant melius moratos. Cui rei paratus opest Demulcēdis animis excogitatus est usus uini. Huc repertæ sunt disciplinæ. Hunc literis genui, hunc negotiationi destinaui filium. Quò mihi diuitiæ? Quorsum opus est numis? Quò spectas? Quò tendis? Quem scopum tibi proponis? Huc pertinent orationes illæ omnes, quas de supino priore posuimus. Spectatum ueniunt &c. Ouidius

Causales formulæ.

CAPVT LIX.

NOn dico quò quenquàm habeam chariorem. Non dico quòd parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quod impensius amo. Quoniam impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui quoq; curam abijciam. Agè, reuocentur copiæ, quandoquidem ita tibi uidetur. Horatius: Iubeas miserum esse libenter, quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plinius in Epist. Maneat puella, posteaquàm sponso iucunda est. Posteaquàm mihi non credis, alios in consilium adhibe. Verg. Quando hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in causa est pecuniæ studium. Horatius

Virgilius

Pertinent & illa ad formulam κατηγορικὴν. Amo Socratem, utpote uirū integerrimū. Odi Dionysium, quippe tyrannū. Amplector Petrū, ut optimè de me meritum. Demi Gellius lib. 2. cap. 2.
forte, qui fidem habeas Afro. Erras qui credas alios tua diligētius curaturos q̄ teipsum. Stultus es qui id speres, impudēs, qui id postules. Delector Augustino, uiro nimirū festiuissimo. Delector Augustino, ut qui uir sit morib. festiuissimis. Amo Nicolaum tanquàm hominem mei amantissimum. Cōtemne pecuniam, quid enim ad bonam mentem confert

Amandus est tibi Cicero, siquidē te diligit effusissimè. Semper in manibus habendus Tullius, nam hoc uno autore Latine disces. Vnus Cicero uerè Latinum potest reddere prouinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Terentius, quare semper est euoluendus. Quo mihi rectius esse uidetur, & eò magis, & hoc lubentius id negotij susæpimus. Non habes quamobrem mihi succenseas. Non est cur mihi succænseas, Horatius: Non est quod multa loquamur. Cic. In uiam q̄ te des hoc tempore nihil est. Succenset, eaq; gratia nos non uisit. Luget, atq; ob id uocatus ad cœnam, excusauit. Potest nonnunq̄ omitti signum. Parricidam amo, parricidam non amo, id est, quòd parens est, hoc nomine amo: quòd parricida, hac de causa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo.

Quod ὑπικῶς. CAP. LX.

Id est, nō vt causam declaret, sed vt exponat, qd sit persuasum alicui.

Ἐλλιπικῶς accipitur, cum speciem generi subijcit: Gaudeo genus est: Quod me amas, species gaudij. Potest aliquis multis uarijsq; de causis gaudere, sperare, dolere. Genus autem & speciem dico Grammaticorum more, non dialecticorum. Quòd meæ nugæ non omnino displicent doctis gaudeo. Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quòd res tibi fœliciter euenerit, lætor. Lætor rem fœliciter euenisse. Quod uxorem duxeras, nondum audieram. Vxorem duxisse te nondum audieram. Quod puellam repudiaris demiror. Demiror te repudiasse puellam. Quòd literas reliqueris, doleo. Doleo te reliquisse literas. In huiusmodi orationibus, quod ὑπικῶς accipitur, quod tamen apud Græcos usitatius est in ὅτι, Latinis magis gaudent infinitis uerbis, nisi species præmittatur. Vt: Quòd pater reuiuit, gaudeo.

Vt, ὡς πρὸς acceptum. CAP. LXI.

Eodem

EOdem modo nonnunquàm accipitur. vt: ueluti, spero fore ut facto gaudeas. Confido futurum, ut te minime facti pœniteat. Nõ cõmittã, ut usquã uidear officio meo defuisse. Efficiam ut intelligas mihi quiduis potius q̃ fidem defuisse. Da operã ut reualeſcas. Cura ut ualeas. Fac uti nos ames. Fac uti ſciam.

Dignus & indignus.

Dignus qui quàm diutißimè uiuat. Dignus ut quàm diutißime uiuat. Longißima uita dignus. Dignus quàm diutißime uiuere, in carmine. Mart. Diſpeream, ſi tu Pyladi præſtare matellam. Dignus es. Horatius: Digna ſequi potius, quã tortum ducere funem. Meritus eſt, cui laurea imponatur. Promeritus es, ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames. Indignus ut abs te diligatur. Indignus abs te amari, in carmine. Hora. Indigni fraternũ rumpere fœdus. Idoneus eſt, qui bellum gerat. Idoneus ut bellum gerat. Idoneus bello gerendo. Idoneus bellum gerere. Horat. Fons etiam riuo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio. Non me dignatur alloqui. Dignum patella operculum. Res digna cognitu. Res digna quæ cognoſcatur. Res indigna tua cura. Indigna quam tu cures. Res eſt infra tuam dignitatem.

Lib. 9. Epiſt.

Lib. 1. epiſt. ad Iulium Florum

Lib. 1 epiſt. ad Quintiũ.

DECET.

Haud decet ſimiam purpura. Dedecet ſimiã purpura. Indecora eſt ſimiæ purpura. Parum decorum eſt loquacem eſſe virginem. Ornat mulierem ſilentiũ, dedecorat garrulitas. Haudquaq̃ decora eſt ſimiæ purpura. Haud decet imperatorem unà cum amica ire in uia. Haud decet, ut te loquente, ego ſilcam. Quòd ſolus ambulas, id parum te decet. Demitte pallium, nam ſic indecorè ſedes. Hic geſtus uirginis indecorum eſt. Iſta petulantia iuueni dedecoroſa eſt. Quod huic

Terẽt. in Eunucho.

honestum est, tibi est inhonestum. Quod huic pulchrum et tibi fœdū est. Nō congruit, non conuenit, non quadrat.

NECESSITATIS.

Exorandus est pater. Vigilandum ei qui uelit ditescere. Vigilet oportet qui cupit ditescere. Vigilare necesse est eū, qui rē cupit facere. Vigilet necesse est, uel necessū est, qui uelit dives euadere, ditescere. Qui literas assequi cupiat, studet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest non dolere qui læsus est. Fieri non potest quin doleat is, cui fit iniuria. Abibis uolens nolens. Vel, uelis nolis, hinc abibis. Non mihi possum temperare quin lacrymem. Non me contineo, quin clamem. Cogor, compellor. Hunc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit me necessitas. Huc fatis pertrahor. Huc obtorto collo trahor. Inuitus dicam. Coactus dicam.

LIBERTATIS.

Vtcunq; uoles facito. Vt lubet rideto. Quidlibet & dicas & facias licebit. Tuo arbitratu facito. Tuo arbitrio rē gito. Vtcunq; uisum erit agito. Animo tuo gerito morē. Obsequere animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Vt animo libitum erit tuo, ita facito. Vtcunq; ferret animus, ita facito. Liberum est, seu uelis pacto discedere, seu manere conuentis. Nunc integrum non est tibi, hac de re quod uelis statuere. Mihi ius est creditum abs te reposcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio transigendi negotium. Tibi permitto quomodocunq; uelis uiuere. Terentius in Andria. Age tuo more. Sine me nunc meo more uiuere. Tibi in manu est, utrum malis efficere. Penes illum est ius uitæ ac mortis. Summa rerum penes te est. Mar. Tull. Vt ad te familiariter & quasi pro meo iure scriberem. Idem in Verrem, Qui iure suo adire aut appellare posset.

STATV

STATVENDI.

Decretum eſt. Deliberatum eſt. Certum eſt. Stat ſententia. Viſum erat. In animo habebam. Erat in animo. Non eſt animus. Non eſt ſententiæ. Non eſt ſententia. Non eſt conſilium ſiue conſilij. Non erat ratio, apud Ciceronem. Placebat. Placitum eſt ſenatui. Decreuit ſenatus. In eam ſententiam pedibus ibant omnes. Statueram in animo. Mecum ſtatueram. Vtrum utro melius nondum ſtatui. Conſtitui hoc animo nauigare. Eſt mihi in animo hoc uere nauigare. Vergilius, Si mihi non animo fixum immotumq; ſederet. Mihi nihil æque propoſitum in uita, quam tibi per omnia gratificari. Si ita animum induxiſti tuum. Deſtinaram in animo. His meus abeneus eſto.

In epiſt. & apud Terent. Hæc mea ratio.

Horat. in epiſt.

ASSENTIENDI.

Aſſentior tibi, tecum ſentio. Conſentiebant uniuerſi. In eam ſententiam pedibus eo. In eam ſententiam reliqui omnes pedibus diſcedebant. Cice. Frequentes ierũt in alia omnia. Accedo tuæ ſententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ ſequuntur opinionem. Tuo iudicio ſubſcribo. Sententiæ tuæ meũ addo calculũ. Ea ſententia plærisq; probatur. Idẽ ſentio quod tu. Sententiæ tuæ nemo non ſuffragabitur. Hæc mihi tecum conueniunt. Hactenus omnia mihi tecum conſtant. Hac de re ſummus eſt inter philoſophos conſenſus. Huic ſententiæ frequenter acclamatum eſt. ὁμοφωνοι Græce eiuſdem ſententiæ, eiuſdemq; ſuffragij dicuntur ὁμοδοξοι eiuſdem opinionis, eiuſdem ſectæ uocantur. Idem uno omnes ore confirmabant. Omnibus eruditorum calculis ſiue punctis eloquentiæ princeps M. Tullius.

DISSENTIENDI.

Longe lateq; abeſt: Diſſentio. Ego longe diuerſa ſentio. Aliter atq; tu ſentio. Ei ſententiæ refragabũtur omnes

Iſti

Isti sententiæ nemo non reclamabit. Mihi tua sententia non
tiquàm probatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opi-
nio. Variatum est sententijs. Id unum nobis est controuer-
sum. Id solum est in controuersia, uel in controuerso. Equi-
dem ab opinione tua minimum absum. Multùm à tua mea
discrepat sententia. Longè secus atq; tu sentio. Haud mediocriter à tua mea dissidet opinio. Nimium inter tuam atq;
meam interest opinionem. Plurimum à tua mea distat opi-
Accid. a. nio. Mihi secus uidetur. Dijs aliter uisum est. Huic sententiæ
milites aduersabantur. Bene precandi.

Quod agis bene fortunent superi. Quod agis, bene uer-
tat. Fœliciter cadat quod instituisti. Dij cœpta secundent.
Optimè cecidit. Bene uertat Reip. Sit fœlix, faustũ, bonũq;
De hoc fœli- Reip. Fœliciter ædat nobis omnibus. Hanc affinitatem pre-
di modo, vi- cor ut deus nobis omnibus lætam esse uelit. Fœliciter exci-
de Cice. i. de dat quod cœpisti prosperè succedat quod agis. Ex animi senti-
diuinitati. tia proædat quod aggressus es. Deum optimum maximũq;
precor, ut istud consilium quàm est honestum, tam sit etiam
auspicatum. Precor ut bonis auibus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut hic annus tibi lætis auspicijs incipiat, lætioribus procedat, lætissimis excat, ac sæpius recurrat semper auspicatior, fœliciorq;. Precor ut hic dies tibi candidus
illuxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor ut
apud tuos omnia læta reuersus offendas. Vtinam prospere
nauiges, similiq; successu renauiges. Bonis auspicijs ancoram
solues. Precor ut tuis optatis omnia respõdeant. Faxint superi, ut alba tibi cõtingant omnia. Velim ut ex uoto res eo
succedat. O si res ita ut uolumus, nobis eueniat. Precor, ut tibi secunda occurrant omnia. Precor ut dijs secundis fauentibusq; negocium hoc conficias. Quæso ut hanc rem felicissimè cœptam, superi nobis bene uertant. Nihil malim, quã
bis gra-

ut pulcherrimis cœptis, dextra aspirent numina. Quæso ut quod instituisti, superis bene fortunatibus absolvas. Precor ut hic contractus cõmodo sit utrisq;. Precor ut hoc matrimonium uoluptati sit omnibus nobis.

Primi supini variatio.

Venit repetitum depositum. Venit ad repetendum depositum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendi depositi causa. Venit ut depositum repetat. Venit repetiturus depositum. Venit repetere depositum Græcanicum hoc postremum. Tametsi poetæ Latini ab hac loquendi forma nõ abstinent, præsertim Horatius.

Diuidendi formæ. CAP. LXII.

OMnis eloquentia rebus constat & uerbis. Rerũ universitas decem generibus continetur. Officium oratoris in quinq; partes distribuitur. Oratio sex partes complectitur. Oratio sex partibus absoluitur. Primum genus sex cõtinet species. Quidam in septem species secãt. Reip. tres sunt formæ. Respublica in tres diuiditur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam diuiditur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Il genus in partes septem deriuatur. Huic generi species subiectæ sunt decem. Summa diuisione in duo genera digeritur, quorum utrunq; in species complures distrahitur. Iudiciorum uis omnis tribus in generibus uersatur.

Distribuendi. CAP. LXIII.

BIs me tuæ delectarunt literæ, partim q; essent mirum in modum elegantes, partim q; eximiam quandam in me beneuolentiam præ se ferrent. Pars ingeniũ, alij corpus exercebant, duriusculè dixit Salustius, sed eleganter. Vtrũq; In Catil. partem alienauit à sese, unum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore atq; animo constat homo, alterum cum pecudi-

peculiaribus habet commune, alterum cum dijs. Neminem nō lacessit, hunc scriptis, illum conuicijs, alium minis. Hunc negligit, hunc odit, uerum id magis in carmine quadrat. Geminatio uerborum interdum habet uim, leporem aliquē. Cic. Alios assentatione delinit, alios muneribus corrūpit, alios promissis illectat. Modò ait, modò negat. Interim obiurgat, interim ineptè blanditur, quod quidem Fabianū est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

Terē. in Eunucho.

Prohibendi aut impediendi signa.

CAPVT LXIIII.

NEmo prohibet quenq̄ ire publica uia. Tu me prohibes, ne publica ingrediar uia. Quò minus assecutus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quò minus eius lex ferretur. Hactenus rescribere nō licuit per nullam dinem, etiam si per occupationes licuisset. Ego id agam ne detur, apud Terentium legimus. Metuo ut ferre possit, id est, ne non possis. Etiam si hic ut, pro quomodo, positum uideri possit. Id utile, ut ne quid nimis. Vti ne, ut ne pro ne, quemadmodum apud Græcos ἵνα μὴ. Non uetо quin quæ uelis facias. Suetonius in Tyberio: Interceſit, quò minus in actu sua iuraretur, id est, obstitit, inhibuit, impedimēto fuit. Per me non stetit, quò minus uiceris. Exclusus tēpore nō uenit, id est, temporis angustia obstitit, quò minus uenire

In Andr. Vt pro ne nō

DVBITANDI.

Non dubito quin cupias redire. Non dubito te cupere reditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hæreo. Etiam dum ἐποχή, quod est Academicorum. Nondum huc aut illuc inclinat sententia. Adhuc in æquilibrio uacillat animus utroq; mutans. Hactenus suspendo decretum animi. Nondum liquet. Ampliatum est iudicium.

Sine & citra.

Citra præceptoris operam doctus euasit, Sine præceptore doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absq; pecuniis nihil efficias. Extra iocũ pro sine loco dixit Tullius.

OSTENTANDI.

Ostẽtat ingenium. Iactitat natales suos. Iactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiam. Mirè sibi placet ex specie corporis. Vbiq; maiorum imagines deprædicat. Sunt qui se nulgo sanctimoniæ specie uenditant. Ipse sui præco est. Ipse suijpsius tibicen est. Ipse suarum uirtutum apud oẽs canit encomium. Mirum q̃ ipse sibi pulcher est. De maiorũ nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit. Suis ipsius suffragijs tantum non deus est. Sibi suffenus est. De generis nobilitate dictu mirum quas tollat cristas, quæ erigat cornua.

Corrigendi sanandiq;

Huic incõmodo paulo mederi possis. Huic malo illud erit remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis uitia ingenij dotibus pẽsantur. Febre leuatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorum uitia ruta emendat. Oratoris uitia Grammatica castigat. Philosophia morbos animi pellit, medicaturq;. Dentium cruciatum uinum lenit. Vteri tormina leuat malua. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat uermes. Fugat pruritum. Sopit dolorẽ. Leuat dolorem. Stomachum labascentem fulcit uinum uetus. Stomacho cõducit pulegium. Vxoris uitium aut mutandum est, aut ferendum. Morbis omnibus artẽ fucarritur. Soli senectuti subuenire non potest. Aduersus podagram efficax est apium. Cõtra carcinomata ualet mel. Obsistit ebrietati cicuta. Aduersus alui tormina remedio est crepitus.

Plin. lib. 20. cap. 13.
In eodẽ cap.
Idem lib. 22. cap. 5.
Idem lib. 24. cap. 12.

Blandi-

blandiendi siue mouendi.

Dic age. Dic sodes. Dic obsecro Dic quæso te. Dic amabo, Quod frequens est apud M. T. Blanditur. Assentatur. Palpatur. Horatius: Palpum obtrudere. Plautus: Demulcere caput: Ad gratiam loqui. Dare auribus. Trebonius Ciceroni: Noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. Cæsar: Auribus Vari seruiunt, id est, blandiuntur. Fac uirtute præbeat. Quid habes quod ad hæc respõdeas? Cedo equidem. Eia age. Vide sis. Quin tu uno uerbo rem expedis?

TVA CAVSA.

Nolim id esse uerum, uel tua causa. Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. M. Tullius: Nã ego eo nomine fui Dirrachij hoc tempore, ut quàm celerrimè quid ageretur audiam. Catullus: Eóne nomine imperator unicè fuisti in ultima occidentis insula? Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo. Commoda illi respectu mei. Qua loquendi forma usus est. Quintilianus. Inuenitur & cõtemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

VTRVM NEC NE.

Vise utrum redierit, an non. Vise num iam redierit, an nondum. Vise redierit ne domum. Vise an redierit, an non. Vise redierit ne domum, neo ne. Vise redierit an non. Cogita utrum famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæne malis consulere an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere an pecuniæ. Cogita nũ famæ malis cõsulere quàm pecuniæ. Vide potes esse possessor. Cicero in Oratore suo lib. 2. si prodixit, imitatus Græcos, apud quos ἢ bifariam significat.

CONCEDENDI.

Finge hominẽ uiuere. Fac ita esse. Fac ita potuisse. Mar. Tul. Facite hoc meum consilium legiones nouas nõ in-

re. Vt donemus ita esse. Vt hoc interim tibi concedamus. Vt hoc interim tibi largiar. Cice. Vt non referat pedem, insistat tamen. Cato. Non est in nostra potestate, sed in natura, ut tamen multũ sit in nobis: Pone sic esse in tabulis. Esto sane. Sit ita sane. Vt maxime iusserim, non erat tuum id facere. Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obticescere. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem uindicare. Etsi maxime donassem, non tibi ius est rei uindicandæ. Donarim sane, non statim tibi ius est iniiciendi manum.

PARVM ABESSE.

Pene scopum attigeras, Propè scopum attigeras. Propemodum attigeras scopum. Parum aberas à scopo. Parum abfuit ut scopum attigeris. Parum abest quin scopum attigeris. Parum aberat à pugna. Parum aberat quin pugnaret. Minimum aberat ut homini manus iniiceret. Minimo minus scopum attigeras. Plautus. Nihil fuit propius quam ut perirem. Vix hominem cohibui, quo minus manum iniiceret. Tantum non conserebant manus. Tantum non adorabant, quod Græcis est familiarius, μόνον οὐχί. Sueto. de Tyberio Cæsare, Ciuilem admodum inter initia, ac paulò minus qua priuatum egit. Paulo minus dixit pro propemodum, ac paulo post: Quod paulo minus utrunq; euenit, id est, parum abfuit quin utrunq; euenerit. Idem de eodem. Sed tantum non statim à funere ad negotiorum consuetudinem redijt, id est, propemodum statim à funere. Pro tantum non. Terent. dixit modo non. Is senem pellexit per epistolam, modo non montes auri pollicens: Nihil longius abfuit quam hosti me dederem. Mar. Tullius: Nec mihi longius quicquam est, quam uidere hominum uultus. In Phormi.

INCERTITVDINIS.

Annos natus est ferme uiginti. Annos natus circiter

octoginta, circa lustra decē dixit Horatius. Annos natus ex plus minus quadraginta. Ad dies uiginti. Cicero: Quū annos ad quinquaginta, natus esset. Hora quasi decima. Apud Suetoniū. Annos habet, haud scio an duodeuiginti. Puerum annos natū fortasse. 10 Salust. Diu in incerto habuere.

In Calig. Horat. quasi septima

Correctionis & occupationis formulæ.

CAPVT LXV.

IN pietate præcipua fœlicitatis pars, uel tota potius felicitas hominis sita est. Salust. Vulgi more magis quam iudicio. Doctrina nihil ad uirtutem conducit, imò nonnihil officit. Tibi præcipue, atq; adeo tibi uni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atq; adeo in senatu uidemus. Tuum opus uidi magis quam legi. Græcas literas degustauit uerius, quam didicit. Bonas literas sedulitate sua deprauauit (uel ut uerius dicam) euertit. Bonas literas non dico deprauauit, sed funditus euertit. Suos omnes læsit, quid dixi læsit imo subuertit. M. Tullius: Sed in hoc ferendus meus error. Ferendus autem? Imo etiam aduuandus. Quem historicum citius dixeris, quam poëtam. Lucanum relegi non tam poëtam, quam historicum. Ni pater esses, dicerem te desipere. Hic exercitus director, pene dixeram seductor. Vertit Homerum, pene dixeram peruertit. Respondebo non orationi tuæ sed conuitio. In summa correctio fit uel augendo, uel minuendo, uel commutando. Augendo, ut M. Tu. in Catilinam. Qui de huius urbis atq; adeo orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro Milone: Insector, posco, atq; adeo flagito. Hæc sermonis forma frequens est apud Ciceronem. Minuendo, ut: Sic hic uiuimus, aut uictitamus uerius, Commutamus, aut in contrarium uerbum, aut in aliud commodius ac significantius. Pro hospite hostem foui domi meæ. Hic legationibus non iuuan-

Vide Fab. li. 10. cap. 1.

tur

dixit sed immoritur. Hic patrimonium omne absumpsit, aut ut melius dicam abliguriuit. Idem aliquoties facit, At. Terent. Fucum factum mulieri: At quem deum? M. Tul. Vna mater oppugnat, at quæ mater? quæ &c.

Autores citandi formulæ CAP. LXVI.

VT Ciceroni placet, autore Platone, uel quia hoc sensit, uel quia suasit, uel quia narrat. Nam trifariam utuntur hac uoce teste Varrone. Si Terentio credimus. Vt refertur apud Plinium. Vt ait Protagoras Platonicus. Vt apud Xenophontem Simonides dixit. Epicuro teste, fœlicitas in uoluptate sita est: Aristoteles bonorum tres ordines fecit. Non spirare animal, cui non sit sanguis calidus, autor est Theophrastus. Apud Plinium scriptum est, elephantos decimo demum anno parere. Pyrrho negat quicq̃ sciri posse. Ad uerum esse testis est Liuius. Extat in annalibus. Veterum literis proditum est. Eius sententiæ complures citat autores. Ad eam sententiam q̃ plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum autoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sententiæ suffragatur Plato. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiam spongia. Plinio sentiunt & arbores.

lib. 8 cap. 10. Gell. libr. 18. capi. 50.

Lib. 5 de nat. tu. anima. capi. 20.

Variatio imperatiui modi CAP. LXVII.

VAle, uale as. fac uale as, ualeto, ualebis, idem pollent, & in quibusdam futurum subiunctiui. Memineris, pro memento, oderis pro odio habeto. In cæteris item si addideris prohibendi signum, ne dixeris, ne dicas, ne dic.

Variatio futuri CAP. LXVIII.

POenitebit olim te. Futurũ est, ut olim te pœniteat. Spero te gauisurũ facto. Breui opinor tædebit te huius uitæ. Opinor fore ut breui te huius tædeat uitæ. Spero futurũ ut facto gaudeas. Dixeris egregiè. Horat. Alligaris filium.

Terent. Abibit hinc propediem, Abiturus est hinc propediem. In ea uero periphrasi, futurum est ut repetat creditum, Latini uidetur reddere Græcam figuram μέλλω λέγειν, id est, dicturus est. Est autē familiaris Ciceroni. Necessaria quoq; quoties in uerbum inciderimus quod futuro careat. Vt spero fore, ut artem breui perdiscas. Nam perdisciturum non poteras dicere. Est futurum quoddam quasi mixtum cum significatione præteriti: ut, Prius quam in domū redeam, ego epistolam perscripsero. Antequam in portum perueniet, nauis soluerit. Si tales animos in pugna præstabitis, uicerimus, siue uicimus, id quod finitimum esse uidetur τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντι. Quanquam id alioqui Latini circumloquuntur per iam, iamiam, & mox. Iam aderat, Similis iam moriturο. Mox audies. Sunt in quibus necessitate abutimur futuro subiunctiui: ut, meminero, odero, nouero. Ad futuri significationē pertinēt & illa, Confido cōmentarium hoc studiosis probatum ire. Et, perspicio te perditum iri filium.

Apud Liuiū dcca. 3.

De Periphrasi generali verborum.

CAPVT LXIX.

COmmune fere est modis omnibus, ut per Fio uerbū, aut similia, circumloquamur. Ita charus eris omnibus. Ita fiet, ut charus sis omnibus. Hoc modo effugit inuidiam. Hoc modo factum est, ut effugerit inuidiam. Vtinam ex æquo me amares. Vtinam fieret, ut ex æquo me amares. In uxorem pessimam incidi. Mihi usu uenit, ut in pessimam uxorem inciderim.

De modo potentiali. CAP. LXX.

AD modum potentialem fere pertinent, quæ per potest aut debet aut simile uerbū exponi possūt. Quid agas cum eo, qui nihil intelligit? Est quod rideas, non est quod inuideas. Videas & flumina sicca. Cerneres alios tre-

pidare,

pidere, alios circumspectare fugam. Vidisses omnes obmutescere. Equidem istud nō affirmarim. Dixerit hic aliquis. Maturius uenisses. Et apud Terent. Prædiceres, pro prædicere debuisses. Græci addunt syllabam ἂν, λέγοις ἄν. In Andr.

Aestimandi verba. CAP. LXXI.

PLurimi me facit. Parui habet. Pro nihilo ducit. Nihili pendit. Pro minimo ducit. Ne huius quidem facio, σκυτικῶς, ostenso pilo, aut flocco. Máximo in precio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suos. Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Boni consulere M. Tul. Tranquillissimus autem animus meus, qui totū istud æqui boniq; facit. Terentius, Isthuc æqui boniq; facio. Salust. Supra ea, ueluti ficta pro falsis ducit. Idē fidem suam interposuit, quam non minoris quam publicam ducebat. Idem, Quæ prima mortales ducunt. i. quæ plurimi faciunt homines. In gratiam habere, pro eo quod est. Beneficij loco ducere, dixit Salustius. Deniq; regi patefecit, quod pollicebatur, Senatum & P.R. quoniam armis plus ualuissent, non in gratiam habituros. Nihil habere pensi, pro nō curare, dixit Salu. Neq; id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum pararet, quicquam pensi habebat. Idem, Nihil pensi, nihil moderati. Idem, Vilia habere, pro contemnere. Fidē, fortunas pericula uilia habere. Vnius æstimemus assis dixit Catullus, contra grammaticorum leges, Cassa nuce non emā. Filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille. Cicero. In Adel. Catullus. Plautus in Mil.

Emendi formulæ, & similia. CAPVT LXXII.

NImio emisti, non reuendes tantidem. Nimio liceris. Minoris addicturus erat. Quanticunq; indicaris, tanti mercabor. Vide ut quam maximò æstimes: Nō refert quāti res ipsa sit, sed quantopere tibi sit opus ea. Tu tuum æ-

grum pluris conducis, quam ego meum emerim. Paulo locas ædes tuas. Cupiam maximo; si queam. Eme quam potes minimo. Reuende quam potes plurimo. Asse non emerim tam Ciceronis famam. Labore dij bona sua uendunt. Vilia uendũt minoris non possunt. Non emit, qui nihilo emit. Care emit qui rogat. Extrude merces quanticunq; potes, ne gratis alicui obtrudito, si secus non potes. Redimas te captum quanti potes, pro quam potes minimo. Si nequeas paulo, at quanti potes. Cui addictus est ager? Loco: quanti? frumentum addictum est, sed nondum admensum. Quanti proscripsit ædes? ducatorum myriade. Quanti constas? Percare, Magno hic uiuitur, Amatur uilissime. Rapsus carius cacat q̃ bibit. Magna mercede canit. Maxima tacuit Demosthenes. Quanto metiris pretio? Iuuenalis, Quanti stipulatus es? Thais decem milibus dragmarum nocte uenditabat. Nimio constat elegantia. Suetonius, Quorum uni mellita quadragies sestertium constiterunt. Hic enim subauditur auferendi casus quadragies centum milibus.

Vitris onus misero nec te pudet excipis auro. Basse bibis vitro, carius ergo cacas. Mart.

Discriminis formulæ. CAP. LXXIII.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert, per te sacias, an per alium. Parui mea refert, quid nolis an uelis. At mea plurimum refert. Quid interest, utrum facias an instiges? Plurimum interest, maxime, refert quo tempore uirum adeas. Equidem haud magno in discrimine pono.

In præfat. decad. 1. lib. 4. de constantia Syracusani.

apud Titum Liuium, & apud Valer. Maximum, Respondere se uita malle excedere, quam metu uiolentæ mortis, amicos inimicosq; iuxta ponere. Salust. Adero, me uosq; omnibus in rebus iuxta geram. Verg. Tros Tyriusq; mihi nullo discrimine agetur. Vtrum probes an improbes, manum non uerterim. Ad ista sum indifferens. Ita Suetonius. Quæ perquã tenui limite diuidũtur, apud Fabiũ. Vera ne sint [illegible]

ista, nihil laboro: Vtram scripseris an dixeris, feceris nec ne, manum non uerterim. Susq; deq; fero. Susq; deq; habeo instigasti, perinde est ac si feceris. Ex æquo in noxia es. Tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem receptat. Omnes promiscue mordet. Passim hæc prædicat. Apud quos libet hæc dicit. Amissis alba in albo lapide. Vide Gell. lib. 12. cap. 2. Apud Plat. in Char.

Affirmandi. CAP. LXXIIII.

PRomisit se uenturum? Promisit, maxime, etiam, pro quo Græci νεί. Mar. Tul. Si non, quomodo tabulas conscit? Si etiam, quam ob rem, &c. Idem: Quasi aut etiam, aut non, non modo uerum esset, sed necessarium. Hunc locum ideo adduxi, quod sunt qui putent, etiam non esse confirmantis. Scilicet, admodum. Quam lubentissime, benigne. Sic habet. Sic erit. Ita est. Factum est plane. Mirum ni. Haud dubiè. Mirum ni domi est. Ter. in And.

Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In confesso est. Extra controuersiam est. Certum est. Pro certo. Compertum. Liquidò. Indubie. Indubitato. Certo certius. Vero uerius est. Veriora his quæ apud Sagram gesta sunt.

Accusandi formulæ.

CAP. LXXV.

ACcusatus est sacrilegij. Hic se furti alligat. Postulatus est repetundarum. Delatus proditionis. Cæsar Commentario septimo: Principes ciuitatis insimulati proditionis ab Romanis. Reum egit, uel peregit. In ius uocat. Lege agito. In ius ambula. In ius duxit hominem. In ius In Eunucho. In phormi. Dicã inpingam tibi grã dem.

regia. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litem agitat. Cum opulentissimo uiro illi lis est. Cum Mitudicio decertat. Accersitus est capitis. Delatus est sacrilegij. Peculatus reum peregit. Plau. Ad Tres uiros deferam tuum nomen. M. Tullius. Nomen hominis amicissimi detuli

Idem: Delationem hominis postulauit. Idem, Roscij nomen deferendum curauit. Diem illi dixit. Ti. Liuius, Cæsoni capitis diem dicit. Idem. Rei capitalis diem Posthumio dixerunt. Eum talionis agentem exceptione repulit. Agit cum eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum, uel de repetundis. Absolutus iniuriarum. An quisquis gratiam ei posuit, non refert, ingrati teneatur: An teneatur Reip. læsa qui quod sibi licuit fecit? Læsæ religionis sit actio. Nec audacem timoris absoluimus, dixit Seneca. Ad hanc formam pertinent illa quæ referuntur in titulo, Laudandi ac uituperandi. Cic. Qui iam de maiestate postulauit. Plaut. Cras subscribam homini dicam. Idem: Quum istam causam subscriberent. Vnde subscriptores dicuntur, qui cum accusatore causam & crimen subscribunt, & actori adsunt. Marc. Tullius Accusabat M. Aquilium, subscriptore C. Rutilio Ruffo. Inde & subscriptio. Incusat senis parsimoniam. Ita simulat herum malitiæ. Causatur tutorum perfidiam.

Formulæ vtilitatis CAP. LXXVI.

NIhil æquè conducit ad beatè uiuendum. Nihil ad parandas opes conducibilius. Nihil ad eam rem confert. Plurimum adfert adiumenti. Vtilis ad parãdos amicos assentatio. Plus adfert uoluptatis q̃ utilitatis. Plurimum ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus in primis adiutare poterit. Quid faciunt ad uirtutem nummi? Liberi quidem, uerum non expedit. M. Tul. Visum est hoc mihi ad multa quadrare. Vtinam hæc res tam frugifera tibi sit, quæ futura est honesta. Vtinam tantundem frugis adferat, quantum adfert gloriæ. Ad id sola doctrina fuerit adiumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id haud mediocriter adminiculãtur uires corporis. In id quoq; prodest ornatus. Fabianum. Non parum ad id efficiendum

menti habet fama integra. Neque uerò illud mediocriter profuerit. Adiuuat hoc quoq;. Hac ratione nihil profecimus, reliquum est, ut diuersam ingrediamur uiam. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est, nihilo plus proficit. Horat. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendij quã compendij, & non tam promouet quàm moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro. Quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est. Quod stomacho bonum est, idẽ cerebro cõmodum est. Lactucæ aluo deijciendæ efficaces, et ad somnum conciliandum idoneæ. Ad ciendos menses ualet malua. Aluo sistendæ sunt utiles fabæ assæ. Stomachũ acuũt excitant, irritant appetentiam edendi. Hac in re solus hic tibi poterit cõmodare. Plurimum commoditatis adfert pecunia studioso. Vtinam tam tibi cõmodo sit, quàm mihi fuit graue. Magno meo malo tentaui. Et sine pronomine. Luimus. Loquendo quæ in rem non essent, die consumpto. Idem: si è Rep. censeret, ueniret. M. Tul. Facis ex tua dignitate, & è Repub. Idem: Scio quæ studio dixerit, è Repub. dixisse. Fœlicitati tuo commodo, nostro incommodo. Si iudicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis è re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad philosophiam dialecticam uiam aperit, uiam sternit, uiam præstruit. Ad eam rem iam iacta sunt fundamenta. Ætites partus adiuuat. Inflationem stomachi discutit. Pectoris dolores leuat. Bilem extrahit. Pituitam detrahit. Mensium abundantiæ auxiliatur. Aduersus serpẽtes in uino datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnibus medicatur Panace. Elleboro phthiriasis emendatur. Datur ad serpentum ictus Chelidonia. Rhododaphnes filia homini præsidio sunt aduersus serpentes. Auiditatem tibi facit acetum, ualet ad ciborum appetentiam irritandã.

Plin lib. 19. cap. 8.

Pli li 15. ca. 9
Pli. li. 25. c. 4.
Pli lib. eodẽ cap. 5.
Plin lib. 20. cap. 20.

Absinthium fulsit stomachum labente. τὸ στόμαχον dicunt Græcis quæ stomacho cõducunt. Nullũ operepreciũ fuerit

Prælagij formulæ.

CAPVT LXXVII.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35.

SOl purus oriens neq; feruens, serenum diem nuncia Concauus oriens pluuias prædicit. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Sin surgentur, pluuiam uentosq; significabunt. Cum oriente radij non illustres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exordio rubescent nubes, maxima ostendetur tẽpestas. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte in se aperit, expectetur uentus. Si totus defluxerit, serenitatem dabit. Lunæ cornu Septentrionale acuminatum, inde præsagit uentum: sic enim frequenter usurpat hanc uocem Plinius, ut præsagire non sit præsentire, sed portendere. Si quartam orbis rutilus attiget, uentos & imbres præmonebit. Nascens abatro cornu pluuias decrescens dabit. Rubicundam uenti protinus sequuntur. Autũni serenitas uentosam hyemem facit. Volutantes stellæ uentos nunciant. Eædem in plures disiectæ partes inconstantes uentos effundent. Quum ab Aquilone nocti serena fulgurauerit, uentum & imbrem demonstrabit. Nubes uehementius atræ ab oriente in noctem aquam minantur. Nube grauida candicante, grando imminebit. Nubes cælo cadentes, serenitatem promittunt. Pallidi ignes tempestatum nuncij sunt. Mare in tranquillo portu intra se murmurans, uentum prædicit. Camporum fragor, & cani murmur, non dubiam habet tempestatis significationem. Echini affigentes sese, tempestatis signa sunt. His modis locutus est Plinius. Ipsa cæli facies futuram tempestatem loquitur. Exoriens Notus uenturam pluuiam præmonet. Iris hymbrium est nuncia. Halcyones nidulantes, futuræ tran-

Lib. 9 ca. 31

quillit

gillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox puerilis ma
turitas est uitæ breuis. Immodica fœlicitas, signum est ue
turæ calamitatis. Crispantes undæ nautis coorituros uen
tos demonstrant. Qui bene conijcit, hũc uatem puta opti
mum. Stridor dentium in ægrotis, mortis indicium est. Dẽ
tium series breuis & continua, longæuitatem arguit. Oc
cursus puellæ nuper nuptæ, fœlix auspicium est. Occursus
uirginis, parum læti ominis est. Nec dubias significationes
sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum. Suetonius: Eui
dens specimen dedit, qualis sit futurus princeps. Ex pueri
tia diuina, qualis sit futurus senex. Hinc collige, hinc augu
rare, hinc ratiocinare.

Officiendi formulæ CAP. LXXVIII.

Pitrorum esus stomacho grauis. Dulcia stomachum læ
dunt. Acida concoctioni officiunt. Salsa noxia sunt he
pati. Lac uirilem stomachum offendit. Adusta inimica bili
osis. Non obsistam. Non fuero impedimento. Non obtur
babo. Non reluctabor. Non obstrepam tuis conatibus. Non
uitabor. Non reclamo. Non remorabor institutum tuum. Lib. 2. ca. de pronuncia.
Fabius. Aures minus feriunt, pro offendunt, dixit.

Functionis formulæ CAP. LXXIX.

Gessit consulatum. Vbi tũ procõsulẽ agebat. Prætoris
officio fungebatur. Dictator erat. Bellũ administra
bat. Siciliam obtinebat. Ita Cic. Frequẽter pro administra
bat. Alioqui obtinet qui impetrat. Prouinciæ præsidebat.
Annonæ præfectus erat. Regia negocia procurabat. Muni
Tribunitia obibat. Obire bella dixit Liuius. Obire legatio
nes Cic. Censui præerat. Cum imperio esse, est habere ma
gistratum. Gerere potestatem dixit Cicero in Verrem. 4. In phorm.
dixit piratica facere. Hoc negocij tibi mandamus. Ti
bi prouinciã hanc delegamus. Durã susæpisti prouinciam.

Duram

Duram ſuſtines prouinciam. Fac ut imperatorem te præ-
at. Vide, ut præſtes amicum. Scurra, nõ amici functus of-
cio. Ego te abſente, tuis fungar uicibus. Tuas agam par-
Tuarum partium eſt, ſiue tuæ partes ſunt, retundere pra-
lantiam hominis. Defunctus conſulatu. Defunctus uita, De-

Ver. Aene. 6. Magnis pelagi defuncte periclis. Lib. 1. epiſt.

functus malo. Defuncte periclis. Vergi. Defendere uicem
Hora. Defendente uicem modo rhetoris atq; poëtæ. Ponti-
ficis perſonam gerit, paulatim exercuit principem. Sucro-
nius pro eo quod erat, functus eſt munere principis. Tra-
ctare Remp. Gubernare Remp. Ducere bellum. Gerere, ex-
ercere bellum. Nauare operam. Satagit rerum ſuarum. Du-

Lib 1. cap. de ornatu.

ctare exercitum. Patrare bellum. Quæ duo uerba Fabius
notat à Saluſtio nouata in uſum honeſtum, quum ante fu-
ſint obſcœna. In familia bene inſtituta oẽs in officio ſunt.
Nõ deero officio meo, Nusq; ceſſabo in officio meo. Salu-
Curare dixit abſolutè. Nam is in ea parte curabat.

Quibus modis tribuimus aliqd CAP. LXXX.

Summo ingenio puer. Summi ingenij puer. Summus in-
genio puer. Summus ingenium, poeticum eſt: Vir admi-
randa ſapientia. Vir admirandæ ſapientiæ. Vir admirandæ
ſapientia. Vir admirandus ſapientiam, in carmine. Vir in-
credibili præditus ſapientia. Vir omnijugis corporis atq;
animi dotibus exornatus. Vir omnibus inſtructus dotis. Vir
ex meris mendacijs conflatus atq; compoſitus. Id omnibus

Terẽt. in Phorm.

natura inſitum eſt. Id natura nobis indidit. Ita natura com-
paratum. Id cunctis attribuit natura. Multa uitia nobis
recepta conſuetudo conciliat, nonnulla natura ingenerat.
Omnibus innatum eſt, ut uitam ſuam incolumem eſſe uelint.
Id uitij non tibi natura adiunctum eſt, ſed accerſitum ac re-
ceptum prauæ conſuetudine. Ineſt in homine incredibilis
quædam aſtutia. Ineſt homini.

Titulo

Titulorum CAP. LXXXI.

Eius rei meminit Plato in dialogo, qui inscribitur Symposion. Testis Cicero in eo libro quē inscripsit oratorem perfectum. Plinius in opere, cui titulus, historia mūdi. Varro in Satyra, cui titulum fecit, nescis quid serus uesper uehat. Vergil. in Alexide Terent. in Adel. Hesiodus in opere, cui titulum nuncupauit: Opera & dies. In libello, cui titulum indidit de uerborum copia. In cōmentarijs, quibus titulum prætulit, de nugis aulicorū. In Odarum libro, quem Bylus nuncupauit. In Phormione Terentiana.

Gratulandi CAP. LXXXII.

GAudeo te nobis optantibus incolumem esse redditū. Gratulamur tibi uictoriam. Sic enim loquuntur Suetonius & Seneca. Item M. T. Appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de uictoria. Gratulor uicisse te. Quòd uictor redieris, uehementer gaudeo. Te nouus prole auctū esse gaudeo. Saluum te aduenire uolupe est. Lætor tuo nomine, quod uxor fœliciter peperit. Quòd gener tibi tantopere probatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, q̄ tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, q̄ res præter spem bene uerterit. Tuam uicem lætor, qui prospere pugnarit. Macte. Macte istius animi. Terentius: Abi, uirum te iudico. Item in Adel. Syrus. In Andria.

Gratias agendi CAP. LXXXIII.

QVòd tam officioſe me commendaris principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalem.

Quòd tanta fide mea negocia procuraris, pares gratias agere uix possum, referre nequaq̄. Quòd me passim amantissimè prædicas, uideo quantum debeam tuo in me studio. Quòd meis cōmodis tantopere studes, & habetur à me

gratia

ata & semper habebitur: q argentū ad diē promiſ
In Eunucho didiſti, amo te, & habeo gratiam. Terent. Eequid
de uirgine. Cic. Quòd mihi polliceris, ualde te amo;
Multum te amo, q spopondiſti M. Octauio. Factum bene
epiſtolam obſignatam remiſeris. Quòd nos pro tua
Ancidos. I. tueris gratum eſt. Grates perſoluere dignas, non opis
noſtræ. Verg. Fateor me tibi magnopere deuinctum eſſe.
Hoc nomine plus tibi debeo, q̄ ut unq̄ ſoluendo eſſe poſ
Hoc officio arctius me tibi aſtrinxiſti, obligatiorem
tibi feciſti. Deuinctiorem reddidiſti. Magis obnoxiū eſſe
quàm uel uerbis agere gratias poſſim. Maior eſt noſtra
ceſſitudo, quàm ut uel tu mihi, uel ego tibi pro ullo offi
debeam gratias agere. Maius eſt hoc beneficium, quàm
orationem poſtulet.

Referendi beneficium CAP. LXXXIII.

GRatiam referre. Reponere merita. Rependere offi
Pensare beneficium. Remunerare beneficium. Re
tiri beneficium. Perſoluere beneficium. Reddere benefici
Reſpondere meritis. Par eſſe beneficijs acceptis. Efficiā
In Phorm. tuum in me officium ad te non ſine fœnore redeat. Fœne
tum hoc tibi beneficium pulchre dices. Diſpeream niſi be
neficium iſtud tibi conduplicauerit. Statim regerere be
ficium eſt nolentis debere. Hoc nō eſt referre beneficiū, ſ
refutare. Certemus mutuis inter nos officijs. Beneficium
tro citroq; cōmeare debet. Cum fœnore reponendum q
acceperis. Quiſquis grate munus accepit, iam gratiam re
lit. Retaliare iniuriam, in malam partem. Reſpondere
leſactis. Reponere iniuriam. Penſare. Remetiri. Referre,
fermè omnia, & in malam partem poſſunt accipi. Inuen
& retaliare apud Gellium, in bonam partem, neq; na
uocis refragatur, id tamen eſt inuſitatius.

Orig

Origenis verba. CAP. LXXXV.

HAud dubito, quin hæc ab amore quodã in me fingularí proficiſcantur. Vniuerſum hoc malorum agmẽ è bello nobis natum eſt. Hinc omnis illa ſimultas inter eos orta eſt. Tu malorum omnium autor. Cupiditas pecuniæ uitiorum omnium parens. Inuidia totius huius odij ſeminarium fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba uenit. Hinc fluxit. Hinc manat omne, quò beati reddimur. Horatius: Græco fonte cadunt. Hinc ſcatet omnis illa uitiorum colluuies. His fontibus totus ille tumultus rerum extitit. Hinc ſurgunt odia. Hinc lites proueniunt. Hinc ueniunt iurgia. Ab his exordijs Romana nobilitas ducitur. Omnium magnarũ rerum à diis immortalibus principia ducuntur, dixit Marcus Tullius in Vatinium. Regibus ortus. Roma oriundus. Atauis edite regibus. Maximis prognatus ducibus. Satę ſanguine diuum. Ex his pullulant odia. Gliſcunt inuidiæ. Subnaſcitur ſimultas. Fruticãtur diſſidia. Sylueſcunt factiones. Illa è philoſophorum fontibus haurienda. Reliqua è poetis petenda.

Penſandi.

CAPVT LXXXVI.

QVòd cœporis uiribꝰ deeſt, id ingenij donis exæquat. Quod corporis formæ detractum eſt, id animi dotibus natura penſauit. Tu opulentior nos eruditione, atq; ita tecum paria fecimus. Abſentiã noſtrã crebris literis ſarciamus. Quod hactenus ceſſatũ eſt, id oportet diligẽtia recuperare. Quod illius ſtultitia peccatũ eſt, id tua ſapientia reſtituas oportet. Quod illius inſcitia admiſſum, id oportet ut tua prudentia redimas. Supplendum diligentia quod ingenio deeſt. Quod corpori detractum, id ingenij dotibus acceſſit. Studio reponendum, quod negligentia

præte-

tibus additum est. Quantum corporis uiribus deest, tanti animi uirtutibus supereſt. Natura quod alibi detrahit, alibi reddit. Quod ſuis eripit, hoc hoſpitibus accumulat. Ouidius: Ingenio formæ damna rependo meæ. Famæ diſpendia pecuniæ compẽdio reſarſit. Famæ iactura pecuniario lucro ſolatur.

Aptitudinis formulæ.

CAPVT LXXXVII.

QVære uxorem aptam tuis moribus, aptam ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appoſitum, accommodatum, uel ad tuos mores. Amicum delige, qui tuis moribus uel ad tuos mores conueniat. Non eſt natura compoſitus ad artem poeticam. Oſtentationi compoſitum dixit Fabius, pro eo quod eſt: Ad oſtentationem paratum. Idem: Iuri magis an æquo ſit appoſitus, id eſt, propenſior ad ius, an ad æquitatem. Rurſus idem: Conſtatq; rebus ad faciendam fidem appoſitis. Ad Mathematica uidetur eſſe propenſior. Vir maximis rebus, uel ad maximas res natus. Vir factus ad huius nequitiam. Ad huius mores factus, fictus, ſculptus eſſe uidetur. Adeò ad huius mores quadrat. Oratio non eſt naturæ conſentanea. Facta non reſpondent orationi. Hæc non competunt in ſenem. Hæc non cõpetunt uiro graui. Non hæret in Catonem huiuſcemodi crimen. Non conſentiunt tui mores cum huius moribus. Non concinnũt tua atq; huius ſtudia. Non concordat huius inſtitutum cum tuo. Concinnus tranſitus. Concinna digreſſio. Iſta non cohærent. Non conſiſtunt. Non cadit in ſapientẽ animi perturbatio. Non recipit tua ſimplicitas adulationis ſuſpicionem. Non congruunt literæ cum ſtudio pecuniæ. Non bene conueniunt. Nec in una ſede morantur, maieſtas & Amor.

Lib. 2. cap. 3.

Lib. 5. cap. 2.

Ablegatus

Ablegandi verbo. CAP. LXXXVIII.

Terent. Hecyra.

HIc mihi est ablegandus aliquo. Puerum hunc prius amãda quopiam. Hunc Argum aliquo, si potes, amoue. Non possum hunc amouere quopiam. Ego hunc neq; uti amittam à me, neq; ut retineam, scio: non possum memet ex hoc grege nebulonum excutere. Hic utcunq; est extrudendus aliquo.

Proficiscendi. CAP. LXXXIX.

Rus hinc eo cedã, Terẽt. in Eunuch.

RVs hinc abeo. Rus hinc concedo. Discedo, abscedo, decedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. Italiam iter instituit. Tum Neapolim cogitabam. Appara iter. Adornas profectionem. Componis sarcinas. Ingressus est uiam. Quo paras proficisci? Quo paras profectionẽ? Quò tendis? Quo te Mœri pedes? Quò tenetis iter? Quonam iter est? Rus me confero. Domum me recipio. Domum reuertor. Certũ est in patriam reuolare. Certum est uctercs amicos reuisere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriam. Festine te tuis. Fac te quam primum reducem uideamus. Ad rem inutile est subinde mouere astra. Haud temere dixerim, qui crebro uertunt solum.

Acgloga.

Conatus. CAP. XC.

DA operam ut conualescas. Cura ut reualescas. Enitere ut cum parentibus in gratiã redeas. Adnitere tu ingenuis, ut in uirum tuo genere dignum euadas. Illud tuis uiribus agito, ut parentum expectationi factas satis. Pro uirili conatus sum. Pro mea uirili. Pro uiribus. Hoc unum stude, ut te in regis beneuolentiam insinues. Literis incumbe. In hæc studia incumbite. Ad id eluctare. Ad hoc inuigila. Efficies si modo aduigilaris. Vigilandum est qui suã negocia uelit tempori conficere. Manibus pedibusq; conitere. Id unũ elaborat. Eo uelis, equisq; contẽdit. Hue uelis

Horatius lib. 2. epist.

rem & festinat. Horat. Hoc studium parui properemus & ampli. Vt doctus euadas dies noctibus continua. In ea re uehementer est sudatum. In id plurimum laboris exhaustum, exantlatum. Rem perdifficilem conamur. Rem arduam molimur. Summo nixu. Summa ope. Summa ui. Quantum potes adlabora. Pecunia causa nihil non tum facit, tum patitur.

Explicandi & Implicandi. Cap. XCI.

Terent. in An. De hinc facile ex illis sese emersurae malis.

VBi his malis emersero. Vbi his turbis memet extricauero. Vbi ex his negocijs me expediuero. Cum ex his negociorum exiero labyrinthis. Simul atq; his me tumultibus exoluero. Vbi his è nugis memet excussero. Si quãdo licebit memet ex his negociorum fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis discedere. Si continget liberari, leuari. Si quãdo ab his negocijs me ipsum uindicauero, asseruero, absoluero. Vbi ex his malis eluctatus fuero. Vbi ex his calamitatib. enataro. Implicitus malis. Inuolutus negocijs. Distractus curis. Occupatus negocijs. Distentus, Distendi, Distineri negocijs. Distorqueri curis. Immersus, obrutus, opertus negocijs. Intricatus, impeditus, illigatus, obuinctus, dispunctus, obseptus, oneratus negotijs, oppressus, oppletus. Tot me res circunuallant. Tot me pericula circunstant, circumsistunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, urgent.

Verba finis, seu propositi. Cap. XCII.

Vide Cic. de finibus bonorum & malorum lib. 1. & 2.

STOici in una utrtute summum bonum constituunt. Epicurus fœlicitatem uoluptate metitur. Peripatetici usu uirtutis beatitudinem definiunt. Herillus in scientia summum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia fœlicitatem sitam esse existimet. Maxima pars hominum spectat utilitatem. Pauci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, ut diuseas. Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in te uno fixi.

Quidam

quidam famæ seruiunt. Alij lucri rationem habent. Hic uoluptatem ubiq; sequitur. Ille captat gloriam. Hic ad priuatam utilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt conferenda. Huc omnia illa pertinent, spectant. Horat. Quorsum hæc tam putida tendunt? In hoc etiam popularem laudē petit. Admirationē Aristoteles maxime petendam putat. Illud genus ostentationi compositum, solam petit audientiū uoluptatem. Negociatorum unicus scopus est pecunia.

Qua est impudentia. CAP. XCIII.

SI crimen illi palam obijcias, sat scio, qua est impudentia, uel, cuius est impudentiæ, uel, ea est hominis impudentia, inficias ibit. Vel sic, Sat scio, ut est impudens, inficias ibit. Vel sic, Sat scio, pro solita sua impudentia inficiabitur. Quanquā hoc postremum minus habere uehemētiæ uidetur. Adeo est impudēs, ut mox sit inficiaturus. Vt nūc sunt mores, id est, pro huius seculi moribus. Vt est barbarorum ingenium, id est, pro conditione barbarici ingenij. Terent. in phormione.

Quàm vt, Quam qui. CAP. XCIIII.

VIr melior est, quam qui uelit mentiri. Simplicior, quā qui possit. Superbior est, quam ut uelit doceri. Stupidior, quam ut possit discere. Adeo pauper est ut nec obulum habeat. Adeo iguauus, ut malit inedia perire, quam artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci, ne si uelim quidem, possim. Melius de me meritus ès, quam ut tibi possim succensere.

Bene est. CAP. XCV.

BEne res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse nō potest. Quonam in statu res sunt tuæ? In Eunuc. In Adel.

Mea sententia. CAP. XCVI.

MEa quidem ſententia. Pro mea quidem ſententia. Vt ego quidē ſentio. Vt mea fert opinio. Meo quidem animo, Plautinum. Meo iudicio. Vt mihi quidem uidetur. Ni fallor. Si quid iudico. Meo quidem ſuffragio, M.T. uicit Demoſthenem. Tuo calculo victus eſt.

Plus & Pluſquam.

In Eunuch. Audiui plus millies. Audiui pluſquam millies. Caleſcet plus ſatis, pluſquam ſatis. Huiuſmodi orationes omnes biſariam proferuntur in aduerbijs ac nominibus, in uerbis non itidem. Sapit plus, quam expedit. Mulier plus, quam decet, erudita. Plusquam neceſſe eſt facūda. Rurſum, Vixit annos plures quam decem, uel plures decem. Plus quingentos colaphos infregit mihi. Plus quam quingentos, plures quingentis. In Adelph. Amplius quadraginta dixit Suetonius. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur. Amplius & non amplius interdum præponitur, interdum ſubijcitur, interdum interſcritur. Mar. T. Cum enim Siracuſis amplius centum ciues Romani cognoſcerent, id eſt, plures quam centum. Cæſar, Amplius horas quatuor fortiſſime pugnauerunt. Pompeius L. Domitio, Non amplius quatuordecim cohortes Luceriam coegi. Hic præponitur. Terentius. Sexaginta annos natus es, ut cōijcio & eo amplius. M. Tul. Laodicea uiginti põdo, paulo amplius. Hic ſubijcitur. Verg. Treis pateat cœli ſpatium non amplius ulnas. Hic interſeritur. Eodem ferme modo uſurpatur plus. Cic. pro P. Quintio. Actum plus anno uixit in Gallia. Idē pro Planco. Sed nō plus duobus aut tribus menſib. Hic præponitur. Terent. Dies triginta aut plus eo in naui fui. Hic in medio ponitur. Centū deſiderati ſunt, aut plus eo. Hic poſtponitur. Hunc igitur ſermonem ita uaries licebit. Amplius ducēti deſiderati ſunt. Ducenti & eo amplius deſiderati ſunt. Ducenti deſiderati ſunt

ti sunt & eo amplius. Desiderati sunt plus quam ducenti. Desiderati sunt plures ducentis.

Cic. p Mil. ne: Respondit triduo illū, ad summū qtriduo perituru Idē Q. ē frequētis. senatu qttuor ad summū qnq; sēs inuentu.

Ad summum. Vt minimum.

Semel hominem salutaui, aut ad summum bis. Vt multum. Vt plurimum. Non minus. Saltem: Vt minimum. Vt minimū dicam. Non amplius cum plurimum quam septē horas dormiebat. Ita Suetonius.

Morem gerendi. CAP. XCVII.

MOs gerendus est patri. Morigerandum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsecundandum. Patri concedendum. Inseruiendum. Obseruiendum paternis moribus. Accommoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus. Attempera te moribus omnium.

Rogandi. CAP. XCVIII.

MAiorem in modum te rogo. Etiam atq; etiam oro. Obsecro te atq; obtestor. Illud unum abs te magnopere peto, contendoq;. Illud à me uehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis conuitijs. Implorauit opes hominis. Eblanditus est fauorem. Exambijt reperitur apud quosdam. Extorsit potius quam exorauit. At istud poscere est non rogare. Flagitabant uerius quam orabant.

Fabij ē

Ignoscendi. CAP. XCIX.

REmisere mulctam. Hanc unam ignosce culpam. Remisit offensam. Condonamus admissum. Terent. Condonamus argentum quod habes. Salustius: Condonare creditum. Da ueniam iuuentlibus erratis: Iurisiurandi gratiam facere pupillis non potest. Est in Pandectis. Item apud Sallustium. Cæterum Boccho quoniam pœnitet, delicti grauis fecit. Item Sueto. Coniurandi gratiam fecit. Ad quædam uitia conuenit conniuere.

Lib. 6. de iur reiurādo.

Abrogandi. CAP. C.

Rescindere conuenta. Abrogare legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Obsolescere neutrū Sustollere legem. Irritare pacta. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Hæc lex abijt in desuetudinem Exolescere metum dominorum, dixit Plinius in epistolis, pro extirpari atq; intercidere. Nusquàm tui beneficij memoria apud me intermorietur. Deposuit imperium. Abdicauit magistratum. Abdicatus à magistratu, dixit Salustius.

Ornandi Cap. 101.

COmere, expolire, perpolire, exornare, uenustare, picturare, honestare, Pigmenta, flosculi, lecythi. Veneres, uenustas, lepos, nitor, gratia, decus, lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, polities.

Inter cœnam Cap. 102.

INter cœnam, Suetonius & Seneca. Inter cœnandū. Super cœnam. Cœnantibus nobis. In cœna, idem efficiunt. Inter iocum, Suetonius, Inter iocandum. Sic inter conuentū, pro in conuentu, dixit Suetonius: & inter pœnam pro inter puniendum. Per iocum. Inter pocula. Inter potandum.

Post cœnam Cap. 103.

POst cœnam. A cœna. Sub cœnam. Nam sub significat, & Paulò antè, uel protinus pòst. Cicero: Sub hæc literæ sunt tuæ literæ, id est, post, post hæc. A tuo reditu. Post tuum reditum.

Similitudinis Cap. 104.

ESt & diuersarum rerum quædam inter se similitudo affinitas, cognatio, uicinia. His finitima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiæ figura multùm ad hominis formā accedit. Puto tamen fonti quàm flumini propior. Non multum à tuis moribus hæc abludit imago. Huc alludit illa Terentiana

ventiana ſententia. Vergilianam dictionem æmulatur, exprimit, refert. Haud multum abeſt, diſſidet, diſcrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multùm abhorret Fabius. Eiuſdem generis eſt & illud. Eiuſdem farinæ prouerbialiter. Eiuſdem notæ. Eiuſdem claſſis. Mei loci, atq; ordinis hominem. Ex aliquo circulo dixit Cicero. E ſinu ſuo, pro è ſuis familiaribus, dixit Cicero & Plutarchus. Ex eo numero eſt. Ex illo conuentu quadruplatorum dixit M. Tullius in Verrem. 4. E ſuis gregalibus dixit idem. Sub hac facie latet adulatio. Plærunq; uitia uirtutis perſonam induunt, ac uirtutis ſimulachrum repræſentant. Sub uirtutis ſpecie, uirtutis titulo, uirtutis prætexu. Sub imagine pietatis. Sub umbra pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patruum nomine reddit. Auum uoce repræſentat. Pātronum imitatur oculis. Amitam nulla re prorſus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules Faciem mentita Liciſcæ Formata in admirationem, id eſt, ſimulans ſe admirari. Sueto. Vultu ad hilaritatem compoſito. Prætexere, præ ſe ferre, Ante ſe gerit. Effigie pietatis. Diſſimilis huius, & huic. Nō abſimilis facie Tyberio. Apud eundem eſt adſimilis pro ſimilis.

In Eunu.

Aeglo.3.

Mutui CAP. CV.

MVtuum dare. Mutuo dare. Mutuare. Cōmodato dare. Commodare. Vtendum dare. Vtendū accipere. Acæpit uſurariam. Plaut. Opera cōmodatitia præſtat operam mutuas. Mutuum muli ſcabunt.

In Amph. Alcumenam vxorē cepit vſurariam.

Fallendi CAP. CVI.

IMpoſuimus reipublicæ. Peſſellit nos, Deæpit, circūuenit aduleſcentem. Circunſcripſit, circunduxit apud Iurecōſultos. Verba dare mihi difficile eſt. Si ſenſeris eos ſucum alle facere. Impoſturam feeit & paſſus eſt. Deluſit. Eluſit.

eruſtratus eſt nos ſperato lucro. Non te fraudabo debita gloria. Techna, doli, fuci, præſtigiæ, uafrities, uerſutia, aſtutia, fraus. Os mihi ſubditum eſt. In fraudem illexit, pellexit, arte me tractauit. Dolo mecum egit, in ſpecie dixit. M. Tul. præclara claſſis in ſpecie, ſed inops & infirma. Quod ſi mea fiat captione. Abſit omnis captio. M. Tul. Quur igitur uos inducitis in eas captiones, quas nunq̃ explicetis?

Plaut. In Mili. Sublenit os illi lenæ. Apud Terẽ. in Andr. In fraudẽ ilicis.

Eſt amicus CAP. CVII.

VTor patre familiariter. Eſt mihi cum illo arctiſſima neceſſitudo. Sum illi ſumma familiaritate cõiunctus. Sum illi amicus. Summa mihi cum illo familiaritas intercedit. Multus mihi cũ homine quondam uſus fuit. Mutua quædam beneuolentia iampridẽ inter nos eſt. Saluſt. Imperauit Iugurthã in amicis habebat, id eſt, in amicorum numero.

Sperandi CAP. CVIII.

SPero fore. Nonnulla ſpes eſt fore. Venio in ſpem. Voco in ſpem. Erectus in ſpem. Concipio ſpem de te optimã. Nonnulla me ſpes habet. Maxima teneor ſpe. Adducor in ſpem. Nonnulla me ſpes cœpit. Spei nonnihil affulſit, arridet blanditur. Omnia ſumma mihi de te promitto. Is eſt de quo tibi poſſis oĩa polliceri boni uiri officia. Nihil mediocre de te tui ciues expectãt. Inĩcere ſpẽ. Solicitare ſpe. Oſtendere ſpem. Oſtendit futurum. Ducimur ſpe. Lactamur ſpe. Ad comœdiæ gratiam Latini ne aſpirarũt quidem. M. Tul. Ad eam laudem quam uolumus, aſpirare nõ poſſunt. Sal. Vt omnia bona in ſpe haberet, id eſt, nihil non ſperaret.

Ad verbum CAP. CIX.

AD uerbum edidicit, quem locum ad literam ſubiecit Fabius, eius uerba ſubieci, pro quo uulgo dicunt in forma. Ipſa hominis uerba tibi reddam.

Lib. 9. cap. 2.

ἐξωνεῖσθαι CAP. CX.

Hem

HEus bone uir. Scilicet is ſuperis labor eſt. Is nunc, dijs placet, nos docebit, qui nihil unq̃ didicerit ipſe. Ô mirum amicum. Mira uerò militi quæ placeant. Sane uero. Quaſi uero. In Andria.

Extrabere diem CAP. CXI.

SIc ille dies extractus eſt. Hoc agebant, ut dies eximere tur. Ducere tempus. Terere tempus. Ducere bellũ. Iam dies exceſſerat.

Paratum ac facile CAP. CXII.

PAratum, Promptum, In promptu, In procinctu. Procliue, in procliui, Obuium, expoſitum, expromptum. In numerato habere, in ſtatione. Ad manum. Ex tempore. Extemporarium, Extemporaneum.

Depellendi CAP. CXIII.

DEprecari inuidiam. Deprecari culpam. Depellere crimen. Auerſari abominari, reijcere, reſellere, negare, inficiari, inficias ire, propulſare, profligare, amoliri. Verg. Dij meliora pijs, Quod deus auertat, diui prohibeãt.

Agnoſcendi CAP. CXIIII.

AGnouit hæreditatem, Agnoſcit crimen, Accipio conditionem, Admitte teſtamentum, Adijt teſtamentum. Vt admirationem etiam plauſu cõfiteretur. Amorem re teſtatus eſt. Odiũ et uultu præ ſe fert. Morbum inæſſu, uultúq; fatetur.

Ab adoleſcentia CAP. CXV.

IAm inde à puero, ab adoleſcentia, A teneris unguiculis. Sic à pueris aſſueti ſunt. Terent. Vſque à pueris curaui eos. Idem: mihi magna cum eo iam inde uſq; à pueritia ſuper fuit familiaritas. Varrò: Iam inde à cunabulis. Liuius: Inde ab incunabulis imbutus odio tribunorum. A rudibus annis, A prima pueritia. Ab ipſo uitæ uxordio. Ab ipſo Vide cap. 130 Apud Cice. lib. 3. Tuſ.

Quintil. in principio

uitæ limine. Ab incunabulis. Cum ipso nutricis lacte sugimus errorem. Ab ipsis crepundijs.

Accuratè CAP. CXVI.

ACcuratè, exactè, elaboratè, ad unguem, adamußim, examußim, amuſſatim, examuſſatim, ad perpendiculum, ſumma cura. Exquiſitè, conquiſitè, circunſpectè, attentè. Conſideratus pro attentus dixit Cicero. Idem dixit ad perpendiculum exigere. Sagaciter perueſtigauit, apud eundem. Item diuinitus dicta pro egregiè. Preſtius agamus. M. Tul. de finib. 4. Idem: Nunc cominus agamus.

Perficiendi. CAP. CXVII.

ABſoluit, perfecit. Exegi monumentum. Finem impoſui. Finem dicendi faciam. Finijt, Summam manũ impoſuit. Ad umblicum duxit. Faſtigium inponere. Colophonem addere. Supremam addidit manum. Extremum actum addere. Fabulam uitæ peregit. Exacta ætate. Ad metam uſq; perduxit. Peregit fabulam. Dupuduit. Deſultauit canticum. Sueto. Depugnatum eſt, perdoluit, deſerbuit. Vita defunctus eſt. Deſijt artem.

Vide Eraſ. in prouerb.

Committendi CAP. CXVIII.

LEges inter ſe colliduntur euentu. Vt non compoſiti melius cum Bitho Bacchius. Quis te cum iſto cõmiſit homine? Concertaſti cum hero. Conferre pedem. Conferre manum. Congredi cũ uiro. Confligere, colluctare, cõflictari.

Fab. lib. 5. cap. 8. Horat. lib. 1. ſer. ſaty. 7.

Amandi CAP. CXIX.

VNicè te diligit. Amat effuſißimè. Charißimũ habet. Admiranda quadam charitate proſequitur. Fame nihil habet antiquius. Non amat modò uerum etiam obſeruat. Singulari beneuolentia proſequitur. Animo toto te cõplectitur. Oculis atq; animo fert hominẽ. Coridon ardebat Alexim. Deperibat uirginem. Deperibat in uirginem. Per-

dili

Ere amat. Deperdita amore. Sueton. Flagrat amore tui. Amantißimus est tui. Tui tuorumq; est obseruantißimus. Studiosißimus est tui. Tui cupientißimus. Ex animo tibi bene vult. Bene cupit tibi. Hunc unum habet in delitijs, habet in oblectamentis. Nõ perinde illi affectus erat, dixit Suetonius, pro eo quod est, non perinde diligebat. Idẽ dixit: pronior Dolobellæ, pro eo quod erat, in illum propensior. Sic omnia tua exosculatur, id est, sic amat.

Cupiendi Cap. 120.

Laudis auidus. Laudis auarus. Auens gloriæ. Cupiens famæ. Tui sitientißimus, famelicus gloriæ. Sitit famã Sitit aurum. Esurientißimus laudis. Mira gloriæ fames habet hominem. Ambit honores. Nullius rei quàm laudis ambitiosior. Priuati commodo studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis. Eloquentiæ candidatus. Inhiat lucris. Immittet exitio uir coniugis, illa mariti. Gestio uidere hominem. Prurit illi tergum. Ouid. 1 Met. Apud plaut.

Malè precandi verba. Cap. 121.

Quoties caput tuum diris deuouit? Execratus est tũ sese, tũ suos oẽs. Vt te dij perdant. Abi in malam rẽ in maximum malum, in crucem. Dij te eradicent. Dij tibi factis dignum tuis supplicium dent. Dij mentẽ tibi lit tuam. Ἐς κόρακας. Græcis est usitatißimum. Quæ ne illi uertat malè. In morbo consumat. Prou. Plaut. Capiti uestro illud quidẽ Verg. Dij capiti ipsius generiq; reseruẽt. Cic. Quod illorũ capiti sit. Dij sint irati huiusmodi Græco. In Eunu. In Andria. Mart. Aristph. in Pluto.

Pollicendi Cap. 122.

Nescio quid magni promittũt sydera. Magnificè pollicentur amantes. Promißis ductat hominem. Pollicitis diues quilibet esse potest. Caue fidas huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurũ. Despõdeo. Spõde noxa præstò est Ego Ouid. 1. de arte.

Ex epi. Phyllidis apud Ouidium. de Tiberio.

Egotibi huius nomine fide iubeo. Recipio tibi factu hunc, Recipio ad me. Saluſt. in ſe recipiunt. Hoc tibi periculo promitto. Ita mihi ſtipulanti pactus eſt. Littor noſtris ancora pacta tua eſt. Do fidem futurum. Confir futurum. Fidem ſuam interpoſuit. Clodio Tiberius ea leg cœnam condixit, id eſt, promiſit ſe uenire ad cœnam, apu Suetonium. M. Tul. Nam quum mihi condixiſſet cœna apud me. Priſci lingua nuncupatum dicebant, quod eſſe ore promiſſum, ac uerbis expreſsis. Ma. Tul. in officijs. Nam quũ ex. 12. tabulis ſatis eſſet ea præſtare, quæ eſſent lingu nuncupata. Vouemus quod deo pollicemur. Catull. At no hæc quondam blando promiſſa dediſti. Saluſt. Quem illi i ſu oblatum promiſsis onerat. Dare promiſſa. Quum hic eſ ſes, longe alia promiſſa dediſti. Solicitat ingentibus promi ſis. Spes ampliſsimas oſtendit. Vetærum prouerbijs χρησόλ γοι ac doſones dicti, qui multa pollicerentur.

Principatus CAP. CXXIII.

Est copioſum dicendi genus, in quo Cicero principa tum obtinet. Breue, in quo Saluſtius regnat. Subtile, in quo dominatur Hortenſius. Floridum, in quo primas tenet Plinius. Varium, in quo præcipuus eſt Hieronymus. Graue, in quo princeps eſt Seneca. Feſtiuum, in quo ſingu laris eſt Martialis. Simplex, in quo primus eſt Terentius. Acutũ, in quo præcellit Quintilianus. Suaue, in quo nicil Statius. Antiquum, in quo nulli ſecundus eſt Cato. Inaffecta tum, in quo nulli cedit, nullo inferior eſt, nemine poſterior eſt Cæſar. Huius negocij uelut anteſignanus, dux, uexilli fer, ſignifer extitiſti κορυφαῖος, Græci. Homerus oẽs pro ul à ſe reliquit, Omnes à tergo reliquit. Longo interuallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In li teris Græcanicis palmã tenet. Eloquentiæ M. Tullius arcẽ tenet

uet primam laudem obtinet, primum locum obtinet, præmia ferres.

ma ferri he deræ virtutis præmia.

Ludorum Cap. 124.

MVnera gladiatoria populo exhibuit, Ædidit Circẽses Fecit ludos scenicos, apud Suetonium in Caligula. Cõmisit & subitos apud eundem. Præter consuetudinem musicum agona cõmisit, in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centũ camelos produxit.

Agere delectum Cap. 125.

HAbuit delectum, Agere delectum, delectibus undiq; acerbissimè actis, Cogere exercitum, Contrahere copias, Conscribere exercitum. Parare manum, Comparare ius militum, Collectis copijs.

Adimendi honorem Cap. 126.

DEposuit dictaturam, Amotus est consulatu, Abrogatum est illi imperium, Ademptum imperium, Abdicauit se magistratu. Sueton. Priuauit honore, apud eundem Delectus est in ordinem. Multos coëgit in ordinẽ, hoc est, priuatos reddidit. Missionem petijt. Rude donatus est, Dimisit eum ignominia. Exautorauit totam legionem.

Horat. lib. 2 epist.

Persuadendi Cap. 127.

FEcit mihi lacrymis pœnitentiæ fidem, Lacrymis mihi persuasit sese facti pœnitere, Lacrymæ mihi persuaserunt illum pœnitere facti, Lacrymis effecit, ut crediderim illum pœnitere, Adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in suam sententiam, Coactus est uertus quàm persuasus.

Inferendi seu ratiocinandi. Cap. 128.

QVod animal est, idem corpus sit necesse est, Quod aũt corpus, non est statim & animal. Is pauper est qui plurimum cupit: Porrò quò quisq; magis abũdat opibus, hoc est opum appetentior, igitur ditissimus

quisq;

pauperrimus sit necesse est. Si deus est animus, ar
ritate, non uictimis corporeis cum conuenit colere. Cũ a
mus sit corpore præstãtior, uirtutes aũt animi sint poss
siones, pecuniæ corporis, consentaneum est uirtutes pec
uijs anteponendas esse. In quem cadit misereri, in eundẽ ca
dit inuidere. Non cadit autem inuidere in sapientem. Ergo
ne misereri quidem. Ipse sibi utilis esse nequit, & uobis erit
usui? Fœlix nõ est, cui multa desunt. Atqui diuitibus desunt
plurima. Qui possunt igitur diuites esse fœlices? Solum bo
num uirtus: nam id demum bonum est, quo nemo male po
test uti. Virtute nemo male uti potest, Bonum est ergo uir
tus. Bonum est uirtus, ut qua nemo male uti potest. An bo
num pecunia, qua quisq; potest male uti? Nũc, inferẽdi uim
habet sed uelut cum exprobratione. I nunc, argentum, ma
mor uetus, &c. Quæ cum ita sint, quis audeat inficiari uid
Hoc cum sic habeat, an non dedisti damnum? Vtrũ damnum
dedisti, an non? Et dubitamus adhuc?

Σαφὲς ἀπὸ θὸς ὠθυκη-μάτων.

Nil nisi. Cap. 129.

NIl nisi poeta es. Nil aliud es nisi poeta. Nil aliud
poeta es. Tantum poeta es. Poeta es, præterea nihil.
Nihil es præterquam poeta. Nisi poeta esses, nihil esses. Nil
aliud quam flebat, pro tantum flebat, apud Fabium. Sed a
pud Sueton. frequentius, nihil aliud quam uectabatur. Idem
Nihil amplius quam monuit. Cui contrarium est, non tan
tum osculatus est.

Laudandi ac vituperandi. Cap. 130.

NOn omnes probabunt istud consilium, culpabunt
plurimi. Animum insimulabunt nonnulli. Nemo mi
hi uitio uerterit. Terentius: Nunc quã rem uitio dent, quæ
so animaduertite. Dare crimini dixit M.T. in Brut. Istud
uituperio dabunt omnes. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tri
buis.

Honori putas fore. At oēs dedecori dabūt, probro ... nt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improb... nt, figillabunt, taxabunt, notabunt. Atro calculo nota... nt. Saluſt. Quoniam adeò Syllam non pœnitet, ut & fa... in gloria numeret. Album addere calculum. Subſcribere ſententiæ. Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cœlum ferre, Horat. In cœlum ferre. Cic. Laudibus uexit. apud Pli... nium in epiſtolis Scis uitio nigrum præfigere Thita. Auari... ſingulos increpans, Suetonius. Tibi malum imputabitur Tibi feretur acceptum. Tu fueris in crimine. Tam eſt in uit... qui deſerit amicū in periculo, quàm qui prodit. Sic M. Tullius: In te reſidet facti ſuſpicio. In te redundabit. In te ...detur hæc faba, prouerbialiter. Malè audies apud omnes, ... hactenus audiſti bene. Catul. Quiſquis de meliore nota. Vir peſſimæ notæ. M. Tul. Homo nullo numero. Nihil illo ...temptius. Item: Vir primæ notæ, Vir extremæ notæ. Ho... quintæ claſſis, homo ultimæ ſortis. Homo bonæ frugis, ... bonæ frugi. Aut abſolutè, homo frugi.

Summæ Cap. 131.

AD ſummam dixit Horatius. In ſumma. Vt ſummatim dicam. Deniq;, demum, poſtremò. Breuiter. Vt ſemel ...am. Vt ſemel finiam. Dicam in genere. Rē omnem uerbo ...plectar. Quid quæris? pro deniq;, Ciceronianū eſt, quid ... Terētius. ...ltis? Quid multis moror? Dicam uniuerſim. In uniuerſum ...bro q. reſpōdeā. Dicā uerbo. Ad ultimū, pro deniq; dixit Curt: & eodē ſenſu Suet. dixit ultimo: ad extremū Cic.

Perdende operæ. Cap. 132.

VSit operam. Luditur opera. Opera & impenſa pe... riit. Fruſtra ego hanc operam ſumo. Nihil agis Late... lauas. Actum ago. Actam rē agis. In ſyluam fers ligna. ...liquáq; prouerbia, quibus inanis opera ſignificatur.

Fruſtra

Fructus Cap. 133.

MAgnum ex ea re fructum tulit, Cœpit emolumentum, Lucrum reportauit, Sensit commodum, Cõmodatem demessuit. Collegit utilitatem, Frugem accepit, Lucrum fecit, Compendium parauit. Ea res illi frugifera fuit, emolumento, fuit cõmodo, fuit usui, Ex ea legatione messem optimam messuit.

Impudentiæ Cap. 134.

NIhil pudet, depuduit, depuditum est, Dedidicit pudorẽ, Oblitus est pudoris, Dedidicit pudescere, Exuit pudorem, Perfricuit faciẽ, Perfricuit frontem, Nescit pudescere, Nihil habet oris, nihil frontis, Quo ore? Qua fronte?

Affectandi Cap. 135.

AFfectata uerba, Affectatus ornatus, Ascitus ornatus, Ascititius decor. Fabius: Et gratiã rei nimia cupidine optatione consumpsimus. Cooptationem pro affectatione dixit. Captat laudem, Venatur gloriam, Aucupatur famam, Accersit sibi malum.

Ignorandi aut contrà Cap. 136.

SCio, Nõ ignoro, Non me fugit, Non me latet, Non me præterit, Non sum nescius, Non me clam est, Quis nescit? Nemini dubium, Intelligo, uideo, sentio, Compertum habeo, Perspectum habeo, Cognitũ habeo, Explorat ũ habeo, Nõ est obscurũ mihi, Nõ me fallit. Salust. Nec ea res me fefellit. Sum habuit, Indoctus disci, Rudis horum malorum, imperitus fallendi. Ignarus loci: Saluſtianum.

Indoctus q̃ pilę discîue grochiue qui escit, Horat. in arte poet.

Turpe est, & similia Cap. 137.

TVrpe est, Cum turpitudine coniunctum est, Laudabile est, cum laude coniunctum est, cum uitio coniunctum est. Vitio confine est, Non uacat uitio, Non caret uitio, abest à uitio, Periculosum, Cum periculo coniunctum est, Vitiosum est, in probro est.

Quin, & vt non CAP. CXXXVIII.

Vere illa non possunt, ut hæc non eodem labefacta motu concidant. Cic. pro Pomp. Quin hæc eodem labefacta motu concidant. Non potes studere optimis, ut animi tranquillitatem non perdas. Non potes quin perdas. Non potes, nisi perdas.

Id quod, quod. Ita vt, vt. CAP. CXXXIX.

Id quod, pro quod, & ita ut, pro ut, frequēs est apud Cic. Id ut facis. Id quod facis. Quod quidem facis.

Amplificandi CAP. CXL.

Cædendum erat hospiti, præsertim seni, maximè seni. Pulsauit hospitem, eumq; senem, idq; senem, atq; hunc senem, atq; adeò senem.

Reciproca constructio quorundam. CAPVT CXLI.

Erit humanitatis uestræ, magnum ciuium numerum calamitate prohibere. Cicer. prohibe infandos à nobis ignes. Verg. Defendit capellas ab æstu. Defendit æstu capellis. Spargere humum foliis. Spargere folia humi. Sternere pallio lectū. Insternere lecto pallium. Inscripsit poculum literis. Inscripsit poculo literas.

Non contentus CAP. CXLII.

Non contentus uictoria. Non contentus uicisse. Non sat habebat uicisse. Non sat erat uicisse. Parum erat uicisse, ni uictos etiam seuiret. Non sufficiebat uicisse: nisi rapinæ, nisi parentem quoq; spoliasset.

Satisfaciendi CAP. CXLIII.

Interdū non satisfacit Ciceroni Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Nō respondet optatis. Non facit satis hominū de se expectationi Tullius Demosthene nonnunq; desiderat aliquid. Non is est, quem

In Adelph. Plaut. in fine.

Cicero in Oratore ad Brutum.

expectaram, Non talis est, quam uelim. Nonihil in te requiro adhuc. Non facit ad huius cupiditatem.

Impunitatis, aut contrà Cap. 144.

OMnes plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impunè feres. Haud impune feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse. Sine fraude esto. Sc fraude dicebant prisci. Non sic auferes. Licuit. Tulit, ne cui fraudi secessio esset, id est, ut omnibus esset impunitas. Mirabar hoc si sic abiret. Militem impunitate donauit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Quò impunius dicax esset, dixit M. Tullius pro Quintio. Nullas pœnas dedit eius facti, Pœnas pendit. Tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. Irrogare mulctam, dixit Cicero. Exemplum in illos æditum. Persoluit, exoluit, luit, dependit. Nullum de eo sumptum supplicium, Et facto nulla irrogata pœna, De tanto flagitio non est animaduersum, In omnes grauiter animaduersum, Exacta pœna, Opinor capite plectendum. Noxæ deditus est, animaduersa flagitia, pro punitis dixit Suetonius. Nec in deditos grauius consultum. Q. Curtius. In te cudetur hæc faba. Vnus dependes pro omnibus, Tergo lues.

Terent. in Andria.

Aeneid. 6.

Suadendi, aut consulendi Cap. 145.

IDne estis autores mihi: Te autore susæpi negotium, Impulsu tuo feci, Te impulsore feci, tuo suasu, tuo inductu Ciceronis, te suasore. Te consultore, tuo cõsilio, Abs te persuasus id feci, tuo instinctu, Amorem in consilium adhibuisse deris, Tuo persuasu, Ciceronis: Te flagitatore susæpi negotium. Tuo uerberatu, eodem sensu dixit Q. Curtius.

In Adelp. Plaut. in Stich.

In epist.

Prudens Cap. 146.

PRudens fecit, sciens fecit, De industria fecit, Studiose fecit, data opera fecit, Destinato fecit, dixit Seneca.

Studio

studio fecit, Consulto fecit, consilio fecit. Contrà, imprudens nesciens fecit, per errorem, errore factum est, per imprudẽtiam, Peccaui inconsultè. Ex industria, pro de industria aliquoties dixit Quintilianus, Compositò factum, ex composito, ex destinato, pro consulto, ut est apud Suetonium in Caligula.

Causæ Cap. 147.

PLurimis de causis mihi tuæ literæ iucundæ fuerunt, Duas ob res hominem odi, Multis modis tua mihi iucunda fuit epistola, Duobus nominibus es mihi charissimus Duplici nomine, Duplici de causa tuis scriptis delector, Bis mihi iucunda fuit epistola tua, Multifariam tuæ literæ me delectarunt.

Dierum notatio Cap. 148.

CAlendis Ianuarijs, Ad calendas Ianuarij, id est circiter eum diem, Sub idem tempus, pro circiter idem tempus, aliquoties dixit Suetonius, Statis temporibus, Statis diebus, pro certis uicibus dixit Q. Curtius, Calendarũ die Nonis Ianuarij, Ad Nonas, Die Nonarum, Idibus Maij, ad Idus Maij, Iduum Nouembrium die, Pridie calendas, aut calendarum, Pridie nonas Maias, Pridie nonarũ, Pridie idus, Pridie Iduum nouembrium, Postridie calend. Ianuarias: uel tertio nonas Ianuarias, Postridie nonas Ianuar. uel, octauo Idus Ianuarij, Postridie Idus Ianuarij: uel, Decimo nono Calendas Februarij, Prætereà decimo calẽ. Februarias: uel ad decimum calend. Februarij. Ad eundem modum de reliquis diebus & mensibus dicendum.

De numeralibus Cap. 149.

IN numeris illa uarietas est generalis, de addita, aut omissa coniunctione. Annos natus quatuor & uiginti. Annos natus uiginti quatuor, Annos natus centum & uiginti

centum uiginti, uiginti supra centum. Deinde quod duos numeros principali proximos, uel compositè uel incompositè efferre licet. Duodeuiginte: pro octodecim. Vndeuiginti, pro nouendecim. Duodetriginta, undetriginta, ac deinceps consimiliter usq; ad centum. Supra centum composite per adiectiuum, aut incomposite per aduerbium efferimus: Ducentos, bis centum. Trecentos, ter centū: atq; eodem modo usq; ad mille, Mille multiplicamus, uel substantiue, uel adiectiue cum aduerbio. Mille nummum. Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia nummorum: Pergendumq; consimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam eandem sententiam efferimus, & per cardinalia, quæ uocantur & per ordinis numeralia. Annos natus uiginti. Annū egressus uigesimum. Annum excessit uigesimum. Annum agit primum & uigesimum. Biennium est quod patriam non reuisi, uim. Tertius hic annus agitur quod patriam non reuisi, siue cū nō reuisi. Dic quotus esse uelis, id est quot cōuiuas nobis. Hic non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributiuis pro simplicibus in carmine licet uti. Vbi uero apponitur quippiam quod distributionem explicet, liberū est uti uel distributiuis, uel cardinalibus. Quotānis duo talenta capit, Vel, Quotannis bina talenta capit. In singula capita mille nummum distribuit, uel millenos nummos. In diē uiuunt, qui uiuunt absq; solicitudine futuri, M. Tul. Qui in horam uiuerent, hoc est, extempore. Indies idem uidet quod in singulos dies. Liuius. Senescit indies & mutatur in horas. Horatius indiem dixit, pro quotidie. Ille potens sui lętusq; deget, cui licet in diem dixisse, uixi. Hic annotandum, quod in coniunctione numeri maioris & minoris pro uno ante primo licet ponere, alterum. Cicero: Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & uigesimo die reddidit, ab

Horat. lib. 1. epist. ad Torquat.

eo

simo primo, Idem pro Milone, Cētesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, et opinor altera, id est, centesimus primus dies. Idem Liuius. Anno trigesimo altero quam condita Roma erat, id est, trigesimo primo. Quin et citra talem coniunctionem alterū frequēter pro secundo ponitur. Cic. unum, alterum, tertium annum. Saxa quiescebat. Similiter, unus & alter pro unus & iterum unus. Vnus, uel alter, pro unus uel duo. Rursus in aduerbijs semel atq; iterum, pro bis. Quoties aduerbio additur genitiuus, Sestertium, subaudiūtur centies mille, Vt Decies sestertium, id est, decies centum milia sestertiorum.

Aduerbia temporis. CAP. CL.

TEmpus uix dum præteritum, per modo aduerbium significamus. Paulo longius, perdudum, ac tamdudum. Hoc etiam longius, per nuper & pridem. Lōgissimum, per olim & quondam. Futuri temporis hi sunt ordines. Mox aderit. Iam ueniet. Protinus, continuo, ilico, extemplo, cuestigio, tempus significant & hæc continentur insequens, sed fere respondent ad præteritum: Vt literis tuis lectis extemplo domū me contuli. Accepto hoc nuncio, cuestigio me domum conieci. Olim respondet ad utrunq; tempus præteritum & futurū, Olim floruerunt Græci. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Proximus item ad utrunq; tempus refertur. Proximo anno strenue se gessit. In proximum annum summas copias parat. Proximis his diebus, Proximo mense Proximo partu, Proximo bello. Nouissimus pro eo quod ab nuperrimus, præteritum dūtaxat respicit. Superiore anno, Superiore mense, Superiore bello, Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis his diebus. Quinq; diebus, pro intra siue post quinq; dies, dixit Horatius: Idem Salustius. Paucis diebus in Africam profi-

ciscitur. Et ante pauculos dies. Paucis post diebus. Post paucos dies. Aliquanto ante. Aliquanto post. Paulo, multo, anno & post. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc, utriusq; temporis rationem obtinet, id est, paulo ante, aut paulo post. T. Liuius: Secundum orationem prætoris murmur ortum. Illi Secundum hæc silentium fuit, id est, post hæc. Certi temporis significationem hæc habēt. Hodie, heri nudiustertius nudiusquartus. Quinto, sexto, septimo, octauo abhinc die, hodie, cras, perendie, perendino die. Quarto abhinc die, quinto, sexto &c. Porro uerbum additum, temporis discrimen facit. Septimo abhinc die mecum cœnabat. Septimo abhinc die istic me uidebis. Mar. Tullius Attico. Me abhinc annis amplius XXV. spopondisse dicit. Idem Quo tempore? ab hinc annis quindecim. Durior fit hæc loquendi forma per accusandi casum, præsertim quum non significatur spacium temporis actionis continuæ. Quod genus est illud Terentianum: Ab hinc triennium ex Andro commigrauit huic uicinię. Neq; enim triennium consumpsit in migrādo sed triennium intercesserat inter relictam Andrum, & ditas Athenas. Marcus Tullius: Quæstor Caio Papirio cōsule fuisti ab hinc annos quatuordecim. Horatius: Scriptor ab hinc annos qui centum decidit. Mollius illud Ciceronis in Verrem: Horum pater ab hinc duos, & uiginti annos mortuus est. Nam mortuum esse perpetuum est. Hæc & aliter efferimus. Septimus hic dies est, quod mecum cœnauit Annus est: quod nullas à te literas accepi. Multum temporis est, quod nos non uisis. Diu est quod nos non uisis. Seculum exisse mihi uidetur, ex quo nullas abs te literas accipio. Iam dudum ætatem, pro quo iam admodum diu per hyperbolen dixit Terentius. Quidam uice τοῦ quod, ponunt quum. Plautus: Iam biennium est, quum ille mecum esse co-

pit

pit. Mar. Tullius: Multi iã anni sunt, quum ille in ære meo est. Idem: Vigesimus annus est, quum omnes scelerati me petunt. Reperiuntur apud Ciceronem alioqui ucteres & hæ loquendi formæ. Cato: Postridie, aut post diem tertiũ quàm lecta erit, id est, altero tertioue die post lectam. Idem: Post annũ tertium q̃ seueris incendito. M. Tul. Postero die quàm illa erant acta. Cic. Filius, Aliquando uenerunt post diem quadragesimum & sextum, q̃ à nobis discesserant. Ascon. Ped. Post annum, q̃ pro Cornelio dixerat. Scæuola in pandectis. Post annos complures, q̃ fecit testamentum. Eadem est ratio de aduerbio, siue præpositione ante. Ascon. Pedia. Ante sedecim annos, q̃ hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eo quòd post & ante uim cõbinent comparatiui, quemadmodum secus, contrà, aliter. Sine his autẽ durior est oratio, quam tamen crebro reperias apud Titum Liuium, Lilybeum tertio die quàm profectus inde erat, rediit. Item: Die uigesimo quàm creatus erat, dictatura se abdicauit. Id ætatis erat, ut turpe sibi duceret discere. Non pudet te istuc ætatis lasciuire. Hoc ætatis quum sim, non admodũ timeo mortem. Plerang̃; noctem studet. Salustius: Crebris ignibus factis plerunq̃; noctis barbari suo more lætari, id est, magnam noctis partem.

Annumerandi.

CAPVT CLI.

IN deos relatus, in numerum deorum relatus est. Horat. Inter quos referendus erit. Asscribe me in numero tuorum, Asscribe me tuis amicis, asscribito me inter amicos tuos: Veteribus annumerandus. Inter summos annumerandus. Inter primos censendus, ponẽdus, collocãdus. Recipe me in tuũ gregẽ. Multos obscuros legit in senatũ. Cur hũc hominẽ asciuistis in uestrũ cõtubernĩũ. Cooptatus in collegiũ

augurum. Ascitus, Additus ordini senatorio. Accersitus, seu
In Tiberio, ascitus in militũ numerum. Suetonius. Vt ciuitate donatũ, in decurias adlegeret. Adde hunc amicorum tuorum catalogo.

Initij ac finis CAP. CLII.

Vide ca. 122. IN ipsis uitæ primordijs. In ipsis uitæ rudimentis. In primis literarum elementis. In capite tuarum literarum, in prima statim fronte, in ipso uitæ limine, in ipso quasi uestibulo uitæ. Ab ipsa statim linea. Ab ipso carcere. In exortu. In exordio uitæ. Ab incunte ætate. Lubricum tempus ineũtis adolescẽtiæ. Ineũte uere mox cũ hirundinibus aduolabo. Exacta ætate nupturit, prouecta ætate, uergente ætate, affecta ætate, ætate effœta, decrepita ætate, ingrauescente ætate, inclinata & præcipitata, siue præcipiti ætate. Piget hoc ætatis depugnare. Tacitus: Ad serum usq; diem. Liuius. Præcipiti iam die. Tacit. Flexo in uesperã die. Liuius: Primum tenebris mouit. Idem, prima uespera, primo diluculo, primo crepusculo. Idem Tacitus: Æstate iam adulta. Liuius: Adulto autumno. Idem: Adulta nocte. Idẽ: In exitu iam anni erat. Cicero: Quinto anno exeunte. Decurso uitæ spacio. Cygneam uocem pro suprema dixit Mar. Tull. de Orat. libro tertio. In principio. In initio operis. In calce tuarum literarũ In extremis tuis literis. In postrema parte tuarum literarũ Nunc ad metam festinat oratio, In extremo uitæ actu. In portu impingere. In porta canterio. Ne in apijs quidem. In ipso statim operis frontispicio. In ipsis uitæ foribus. In ipso operis ingressu. Vitæ ianua. Fauces inferorum. In philosophiam nondum intulit pedem, nondum fecit uestigium, ita Marcus Tullius. Ordiri telam, prætexere. Fundamenta iacere, Auspicari, init consulatum, ineunte uere. Liui. Hoc ultimum utrinq; initum, finitumq; est prælium. M. Tullius: Vellem à principio te audisse. Idem, tuas epistolas à prima

lege

lego idem: Vtinam à primo tibi esset uisum. Hoc ab initio fuit. Vtinam initio adfuisses. Naso: Principio quod amare uelis, reperire labora. Horatius: ad extremum ridendus. Mar. Tul. Consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Habes operis primam manum. Oratorem tibi deliniaui. Adumbratum accipies oratorem, non expressum, inchoatum, non absolutum. Cicero informatum dixit, quod inchoatum est, & cuius rude quoddam simulachrum coeptum est. Ductū à statuarijs & pictoribus. Exitus acta probat. Ordimur hic ferratam fabulā, quæ sit futura catastrophe nescio, Coronidem addere. Colophonem imponere. Supremam manum addere.

Maior opinione CAP. CLIII.

MAiora fide. Maiora quàm ut uera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina, quàm pro hominum opinione. Citius spe aderat. Celerius expectatione redibat. Citius ac sperabatur. Ante expectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quàm fama celebratur. Supra fidem omnia, id est, maiora fide. Maiora ueris renunciabant. Minora, inferiora ueris prædicabant. Infra uerum erant, quæ nunciabat. Minor consulari dignitate cognitio. Minus est, quàm ut à consule cognoscatur. Maior consulis dignitas, quàm ut hanc causam cognoscat. Tua uirtus maior omni preconio est. Vincit omnem laudem tua uirtus.

Contingendi CAP. CLIIII.

HOcine tantū malum de repente mihi obiectum esse? Ingens huic uenit siue obuenit hæreditas. Obtigit uxor qualem uolebam. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Nactus es uxorem te dignam. Fœliacissimum ingenium sortitus es. Similes habent labra lactucas. Habes In Andria.

Terent. In phormione. quod amet. Is nunc reperit. Merito nobis accidit, ut malis adeamur, dum nimium studemus nos uideri bonos. Non omnibus datum, ut impune quæ lubeat, dicãt. Non quibuslibet licet quæ lubeat facere. Mihi usu uenit, siue usus uenit, ut cũ intractabili monstro conflictarer.

Refugiendi. Cap. 155.

Refugit consuetudinem fœminarum. Alienus est à studijs. Abhorret, à literis. Abhorret ostentum pro exhorret, dixit. Sue. Execratur, detestatur, abominatur literas. Ad studiorum mentionem nauseat, horret mortem. Exhorret mare. Auersatur omnes. Auertitur miseros. Ad poetices mentionem nauseat, uomiturit. Deprecatur publica munia. Grauatur splendidos mensæ apparatus, id est moleste fert. Sic Suet. & Horatius Equitem grauatus Bellerophontem.

Officiorum vocabula. Cap. 156.

Erat illi à pedibus. Aberat qui mihi est à manibus. Nũtum aberat meus amanuensis. Qui regi sunt à corpore, à secretis, à sacris scrinijs. Rationales qui sunt à rationibus, à libellis, ab actis, siue actuarij. Latrones, antecambulones, à cyathis, à poculis, pocillator. Nomen elator, à consulijs & consiliarius apud Suetonium.

Studij. Cap. 157.

Totus est in literis. Vacat congerendis opibus. Dat operam rei nummariæ. Attendit huic negocio. Attendit iuri, pro studuit. Sueton. Intentus est, uel intendit lucris. Inhiat gloriæ. Appulit animum ad scribendum. Adiecit animum ad uirginem. Accommoda te rebus præsentibus. Applica animum tuum ad uxoris ingenium. Dedit se Mammonæ. Dedicaui me Christo. Dica te totum optimis literis. Dedit se ad leges, Cice. Seruos ad remum dedit. Sueton. Idẽ, Ad terram dedit, prodeiecit. Inseruit honori. Incumbit honestis

uestiu discipulis, incumbite in honestas disciplinas. Deuotus hæreuæ, pro addictis, dixit Suetonius. Idem, Deuotus uobis, pro addictus ac deditus. Adiunxit animum ad ea, quæ ratio temporum postulabat. Vt animum ad aliquod studium adiungant.

Vitiandi. Cap. 158.

Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Inficiunt, uitiant primam ætatem stultæ nutrices. Aurum plumbo adulterant. Gemmæ adulterinæ. Deprauant bonam cau sam mali rhetores. Deterunt laudem ducis indocti poetæ. Malus uicinus scabiem suam affricat uicino. Vas insynceram afficit infusum liquorem. Obtrusit mihi subæratos nūmos pro aureis. Vereor ne quid ueneni tuis afflet, ne quid pestis instillet in tenerum animum, ne quod synceram est, trahat in uitium. Ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum uirus insibilet. Ne quid inspiret mali. Puerilem animum impijs opinionibus imbuit. Malitiam una cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Frequentes offensæ reddunt suppuratam amicitiam. Gloriam tuam dedecore cōtaminasti, inquinasti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, deturpasti, offuscasti, denigrasti. Inusit tibi notam ignominiæ. Venenare poeticum est: potionare, apud Suetonium.

Solitudinis. Cap. 159.

Secum uiuit. Secum loquitur. Solus est. Solitarius est. Incomitatus incedit. Solus ambulat. In locis solis ambulare tutum non est agit insolitudine. Ne musca quidem adest secretum agere, pro solum esse dixit Sueto. Foris se uendunt, quum apud se sunt, nihil illis sordidius. Vix asse emeris, si totum hominem per se æstimes.

Sensus. Cap. 160.

Oratio tua sapit tyrannidem, Resipit stultitiam.

Olet

Olet hircum. Redolet uinum, Vox tua sonat asinum. Rusticus obolet allium. Vineta crepat mera. Scripta tua spirant talum. Tinnit aurum. Fragat unguentum. Ad hanc formam pertinent, Torum tueri. Titanicũ obtueri, quæ figura mollior est apud Græcos, μαινόμενον ἐλίτροχον.

Præstandi rc. CAP. CLXI.

FAc promissa appareant. Exhibe quod toties pollicetis. Talem & se et exercitum approbauit, ut nulli præmia maiora perceperint, apud Suetonium utrunq;. Si fortuna obstabit, quo minus præstem quod recepi, certe hunc animum tibi probabo. Promittis ampliſsima, das nihil. Si munificus uideri uis, repræsenta beneficiũ. Ita Seneca & Suetonius.

Pœnitendi. CAP. CLXII.

NOndum huius animi me pœnitet. Me quantum hic operis fiat pœnitet, pro non satis facit. Capit me pristinæ benignitatis pœnitudo. Pœnitentia ductus, pœnitentia tactus. Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Iuniorem: Rursus eius pœnitentiæ pœnitentiam agit. i. pœnitet quod pœnituerit. Refertur autem et ad rẽ, & ad personã. Ne te pœniteat istius patris. Initi matrimonij me pœnitet.

Disidñ. CAP. CLXIII.

MAle sarta gratia nequicquam coit & resciditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias. Orta est inter illos simultas. Refrixit benevolentia. Amor uersus in odium. Discordant. Intercessit offensæ nescio quid: Offensam pro discordia aliquoties usurpat Sallust. Dissuenda est amicitia, non abrũpenda. Disiliit gratia fratrum. Parum inter eos conuenit. Miror non bene conuenire uobis. Vtriq; cum altero conuenit. Concordant. Concordes sumus. Oratio tua cum factis non consentit. Summo omnium consensu. Magna inter molles concordia. Nihil inter

ta inter nos discordia. Dißident inter sese. Obortum est inter illos subitum dißidium. Digressa est à marito. Sueton. Diuertit ab illo. Diuortium fecit cũ illo. Repudiauit uxorem. Dimisit matrimonio, id est, repudiauit. Dimisit matrimonium, pro rescidit: Renunciauit illi amicitiam, pro eo quod est, denunciauit illi inimicitiam. Dissedit cum uxore, id est, dißidium habuit. Missam fecit uxorem, pro repudiauit, dixit Sueton. Serere dißidia. Est illi offensior, pro subiratus: Sueton. Est mihi cum illis, ἀστασιαστος πόλεμος.

Reconciliandi CAP. CLXIIII.

SArcire, resarcire gratiam. Reducere, reponere, restituere in gratiam. Redigam uos in gratiam. Recõcinnare pristinam amicitiam. Recollige mihi illius animum. Fac ut mecum redeat in gratiam. Instaura pristinam inter nos benuolentiam. Cicero: In gratiam cum uoluptate redeamus idem: Pompeius à me ualde contendit de reditu in gratiam, sed adhuc nihil pfecit. Sal. Sicuti regi libuerat, pax cõuenit.

Sapit, aut contrà CAP. CLXV.

POl homo tu non es sobrius. Insanit, delirat, desipit. Vesanire dixit Catullus. Non est integræ mentis. Non est compos mentis. Non constat animo. Laborat errore mẽtis. Mota uel cõmotæ mentis est. Mente lapsi dixit Sueton. Defectus animo. Mente excidit. Valet animo. Laborat ab ãio. Sophocles reus actus est dementiæ. Destituit illũ uis animi.

Excipiendi, siue excludendi CAP. CLXVI.

NVllus isthuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter unũ te. Nemo præterq̃ tu solus. Nullus aderat extra unam aniculam. Fortunatus sum cæteris in rebus absq; una hac. M. T. Extra ducem, paucosq; præterea. Extra prædã, id est, præter prædam. Hæc forma est aliquoties apud Ciceronem, ex imitatione Græcorũ. Extra causam, extra iocũ,

non

non omnino consimilis sunt formæ. Omnium facundissimus excepto Cicerone. Omnibus nisi uno Cicerone facundior. Omnium doctissimus, si unum aut alterum excipias. Nemini cedit, uno te excepto. Interdum absq; nomine. Horat. Excepto quod non simul esses, cætera lætus. Iurecõsulti interdũ recipere usurpant pro excipere. Recepit sarta tecta. Vni tibi permitto, præterea nemini. Tibi quiduis apud me licet. Alioqui non ferrem, aliàs non ferrem, aliter non ferrem, quod postremum est apud Ciceronem in officijs. Super, pro præter frequenter est apud Sueton. quanq; hoc non tam excludentis est, q̃ semouentis à cæteris. Super uctores amicos ac familiares, id est, ultra. Politianus: Secundum te primus tenet, id est, te excepto.

Vt vis, aut contrà Cap. 167.

VXorẽ nactus sum ex animi meis sententia. Vxor mihi contigit qualem uolebam. Hic uenatus male respondit uotis nostris. Non succeßit pro uotis nauigatio. Nihil accidit non præter animi sententiam. Omnia secus q̃ uolebam. Omnia contrà, q̃ uolebã. Fortuna nõ respondit optatis meis. Fac ut lubet, fac pro tuo arbitrio, uiue tuo arbitratu. Nihil faciã, nisi de cõsilij sentẽtia. Faciã ut uoles, faciam pro tua uoluntate omnia.

Comperta Cap. 168.

HOmo spectatæ probitatis. Vir probatißimæ fidei. Animum in me tuum habeo multis iam argumentis exploratißimum. Compertum, perspectum, exploratum habeo quanti me facias. Delectus est, ut industriæ uir experte, pro spectatæ, dixit Suetonius. Periclitatos mores, pro spectatos dixit M. Tull. Cõperta mihi est hominis perfidia. Deprehẽsa est astutia. Recõpertũ est. Pro certo pro cõperto dicis. Certum non habeo. Cũ certum scicro scribã ad te.

Copia

Copia. Cap. 169.

Abundat opibus. Exuberat, redũdat, exundat, superfluit, & superfluens, apud Senecam est. Est apud illum ingens aquarũ, & graminis copia. Copias pro diuitijs dixit M.T. & Sueto. Multũ, plurimum, satis uini. Abunde potentiæ, gloriæq; dixit Sueton. Nimium licentiæ. Nimis insidiarum, pro plus satis dixit Cicero. Affatim uini, pro multum uini. Liuius: Ne cui maior q̃ quinquaginta iugerũ agri modus esset. Horatius: Hoc erat in uotis, modus agri nõ ita magnus. M.T. Frumenti in summa caritate maximũ numerum miserat. Idem in Philip. Maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti. Hircius: Magno numero, hordei, olei, uini, fici, pauco tritici. Immensa pecuniarum uis reperta est. Saluſt. Quibus mala abundè omnia erant. Rursus. Abundè libertatem rati, quia tergis abstinetur. Idem: inopem, & cooperum miserijs effrãt. Idẽ: Hæc talia facinora impunè suscepisse parum habuere, id est, non satis erat. Item: Satis habebatis animam retinere.

Indicta causa Cap. 170.

Indicta causa cõiecit seruos in uincula. Cicero. Quosdam inauditos condemnauit. Sueton. Inauditum capite puniebat, citra causæ cognitionem damnatus est, quod iurecon-sulti uocant ἀκατάκριτον.

Prosperitatis aut contrà Cap. 171.

Prospera ualetudine. Incolumi ualetudine, incolumi fama. Secundiore fama fuit, id est, minus laborauit in fama. Secundo uento, secundo æstu, secundo amne sine fine. Secundo rumore dixit Tacitus. Idem aduerso rumore dixit, pro sinistro. Idem dixit secundis numinibus, pro fauẽtibus dijs. Item secunda tempestate ac fama. Item, secundante uoto. Hic & Liuius secunda prælia dixerunt pro fœliciter ge-

ter gestis. Et Iunone secunda. Verg. Dextro Hercule. Secundam existimationem collegit. Sueton. pro eo quod est bonam opinionem, si quem numina læua sinũt. Hic tibi si alius quàm mens læua fuit. Restante fortuna nihil ages. Cic. Rebus aduersis. Rebus afflictis. Rebus tristibus erigendus animus. M. T. Cecidit belle. Ita cecidit ut uolebam. Hoc cecidit oportunè. Valde optanti utriq; nostrũm cecidit. Hoc huc percõmodè cadit. Male cecidit. Hac non succesit. Te

Antiquitatis CAP. CLXXII.

AB orbe condito non extitit homo sceleratior. Dic post homines natos teterrima capita, Dolabella et Antonius. Consules post hominum memoriam teterrimi atq; turpissimi. Post homines natos. Nostra ætate facile dicimus, quod nobis uiuis accidit. Nostra memoria, quod maioribus uisum, ab illis audire potuimus. Patrum memoria utroq; est antiquius, uidelicet quod sub atauis ac tritauis gestum est. Ex omni memoria M. T. dixit, pro P. Sestio. Id pro L. Cor. Balbo dixit: Superiore memoria, pro superioribus sæculis: Post orbem conditum. Post urbem conditam dixit Marcus Tullius.

Totum CAP. CLXXIII.

A Capite usq; ad calcem. A summo capillo usq; ad imos pedis. Debes in solidum. Reddes ad assem dixit Plinius iunior. Quod ijs ad denarium solueretur dixit Cicero pro P. Quintio. Bona fide reddidit depositum uel cũ pecuniæculo. Cum tota erugine dixit Iuuenalis. Quantus quantus est, nihil nisi somnium est. Hyemem inter se quàm longa est, id est, totam hyemem dixit Vergilius.

Perspicuitatis.

CAPVT CLXXIIII.

Dilucidum

Dilucidè, expediui quibus oportuit. Vel ex eo perſpicuum eſt. Explanatius dicam. Dicam craſsiore Minerua. Enodatius explicare. M.T. de fin. Ibidē, Enucleatè, pro explanate dicta. Dic exertè, uelis an nolis. Cādidus ſermo pro dilucido, Græci λευκὸν λόγον appellant apertum ac perſpicuū, et λευκότερον λέγειν pro apertius dicere. Sole meridiano clarius. Significauit uerius q̄ expreſsit. Lex hoc expreſſe uetuit. Declara mentem tuam. Planam facere, pro declarare frequenter eſt apud Cice. Oculis ſubijcere. Ob oculos ponere. Solidum eſt, pro perſpicuum eſt, dixit M.T. in Verrem, actione prima. At enim illud ſolidum eſt, ut meticuli maximè uelint, alterum illud credo. Obſcurum eſt, & lue clarius. Tuba clarius apud Græcos.

Nobilitatis & contrà CAP. CLXXV.

Vir apprimè nobilis, Minimè obſcuris natalibus: Homo minimè nouus. Homo cum primis illuſtris. Vir clariſsimus. Vir antiquæ nobilitatis. Vir honeſto apud ſuos loco natus. Summo loco natus. Domi ſplendidus. Maiorum imaginibus clarus. Ex illuſtri ſtirpe progenitus. Auitis ſtēmatibus clarus. Homo domi nobilis, pro eo qui è claris prognatus eſſet, frequenter eſt apud Ciceronem, & apud Saluſtium. Homo domi ſuæ cum primis locuples atq; honeſtus. Hominem ueteris proſapiæ, ac multarum imaginum dixit Saluſtius. Cicero, Philargus in ampliſsima ciuitate ampliſsimo loco natus Liuius: Adoleſcentes nec tenui loco orti. Plinius, Fœmina ſplendidè nata. Obſcurus. Liuius: Homo loco obſcuro, tenuiq; ortus fortuna. Humili loco infimo loco natus. Homo nouus. Saluſtius M. Tullium repertum appellat, quòd obſcuris eſſet maioribus. Vir equeſtri loco. Vir ſenatorij generis. Vicanum pro ignobili dixit Cicero. Horatius ignotos homines dixit, pro ignobilibus.

Violentiæ. Cap. 176.

VIx à manibus temperatum est. Res ad uim & arma spectabat. A uerbis uentum est ad uerbera. Rixa in pugna uersa est. Vi geritur res. Ferro, nõ rationibus decertabatur. In manibus ius erat. Ad saga properatum est frequens est apud Ciceronem. Sagum enim uestis est militaris quemadmodum toga pacis. Collo obtorto reduxit hominẽ.

Rumoris. Cap. 177.

VVlgo fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore uulgatum est. Constãs rumor est. Fama passim iactatũ est. In ore est omni populo. Erat in sermone res, dixit Cicero pro eo quod est, Rumor erat. Vox erat una totius prouinciæ. In ore & sermone omnium. M.T. Male audire dicuntur de quibus malus est rumor. Cõtra bene, de quibus bonus.

Exempli. Cap. 178.

MAiorum suorum uestigijs ingreditur: Vetus institutum reuocauit. A prisca Reip. consuetudine nõ recessit. Cæsar. Agere ad præscriptum. Vetus exemplum est, siue ueteris exempli res est, fallere amicum. More hominum fecit, sibi quam amico maluit consulere. Nouo more, pro nullo maiorum exemplo frequens est apud Ciceronem. Exemplum subijcimus his ferme modis, per ut, & uelut. Simile gaudet simili, ut sus sue, uelut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicunt οἷον Verbi causa, uerbi gratia, Exempli causa apud M. Tull.

Internecionis. Cap. 179.

FVnditus periit. Radicitus extinctus est. Cupiditas radicitus extrahenda est. A stirpe subuersa est Respub. A stirpe interijt dixit Salust. Pristinæ disciplinæ ne uestigium quidem ullum supererat. Græci panolethriam uocant. Extirpari & funditus tolli, dixit. M.T. de Fato.

Atros

Atrox Cap. 180.

ATrox iniuria. Indignum facinus. Infandū apud poē tas. Nefarium scelus. Grauis contumelia. Non ferēda superbia. Intolerandam ferociā, dixit M. T. contra Rullum. Factum non una cruce dignum. Facinus culeo dignum. Noxa capitalis. Crimen inexpiabile, Piaculare facinus.

Rigoris Cap. 181.

ADuium exigere. Summo iure mecum agitur. Rigide, seuere, præcise, quod græci dicunt ἀκριβῶς, mecum agitis. Iniquè, duris cōditionibus, aut legibus mecum agitur. Etiamsi mecū agas obsignatis tabulis, pergitisne uos tanquam ex syngrapha agere cum populo? dixit M. Tull. pro L. Murena. Ibidem dixit, austerè & Stoice agere. Itidē dici potest, scythicè agere, qui agit inciuilius.

Adscribendi & imputandi Cap. 182.

ASsignamus, adscribimus, attribuimus, frequenter in malam partem, nonnunquàm & in bonam. Marcus Tullius ad Atticum, si perturbatior est, tibi assignato. Idem in Bruto: Hæc si minus apta uidentur huic sermoni Brute Attico assigna. Liuius: Plens petijt, ne unius amentiam ciuitati assignaret. Marcus Tullius in Bruto: Peto à te, ut id non modo negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas. Idem: Omnes id Verri tunc attribuebāt. Item: Vt alijs causam calamitatis attribueret. Si quid mali acciderit, tuæ socordiæ imputato. Quòd uiuo, tuæ clementiæ acceptū fero, siue acceptum refero, hoc est, debere me fateor. Scæuola in pandectis: Creditores suæ negligētiæ expensum ferre debent. Hactenus in malam partem. Si quid fœliciter euenit non fortunæ, sed deo adscribendum est, assignandum est, tribuendum est, attribuendum est, acceptum ferre oportet, imputandum est.

Hæc in bonam partem. His finitima sunt, uindico, asserò, arrogo. Totius negocij laudem sibi uendicat, sibi arrogat, sibi asserit, sibi usurpat. Illa priora sunt sumpta à codicillationum, in quibus notatur quid quis debeat, aut quid cui persoluendum sit. Hæc posteriora ab actione iuris, qua quis sibi ius, personæ aut rei defendit legibus. Item illa: Totum me tibi debeo. Quòd spiro & ualeo, tui muneris est. Si quid habeo, id totum tuæ munificentiæ est. Si quid in me boni est, abs te uenit, abs te profectum est, abs te fluxit.

Addictionis CAP. CLXXXIII.

GVlæ deditus, uoluptati addictus, hoc ab actione trãslatum est. Ventris mancipium. Seruit lucro. Horat. Inseruit honori. In hoc totus incumbit. Assidet literis. Affixus est poeticæ M. Tull. Et ad genus id quod quisq; uestrũ in dicendo probaret adhærescerent, hoc est, affigerent sese. Deuotus in bonam partem dixit Iuuenalis: Quod ni tibi deditus essem, deuotusq; cliens, uxor tua uirgo maneret. Terentius: Animum ad scribendum appulit. Idem: ut animum ad aliquod studium adiungant. Idem: Adiecit animum ad uirginẽ. Dedit se ad leges, dixit Mar. Tull. Me totum, meaq; omnia tibi dico, dedico, consecroq;.

Facultatis CAP. CLXXXIIII.

TErentius: Tibi in manu est, ne fiat. Salust. Verum ubi frustra an ob rem faciam, in manu uestra est Quirites. Id in te situm est: Istuc non est meæ facultatis. Ver. Nostri opis est nostræ. Nos pro nostris opibus extruimus mœnia. Non est in potestate mea. In potestate, & in potestatẽ habere dixit Salustius. Si in mea potestate esset. Filius nondũ emancipatus, in patris est potestate. Penes te ius est uitæ ac necis. Non est mearum uiriũ. Meis auspicijs, meis copijs, meo Marte confectum est hoc negotium. Salustius nouè dixit

uit: Quibus in ocio uel molliter, uel magnificè uiuere copia erat. Idem dixit, in manibus. Cicer. Pro mea parte adiuui, pro mea parte utili, pro uiribus, pro mea utili. Saluſtius pro parte utili, abſq; pronomine. In hunc numerum conferri poſſunt & illa: Impetrauit commeatum. Facta eſt illi licendi poteſtas. Sal. Pòſt ubi fide publica dicere iuſſus. Idē si fides publica data eſſet. Idem: Eumq; interpoſita publica fide Romam perduceret. Magnatibus quicquid libet, licet. Vtinam per fortunas liceret, pro tuis in me beneficijs gratiam reponere. Vtinam tam adeſſet facultas, quàm adeſt prompta uoluntas tibi gratificandi.

Iurandi CAP. CLXXXV.

PEr caput hoc iuro. Sanctè deierat. At ſunt qui nihil uereantur conceptis uerbis peierare. In uerba iurabis mea. Horat. Non ego perfidum dixi ſacramentum, id eſt, non iuraui mala fide. Sacramenta militaria. Nō uerear uel Iouem lapidem iurare. Sic me deus bene amet. Sic mihi propitius ſit Chriſtus, ut ego te ſaluū cupio. Cic. Solicitat, ita uiuam, me tua mi Tiro ualetudo. Idem: Ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo ac ſentio. Idem: Ne uiuam, ſi ſcio. Idem, Moriar ſi quiſq̄ me tenet præter te. Idem: Male mihi ſit, ſi unquàm quicq̄ tam enitar. Hor. Diſpeream, ni optimum erat. Abiuratas rapinas dixit Verg. Saluſtius. Fidem prodiderat, creditum abiurauerat. Terent. Iuſiurandum dabitur. Apud iureconſultos defert iuſiurandum, qui parti aduerſæ cedit iurandi facultatem. Refert, qui oblatam transfert in offerentem. Huic citius credam iniurato, quàm tibi iurato.

Dictandi CAP. CLXXXVI.

PRætor dictat iuſiurandum. Facile ero facundus, ſi tu dicenda dictaueris. Plau. Præi uerbis quod uis, hoc eſt præconcipe uerba, quibus me uelis uti. Liui. Agedum pone

...ba, quibus me pro legionibus deuoueam. Id ad uotum in hæc uerba præeunte. P. Licinio pontifice maximo, consul nuncupauit. Idem pro præire dixit, præfari. Sunt qui Marc. Fabio pontifice maximo præfante carmen, deuouisse se eos pro patria, Quiritibusq; Romanis tradit Marc. Tullius. Vt uobis uoce præirent, id est, uobis præscriberent quid essetis pronunciaturi. Præscribere modū, præscribere finem. Cæsar. Non ad alienum præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare.

Tempestiue &c. CAP. CLXXXVII.

Opportune aduenis. Fac adsis in tẽpore. Fac adsis tempori. Vigilet oportet qui tempori uult suo confectare negocia. In ipso articulo superuenit. M. T. Satis erat dicere ut Pluteolos excurrere possem & ad tempus redire. Idem. Aderis autem ad tempus. Matura reditum. Fac curentur ista mature. Plautus. Per tempus hic uenit miles. Idem. Non potuisti per tempus magis aducnire. Fac adeas hominem in tempore. Tempestiuis conuiuijs delectantur & philosophi Horat. Tempestiua uiro. Tempestiuius ista dixeris à cœna. Nihil suaue quod est intempestiuum. Intempesta nox dicitur media, quod non sit opportuna ad aliquid agendū. Commodum superuenit Chremes. Incommode me reuocauit senex. Suo quidq; tempore agendum est. Horat. Plerasq; differat, & præsens in tempus omittat, id est, in suum & congruum tempus. Siquidem hæc dictio Præsens ad omne tempus pertinet. Laudatus est ab Augusto Cato, quod præsentem Reip. statum noluerit immutari, hoc est, eum statū qui erat uiuo Catone.

Ante tempus. CAP. CLXXXVIII.

Vergilius. Sed cadat ante diem. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persius, Et rerum prudē-

prudẽtia uelox. Ante pilos uenit. Præpropere duxit uxorẽ Nondũ matura nuptijs elocata eſt. Liuius, Abi hinc cũ tuo præpropero amore. Illud præcox ingeniorum genus non tenere peruenit ad frugem. Præcocia ſiue præcoqua mala pluris emuntur. Accelerata conſilia raro ſunt fœlicia. Feſtinata conſilia raro proſpere cadunt. Præcipitata conſilia uix unquàm fœlicẽ exitum ſortiuntur. Ouid. Et adhuc tua meſſis in herba eſt.

Poſt tempus. CAP. CLXXXIX.

SEro ſapiunt Phryges. Sera eſt nunc conſultatio. Serum eſt mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad diſcendũ ſera eſt. Sera eſt in fundo parſimonia. Aduenit, ſed poſt tempus. Seram roſam, pro ſerotina, dixit Horatius Serotini fructus ſunt, qui poſt tempus ſolitum proueniunt. Poſt feſtum, ut aiunt aduenitis.

Cœleritatis. CAP. CXC.

MOx te reuiſam. Breui te reuiſam. Propediem te reuiſam. Primo quoq; tempore conueniam hominẽ. Puncto temporis fortuna uerſa eſt. Momento temporis corruunt omnia. Verg. Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra Saluſtius. De improuiſo, Ante expectatum. Vergil. Dicto citius tumida æquora placat. Simul cum dicto manus adfert homini. Actutum ſe domum contulerunt. Hæc loquutus, è ueſtigio ſe domum recepit. Protinus ilico, continuo, ſtatim. In ipſo ſtatim uitæ limine extinctus eſt. Confeſtim ſe in pedes eoniecit. Simul atq; hæc dixerat, repente abijt. Simul ut accepit nummos, aufugit. Martialis, Vix dũ dictũ erat, illa dedit, q̃ maturißime ſiue maturrime pro q̃ primũ, q̃ ocyßime dixit Saluſt. Tacitus. Inciſis uenis mortẽ approperat. i. accelerat. Nec mora, manum iniecit homini. Omniũ opinione celerius rediit. Omniũ expectationem

celeritate uicisti. Huc fac q̃ primum recurras. Volasse dicet Vbi me his negotijs extricaro, nihil cũctatus ad uos aduolabo. Ad hanc formam redigi possunt anticipandi uerba, quorum aliquot alibi recensuimus. Præuenire, anteuertere, præuertere, siue præuerti. Ter. Hæc dies illi antecessit. Occupare. Hor. Quum affectaretur nunquid uis, occupo. Idem: Fortiter occupa portum. Anteuenire. Sal. Sed ea omnia luxu antecapere, id est, præueniebat famem & sitim. Idē: Ac priusq̃ legiões scriberētur multa antecapere, quæ in bello usui forent. Idē: Consul optimum factu ratus noctem quæ instabat antecapere. Maturandi uerbū frequenter habet celeritatis significationē. Ver. Maturate fugum. Sal. Nisi maturasset pro curia signum socijs dare. Terent. At mature. Maturitas & maturus non itidem usurpantur.

Spacium loci exiguum CAP. CXCI.

Plautus. Si ex isto loco digitum transuersum aut unguem latum excesseris, Pedem ubi ponat non habet, Palmum non habet, Pollicem latum agri nõ habet, Caue digitum latum ab hoc discesseris loco. Pedem latum nunq̃ à tuis præscriptis digrediar, Culmum latum nunq̃ recedit ab Epicuro, Pilum latum non recedit à pristinis moribus.

Spacium magnum loci aut temporis CAPVT CXCII.

Plautus: Longe usq; à campis ultimis. Cic. Vsq; à mari supero, Romam proficiscor. Ter. Ex Æthiopia est usq; hæc, Vsq; à pedibus ad summum capillum, Plau. Vsq; ex unguiculis. Quod augures oēs usq; à Romulo decreuerunt. Sal. Omnia qua uisus erat constrata telis, armis, cadaueribus. Qua uisus erat, dixit pro eo quod erat, q̃ procul undiq; patebat prospectus. Verg. Vsq; à proauis uetus ordinis ætas.

Metuendi CAP. CXCIII.

Metus

Metuo ne quod uis non liceat per patrem. Timeo ne mihi ſuccenſeat, Nullus metus eſt, ne tibi quis q̃ dicat uerba. Nihil periculi eſt, ne regno excutiaris. Terentius: Metuo ut ſubſtet hoſpes, id eſt, ne non ſubſtet. Idem: Firmæ uereor ut hæ ſint nuptiæ. Horat. O puer, ut ſis uitalis metuo. Cicero: Omnes labores te excipere uideo, timeo, ut ſuſtineas. Idem: Accepi à te literas, quibus uereri uideris, ut epiſtolas illas acceperim: Sollicitus ſum, ut tantum laborum poſſis ſuſtinere.

Aptitudinis & contrà CAP. CXCIIII.

Eloquentiæ caput eſt aptè dicere. Neq; enim diſertè dicitur, quod ineptè dicitur. Nihil ad eam rem dici potuit accommodatius. Deligę uxorem tuis accommodam moribus. Splendide dixit magis q̃ appoſite. Nihil adferri poterat appoſitius. Elegans iocus, ſed parũ in loco dictus. Tua inſtitutio non quadrat ad huius ingeniũ. Mulieri mulier magis conuenit, magis congruit. Hic militiæ natus eſt hic ad huius mores factus ſculptuſq; eſt. Magnifica loquentia, ſed nihil ad Bacchũ ut aiunt, ſed ἄκρα ποσὶ λέγουσα ſed οὐδὲν πρὸς ἑπτά. Iſta ſarcina nõ ſedet humeris tuis. Hæc inter ſe non cohærent. Iſtuc ingenuoſe interſeruiſti uerius, quã concinnè, Non ſibi conſtat tua oratio. Non conſonat uita doctrinæ. Non concordant facta cum dictis, Multa dixit extra cauſam, nihil ad rem pertinentia. Quid cani aum baleo? Iſtuc præclare quidem dictum, ſed alieno loco, Alieno tempore ſementem facis. Terentius: Alieniore ætate pòſt faceret tamen, Ne boui clitellas, Feli crocoton addidiſti, in lente unguentum, Non facit ad luctum cythara.

Moriendi CAP. CXCV.

Mortem obijt, Vita defunctus eſt, uixit, in uiuis eſſe deſijt, Exceſſit è uiuis. Exæſſit abſolute, ut dicæſſit

Satius est millies mortem oppetere, quam turpitudinem admittere. Cicero: Mihi ipsi fuit mors æquo animo oppetenda. Obijt supremum uitæ diem. Diem obijt. Cicero: Obijt. Vitam morte commutauit. Concessit in fata, concessit uitæ, frequens apud Tacitum: Mortalitatem expleuit, apud eundem: supremum diem expleuit. Animam reddidit. Spiritum finiebat, Spirare desijt. Liuius & Cicero. Efflauit animam. Cicero: Cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritum ediderim. Expirauit. Cicero. Antequàm ex hac uita migro, emigro, demigro. Idem: exire de uita. Ter. E medio excessit. Emori malim. E uita discessit media. Tacitus: Mortem occubuit. Et occubuit absolute Suetonius dixit: Voluntariã occubuit necem. Verg. Seu certæ occumbere morti. Vitis exemptus est. Inter uiuos agere desijt. Agere animam dicitur qui iam moritur. Deo Naturæq; concessit. Bal. Vbi animæ naturæ cessit, demptis obtrectatoribus ipsa se uirtus magis magisq; extollit. Idem: Pater uti necesse erat, naturæ concessit. Vitæ peregit fabulam. Leto datus est, Luce orbatus est. Vita orbatus est, Lumine cassus, poeticum. Mortuus absolute dicitur. Demortuus, qui morte sua locum aut munus reliquit uacuum, in quod qui substituitur in demortui locum succedere dicitur. Excessus pro morte apud idoneos autores inuenitur. Idem, exitus frequẽs apud Tacitum, Exitu demum Neronis, positis odijs in medium cõsulere. Idem: Laudatis antiquorum moribus pares exitus. Quanquàm exire è uita ferè dicuntur, qui spontaneam obeunt mortem, & exitus eorum qui sponte decedunt è uita, Quod peculiare est etiam, oppetere mortem. Finem pro excessu dixit Tacitus, Comperto fine Augusti.

Mortis spontaneæ Cap. 196.

Cicero: E uita tanq̃ e theatro exeamus, Impatiens malorũ

malorum mortem sibi conscivit, necem sibi consciuit. Media uitam finijt. Veneno sumpto mortem accersiuit. Incisis uenis mortem approperat. Ita Tacitus: Desperatis rebus decreuit sibi adferre manus. Idem: Vim suæ uitæ attulit. Idē frequenter dicit, mortem sumere, pro, mortem sibi cōsciscere. Haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis. Morte spontanea uitam abrupit. Intercluso spiritu mortē inuenit, Suspendio quæsita mors est.

Mortis adactæ Cap. 197.

Occidit, interfecit, peremit, necauit, extinxit, iure cæsus est. Neci dedit. Vergilius. Dede neci. Vitam & Cantharides eripere possunt. Terentius: Animam seni extinguerem. Vita priuauit. Vita seu luce orbauit. Nero. Seneca denunciauit ultimam necessitatem. Ad necem adegit.

Propositi Cap. 198.

Iuuenalis: Si te propositi nondum pudet. Erat animus, erat in animo. Proposuerā, statueram, decreueram, constitueram urbem relinquere. Si stat sententia literis te addicere, Non est sententia frustra niti. Nō fuit consilium, socordia atq; desidia bonum otium conterrere. Non sum huius animi, ut inanem operam uelim sumere. Non est consilij. Non est ratio. Visum erat ad uos remigrare. Habebam in animo. Sic apud animum meum statuo, Salustius.

Periculi imminentis.

CAPVT CXCIX.

Non sentis quid tibi malorum impēdeat. Quanta immineat calamitas. Quanta instet tempestas. Non ea procul abest. Iam urget ac premit. In foribus adest ultio. Sal. Dux hostium cum exercitu supra caput est. Sic aliquoties & Liu. Nihil malorū nō intentabatur. Ver. Præsentēq; intentant oīa mortē. Hæc procemia nobis dira minitantur

In pro-

In propinquo est discrimen. Non sentis quæ te circunstent pericula, Quæ malorum procella te circunuallet, Quis te maneat exitus, Quàm tenui discrimine absis ab exitio, Vicinius malum est quàm credis. Propior est periculo, quàm suspicaris. Salustius: Quousq; cunctando Rempublicam intutam patiemini? Intutam dixit, pro periculo obnoxiam. Idem: Eo Respublica in extremo sita est. Rursus: Vbi intellegit omnes fortunas suas in extremo sitas. Et gnati uita in dubium ueniet. In dubijs rebus consilium adhibendum est. Naso: Omnia sunt hominum tenui pendentia filo. Et subito casu, quæ ualuêre, ruunt. Horatius. Et incedis per ignes suppositos cineri doloso: Periculosæ plenum opus aleæ.

Facile, Difficile CAP. CC.

Dictu quàm facto facilius. Nihil facilius, facile est, perfacile est, proclive est, in procliui est, nihil est negotij, Nullo negocio rem conficies. Salustius: Denicq; omnes Romani usq; ad nostram memoriam sic habuere, alia omnia uirtuti suæ prona esse. Idem: Et profecto dijs iuuantibus omnia matura sunt. Id cuiuis promptum est. Hoc mihi in promptu non est. Salustius: Si hoc itinere uti decreueritis, cætera in promptu erunt. In procinctu habere, ad manũ esse. Difficile est, perdifficile est. Rem arduam moliris.

Prætextus CAP. CCI.

Vergilius: Hoc prætexit nomine culpam, Hoc colore tegit culpã, Obtentu pietatis rẽ impiam molichatur. Speciosotitulo molitur facinus omnium turpißimũ. Plausibili titulo, Religionis fuco se uenditant, Amici specie gessit inimicum. Salust. Quicumq; Remp. agitauere honestis nominibus. Idem. Sed hæ res mire sunt uitijs obtentui. Hæ prætexunt uitia. Magni nominis umbra seseq; tuentur.

Temeri

Temeritatis CAP. CCII.

NIhil habet penſi. Inconſultis conſilijs agit omnia: Pro ſuo libidine rem gerit. Audacia illi pro ſapientia in conſilio eſt. Æqui atq; iniqui nulla ratio eſt. Quid deceat, quid non, ſuſq; deq; habet. Saluſt. Quæ etiam mediocres uiros ſpe prædæ tranſuerſos agit. Idem, Quos priuata amicitia Iugurthæ parum cognita tranſuerſos agit. Impetu fertur magis quam iudicio ducitur. Nihil habet penſi quid in quem dicat.

Exequiarum. CAP. CCIII.

EXequias ire. Curare funus. Parẽtare. Parentalia peregimus. Saluſtius. Poſtquam illi more regio iuſta magnifice fecerunt.

Conſuetudinis, aut contra. CAP. CCIIII.

INſueuit fallere. Aſſueuit mentiri. Conſueta relinquere durum eſt. Optimis aſſueſcendum. Armis belloq; defuncti. Ad iſta iampridem occalluit animus. Longo uſu callum duxi. Terent, Quid tu Athenas inſolens? Inſolens inimicorum dixit Saluſt. Idem. Interdum timidos inſolentia timoris leuare manu. Nihil noui facit, Iſthuc inſolens facis. Iſtuc tuo more facis, Iſtuc tibi ſolenne eſt. Moris eſt. In uſu eſt. In uſu eſſe deſijt. Tacitus. Ne uetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret. Idem. Græci amicius iam exoleuerant. Liuius. Res aut noua aut uetuſtate exemplorum memoriæ iam exoletæ. Iſta iam in deſuetudinem diere.

Tarditatis. CAP. CCV.

TArdat, quod Græcè χρονίζει Tardius corpore, ſed ingenio tardior. Lentus abes. Feſtina lente, Age pedetentim, paulatim, ſenſim infunde. Contari, bellum ducere. Saluſt. Quem ubi contari accepit, & dubium belli atq; pa-

cis

elationes trahere. Idem. Ptolemæus pretio ad dies bell
prolatans: Tacitus: Diem ex die prolatabant. Liuius: Q
is diem de die differret. Cæsar: Diem ex die ducere. Cicer
Procrastinare. Comperendinare.

Non vltra Cap. 206.

INtra conuitia rixa constitit. Citra sanguinem pugn*a*
tum est. Perbenignus est, sed non ultra promissa. Idē ef
cit dictio tenus, cui ueteres liberius quàm nos addiderūt
men, nunc auferendi, nunc gignendi casu. Crurum tenus d
xit Verg. Tacitus: Non patruum salutm porta tenus obs
Idem: Modo pectore, modo ore tenus extantes. Idem: Vs
patæ nomine tenus urbium expugnatas dictitant. Idem: I
nus ac limine tenus domum claudit. Idem in uita Agricol

Vnum addiderim, nusquàm latius dominari mare,
multum fluminum huc atque illuc ferre, nec
littore accrescere aut resorberi. Sentit
mare transire littora. Liuius: In
quos iecit magis hoc consul
uerbo tenus quàm ut re
insimularet. Idem
dixit, uulneri-
bus tenus.
Aurium tenus
dixit Fab. Q. Curtius
Pauci hostium tenus exacti pene
trauere usq; ad portum A-
puleius: Pallio tenus
philosophos
imitatur.

Et mox de Prima locupletandi ratione.

OStraq̃ de uerborũ copia quæ ue-niebant in mentem, qua potuimus breuitate diximus, reliquũ eſt, ut ſimili cõpẽdio de rerũ copia per-ſtringamus. Atq; ut hanc operis partẽ exordiamur ab ijsquæ ſupe riori generi ſunt q̃ maximè fini-tima. Prima locupletãdæ ſenten-tiæ ratio uidetur, ſi quod ſummatim ac generatim dici pote rit, id latius explicetur, atq; in parteis diducatur. Quod q-uem perinde eſt, ac ſi quis primũ meræm per tranſennã aut criſtromata cõuoluta oſtendat: deinde eadẽ euoluat aperi-tiq; ac tota oculis exponat. Huius rationis id erit exẽplum:

Rem vniuerſam luxu perdidit.

Paradigma Rẽ vniuerſã luxu perdi-dit.

Iam ſententiam in ſumma comprehenſam, quaſiq; conuo-lutam, hunc admodum licebit euoluere. Si plurimas poſſeſ-ſionum formas enumeremus, ſiq; urias perdendæ rei uias explicauerimus. Quicquid uel matris uel patris nomine hæ reditate obuenerat. Quicquid aliorum affinium morte ad-uenerat. Quicquid ex uxoris dote, quæ quidem neutiq̃ erat ualgaris acceſſerat. Quicquid ex legatis accreuerat (accre-uerat autem permultum) Quicquid ex principis accepe-rat liberalitate. Quicquid peculij caſtrenſis conflauerat, pecuniam omnem, uaſa, ueſtes, fundos, agros, ſupellectilem, mancipia cum ipſis & uillis & pecoribus. Breuiter rem omnem ſiue mobilem, ſeu ſolidam. Deniq; familiam etiam ipſam, fœ-dißimis ſcortorum amoribus, quotidianis comeſſationibus noctur-

nocturnis perpotationibus, popinis sum[p]tuosis obsonatio-
nibus, cupedijs, unguentis, alea, lusibus, paucis diebus ita ab-
sumpsit, abliguriuit, absorbuit, ut ne teruntiũ quidem sibi
reliquũ fecerit. Hic duo illa uerba, Rẽ uniuersam, & lucem
perdidit, suis partibus explicantur.

Adijciemus & alterum. Cyclopædiam absolu-

In genere dictum est. Id ita poteris explicare. Si qu-
las disciplinas, omnem doctrinæ speciem singilatim recen-
seas. Nullum omnino doctrinæ genus est, in quo non sit
exquisite uersatus. Nulla disciplina est, quam ille non ad
unguem perdidicerit. Et ita perdidicerit, ut in una quali-
bet sola laborasse uideatur. Adeo mire poetarum omnium
omnes fabulas tenet, Adeo quoque rhetorum floscul[is] a-
bundat. Adeo grammaticorum laborioſos canones excus-
sit. Dialecticorum argutias callet, Physices arcana peruest-
gauit, Vltra mundanæ sapientiæ ardua superauit. Theolo-
gorum abdita penetrauit, Mathematicas apodixes percep-
tas habet, Sic astrorum motus, sic numerorum rationes,
sic terrarum dimensiones, urbium, montium fluminum, fon-
tium situs nomina, interualla. Sic uocum concentus atq[ue]
discrimina callet. Adeo quicquid est historiarum, tum uete-
rum tum recentium meminit. Quicquid bonorũ authorum,
quicquid uel antiquitatis, uel nouitatis, id omne tenet.
Adde his parem Græcanicæ ac Latinæ literaturæ linguæq[ue]
peritiam. Deniq; quicquid unquam eruditionis ab egre-
gijs autoribus repertum ac traditum fuit, id uniuersum u-
nus hic absolute perceptum, cognitumq; habet ac meminit.

Itẽ. Omnibus naturæ fortunæq; dotibus præditus. Hoc
si cui libeat explicare, commemorabit singula corporis cõ-
moda. Deinde singulas ingenij atq; animi dotes. Postremo
genus, opes, patriam, successus, & quicquid à fortuna so-
let

let obu- im Tertium exemplum erit. Hippias om niscius. Hoc si quis uelit dilatare, referat licebit omnia illa quæ in eius uiri descriptione recenset Apuleius in floridis, non sine uaria uerborum copia.

Extat huius rationis exemplum aptißimum apud Lucianum in Harmonide. Etenim cum potuisset summatim dicere, τὴν αὐλητικὴν ὅλην ἐκμεμάθηκα, maluit explicatis partibus copiam ostentare, ad hunc modum: Artē intīdę tibiæ totā ge didici.

Βλοσύξω μὲν ἤδη ἁρμόσασθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐμπνεῦσαι ἐς τὴν γλωττίδα λεπτὸν οὔτι καὶ ἐμμελὲς, ἠρέμα ὑποβάλλειν τοὺς δακτύλους ὑπὸ τῶν νεύρων τὴν ἄρσιν καὶ θέσιν, καὶ βαίνειν ῥυθμῷ καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τὰ ἁρμονίας ἑκάστης, διαφιλάττειν τὸ ἴδιον, τὸ φρυγιστὶ τὸ ἐνθεον, τὸ λυδιστὶ τὸ βακχικὸν, τὸ δωριστὶ τὸ σεμνὸν, τὸ ἰωνικῶς τὸ γλαφυρὸν, ταῦτα μὲν δὴ πάντα ἐκμεμάθηκα παρά σου.

Quæ tametsi uix reddi possunt latine, tamen ob Græci nici sermonis ignaros uertam ut potero: Docuisti me iam exacte adaptare tibiam, atq; in eius lingulam inspirare tenue quiddam ac modulatum, tum commodo facilique contactu submittere digitos in crebra sublatione ac demissione uocis, ad hæc ad numerum ingredi, & ut modi congruant ad chorum, præterea quod cuiq; harmoniæ generi proprium est obseruare. Phrygiæ diuinum impetum, Lydiæ Bacchicum furorem, Doricæ grauitatem ac modestiam, Ionicæ iucunditatem. Quod si in proximo exemplo placuisset in singulis disciplinis facere, quod hic Lucianus fecit in una musicæ parte, uides quanta sermonis copia fuerit futura.

In his non absre crediderim illud admonere, simul & in initio proponi summam rerum, & candē alia sermonis specie repeti, & ita redeundū ad genus, quasi singulis enu-

merandis iam sis defatigatus, etiam si n[illegible] aterius. Præterea cauendum, ne partium ordinem co[illegible] fundamus tu-multuaria uerborum congerie, sursum ac deorsum miscẽtes omnia, ne molestam uocum turbam nulla conditam gratia conglomeremus, sed uel ordine scito, uel apta distributione uel eleganti descriptione, legentis, aut audientis tædium excludamus. Ad hanc formam pertinet & illud, quoties totũ quod non formis, sed partibus constat in eas diducitur. Vt hic totus monstrum est, hoc pacto dilatabitur. Si prius hominem in corpus atq; animum partiaris, deinde singulas corporis partes, singulas item animi partes attingas. Et animo & corpore monstrum est. Quacunq; uel animi, uel corporis parte contempleris, monstrum reperies. Caput tremulum, oculos caninos, os draconis, uultum furiæ, uentrẽ abdomine distentum, manus ad rapinam incuruas, pedes in tortos, totam deniq; corporis figuram inspice, quid aliud q̃ monstrum præ se ferunt? linguam & uocem illam belluinam obserua, portentum dices. Ingenium exaute, prodigium ĩuenies. Mores expende, uitam scrutare, omnia monstrosa comperies. Et ne singula persequar, quantus quantus est nil nisi monstrum est. Hic si quis uelit in singulis uelut depingẽdis immorari satis apparet, quantum ubertatis sit accessurum orationi.

Totũ in partes diducit.

Item aliud exemplum: Totus commaduit.

A summo capillo ad imum usq; calcaneum pluuia cõmaduit, caput, humeri, pectus, uenter, tibiæ, totum deniq; corpus pluuia stillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur, ad hanc formam referri posse, quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod fere fit amplificandi gratia. Quum omnis eruditio plurimũ adfert & ornamenti & adiumenti mortalibus, tum præ-

Species gñi adiungitur amplificãdi gratia.

pue

pue philoſophia. Item, omni quidem ætati fœda eſt libido, uerum ſenectuti multo fœdiſſima. Itē, cū omnibus in rebus plurimū habet momenti prudentia, tum præcipue in bellis. Simplex enī erat in bellis prudētiā plurimū habere momēti. Huius generis eſt illud Ciceronis in oratione pro domo ſua, apud pontifices. Cum multa diuinitus pontifices à maioribus noſtris inuenta atq; inſtituta ſint, tum nihil præclarius, quàm quod uos eoſdem & religionibus deorū immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe uoluerūt. Quanq; quid attinebat unum hoc referre, quum huius formæ exempla nuſquàm non ſint obuia.

IN LIBRVM SECVNDVM DE Rerum copia, Præfatio.

Duplicem eſſe Copiam, ſcilicet verborū & rerum, vel Titulus huius operis, vel caput. 7. lib. 1. ſatis indicat. Copia verborū eſt artificioſa facultas, habituſue dicendi, vnius atq; eiuſdē ſententiæ variandę aliis verbis, alia atq; alia orationis forma, quātumlibet. Variatur ergo ſola oratio, manente eadem ſententia per copiam verborum, non aūt augetur corpus orationis vel argumentum. Copia aūt rerum eſt artificioſa facultas cuiuſlibet naturæ argumenti vel rei explicandæ, & augendæ, uariādę quantum ſtudioſo libet. Itaq; variatur & augetur argumētum vel materia orationis atq; illius tractatio. Et vtraq; copia item vtraq; breuitas, verborum & rerum, pertinet ad ornatum tertiam Rhetoricę virtutem, quem ornatum tametſi in hac noſtra inexperientia, non ſolum non aſſequi poſſumus, ſed nec umbram quidem aſſequimur eius, qui eſt apud Ciceronē, Liuium, & cæteros tamen oportet ſtudioſum hæc præcepta tenere vt non omnino imprudenter de ueterum ſcriptis iudicet, eaq; intelligat, ac de ſua alienaq; oratione non omnino fatuē ſentiat, & illā ornatū pro viribus ſaltē quantulum poſſit, imitetur. Eſt enim aliquò prodiſſe tenus, ſi non datur uſtrà. vltra

In utraq; porro copia præcedere debet delectus uerborū & rerum & fuga uitiorum in eloquutione & inuentione capeſcēda eſt. Delectum uerborum agere docet Grammatica, ut ſuprà docui in 1. cap. 10. & 12. Sed delectum rerum agere docet dialectica. Sicut & uitia uerborum fugere docet Grammatica & itē

Dialectica, vitia autem rerum euitare docet item Dialectica, vt supra dixi in.1. cap.8. Atq; hic cauere oportet ꝓficuũ Horatij:

Stulti dum vitant vitia in contraria currunt. Et rursum:

In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

Sunt autem vitia rerum in genere sex, falsum, stultum, contrarium, commune, superuacuum, ineptum. De his consule cõmunem experientiam, & prudẽtiam mediocrem, atq; Rhetorum præcepta de inuentione. Verum tota hęc res inuenta & exercitata est à doctissimis iuxta ac prudentissimis hominibus, non ad ociosam loquacitatis ostentationẽ, sed ad docendi, rectęq; discendi atq; dicendi necessitatem. Nemo em̃ nęq; Dialectica nedum oratorum thema, vel argumentum rectè explicare potest, sine varietate orationis, sine figuris rerum copię, quas hoc 2. lib. tanq̃ peculiaria capita copiæ rerum luculenter & vtiliter exponit. Continetq; hic commentarius veram docendi atq; dicendi rationem, quæ indicat vsum & modum rei, Dialectica id est, breui, & propria, uel oratoria. i. perspicua & copiosa, illustri, oratione, explicandæ. Sunt autem in vniuersum in hoc secundo cõmentario. 20. capita copiæ rerum descripta, quæ quidem nascuntur prorsum ex locis Topicæ Dialect. ut infra singillatim videbimus & experiemur. Primum caput est partitio. Secnndum, enumeratio antecedentium. Tertium enumeratio causarum Quartum, enumeratio effectuum & cõsequentium Quintum, descriptio. Sextum, digressio Septimum, epitheton Octauum, circunstãtia. Nonum, amplificatio Decimum, extenuatio. Vndecimum, propositionum multiplicatio Duodecimum, probatio. Decimum tertium, exemplum. Decimumquartum, similitudo. Decimum quintum, iudicatio. Decimũ sextũ, expolitio. Decimumseptimum, expolitio vel narratio. Decimũ octauum locus cõmunis. Decimum nonum, partes orationis Rhetoricæ. Vigesimum, schema rerũ tertij ordinis, si quod præter nnmerata supereſt. Sigillatim ergo vnum quodq; sua definitione & exemplis diligenter explicabimus. Compendio, id est, methodo.

PRIMA LOCVPLETANDI RATIO.

Primum caput copię rerum est partitio, quam vocare potes diuisionem Rhetoricam, licet alij distributionem, alij enumerationem partium appellent. Fluitq; hoc caput plane ex Dialect. diuisiõe, cuius hic vsus & praxis apertissimè videtur. Nec differt re ipsa, sed tantum elocutione. Vt enim Dialecticus est presſior atq; concisior in diuidendo, sic Rhetor est multo libertior & copiosior in partiendo. Et sicut dial. diuisio triplex est,

ta & Rhetoricæ quoq; partitio triplex est. Nam prima est partitio generis in suas species, vt officiorum aliud est prudentia aliud iustitia, aliud fortitudo, aliud temperantia: & hæc ꝓprie diuisio appellatur. Secunda est partitio totius in partes suas, q̃ & proprie partitio vocatur, vt homo constat animo & corpore. Atq; hic obserua duplices esse partes, scilicet substantiales quas vocant, ut materia & forma composita. Sic poculum autem constat ex materia, scilicet auro, & forma, scilicet poculo & alias esse integrales, ut caput, collum, humeri, brachia, pectus venter, dorsum, & cæteræ partes corporis. Et rursum harũ partiũ integralium aliæ sunt primariæ, qualia sunt vitalia membra in corpore, ut caput, cor, stomachus &c̃. Alia non sunt primarię, sed istorum membrorum articuli, qui tametsi absunt, tamen non corrumpitur totum, vt sunt crines, pili, vngues, similesq; articuli & partes. Tertia est partitio subiecti in sua accidẽtia, ut rerum aliæ sunt bonæ, aliæ malæ, aliæ mediæ. Item bonorum aliud est honestum, aliud vtile, aliud iucundum. Item bonum aliud est animi, aliud corporis, aliud fortunæ, & hanc proprie vocant enumerationem accidentium. Cęterum appellatione partis. Latini significant & species, & partes accidentia sæpe. Vsus autem huius cap. 1. tali ordine est instituendus ferè. Primo enim ponenda est propositio totum complectens: genus diuidendum in suas species, vel speciem diuidendam in sua indiuidua, vel totum partiendũ in suas partes, uel subiectũ distribuẽdum in sua accidentia, quales sunt hæ propositiones Erasmi: Rem vniuersam luxu perdidit. Cyclopędiam absoluit Totus cõmaduit. Secundo subiicienda est partitio. Tertio ad finem addenda est complexio vel conclusio, id est synonyma, propositio totius primę, de qua dixi. Quarto possunt interim vel singulæ species, uel aliquot indiuidua, uel primariæ species vel eximia accidentia, breuius aut copiosius sua descriptione aut cõmendatione explicari. Possunt interim enumerata secũdo loco inter se comparari, quatenus similia uel diuersa sint, & vtrinq; incredibilis fluit copia. Exempla huius cap. 1. satis aperta hic Erasmus enumerat. 7. & idfinita sunt apud Ciceronẽ vt pro lege Manilia insignis enumeratio uirtutum, quę in Imperatore requiruntur. In 2. Catil. item eximia est partitio, qua enumerantur quasi diuersi generis homines in coniuratione Catilinæ. Cauere tamen opus est in partitione Rhetorica, ne leuiculas partes sectemur, & ea quæ illustrari nequeunt, præsertim in graui materia, & serio argumento. Tametsi est aliquando tenuibus & leuiculis quoq; partibus sua gratia & venustas

Vt Lucianus: Iudit in partienda musca. Plin. in partiendo culice. Medici in describenda anatomia corporis, minutas quoq; partes non omittunt. Cauere etiam oportet, ne primarias partes & necessarias in partiẽdo negligamus, aut temerè præteramus. Alioqui enim non cognoscetur, nedum illustrabitur totum. Ratio) caput. Diducatur) partiatur, distribuatur. Solet obtenire) Huiusmodi exempla plurima sunt apud Plutarchum in vitis, & apud alios historicos, qui singulorũ vitas describit. Præter tres illas partitionis species suprà numeratas, mirabiliter auget copiam orationis vulgata partitionis forma, quam subdiuisionem appellant: hæc est partitio, cum non contenti enumerasse species primarias, rursum has enumeratas partes in suas quoque distinguimus & diuidimus partes. Atq; ita sub diuisas partes sigillatim quoque describimus. Hoc perinde est ac si quis corpus hominis partiatur, primum in caput, humeros, pectus, ventrem, brachia, pedes &c. Atque rursum caput diuidat in verticem, sinciput, occiput, frontem, tempora, oculos, aures genas, mentum, linguam, dentes, crines, gulã, & rursum has partes in suos articulos partiatur, sicut in anatomia medica fieri solet, sectione corporis. Hinc certè incredibilis copia dicendi nascetur, si primarias, si mediocres, si minutas partes si denique minutissimas quoque particulas sigillatim quoq; describere, & depingere quis velit. Exemplum habes in 1. Offi. vbi officium in suas species, & hæ rursus in suas partes, articulosq; à Cicerone diuiduntur, & seorsim describuntur. Estq; hæc vulgatissima ratio docendi in methodo. Nascitur autem hoc cap. primum ex locis Topicis Dialect. quos vocant à toto ad partes, à partibus ad totum, à sufficiente diuisione, à remotione partium.

Secunda variandi ratio.

Huic admodum affinis est secunda uariandi ratio. Quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserũt per se queant intelligi, singulatim ea quoq; cõmemoramus, per quæ ad eum exitum peruentũ est. Thema, Ci. Catil. conatus oppressit. *Huius præceptionis hoc erit exemplum. Cicero Catilinæ conatus oppressit. Id ita locupletabis. Catilinæ nefarios conatus per iuuenes perditissimos, totius Romanæ ciuitatis exitium atq; internecionem molientes, Marcus Tullius*

Cicero

Consul sua sagacitate statim odoratus est, singulari vigilantia perueſtigauit, ſumma prudentia deprehendit, miro in Rempub. Studio prodidit, incredibili eloquentia conuicit, grauiſſima autoritate repreſſit, armis extinxit, magna felicitate ſuſtulit.

Aliud, Ex ea virgine filiũ ſuſtulit.

Item aliud, Ex ea uirgine filium ſuſtulit. Hac ratione dilates licebit. Eam uirginem, q, eſſet ſingulari forma miſerè deperibat. Deinde amoris impatiens, ſimplicem puellæ animum promiſſis ſollicitauit, muneribus corrupit, blanditijs delimijt, officijs in mutuum amorem pellexit, improbitate uicit, denicq; conſuetudinem cum ea habuit, ac deuirginauit Aliquanto poſt tempore uterus uirginis cœpit tumeſcere, fœtu uidelicet concepto. Demum exactis nouem menſibus parturijt, ac puerum peperit.

Tertiũ, Vrbẽ cœpit.

Item aliud exemplum. Vrbem cœpit, ita poterit ampliari. Principio feciales rem repetitum miſſi, qui pacis etiam conditiones offerrent. Quas cum oppidani non acciperent copias undicq; comparat, machinarum maximam uim comportat, admouet exercitũ unà cum machinis ad urbis mœnia. Illi contrà è muris acriter hoſtem repellunt, tandem hic ſuperior in congreſſu, conſcenſis mœnibus, urbem inuadit, ac rerum potitur.

Secunda variandi ratio.

Secundum caput copię rerum eſt enumeratio antecedentiũ quod prorſum naſcitur ex loco Topices Dialect. qui vocatur ab antecedẽtibus, & itẽ ex eo qui vocatur à cõmuniter accidẽtibus. Verum hæc antecedentia ſunt ea quæ alicuius effectus vel facti aut rei, non quidem cauſæ proprię vel propinquę ſunt ſed vel ſemper vel plærunq; ſaltem antecedere ſolent quoquo modo i. neceſſario vel non neceſſario, vel per accidẽs. Et hinc prouenient quoq; circũſtantię, de quibus infra cap 8 Quanq; Dialectici aliter vocant ea demum quæ neceſſario tantum antecedunt effectum quemlibet, ſed Rhetores latius antecedẽtia um vocabulo ſignificant quælibet mediæ, per quæ peruenitur

ad effectum aliquem. Sic & causas remotas aut improprias, appellare licet antecedentia, vt tribus exemplis Erasmus probat. Est autem hoc caput secundum longè vulgatissimum apud historicos & poetas, præcipuè copiosos, vt apud Liuium in fine 1. ab vrbe condita, vbi breuiter dicere potuisset Tarquinium Superbum regem propter. Sexti filij sui vim & intemperantiam aduersus Lucreciam regno pulsum esse à Bruto, & à ciuibus Romanis, vt Florus id breuiter perstringit. Maluit tamē Liuius altius repetere historiā, enumerans antecedentia quę præcesserunt fugam regis, de oraculo Apollinis Delphici, de simulata stultitia Bruti, de osculo terræ matris, de iocosa contentione maritorum in castris, de hospitio nocturnio. Sexti apud Lucretiam, & improbitate eius, de querela Lucretiæ ad suos cognatos, de cæde Lucretiæ, de coniuratione Bruti & ciuium. Item in 3. ab vrbe condita, vbi fortasse fuerat satis breuiter dixisse, Decemuiros magistratu exutos propter violentiam Appij: sed maluit prolixam enumerationem contexere, de vindicijs Virginiæ puellæ, de contentione in iudicio, de Virginij patris peseuerantia in seueritate, de seditione militum & plebis, de Appij contumelia, donec peruenit ad euentum rei, Decemuiris Magistratum esse abrogatum. Hic vbi oratio nimium nuda & breuis nullam speciem argumēto adfert, neq; voluptatem, oportet longiuscula & iucunda antecedentiū enumeratione rem illustrare, & legentium animis quasi depictam proponere. Exemplum huius capitis habes totum secundum Aeneid. lib. vbi tam breuiter q̄ Liuius potuisset dicere poeta, vrbem Troiā proditione & vi à Grecis captam, & vastatam esse. Sic videnarrationē Simonis in Andria, quę vel sola huic præcepto intelligendo sufficeret. Cauere oportet in hoc. 2. Cap. vitium Rhetoricis valde familiare, ne leuiusculis immorantes necessaria prætereamus, neue nimis remota antecedentia repetamus, neq; vt ille ait à gemino ouo rem ordiamur, sed festinemus scitè ad exitum rei.

Tertia ratio.

Res per causas tractata.

Ab hac rursum non ita uehementer abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam causas repetimus, à quibus initijs sit profecta. Veluti si cui non satis sit dixisse, Bellum intercessisse Gallis cum Neapolitanis, uerumetiam addat quæ fuerint

rint ſimultatis cauſæ, quis inſtigator, quæ ſuſcipiendi belli occaſio, quæ uincendi ſpes, quæ utriuſq; fiducia. Hoc ut eſt dilucidius quam ut egeat præceptione, ita difficile ſit exẽplum, niſi plurimis uerbis proponere. Quare ſuper ſedebimus, & lectorem ad Saluſtiũ ac Liuium relegabimus.

Tertia variandi ratio.

Tertium caput Copiæ rerum, eſt enumeratio cauſarum cuius uſus maximè neceſſarius in omni genere profeſsionis latiſsimè patet, adeò, vt ſine cauſis cognitis, nulla certa ſciẽtia poſsit conſiſtere, ſiquidẽ ſcientia eſt habitus intellectiuus cognoſcens res per cauſas & effectus. Atq; hic multis paginis poſſem huius loci encomium facere, ſi liberet, verum experientia ipſa malim ſentire nos cauſarum & effectuũ notitiam atq; cõmoditates incredibiles, quæ valent, non in Dialect. neq; in Phyſica ſolum, ſed in qualibet profeſsione vtili. Et quanq; ſæpe alias de cauſis ſoleat diſſeri, attamen illa plærag; hic in compendiũ redigere placuit. Etenim dici nullo modo poteſt, quantum nõ vtilitatis ſolum, verum & voluptatis ſecum adferat cauſarum & effectuum vel mediocris, nedũ ſolida inueſtigatio & cognitio, iuxta illud diuini poetæ dictum:

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Neq; vero hic vocabulo cauſæ planè vtimur vt Rhetores, cũ hypotheſin, id eſt, argumentum vel materiam, & ſubiectũ orationis, vel cuiuſlibet ſcripti vocant cauſas, vt orationis Miloniánæ cauſa hæc eſt: Clodium à Milone iure cæſum eſſe, vt Dialectici cum probationem, vel argumentationem itidẽ vocant cauſam, neq; vt Cice. & vulgus, qui ſolas efficientem & finem appellant cauſas, vt cûm dicimus: Deum eſſe boni cauſam, diabolum aut fortunam eſſe cauſam mali, id eſt, autorẽ. Item voluptatem eſſe cauſam, id eſt, finem operationis humanæ. Verũ in genere hic appellamus cauſam, id, ppter quod aliud eſt, vel eſſe poteſt. Itaq; cauſa eſt res antecedens, quam ſuus effectus poteſt ſequi ſuo tempore, & modo, vt quia pannus eſt, poteſt conſui tunica: quia pecunia eſt & merces, poteſt contrahi emptio & venditio: quia verba & res bonæ tibi ſuppetunt, potes ego copioſam orationem componere. In vniuerſum verò. 12. vulgatæ cauſarum diuiſiones in ſcholis numerari ſolent, quibus hic locus magis inclareſcit, & magnum aditum patefacit ad obſcuriora quoq; intelligenda in bonis autoribus:

Prima diuiſio. Cauſa alia eſt prima infinita, à nulla depen-

Edward Vere Oxeth Alijs Books written Robert Randall

deus, ut Deus primus moror & effector, ultimusq; finis cuiuslibet rei fatalis, naturalis, fortuitæ & uoluntariæ: quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, & quidem sacræ literæ plurimos euentus, effectusq; in Deum referant, tanq̃ in autorem & finem primarium. Sic Ethnici in deos suos prophanos retulerunt plurimos euentus vt Verg. in Aeneid. pericula, errores, iactationem Aeneæ in Iunonem refert, & contrà illius fortunam Veneri ascribit, aliisq; diis benè fauentibus: atque ita deus est causa prima efficiens, ac finalis quoq;, non autem materia & forma. Alia causa est secunda finita, dependens, à nutu, numine q; dei, qui agit per secundas causas tanq̃ per instrumenta. Sicut princeps exercet in suos populares iurisdictionẽ per prefectos & alios, quibus delegat vices suas, vt prolixe Cicero in 2. de Natura Deorum ex Stoicorum sententia probat.

Secunda diuisio. Finita & secunda causa est quadruplex, scilicet fatalis. i. fatum in rebus fatalibus dependens, vel à dei voluntate, & sic fatum est iussus dei secundum Platonem, vel dependens â cursu, & influẽtia cœlestium corporum, quod iudicium astrologicum vocãt: alia est causa naturalis, id est, natura in rebus naturalibus, & earum cursu naturali & certo. Alia est causa fortuita, id est fortuna vel casus in rebꝰ fortuitis, inexpectatis, & improuisis, quarum nulla certa ratio facilè ostẽdi potest. Alia est causa volũtaria, id est, liberum arbitrium hominis, agentis secundum electionem, vel artem, & consilium in actionibus humanis & liberis.

Tertia diuisio. Causa alia est interna pars substantiæ in effectu, qua corrupta necesse est effectũ perire, vt corpore mortuo, intereunt actiones vitales, & partibus destructis, totum quoq; destruitur. Alia est extera causa extra effectum, qua corrupta, tamen perdurat effectus, vt corrupto uel mortuo parẽte, tamen superstites sunt liberi. Sic voluntas in actionibus voluntariis est quasi interna causa. Sic natura in operibus naturalibus est interna causa. Volũtas in fabricalib. vt uocãt, est externa causa.

Quarta diuisio. Causarum genera sunt quatuor, scilicet materia ex qua effectus componitur, ita vt huic primum insit, vt ex rebus & verbis componitur oratio. Forma est causa qua effectus sortitur suum nomen & appellationem. Vt corium aptũ ad pedes consutum vocatur calceus. Vt substantia ex corpore & anima rationali composita vocatur homo. Efficiens est causa, â qua effectus cõponitur, & constituitur, tanq̃ â fabricatore primario, vt orator est causa efficiẽs bonæ orationis, vt liberum arbitrium est causa efficiens moralium actionum, id est, virtutum

ium & vitiorum. Finis est causa propter quam movetur ens ut reddat quippiam effectum, id est, finis est vtilitas vel vsus rei propter quem agimus, aut facimus quidlibet, vt saturitas est finis cibi, & saturitatis finis est alimentum corporis, & alimenti finis est duplex, scilicet vltimus finis, qui primus est in intentione vel spe, & expectatione agentis, & ultimus in executione. Alius est medius finis quem effectum causæ finalis vocat, quia euenit plærunq; vice loco'q; finis vltimi nondum consequuti sui causam. Sic propria species ferè sunt fines medij. Et in summa, quilibet effectus, cuius nõdum compos facta est sua causa, vocari potest finis vel causa finalis. Et quilibet finis consequutus, potest item vocari iam effectus. Cum autem omnes causæ agant propter finẽ, sola fortuna propter nullũ certũ finẽ agit.

Quinta diuisio. Causa alia est vniuersalis. i. cõmunis, nempe species uel genus indiuiduæ causæ, & hinc nascũtur theses Alia est particularis causa, id est, singularis uel indiuidua, vt Verg. scribit bonos versus, ut Catoni est ducẽda uxor. Et hinc nascuntur hypotheses. Et quidẽ actiones & operationes tribuuntur propriè non uniuersali, vel cũmuni, sed singulari causæ

Sexta diuisio. Alia causa est per se, id est, propria, de qua necessario & conuersim prædicatur effectus tanq; in definitione, vt bonus poeta scribit bonos uersus, & scribens bonos uersus est poeta bonus. Sic quælibet species est causa efficiens, ppria sui propriꝝ. Alia est causa per accidens, id est, impropria, de qua non necessario prædicatur effectus, ne'q; conuersim, ut Vergilius scribit bonos versus. Est'q; hæc diuisio sommopere notanda ex qua plurima absurda possunt euitari, ut cum arguitur non causa ad causam. Sic abusus rerum est improprius finis rerum sed stultum est rem iudicare ex abusu potius q̃ â propria causa, vel effectu, ut si argumenteris: Ebrietas est â uino, Omnis ebrietas est uitiosa, ergo uinum est uitiosum, uel malum.

Septima diuisio. Causa alia est propinqua, immediata, vt homicida faciens cædem. Alia est remota & mediata, ut gladius homicidæ, uel fica. Et rursum hoc quo'q; discrimen summopere est notandum. Vitiose enim plerunq; â causis impropriis & remotis arguitur vel describitur quippiam, quia propriæ & propinquæ causæ rerum debent inuestigari. Denic'q; talis est disputatio in nona Philippica, an occiderit Antonius Sulpitium, cum dederit causam mortis eius.

Octaua diuisio. Causa alia est necessaria, quæ se non aliter ad effectum suum habere potest, & quam necessario consequitur effectus, nec auelli aut impediri potest. Sic fatum est necessaria

causa

causa, cui ne dij quidem resistere possunt, iuxta illud Manilij

Mitto quod certum est, & ineuitabile fatum.

Fata regunt orbem certa stant omnia lege

Sic naturales causæ sunt necessariæ, quæ licet sæpe impediuntur, quò minus effectus consequatur, tamen quia naturalis effectus nequit consequi, nisi per naturales causas, ergo quælibet naturalis causa rectè appellatur necessaria causa. Alia causa est contingens non necessaria, quæ se aliter ad affectū habere potest & variare, vt fortuna & voluntas. Tametsi ars quoq; videtur plærunq; ex parte necessaria esse causa, quia certa est quædam artium methodus & experientia, quam obsignare & seq; necesse in actione & opere artificioso. Et quidem hęc partitio difficillimas quæstiones & controuersias parit de necessitate & contingentia rerum & euentuum.

Nona diuisio. Alia est causa constans, quæ habet certum effectum, vt fatum & natura. Sic ignis non potest non vrere. Alia est causa inconstans, quæ non habet certum effectū quia variare possit, vt uoluntas, fortuna, error, ignorantia, & hęc diuisio affinis est proximæ.

Decima diuisio. Causa alia est incomplexa, vt statuarius. Alia complexa, vt Policletus statuarius. Voluit autem hac distinctione Aristoteles admonere, quomodo seperentur accidentia peregrina & non propria à causa, vt sua cuiq; propria functio tribuatur.

Vndecima diuisio. Causa alia est operans, quam Aristoteles causam in actu vocat, quæ iam effectum reddit, vt Musicus iam canens cantilenā sonat. Alia est causa cessans vel ociosa, quam Aristoteles causam in potentia vocat, non quidem iam effectū reddens, sed redditura suo tempore, vt arbores in hyeme quiescunt, quibus sub æstatem potentia est germinandi & fructificandi, & generatim causa actum, mox effectus sequitur actum. Sed causam potentia adfectus sequitur, non nisi potentia & habilitate.

Duodecima diuisio. Causę aliq; sunt connexę. i. subordinatę quæ plures ad eundem effectum operantur, vel requiruntur simul, vel ordine, serieq; sua, vt cum duo trahunt vnam nauiculā vt homo generat hominem & sol, vt terra vitifera calore, & humore temperata, producit vitē, vitis gemmam, gemma botrū botrus vuam, vua vinum, vinum sitim restinguit vel inebriat & plura deinceps. Aliæ sunt non connexæ. i. non subordinatę quarum singulæ habent suos effectus, vt sola fides iustificat sola fides gignit bona opera, solus Deus operatur iustificationē

sine

ne libero arbitrio, &c: hac quoq; partitione infinitæ dis-
tiones oriuntur de connexione & ordine cauſarum. Et de
hinc naſcitur Sorites, coaceruatio Dialectica, iuxta regulam
ante prædicamentoricam. Item clymax, vel gradatio, ſchema
Rhetoricum tertij ordinis, de quo infra cap. 2. Et hæ ſunt duo-
decim diuiſiones cauſarum. Reſtant. 8. regulæ quæ complecti-
tur officia propria cauſarum. Prima regula. Cauſæ coincidũt
ſæpe: ſed non eadem ratione, verum diuerſa. i. idem ſæpe eſt in
diuerſo genere cauſarum alio tamen atq; alio reſpectu, vt ani-
ma eſt forma hominis, & eſt efficiens cauſa operationum vita-
lium, & eſt finis generationis humanæ, quin etiam diuerſorũ
reſpectu idem, & eſt cauſa, & effectus, ut fides eſt effectus dei &
eſt cauſa efficiens iuſtificationis: atq; hoc in plæriſq; connexis
ſubordinatiſq; cauſis apparet. Secunda regula: Cauſæ ingredi
untur definitiones, ideoq; & demonſtrationes, maxime forma
li non propriis vocabulis deſtitueremur, proxime natura, & fi-
nis, impropriè autem idem efficiens. Inde verò ſequuntur effe-
ctus & officia, vt matrimonium eſt viri & uxoris indiuidua fi-
delisq; coniunctio, animorum conſenſio, bonorum & ſacrorũ
liberorumq; cõmunio iure naturali inſtituta. Tertia: Eiuſdem
effectus plures ſunt cauſæ: quarum aliæ ſunt propinquę, alię re
motæ, aliæ proprię, aliæ impropriæ, vt ſupra dictum eſt. Quar
ta: Eadem cauſa reddit contrarios effectus, diuerſa tamẽ ratio-
ne, ut ſol indurat linum, & liquefacit ceram. Quinta: Secundę
cauſæ agunt, non agunt ſine prima cauſa. i. omnia dependent
deniq; a fato & a deo. Sexta: Antecedẽtia, de quibus in. 2 cap.
dictum eſt, ſunt rationis affinia, licet non ſint cauſæ, niſi quis
remotas appellare velit. Septima: Cauſę dependent ſubordina
tim, vel non ſubordinatim, vt finis efficientem, efficiens mate
riam, materia formam mouent ad operandum. Sed hęc regula
magis ſpectat ad Phyſicos. Octaua: Sæpiſsimè impediũtur cau
ſæ ne perficiant effectum ſuum, vt fruges corrumpit tempeſtas
& germen: vt bona opera inuertit praua conſuetudo. Quod ſi
nullum impedimentum interuenit cauſæ neceſſariæ, tum non
poteſt non conſequi certus effectus. Atq; hæc interim de ter-
tio Capite copiæ rerũ. i. de cauſis annotaſſe ſatis ſit, quod qui-
dem omnino naſcitur ex locis Topicis, quẽ ex profeſſo vocãt
locum cauſarum, materiæ, formæ, efficientis, & finis.

Quarta ratio.

Rõ amplifi-
cãdi a cõſe-
quentibus.

*Nec admodum diſcrepat ab his quarta locupletãdi, ra-
tio, quoties non ſimpliciter proponimus negotium, ſed*

enume-

Eo modo, quę & Cic. in oratione pro lege Manilia recenſet.

enumeramus etiam illa quæ negoti. comitantur, uel ſequuntur. Quod genus ſit, Bellum tibi acceptum feremus. Hoc pacto poteris ditare rem. Exhauſtum in barbaros miles ærarium, fractam laboribus iuuentutem, proculcatas ſegetes, abacta pecora, incenſos paſſim uicos ac ullas, deſertos agros, euerſa mœnia, cõpilatas domos, direpta phana, tot orbos ſenes tot orphanos liberos, tot uiduas matronas, tot uirgines indigne conſtupratas, tot adoleſcentium licentia deprauatos mores, tantum funerum, tantum lachrymarum: prætereà extinctas artes oppreſſas leges, obliteratam religionem, confuſa diuina humanaq; omnia, corrupta ciuitatis diſciplinam. Vniuerſum inquam hoc malorum agmen, quod ex bello naſcitur, tibi uni feremus acceptum, ſi quidem belli fueris autor.

Quarta Variandi ratio.

Quartum caput Copiæ rerum, eſt enumeratio effectuum & conſequentium. Effectus eſt res conſequens, quæ ſuam antecedentem cauſam ſequitur ſuo tempore & modo. Si aũt tot modis dicitur vnum oppoſitorum quot modis alterum, certè & relatiuum cauſa, ſecundum duodecim diuiſiones diuidatur & variet, itaq; & eius correlatiuum, effectus ſimiliter duodecim diuiſionibus variat, quam varietatem iam facilè tua induſtria aſſequi & iudicare potes per analogiam, ſi ſingulas partiũm effectuum, cum ſingulis cauſarum compares. Cæterum conſequens hoc loco vocatur, qcquid comitatur & ſequitur cauſam vel effectum, neceſſario ſiue non neceſſario, & contingenter. Tametſi non ſit neq; cauſa nec effectus. Vtriuſq; autẽ effectus, ſcilicet & conſequentis, enumeratio vulgatiſſima in hiſtoriis, in comœdiis, in narrationibus. Oratoriis & propoſitionibus, & propè in omni genere profeſſionum: quippe tam latè patet effectus quàm cauſæ, tam varia & multa ſunt antecedentia & conſequentia. Vide narrationes Ciceronianas & Terentianas. Vide expoſitionem Ouid. de diluuio, & de incẽdio Phaetõtis atq; alias poeticas expoſitiones. Et hoc caput quartũ naſcitur ex loco Topices Dialecticæ, qui dicitur ex profeſſo ab effectibus vel euentis. Item à conſequentibus, item ex loco cõmuniter accidentibus, qui tres loci copioſiſſimam materiam huius

capitis

capitis suppeditare, ac de ista tria copiæ capita non se oratoriam copiam, sed ad inuentionem quoq; Dialectic[a] valere: neq; enim superstitiose Erasmus in hoc libello elocutionis figuras à locis inuentionis (Dial. vel Rhetor) separat, cum vtraq; pars sit iuxta necessaria ad scientiam copiamq; rerum. Hinc enim plęreq; vtilitates, commoditates, voluptates rerum numerantur, hinc petuntur argumenta ab honesto, ab vtili, & iucundo. Veruntamen hæc tria capita sæpissime cõmiscentur, & conueniunt in vnum aliquem locum historicum vel poeticum, vt apud Liuium plærunq; : & apud Vergil. in. 2. Aeneid. apparet, vbi antecedentia, vbi causæ, vbi effectus, vbi comitantia & consequentia ad excidium vrbis Troiæ enumerat.

Quod genus) Exemplum de bello quod longè copiosissime explicatur ab Erasmo in declamatione, Dulce bellum inexpertis, & in querela pacis.

Quinta ratio.

Quinta locupletandi ratio uidetur potissimum ad energian, quam euidentiam uertunt, pertinere. Ea utemur quoties uel amplificandi, uel ornandi, uel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse uideatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam omnesq; circunstantias, ac ueluti faciem animo lustremus. Deinde ita uerbis ac figuris idoneis affingamus, ut quam maxime fiat euidens perspicuaq; lectori. Hac uirtute præcellunt quum omnes poetæ, tum præcipue Homerus, quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem, præcipue descriptione rerum, temporum, locorum, personarum.

ἐνάργεια. Vide Fab. li. 6. cap. 3. & lib. 8 cap. de ornatu

Descriptio rei.

Rei descriptione locupletabimus orationem, quum id quod fit aut factum est non summatim, aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus auditorem siue lectorem, iam extra se positum, ueluti in theatrum, auocet. Hanc ab effingenda rerum imagine, Græci uo-

Hy-
po-
ty-
po-
sis.

int Hypotypoſin. Etiam ſi nouum hoc com-
eſt, quoties aliquid oculis ſubijcitur. Veluti ſi quis expug-
tam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in ſumma comple-
tur, quæcunq; talis fortuna recipit. Vtar enim Quintil-
Lib. 4. cap. 2. ni uerbis. At ſi aperias hæc quæ uerbo uno incluſa era-
apparebunt effuſæ per domos ac templa flammæ, & ruc-
tium tectorum fragor, & ex diuerſis clamoribus unus qu-
dam ſonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo comple-
ſuorum cohærentes, & infantium, fœminarumq; plora-
malè uſq; in illum diem ſeruati fato ſenes. Tum illa pro-
norum ſacrorumq; direptio, efferentium prædas, repeun-
tumq; diſcurſus, & ante ſuum quisq; prædonem caten-
& conata retinere infantem ſuum mater. Et ſicubi mai-
lucrum eſt, pugna inter uictores. Licet enim hæc omnia co-
plectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere q̃ omni-
Hactenus Fabius. Idē huius euidentiæ exēplū citat hoc e-
Exemplū ex Cælio in Antonium. Namq; ipſum offendunt temulento ſo-
Cælio in An toniū. pore profligatum, totis præcordijs ſtertentē ructuoſos ſpi-
tus geminare, præclaraſq; cōtubernales ab omnibus ſpō
tranſuerſas incubare, & reliquas circūiacere paſſim, qu
tamen exanimatæ terrore, hoſtium aduentu percepto, exa-
tare Antonium conabantur. Nomen inclamabant fruſtr
ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, a
hementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omni
uocem tactumq; noſcitaret, proximè cuiusq; collum amplex
xu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius po
rat, ſed ſemiſomno inter manus Centurionum, concubina
rumq; iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius
fingi, nec uehementius exprobrari, nec manifeſtius oſtendi
Deſcriptiō cōuiuij luxu rioſi. poteſt. Refert idem deſcriptionem conuiuij luxurioſi: Vide
bar, inquit, uidere alios intrantes, alios uerò exeuntes,
quoſdam

quosdam ex uino uacillantes, quosdam hesterna potatione scitantes. Humus erat immunda, lutulenta uino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sed huiusmodi exemplorum nusquam nō magna copia, præsertim apud poetas, ut dictum est, et apud historicos poetis proximos. Præcipuæ uero narrationes nunciorum in tragœdijs, quoniam uice spectaculi subijciuntur, dum ea referunt quæ repræsentari in theatro, aut non possunt, aut non conuenit, hac uirtute insigniter abundant. Veluti quum in Euripidis Hecuba Talthybius narrat Hecubæ, quomodo sit occisa Polixena. Et in Iphigenia Aulidensi nuncius exponit, quomodo sit interfecta Iphigenia. Et in Troade Senecæ nuncius refert. Andromachæ, quomodo periisset Astyanax ipsius filius. Hoc ad exemplum indicasse satis est, quum omnes tragœdiæ scateāt huiusmodi narrationibus. Nec refert ad hoc institutum, ueræ sint an falsæ, quemadmodum in Electra Sophoclis senex ficte narrat Clytēnestræ, quomodo in certamine perisset Orestes. Marcus quoq; Tullius mirus est in hoc genere artifex. Verū illud arbitror admonendum, hoc genus descriptiones præcipue quidem constare circūstantiarum explicatione, earum præsertim quæ rē oculis maxime subijciunt, ac morata reddunt narrationē. Nō mediocriter tamē adiuuari collationibus, similibus, dißimilibus, imaginibus, metaphoris, Allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ re illustrant. Quin epitheta quoq; in hunc usum plurimum ualent. Veluti quum dicimus ἠέριος scopulos, turigeras urbes, cæruleum aut uitreum mare, curuum aratorem, supercilioſum philosophum patulas fagos, atram speluncam, & apud Homerum λυσικλῆς πόλεμόνδε, & κορυθαίολος Ἕκτωρ, βροτολοιγὸς Ἄρης ἠὲ τειχεσιπλήκτης, quo genere nusquam non scatet hic poeta.

Exēplum est in Iphigonia Europ. et in Thieste Senecę Actu 4.

ἐπιθετα

ἑλικοβλε

Neq; solum in discriptione complectimur quæ præcesserint, quæ adiuncta rei fuerint, quæ consequuta, uerum etiã ea quæ facta non sint, uel fieri potuisse, si hoc aut illud euenisset, uel fieri posse demonstramus. Veluti si quis dicat, Vide in quod discrimen adduxisti Rempub. qui temere congressus sis cum hoste: Etenim si forte fortuna superassent hostes, hæc atq; hæc erant euentura: Aut si quis monarchiam dissuadeat, describtione ob oculos ponat omnem tyrannidis Tragœdiam, iamq; auditores admoneat, ut putent sese hæc omnia uidere, quæ mox passuri sint, si Democratiam mutarint in regnum. Porro si res agitur seria, tum eatenus adhibendæ sunt hypotyposeis quatenus, ad causam conducũt. Verũ quum tota res ad uoluptatẽ spectat, quẽadmodum in poematis ferme fit, & ἀποδείξεσι, quæ exercendi, ostentãdiue ingenij causa tractãtur, licebit effictionibus huiusmodi liberius lasciuire. Ad hãc formã pertinẽt descriptiões Homericæ, quoties armat deos suos aut heroas, quoties conuiuium, quoties prælium, quoties fugã quotics cõdoliũ describit. Quid enim iste nõ exponit oculis tũ aptis ac cunstantijs, quæ tametsi nonnũquam minutæ uidẽtur, tamẽ nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subijciunt, tũ epithetis, tum adhibitis similibus. Præterea descriptiones turbinum, tempestatum, aut naufragiorum. Quales sunt apud Homerum locis compluribus, apud Vergilium lib. Æneid. primo, apud Ouid. Metamorph. undecimo, pugnæ barbaricæ apud Iuuenalem. Item pestilentiæ, qualis est apud Maronem Geoeg. lib. 3. apud Nasonem. 7. apud Senecã in Oedipo. Itẽ apud Thucydidẽ. Præterea famis cuiusmodi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. Item prodigiorũ. Solis eclipsium, niuis imbrium, fulminum, tonitruum, terræ quassationum, incendiorum, inundationum,

Quatenus rebus seriis adhibẽde hypotyposes

Vtagamẽnonẽ ιλιαλ. Odyss. & Iliad. δ

Quod

Quod genus est apud Ouid. diluuij Deucaliõis descriptio, idem seditionum exercituum, prœliorum, stragis, excidij, direptionum, monomachiæ, pugnæ naualis. Qualis est apud Lucanum lib. 3. Epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pomparum. Cuius generis est apud Plutarchum in uita Marci Antonij, Cleopatræ nauis. Sacrorum, cerimoniarum, incantationum: ac maleficiorum. Qualis est apud Lucanum in sexto. Item apud Horatium in satyris, Saty. 8. li. 1. sub persona priapi, narrantis quæ uiderit. Venationum, Cuiusmodi extat Adriani Cardinalis, tametsi docti negant hoc carmen illius esse. Item animantium, quod genus est serpedinis, et histricis descriptio apud Claudianum. Apud eundem, & item apud Lactantium Phœnicis, Psittaci apud Ouidium in amoribus, & apud Statiũ. Serpentium apud Lucanum in nono. Multorum piscium apud Oppianum, apud Plinĩ cum innumerabilium animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordiæ, tum præcipuè cuiusq; descriptio: apud Maronem lib. 4. Geor. equi ac bouis expressio, apum mira repræsentatio. Statuarum item qualis est in epist. Plinianis signi senilis: tabularum & imaginum qualis est apud Lucianum. Hercules gallicus apud Philostratũ uaria picturarũ argumenta, aiiusmodi sunt et argumenta textorum, & sculpturarum, aut similium operum, quorum apud poetas & historicos exempla sunt innumera. Vt apud Ouidium libro sexto Metamorphoseos textura Arachnes. Qualis est item & clypeus Achillis ab Homero expressus, Æneæ à Marone. Ad hæc nauis, uestis, πανοπλίαι, machinæ, currus. Colossi, Pyramidis, aut si quid aliud rerum consimilium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formæ, gratiæ, uitæq; ritus explicantur. Veluti si quis Scytharum

Antropophagorũ, Indorũ, Troglodytarũ, aut similiũ gẽtiũ imaginem, oculis exponat. Aut si uitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticanæ, priuatæ, regiæ simulachrũ quoddã effingas. Verũ ut ista probè exprimas, nõ modo cõfert ars & ingeniũ, uerumetiã oculis spectasse, quæ uelis effingere, plurimũ refert. Sunt & fabulosæ rerũ descriptiones, quæ tamẽ ad ueras alludunt. Velut ætatis aureæ, argẽteæ, ferreæ. Quales est & apud Cebetẽ humanæ uitæ pictura, apud Lucianũ Aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæq; cõplures. Apud Homerũ ossæ, Ates, & Litarum Apud Ouidium famis, liuoris. Apud eundem, & item apud Maronem famæ. Quod si quis malit hæc ad personæ descriptionẽ pertinere, de qua mox dicam, equidem non magnopere repugno.

In somnium Luciani Ossæ. Iliad. Iliados. 9. lib. metamor. Aeneid. 4.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam προσωποποιίαν appellant, tametsi nõnihil ab hac dissidet προσωπογραφία, uel hoc nomine q̃ latius patet. Nam famis quoq;, inuidiæ, somni, de quibus modo diximus προσωπογραφίας nõ absurdè dixeris. Proponitur enim eiu persona quædam, Cuiusmodi sunt & illæ, uirtutis ac uoluptatis, quas Prodicus sophista apud Herculẽ inter sese decertantes facit, ut autor est Xenophon. Itẽ mortis ac uitæ, quas Ennius in Satyra cõtendentes inducit, teste Fabio. Itẽ calumniæ apud Lucianum, apud eundem Eruditionis & statuariæ. Occasionis apud Ausonium. Fortunæ apud Horatiũ in Odis, & Q. Curtium, Cupidinis apud Moschum. Peniæ & Pluti apud Aristophanem. Iustitiæ apud Chrysippũ referente Gellio. Philosophiæ apud Boetium Seuerinum. Lamiæ apud Politianum. Item Musarum, Gratiarum, Furiarũ Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charybdis, ac similium apud poetas. Sunt quædam propiores uero, sed tamen ad ostentatio-

nem ac-

rem accommodatiores. Cuiusmodi est Hipplæ descriptio apud Lucianum, & eiusdem apud Apuleium in floridis, sed oratori magis conueniunt illæ notationes. Sic enim appellant, quoties amantis, luxuriosi, auari, uoracis, temulenti, somniculosi, garruli, glorioſi, ostentatoris, inuidi, sycophãta, parasiti, lenonisue personam depingimus. Huius generis extat exemplum in quarto rhetorices ad Herennium: Vbi suis notis depingitur, pseudoplutus, diuitiarum ostentator, quum esset pauper. Cæterum è comœdijs, quantum libet exemplorum sumere licebit. Nihil enim aliud agit comœdia. Extant ad hoc facientes notæ Theophrasti titulo. Mihi grammatici cuiuspiam uidentur magis q̃ philosophi Depingitur aũt ab omnibus circunstantijs, præcipuè uero ab his. A natione, seu patria, si Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni formam, cultum, uocem, linguam, gestum, incessum, ritus, ingeniũ, ac mores expresseris. Fingendus aũt Pœnus fœdifragus, uafer, insolens, cultu ambitioſiore, atq; item de cæteris. Sunt & singularum ciuitatum peculiares notæ. Vt mollis Athenienſis, & ad dicendum q̃ faciẽdum instructior. Seueri Romani, Parci Florentini. A sexu. Depingitur uir seuerior, mulier loquacior inconstantior, superstitioſior.

Ab ætate tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte poetica. A fortuna: Fastuoſior inducitur diues. Humilior ac timidior pauper.

A studijs fit glorioſus, & facinorum suorũ immodicus iactator miles, periurus leno, triſtior rusticus, adulantior aulicus, nitior urbanus. Medicus ad quæstum propenſior. Poeta nominis auidior, fontibus, nemoribus, ac secessibus gaudens, opum & honorum ciuilium cõtemptor, Sophista loquacior q̃ sapientior. Neq; negligendi cõmunes affectus

quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, ciuis in patriã, princeps in plebẽ, plebes in patricios, cæteriq; quos diligentissimè tradidit in rhetoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiares etiam in singulis horum differẽtiæ. Neq; enim satis est tenere quid seni, quid iuueni quid seruo, quid patri familias, quid lenoni cõueniat. Alioqui singuli horum semper sui similes inducerentur. At comici præcipua uarietatem in eiusdem quoq; generis personis affectasse uidentur. Quid enim dissimilius quam Demea ac Mitio apud Terentium? Quorum, hic cum etiam grauissime filium obiurgat, blandus est: ille, cum maxime blanditur, amarulentus, Et tamen uterq; senex, atq; adeo fratres. Quid diuersius quam Chremes semper placidus ac ciuilis & Simo uehemens ac suspicios⁹? Item quam Pamphilus cordatus, & Carinus inops animi consiliiq;. Quid tam dissimile, quã Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habent pensi? Multum item interest inter Dauum pertinacissimum speranti autorem, & Byrriam nihil præter desperationem adferentem Plurimum inter parasitum Gnathonẽ, & Phormionem, & ab utroq; longe dissident parasiti Plautini. Quemadmodum & huius meretrices à Terẽtianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, ueluti Philotim, & Bacchidẽ in Hecyra, Plautus senes amantes ac festiuos, & uxoribus ueteratorie imponentes, quanquam alias Euclionem prodigiose tenacem ac suspicios⁹ facit.

Cõuiuarũ in describendis p̃sonis

Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab iis qui priores finxerint aut dẽscripserint, decorum pretendum est: ueluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus uelocem inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Ho-

mer⁹.

merus. Rursum Vlyssem uafrum, mendacem, dissimulantem omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, uoluptatis auidiorem quam belli. Hectorem animo sublimi mortis & augurionum negligentem, patriæ omnia posthabentem, Aiacem factis magis quam oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatientem. In summa, ut cuiusq; personam finxit Homerus, ita Tragici poetæ inducant oportet. Item si quis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistratum, Iulium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historijs decorum petẽdum est. Quod exercitationis genus placuisse uidetur ijs, qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ ac Pauli epistolas & orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribendi dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem. Cæterum decorum, quod est in fictis personis, Veluti si philosophiam producas multa constanti & autoritatis pleno. Musas simplices ac blandiores, Gratias iunctas ac zonis solutis, Iustitiam rectis atq; immotis luminibus, cæteraq; huius generis, id à rerum natura, ad quas alluditur oportebit sumere. Est quoq; decorum in apologis, quod nemo recte tuebitur, nisi naturas animantium cognitas atq; animaduersas habeat. Vt sciat docilem ac religiosum elephantum. Delphinum Crocodilo inimicũ, hominis amantem. Aquilam in sublimi nidum ponere. Scarabeum, stercora, in quibus gignit ac gignitur, ex more protrudere. Nec uideri temporibus quibus incubant aquilæ. Caßitam in segetibus oua ponere. Erinacium gaudere discursu, inimicum serpentibus. Atq; hæc quidem, hisq; reconditiora facile petuntur ex Aristotele, Plinio, Æliano.

Tractatur & hoc genus etiã ab oratoribus. Porrò duriores sunt apologi, qui rebus inanimis, ut arboribus aut saxis sermonem attribuũt. Sed oratorũ magis peculiares sunt illæ προσωποποιίαι, quoties suis ceu coloribus cerum hominis persona depingitur, idq; eatenus quatenus ad rem propositam attinet. Quemadmodum apud Salust. Catilina apud Liuium Annibal, apud Plinium Traianus. Rarius enim incidunt, sed tamen incidunt, ille formarum effictones. Quod genus sit, siquis mulierem formosam omnibus ferme numeris exprimat, aut contrà deformẽ anum. Quemadmodũ Therſitẽ effinxit Homerus, & Græcorum multos procures è mœnibus Helena Priamo sciscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in sexto, complures Romanos describit.

Sermocinatio

Ad hanc formam præcipue pertinet schema διαλογισμός id est, sermocinatio, quoties unicuiq; sermonem accommodamus, ætati, generi, patriæ, uitæ instituto, animo, moribusq; congruentem. Nam huiusmodi sermones in historia licet affingere. Vnde tot Thucydidis. Saluſtij, Liuij orationes. Effinguntur & epistolæ, & apophthegmata. Demum & cogitationes, ueluti hominis secum loquentis, quamquam hoc poetis familiarius. Illæ propriæ προσωποποιίας nomen merentur, quoties personam hominis procul absentis, aut iã olim defuncti, loquentẽ facimus, seruato decoro. Quod genus sit. Quid si nunc reuiuiscãt prisci illi huius urbis optimates uiderintq; temporum horum mores, nonne in has uoces erumperent? Deinde subijcienda oratio. Quid si nunc adesset proauus ille tuus, nonne merito hãc uerbis obiurgaret? Quid si redeat in hanc lucem Camillus, nonne iure his uerbis nobiscum agat? Et iam mihi uideor audire illum sic mecum loquentem. Et fingit Platonem ipsum ad hunc modum uobiscum expostulantẽ. Verecũdiores

dores sunt huiusmodi prosopopœiæ, cum ea loquentes fingimus, quæ ueri simile sit eos esse dicturos, si adessent. Duriores autem. sed tamen etiam in seriis orationibus, non tãtum in exercitationibus adhibendæ, si quando rerum grauitas postulabit, quoties naturam, aut Rempublicam aut prouinciam, aut patriam loquentem facimus. Vt in Catilinam fecit Cicero. Quæ tecum Catilina & quodammodo tacita loquitur. Rursum. Etenim si patria, quæ mihi uita multo est charior, si cuncta Italia, si omnis Respublica sic loquatur, M. Tulli quid agis? & Socrates apud Platonem in Critone leges secum disputantes inducit. Huius generis est, quoties dijs ipsis, aut locis, aut alijs multis rebus orationem accõmodamus. At eæ quæ proprie προσωποποιΐαι uocantur, metaphoris similibus, & collationibus fiunt illustriores. Cuius generis apud poetas magna uis est.

Loci descriptio.

Locupletatur oratio locorum quoq; descriptionibus, quas Græci τοπογραφίας appellant. Ab his frequẽter narrationum sumitur exordiũ, non à poetis modo, uerumetiam ab historicis, & apud oratores nonnunquam incidunt. Huius generis est quoties tota loci facies, ueluti spectanda depingitur. Vt urbis, montis, regionis, fluminis, portus uillæ, hortorum ampitheatri, fontis, specus, templi luci. Quæ si ueræ sint τοπογραφίας appellari uolũt. Sin fictæ τοποθεσίας. Prioris formæ sunt, Carthaginis & portus apud Maronem descriptio. Apud Plinium in epist. Laurentis uillæ. Apud Statium Surrentinum Pollij, & Tiburtinum Manlij: posterioris, sedes somni apud Ouidium, Domus famæ & regia Solis apud eundem, inferorum & Caci domus apud Virgilium. Tenari apud Statium. Domus apud Lucianum. Regia Psyches apud Apuleium. Ad prius genus refe-

Lib. 11. Metamor.

Lib. 3. de asino aureo

uendum arbitror, Vesuuij montis inænduũ, à Plinio minore descriptũ. Ætnæ ardẽtis, apud Claudianũ. Tũ si quis Nilum, aut antrum Sibyllæ, arcus atq; id genus alia descripserit. Quæ quo sunt magis noua, hoc plus adferunt uoluptatis, et diutius licebit immorari, modo omnino non sint aliena.

Temporis descriptio.

Porro temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Vnde non raro narrationis sumitur initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimũt. Quãq; ne hæ quidẽ oĩno ociosè debẽt adhiberi. Quod genus est illa Vergiliana: Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem Corpora per terras, syluæq; & sæua quierant Æquora, cùm medio uoluuntur sydera lapsu. Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres, Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti, Lenibant curas, & corda oblita laborum. Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis, ad explicandum Didonis dolorem, qui ne tum quidem conquiescebat, cùm omnia cætera quietem egerent. Nam mox sequitur: At non infœlix animum Phœnissa, nec unquàm

Aeneid. 4.

Soluitur in somnos.

Veris, hyemis, autũni, æstatis, uindemiæ, iusticij, saturnaliorum descriptiones ad id genus pertinent, quæ sæpenumero uelis & ad probationẽ. Mixtæ sunt illæ, quoties temporum qualitatem exponimus, puta pacis, belli, seditionũ, factionum, monarchiæ, democratiæ. Simul quum ostendimus quæ uirtutes, aut quæ uitia tum maximè ualuerint. Hæc quidẽ singillatim tractare conueniet nonnunquàm exercendi ingenij gratia. Verũ absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nã Horatius, in ea quã modo attuli satyra, primũ locũ exqui-

quisitum

gulliarũ describit, deinde tẽpus, præterea Prosopopœias matrũ personas, postremo & sacrificium, & fugam Troiũ territarum mire exprimit.

Quinta variandi ratio.

Quintum caput copiæ rerum est descriptio Rhetorica, quã Græci ἐνάργειαν à perspicuitate & claritate numeri uocãt repræsentationem vel definitionem Rhetoricam, & prorsum nascitur ex definitione Dial. præsertim illa quam accidentariã descriptionem vocant, qua non solum species, sed indiuiduã quoq; describuntur & definiuntur quasi. Et nihil admodũ differt hęc à definitione Dial. nisi copia orationis, à qua fere abstinent. Dialectici vtentes cõcisa plærunq; & arctu definitione. Itaq; energia descriptio Rhetorica, & oratio exprimens rem, personam, affectum, mores, sermonem, ac circudstantiam, ita diserte & copiose, vt lectori ob oculos ea quasi præsens versetur, veluti viua pictura Huius ergo officium est, illustrare & depingere res quasi, vt omnibus partibus ferè expressè, & tanq; viuis coloribus expolitè spectentur. Cum aũt descriptionis Rhetoricæ species numerentur circiter viginti, ad præsens sufficit cognoscere vndecim species, quarũ prima est descriptio rei, quã alij ὑποτύπωσιν uocant, alij ὑποτύπωσιν, id est, effigurationem vocant, qua rei figura & forma depingitur, vt est, descriptio diluuij in. 1. Meta. tempestatis in secundo eiusdem. Secunda descriptio personæ prosopopœiæ, qua homo quispiam depingitur, vt principes Græci, totumq; apud Plutarchum in vitis, apud Aemilium Probum, apud Suetonium. Quibus Rhetores plerique latius vtuntur vocabulo prosopopœiæ, vt complectatur mox sequentes sex quoq; species. Vide Fab. 3. cap. 10.

Tertia species est χαρακτηρισμὸς, effictio uel pictura corporis aut animi, vt Dauus effingit Critonem, Chęrea senem illum importunum, vt Mitio depingit Demeam & seipsum, vt Homerus in 3. Iliad. depingit formam Græcorum principum. Quarta est fictio personæ prosopographia. Huius prima forma est personæ fictę descriptio, poetis propria, oratoribus rara vt Verg. fingit Sybyllam furentem, in. 6. fingit personas apud inferos. Altera forma eius est, cum mutę rei aut incorporeę vel homini mortuo affingimus personam, sermonem, vel affectũ hominis aut animalis, vt harpyis, furijs, dęmonibus, somno, fami, inuidiæ, famæ, virtuti, iustitiæ & similibus, sermonem vel personam induunt poetę & affingunt. Hanc secundam formã

Rhetores

Rhetores propriè vocant prosopopœiam specialem. Quam species est etopœia, Proprietas, seu expressio morum, de qua bellum sctipsit Emporius sophista, & luculentè docet Fab. lib. 6. cap. 2. & sequentibus. Huius Ethopœiæ, quam vocare possumus expressionem morum vel affectuum mitiũ, tres sunt formæ, quarum prima est significatio vel expressio morum prolixior, vt ingeniosi, artiũ, virtutum, vitiorũ: sic vanũ ostentatorem Thrasonẽ exprimunt. Ter militẽ Plautus, seuerum Demeam. Hęc forma propria est comœdijs atq; dialogis, vbi peculiariter obseruare oportet decorum & proprietatem personæ, vt apud Lucianum & Ciceronem. Secunda forma est expressio naturalium propensionum & inclinationum, quales Græci vocãt φυσικὰς ὁρμὰς. i. naturales & innatas affectiones, non momentaneas, sed durabiles, vt expressio amoris paterni erga liberos. Coniugum & amicorũ inter se. Coniunctionis, æqualium, hospitum, vicinorum. Disiunctionis hostium inter se, in qualibus effingendis mirus artifex est Liuius & Herodotus. Sic Homerus & Verg. cum Ouidio. Peculiariter enim historia animorum, cupiditates, consilia, & res gestas ferè sine tragicis moribus illis depingit: Tertia forma est expressio affectionũ leuiorum, quæ non ita perturbant vehementer animos, neque præcipitant, vt si quãdo lætiores affectus hominum erga nos aliosue captamus, & blandiendo elicimus, vt cum animus in spem in lætitiam erigitur, & in risum quoq;, qualia sunt amatoria blandimenta in epistolis. Ouidij & Elegijs, quales sunt officiosæ promissiones & salutationes, officiosa colloquia, vt in Epist. Familiaribus apud Ciceronem, & in Dialogis eius qualis est captatio beneuolentiæ & fauoris, atq; hæc adeò tertia forma peculiaris est exordijs, & in summa docet Ethopœia q. Rhetorica sit magna pars κολακίας, id est, adulationis, vt alicubi Plato dicit. Sexta species descriptionis Rhetoricæ est πάθων ποίησις. i. uehementiorum affectuum & perturbationum expressio, de qua Macrob. lib. 4. toto præcipit. Huius sunt duæ formæ. Prima intentio, quam Græci donyfin, nostri alioqui imaginationem vocant, qua metus, dolor, ira, furor, odium, inuidia, effrenis cupiditas, libido, immodica spes, immoderata lætitia, pertũrbatio animi describitur & exercitatur. Huius exempla sunt passim obuia in Tragœdijs Græcis & latinis. In hac fere immodicus est Statius, vide Vergil. in 4. Nec tibi diua parens. Item in. 10. Quid me alta silentia cogis Rumpere, & cætera. Item in. 7. Heu stirpem inuisam. Vide Ciceronem

tionem in Inuectiuis Verrinis, & Philippicis. Altera forma est commiseratio dicta Græcis ἐκτυπωσις, qua elicitur lachrymæ, vel mouetur misericordia, vel captatur venia. Huius exempla sunt obuia in perorationibus Ciceronianis, in Querelis apud poetas. In summa vero, nō maior facundię cōmendatio imo & admiratio comparatur quàm ex Ethopœia & patopœia si in loco adhibeatur, quorum vtrunq; diligēter describit Aristot. in Secundo Rheto. definiens illic mores & affectus. Item Fab. in libro. 6. cap. 2. & sequētibus. Septima species descriptionis est dialogismus, quoties personæ affingitur oratio breuis, vel longa pro decoro eius. Tales sunt conciones Liuianæ, & apud alios historicos. Item orationes apud poetas. Huc refer illam quam Fabius appellat allocutionem aliquam, qualis est apud Liuium legatorum Romuli. Item eiusdem Romuli allocutio, qua consolatur raptas sabinas. Græci tale quiddā vocāt παρεκβασιν, id est, diuisionem, hoc est, informationem argumenti tractandi iusta oratiōe. Octaua species est mimesis miratio sermonis, vel morum, qua non modo personę orationem, sed etiam gestum effingimus, quale fuit quondam pecusiare fabularum genus, quas pronunciabant Mimi, vt apud Macrobium de Laberio extat. Et has prædictas scilicet sex species, Quintilianus atq; alij subiiciunt prosopopœiæ. Nona species topographia loci descriptio, vt Carthaginis in. 1. Aeneidos. Huc refer Cosmographiam, & Geographiā. Decima species topothesia, loci fictio, cum describitur locus, qui fortasse non est in rerum natura, quales sunt apud Lucianum in veris narrationibus, vel saltem non est talis qualis fingitur, vt in. 6. Inferorum & Elisij descriptio. Huc refert Astrothesiam apud Artum, Higinium, Manilium. Pōtanum. Vndecima species est χρονογραφια, descriptio temporis, ut nostis in. 4. Æneidos. Pacifici sęculi in. 4. Aegloga Verg. Quatuor ętatum in. 1. Met. Atq; hæc sunt vndecim species descriptionis Rhetoricæ, quibus Græci addunt nouem species, quæ non faciunt modo ad institutum, & superioribus subiiciuntur.

Egressio, sexta locupletandi ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci παρεκβασιν, Latini partim egressionem, alij digressionem nonnulli excursum appellant. Ea est definitore Quintiliano alicuius rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis extra or-

dinem

finem excurrens tractatio. Adhibetur aũt uel laudãdi gratia. Qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio populari illa uirtutum Cn. Pompei commemoratio, in quam ille diuinus orator, nam Fabij uerbis utar, ueluti nomine ipso ducit cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoauerat sermone, diuertit, aut uituperandi, aut ornandi, aut delectandi aut præparandi. Sumuntur aũt ex ijsdem ferme locis, quos modo retulimus. Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarũ. Itẽ à tractatione fabularum, apologorum. Prætereà à locis cõmunibus, quoties es amplificandæ rei gratia, in gloriam, in luxuriam, libidinem, auaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua uitia dicimus, atq; his causa uelut aliquantisper omissa diutius immoramur. Aut contrà, quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, mansuetudinem laudibus efferimus. Hi tantum momenti habent ad copiosè dicendum, ut clari aliquot autores eos ex professo tractauerint χρείας appellant. Sunt & illi loci communes his non dissimiles, quoties libertatis commoda ponimus ante oculos, contrà seruitutis incõmoda. Mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantũ ualeat pecunia in rebus mortalium, uitæ humanæ breuitatem, atq; id genus alia innumera describimus.

Lib. 4. cap. 3.

Vñ sumãtur digressiones

Porrò lõgius immorari licebit excursionibus, uel in ipso initio dictionis. Qualis illa Herculis Gallici apud Lucianum & Lamiarum apud Politianum descriptio. Vel in fine quo iam fessus recreetur auditor. Quemadmodum in Geor. fere facit Verg. In medio, si quando digredi libebit, celeriter eò redeundum, unde digressus sis, nisi pars causæ iam absoluta digressionis ansam præbebit. Veluti post narratã causam, quo ad secuturam argumentationem auditor reddatur alacrior

Apud Lucianũ.

Apud Politianũ.

dacrior. Aut post probationẽ, siue omnino post locos in-
mœniores, quo tædium subtilitatis discutiatur. Aut nisi res
ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent ad
diutius immorandum.

Sexta locupletandi ratio.

Sextum caput copię rerum, est egressio, quam alij digressio-
nem, alij excursum vocant, de qua Fabius in lib. 4. cap 1. docet
abunde. Etenim egressio est schema rerum, quo excurrimus &
euagamur in aliquem locum communem, aliamue rem ab in-
stituto quasi alienam, delectationis vel amplificationis gratia.
Sic Verg. in fine 1. Georg. egressionem facit in funebrem luctũ
de Cęsare interempto. In 2. Georg. egreditur in laudem rustico-
& priuatę vitę. In 3. Georg. expatiatur in laudem Octauij Cę-
saris & obseruãtiæ suę erga. Cæsarem Augustum. In. 4. Georg.
excurrit in fabulam Orphei. Sic Liuius in 9. ab vrbe condita
facit egressionem de Alexandro Magno, & in 8. de bello punico,
egreditur in historiam Masiniss. Sic & Salust. alioqui brevior,
tamen digreditur in principio Catilinarij in descriptionem
status vrbis Romę, & in principio Iugurthini digreditur in
geographiam. Et hęc digressio aliquãdo est necessaria, sicq;
etiam pars causę est, à qua non debuit auelli, vt apud Verg. in
expositio Veneris de ortu Carthaginis, & de eadem apud Iu-
stinum in principio 18. libri. Aliquãdo nõ est necessaria, sed de-
lectationis gratia inseritur, & sic schema rerum est. Et pruden-
ter oportet obseruare, vbi maior vel antecedens debeat ampli-
ficari, per digressionem quasi, vel vbi prętet nudam propone-
re præmissam conclusionis. Sic apud Cicer. pro Roscio, est di-
gressio contra parricidas, pro Cęlio, de studiosis, pro Achaia,
de laude literarum Vide & declamationes Erasmi, qui multus
est in digressionibus. Cauere tamen oportet, ne excursus sint
immodici, ne nimis prolixi aut longinqui, & peregrini sint,
quod vicium Asiaticis est peculiare Cætera quære apud Fabiũ
Locis Communibus. Sicubi maiorem Syllogismi vel thesin
aliquam explicamus, vide infrà in cap. &. 31.

Septima ratio.

Septima locupletandi ratio sumitur ab Epithetis. Dio-
medes Epithetõ facit speciẽ antonomasiæ, finitq; hũc in mo-
dum. Epitheton est præposita distinctio proprio nomini
ad ornandi, aut destruendi, aut indicandi causa. Ornandi

Epitheto quid secũdũ Diomedẽ.

vt diua

9. Aeneid. Vñ sumuntur epitheta

ut diua Camilla. Destruendi, ut scelerũq; inuentor Vlysses. Indicandi, ut Lariſſæus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo, ut Plato philoſophorum ſapientiſſimus. A corpore Therſites Græcorum omnium deformiſſimus. A bonis externis, neq; id ſimpliciter, nimirũ ab omnibus partibus bonorum, quæ profiſcuntur à fortuna. A genere, ut Mecœnas generoſiſſimus. Ab opibus, Crœſus regum opulentiſſimus. A forma. Nireus formoſiſſimus. A uiribus, Milo Athleta fortiſſimus. A patria, Vlyſſes Ithacenſis. Ab actu, monſtrorum domitor Hercules. Ab euentu, Bis capti Phryges. In ſumma, ab omnibus fortunæ commodis, aut incommodis. Neq; refert an hæc epitheta ſint adiectiua nomina, nec ne modo quocunq; pacto proprietas quædam attribuatur, nõ perſonis tantum, uerum etiam rebus. Vt præceps iuuentus

Ex Platone Vide Cic. ſenect.

præceps & amens conſultor amor, eſca malorum uoluptas. morioſa ac difficilis ſenecta, uitiorum expultrix philoſophia, humanæ uitæ ſpeculum comœdia, uitæ magiſtra hiſtoria. In poematis licebit naturalibus epithetis uti, ut cãdida nix, liquidi fontes, frigida nox, uolubilis amnis, aureus Sol.

Quãdo in oratiõe ꝓſa adhidenda ſint epitheta. Vide Plut. in vita eius.

In oratiõe proſa nõ oportebit adhiberi, niſi Emphaſin quãdam habeant, & ad rẽ propoſitã pertineant. Vt: nõ impetrabis cauſam tã iniquã ab Ariſtide iuſtiſſimo. Et: coram Catone ſeuerißimo morũ cenſore audes agere floralia? Id potiſſimũ fiet in citationibus exemplorum: aut ſententiarum. Ariſtarchus eruditiſſimus, & idẽ diligẽtiſſimus. Cicero eloquentiæ princeps. Plato certiſſimus autor.

Septima locupletandi ratio.

Septimum caput copiæ rerum eſt Epitheton, id eſt, adiectiuum nomen, aliudue tali rei additum inſtar tituli, ab aliqua proprietate vel effectu ſumptum, quod fungitur vice fere breuis deſcriptionis, vt cum Verg. Aeneam vocat inſignẽ pietate virum, & Lauſum quo non fit pulchtior alter. Oriturque hoc caput prorſum ex loco topices, qui vocatur à propriis, ita ab

effectibus

affectibus. Cauere aũt oportet, ne epitheta inuenusta, aut inepta, sed vt peculiarem quandam notam & significationem naturæ proprietatisue in illa re ostendat. Exempla sunt innumera & optima apud Homerum & Verg. aliosq; poetas, nã in soluta oratione nõ sunt ita libera & frequẽtia epitheta, nisi vbi periphrasim faciunt. Adhibentur verò plærunq; explicãdi, vel laudandi, vel vituperandi gratia, personis & rebus.

Octaua ratio.

Octaua dilatandi ratio sumitur à circunstantijs, quas Græci Peristases uocãt. Eæ partim sunt rerum, ut causa, locus, occasio, instrumentũ, tempus, modus, atq; id genus alia. Partim personarum, ut natio, patria, sexus, ætas, educatio & disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteacta, commotio, consilium, nomen. Conducit autem ad multa circunstantiarum aptus ac tempestiuus usus. Primum ad amplificandum atq; extenuandum, de quo mox paucis dicturi sumus. Deinde, ad euidentiam, de qua paulo ante diximus. Præterea, ad confirmationem & probabilitatem. Facit enim ut tota oratio densis ac crebris argumentis undiq; differta sit & communita. Quæ tametsi non explices, quasi in aciem educas, tamen pugnant per se causamq; non mediocriter addiuuant. Vt quemadmodum, licet aliud agentem, tamen agnoscere liceat, palæstritæ aut musicæ peritum. Ita ubiuis ex huiusmodi circunstantijs cõmode suo loco admixtis rhetorem intelligere possis. Quod quoniam per omnem orationem fusum est, exemplo breui ostendi non potest. Circunstãtiæ. Vsus circunstantiarum.

Octaua dilatandi ratio.

Octauum caput copiæ rerum est circunstãtia, Græcis dicta peristasis, ex qua incredibilis copia argumentorum atq; ornamentorũ in qualibet causa ferè suppeditatur, adeo vt plærarq; pars argumentorum, Rhetoricorum, & credibilium ex hoc capite peratur. Nostrates Dialectici in topica ponunt locum à cõmuniter accipientibus, generalem quasi cuiuslibet patriæ argu-

[illegible] loquendi satis [illegible], & propter [illegible] locis
topicis referri statim potest. Illo loco cõmuniter accidẽtia
comprehendi & contineri possunt commodè circũstantijs, tametsi Dialectici signa quoq; in eum referunt, de quibus infra cap. 12. Verum circunstantia est adiectum quiddam rei extrinsecus, ita vt possit ab ea re nõ tantum imaginatione, sed & vere separari, cum plærunq; non necessario, sed cõtingenter, rei applicetur. Vnde & Rhodolphus circunstantia vocat applicita rebus. Est aũt magna controuersia apud theologos & iurecõsultos, vtrum, & quomodo circunstantia variet speciem facti, vel rei an nouam pariat, au secus, vt Cicero quoq; in 1. Officiorum disputat, in cap. de Temperantia & decoro. Item Rhetores de aptè dicendo & orationis decoro, vt Fab. in. 11. cap. 1. Et quidem videtur variari facti species, vel saltem qualitas iuxta circunstantias, vt aliud est saltare in nuptijs, in spectando, aliud saltare in foro, vel in templo. Sed studioso Rhetoricæ satis est scire qualitatem vel accidentia rerum mutari & variari per circunstantias: quod enim vni licet, non statim alteri quoq; licet. Non consentiunt tamen Rhetores in numero circũstantiarum, quis re vera nihil impedit ista diuersitas numeri, quia verbi tantum, & nõ re differt admodum. Ex Fabio quidem licet colligere. 12. circunstãtias quæ sunt persona, causa, tempus, locus, numerus, occasio, facultas, instrumentum, modus, actus, tẽpestiuitas & casus. Sed minui potest hic numerꝰ, quia facultas & occasio idem est, sicut tempus & tempestiuitas, sicut modus & actus sunt idem. Fab. ex. 10. prædicamentis vel saltem ex posterioribus sex prædicamentis Aristotelicis facit circũstantias in lib 3. cap. 8. verum nõ satis facit Aristotelicę sententiæ hæc expositio Fabij Sit ergo numerus circunstantiarum nouenarius. Primo persona. Secundo causa. Tertio locus. Quarto tempus. Quinto occasio. Sexto, instrumentum. Septimo modus. Octauo numerus. Nono casus. Quas nouem hoc distycho libet cõplecti:

Quis, quoties, occasio, vbi, cur, quomodo, quando
Casus, & instrumentum, cuiusq; peristasis esto.

Prima circunstãtia persona recipit. 14. locos circiter, numeratos supra eodem cap. 5. qui sunt natio, patria, genus &c. qualibus persona describitur plærunq;, vt apertissima & copiosissima docent exempla apud Plutarchũ in vitis Imperatorum, & apud Aemilium probum in vitis imperatorum Græcorũ, quos duos autores vtile est conferre, vt videatur discrimen inter copiam Plutarchi, & breuitatem Aemylij: Nam ferè eosdem precipes describit vterq;. Vide & alios historicos vel declamatores qui

quę fiunt ab vllius aliquo personarum ordine [illegible]
da circunstantia est causa, quę hic significat prorsus efficientia
voluntariæ intentionem, voluntatem, propositum, consilium,
quod tendit in aliquem finem medium aut vltimum, & signi-
ficat etiam vsum aut finem negotij propositum, propter quem
finem quispiã facit hoc aut illud. Huc ergo refertur causa vo-
luntaria, non naturalis. Et quisq; agit quadrifariam, vel enim
propter boni adeptionem, incrementum, conseruationem, &
vsum, vel propter mali euitationem, imminutionem liberatio
nem, & conuersionem agimus teste Fab. & ipsa experientia.
Huius rei exempla non in autoribus solum, sed in communi
quoq; experientia sunt passim obuia. Sic Cicero prolixè argu-
mentatur Clodium fecisse Miloni insidias, quòd videret Milo-
nem obstare suis conatibus & gloriæ Et contrà Clodium à
Milone iure cæsum, eo q; in animo suo proposuerit rempubli-
cam afficere magno & insigni cõmodo, si Clodium ciuem in-
quietissimum è medio tolleret. Sed aduertere oportet, & pbè
iudicare, huiusmodi intentionem vel consilium sæpe fallere, sę
pe quoq; prauum & erroneum esse. Tum ergo non quidẽ con
silium, sed vel opinio, & error, vel affectio praua aut stulta vo
cabitur, vt mox infra in quinta circunstantia videbimus. Ter
tia circunstantia est occasio, quam facultatem & oportunitatẽ
& auxilia vocant alij: vt facilius est paucos à multis, improui-
dos ab insidiosis, pauperem à diuite opprimi, & ex hoc loco
sumuntur argumenta & coniecturæ à facili, possibili, difficili,
Quarta est instrumentum, quod dicitur causa efficiens, ocio-
sum quidem, sed tamen adiuuãs, vt peius est occidere veneno,
q̃ gladio, Turpius est mori crapula, q̃ morbo aut cura. Quinta
circunstantia est modus, vt ex insidijs, ex aperto, blanditijs, mi-
nis, criminibus aliquem aggredi. Huc refert actum, hoc est, pra
xim in rebus aut factis. Huc refertur etiam scientia, ignorãria
dolus, error, necessitas, casus, culpa, furor, de quibus & iurecõ-
sulti plurima, & Fab. in lib. 7. de qualitate differũt. Sexta est lo
cus, qui est aut profanus aut sacer, publicus aut priuatus, im-
munis, aut non immunis, saluber, aut grauis, domesticus, aut
alienus, & sic obserua similes differentias loci. Septima est tem
pus, vt dies sunt festi, aut profesti, tempus, pacis & belli, lætitię,
luctus, &c. Octaua est numerus, vt quoties aliquod officiũ, vel
crimẽ fit admissum, plurimum refert in priuatis & publicis ne-
gotijs Maiora enim & grauiora sunt officia vel delicta quę in-
crimẽantur. Nona circunstantia, est casus, id est successus rei,
consilij q; euentus iuxta illud

Careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putet.

Ex his nouem circunstantijs sumuntur, vt dixi, plurima Rhetorica ornamenta, argumenta & effectus quoq;, vt probat Macrobius in 4. Opus est aũt, vt has circunstantias valde prudẽter obseruemus, vt honestum, decorum, vtile, iucundum, facile difficile, possibile, licitum, tolerabile, & cõtrà, turpe, indecorũ pernicioſum, iniucundum, impossibile, illicitum, intolerabile. Et valent circunstantiæ plurimum ad describendum, laudãdũ vituperandum, probandum, afficiendum, amplificandum, diminuendum, in affirmatiuam & negatiuam pariter partẽ, atq; harum alia prolixius tractari, alia breuius perstringi, vel etiam omnino omitti potest: quia non omnes ex æquo cuilibet causæ vel rei conueniunt.

Nona dilatandi ratio.

Nona dilatãdi ratio cõstat amplificatione. Eius cõplures formæ referuntur à Fabio. Nos eas breuiter attingemus, quæ ad præsens pertineant institutum. Prima amplificandi ratio cõstat incremento. Quoties gradibus aliquot peruenitur, non modo ad summum, sed interim quodam modo supra summum. Huius exemplum est apud Marcum Tullium in quinta in Verrem actione. Facinus est uincire ciuem Romanũ, scelus uerberare, parricidiũ necare, quid dicam in crucem tollere. Verbo satis digno tam nefarie res appellari nullo modo potes. Ad hoc genus pertinet & illud cum congestis ordine quodam circunstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de uomitu Antonij. O rem non uisu modo fœdam, sed etiam auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu uero populi Romani negocium publicum gerens. Magister equitum cui ructare turpe esset, is frustis esculentis uinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit. Hic singulæ uoces incrementũ habent. Etenim per se deforme fuerat, vel

rat uel nõ in cœtu uomere, in cœtu etiã nõ populi, etiã non Romani, uel si nullum negotium gereret, uel si non publicum, uel si non magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio. Nam ut incremento ad superiora tenditur, ita comparatio à minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio uel fictione, uel exempli collatione. Fictione quam hypothesin uocant, ut in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cicerone. Fingit enim hoc inter cœnam accidisse priuato. Eiusdem est illud in Catilinã Serui me hercle mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties proposito uelut simili exemplo efficimus, ut id quod exaggeramus, aut proximum illi aut par aut maius etiam uideatur. Velut Cicero pro Cluentio cum exposuisset Milesiam quandam à secundis hæredibus pro abortu pecuniam accepisse. Quãto est, inquit, Oppianicus, in eadem iniuria, maiore supplicio dignus. Siquidem illa cum suo corpori uim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut hoc loco pro Milone: An uero uir amplissimus Scipio. Tyberium Gracchum mediocriter labefactantem Rempub. priuatus interfecit. Catilinam orbẽ terræ cæde atq; incendio uastare cupientem, nos consules perferemus? Hic & Catilina Gracchо, & status Reipub. urbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi & incendiis & uastationi, & priuatis cõsulibus comparatur. Quæ si quis dilatare uelit plenos per singula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud crescit, & aliud

augetur, hoc modo. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu uomere postridie. Colligitur enim quantum uini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas non quiuerit ferre & concoquere. Ad hanc formam referēdum est quoties res atrocissimas quasq; in summam ipsi extulimus inuidiam eleuamus consulto: quo grauiora uideantur, quæ sequutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis. Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum uirgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis prædo redemit. Humanum est. Atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocia, comparata, humana atq; usitata uideantur. Amplificamus & congerie uerborum, ac sententiarū idem significantium, quæ ratio finitima est figuræ synathroismo, de qua prius dictum est. Vtitur hac Marcus Tullius Cicero in actione pro Ligario. Quid enim tuus ille tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat, qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? Hic uelut aceruo creuit oratio. Idem fit interdum omnibus altius atq; altius insurgentibus. Vt in hoc exemplo: Aderat tantior carceris, carnifex prætoris, mors, terror q; sociorum, & Ciuium Romanorum lictor Sextius. Amplificamus etiam quasi correctione quadam, ut Cicero in Verrem. Non enim furem, sed raptorem, non adulterum sed expugnatorem pudicitiæ, non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorūq; in uestrum iudicium adduximus.

Nonã

Nona dilatandi ratio:

Nonum caput copiæ rerum, est amplificatio rerum, quam specialem cognominamus. Video enim Rhetores vocabulo amplificationis trifariam vti. Primo vt significet amplificationē verbi, de qua supra in lib. 1. cap. 27. Secundo, vt figdificet quālibet rerum figuram, & quodlibet schema tertij ordinis. Sic & alia capita copiæ rerum vocant amplificationem. i locupletandi ornandiq; formas. Etenim hęc generalis est amplificatio rerum. Tertio vt significet hanc specialem amplificationem, de qua in hoc cap. 9. & Fabius in. 8. cap. 4. Verum hęc amplificatio specialis est schema multiplex & splendidum, quo ipsæ res augentur, maiorem speciem capiunt ferè collatione alicuius splēdidæ rei, aut coniectura simili & magnifica. Huius primarias formas quatuor hic Erasmus enumerat, post Fab. satis perspicuè. Cæterum de amplificatione in genere sic ait Cicero in oratore perfecto. Amplificatio augendis rebus apta, & fi æquabiliter toto corpore orationis fusa esse debet, tamen cōmunibus locis maximè excellit, qui communes appellati sunt, eò q videntur multarum idem esse causarum, sed propriè singularum esse debebunt. Augendis aūt rebus & contrà abiiciendis, id est, diminuendis, nihil est, quod non perficere possit oratio, quod inter media argumenta faciendum est, quotiescunq; dabitur locus & penè infinitè in perorando. Hæc ille, apud quēm plurima & optima passim inuenies exempla. Et requirit amplificatio plærunq; genus dicendi copiosum & grande, tametsi leuiusculis rebus non est temerè affingenda, neq; immodicè, vt Asiatici facere solent. Formę aūt eius sunt quatuor, scilicet, incrementū à minoribus ad maiora. Comparatio à maioribus ad minora, ratiocinatio à signis. Congeries, ab enumeratione. Quæ formæ ex quibus locis Topicis Dialect. nascantur, facilè me licet videre. Nempe priores duæ ex loco similium. Tertia ex signorum Rhetoricorum. Quarta ex diuisione vel enumeratione sufficiente. Incrementum, est schema rerum quo ex minori exaggeratione coniectura facienda est, de multo maiore atq; adeo maximo: quæ coniectura magis animo æstimatur, q verbis exprimi queat, cum minora illa supra modum extuleritis. Exemplum habes pro Milone (Quod si scribis) vsq; credēdi, & pro Roscio (ijs de rebus vsque intellige) Item ibidem (eorumpere) vsque (futura sint hęc omnia iudices imprudente Sylla) & pro domo (hic vis extraordinem. Cōparatio hoc loco est scema cum à maioribus exaggeratis sumitur cōiectura & minoribus exaggerandis, hoc est, cum minora maioribus,

facilia difficilioribus, indigna multo indignioribus compa-
ramus, vel etiam præferimus, non argumentandi, sed tantũ or-
nandi gratia, vt in 1. Aeneidos.

O terq; quaterq; beati Et in.3.

O fœlix ante alias Priameia virgo Et in.4. Georg.

Apes comparantur Quiritibus Romanis

Ratiocinatio est schema rerum, quo amplificamus rem cõiec-
tura sumpta ab signo aliquo, vel circunstantia maiore, quę fi-
dem propè excedit, vt apud Verg. in.3. Aeneid. Ingẽs corporis
Polyphemi magnitudo datur coniectandi ab his signis:

Truncа manum pinus regit & vestigia firmat.
Graditurq; per æquor.

Iam medium, ne dum fluctus latera ardua tinxit.
Iacuitq; per antrum Immensum saniem eructans &c.

Amplificamus &c.) Quarta forma quæ congeries est, vbi res
plures ad idem pertinentes, vel diuersæ enumerantur, vt in.1.
cap. ad Romanos amplificatur impietas Gentilium longa cõ-
gerie, id est, enumeratione atrocium criminum, quæ sunt im-
pietatis fructus, cum inquit Paulus: Quia Deum reprobarunt
tradidit eos in sensum reprobum &c. Et nascitur plane conge-
ries, vt dixi, ex diuisione Diale. & diuisione Rhetorica, in qua
supra cap.1. synathroismo, id est coaceruatione, quę est diuer-
sarum rerum propriè enumeratio. Correctione quadam) Hic
quintus modus pertinet ad amplificationem verborum & ad
hyperbolen, de qua supra in.1. cap.27. &.28.

Totidẽ autẽ sunt minuẽdi modi, quot sunt amplificãdi. Pertinẽt ad orationis copiã, & illi uulgares amplificandi modi, cũ uel aduerbijs, uel nominibus, uel alijs partibus appositis amplificamus uel in laudẽ, uel in uituperiũ. Maiorẽ in modũ me Cicero delectat. Dici nõ potest, quàm tibi faueat socer. Verbis cõsequi nequeã, q̃ me delectet Cicero. Verũ de his augendi rationibus, priore libro diximus.

Notus & usitatus est & ille modus amplificandi, cùm speciem augemus generi collatam. Vt, cum oẽs disciplinę liberales plurimum homini conciliant uel ornamenti, uel cõmoditatis, tum in primis eloquentia. Quanq̃ hanc quoq; rationem superius attigimus.

Decimum

Decimum caput copiæ rerum est diminutio quam extenuationem & eleuationem appellant aliqui, Icema contrarium superiori Item duplex, scilicet diminutio verbi supra in. 1. cap. 2°. & diminutio rerum, de qua in hoc ca. 4. Et in genere, diminutio est figura qua extenuamus & abiicimus aliquando rem gratia venustatis & modestiæ, vel contra, propter cõtemptum rei extenuatæ efferendam. Ad diminutionem verbi pertinent vocabula diminutiua, contemptum & vilitatem significantia, vt homuncio, plebecula, fraterculus, atque alia quæ contemptũ & probrum ingerunt. Vt Cicero hominem semisium terræ fisium. Sic Vergil. Semiuirum comitatum. Catullus percacatas chartas vocat. Sed diminutio rerum iusta sententia ac oratione personam ac rem extenuat, totidẽ fere modis quot formis amplificatio auget in contrarium ferè sumptis. Prima forma diminutionis est per Decrementum, quo schemate maioribus antea extenuatis, minora deinde facilè extenuantur. Sic Hannibal in primo de bello punico in concione sua extenuat difficultatem alpium, quæ tamen erat longe maxima, vt alios quoq; labores itineris præ illa paruos esse ostenderet. Secunda forma comparatio, vt si optimum aliquid malo compares, nobile ignobili, pulchrum sordido, ingens paruo, honestũ turpi, vtile pernitioso. Sic enim rei meliori ac maiori inuritur nota tam vili collatione, vt si dicas monetam esse tam bonam q̃ si sit plumbea. Huius exemplum optimũ habes pro Murena vbi iuris sciencia extenuatur. Contrario modo q̃ dixi, irridemus, quo & extenuamus, si parua magnis, si dissimilia inter se nulla propositione conferamus, quasi per ironiã, vt si inepto poetæ & ỹsificatori dicas, ipsius carmina meliora esse Ouidianis. Tertia forma est ratiocinatio, quando contemptum efferimus rei, & aliquo signo circũstantiaue minore, leuiore, priore vt si dicam adeò fortem militem esse Thrasonem, vt crepitum foliorum, & vmbram suam metuat. Si dicam tanti te facio, vt ne obulo quidem redimerem vitam, bonaq; tua. Quarta forma congeries, cum multa coaceruamus vtilitatem & contemptum significantia, vt conuicia, probra, contumelias, sicut Medemus inquit, in me quiduis horũ conuenit, caudex, stipes, &c. Et in huiusmodi probrosa diminutione artifex est Cicero cum insectatur, & conuiciatur. Tam enim bene diminuere, q̃ splendidè amplificare solet vt in oratione contra Pisonem, & de prouincijs. Item in Verrinis & philippicis. Artifex idem est Cicero in modesta, ciuili, verecunda, dissimulatoriaq; diminutione, qualia ferè in exordijs, in literis artificiosis, in gratiarũ

actionibus vtimur vt statim in exordio primæ Epist. in. 1. Ad Tironem, Caueri tamen in diminutione probrosa acerbitas nimia & libido conuiciandi, immodicaq; amarulentia debet, qua nihil est apud honestos viros odiosius. Nam multo efficatior & gratior est diminutio & offensio ironica, veteratoria dissimulatrixq; extenuatio & irrisio, q̃ aperta nimis atq; iratæ illa insectatio. Sic irrisiones. Siri multo sunt gratiosiores in Demeam, q̃ Demeæ Tragica conuicia. Sic & Cicero salse plerũq; in aduersarios solet ludere. Vide pro Flacco q̃ comiter Græculos restes irrideat. Plura huc congere ex Fab. lib. 10. cap. 4. de risu & facetijs.

Decima dilatandi ratio.

Quid sit propositio rhetorica

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quam maximũ propositionum numerum reperiamus. Est autem propositio rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porro quemadmodum inuenienda sit propositio. Fabius negat arte comprehendi posse, cæterum ingenio atq; usu constare eam facultatem. Atq; inde fit, ut cum plures eadem didicerint generibus argumentorum similibus utantur, alius tamen alio plura quibus utatur, inueniat. Sumuntur autem propositiones partim ex his, quæ sunt uulgaria, partim ex his, quæ sunt propria causæ. Exemplum sit hoc quod placuit Quintiliano. Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas quibus centum talenta mutuo Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Eas tabulas, quod esset usus commilitio Thessalorum, donauit his ultro. Postea restituti à Cassandro reposcunt Thebani Thessalos. Res apud Amphictyonas agitur: Centum talenta & credidisse eos constat, et nõ recepisse. Lis omnis ex eo, quod eas Alexander Thessalis donasse dicitur, pendet. Constat & illud, non esse ijs de Alexandro datam pecuniam Thebanorum. In hoc igitur argumento huiusmodi propositiones de partis, ceu columnæ reperiendæ sunt. Prima pars erit. Alexandrum nihil tribuisse donando. Secunda, non potuisse donare. Tertia, non

Vñ sumũtur propositiones

donasse.

donaſſe. Ac primæ quidem partis, prima erit propoſitio pro Thebanis, iure repeti licere quod ui ſit ablatum. Pro Theſſalis hæc erit, tabulas non ſimpliciter ui qualibet, ſed bello ſublatas eſſe. Ius autem belli plurimũ ualere in rebus humanis. Hoc regna, hoc populos, hoc fines gentium, atq; urbium contineri. Huic rurſum aliam propoſitionem opponunt Thebani. Non omnia in victoris poteſtatem uenire iure belli, ſed in his quæ in iudicium deduci poſſunt nihil ualere ius belli, nec armis erepta, niſi armis poſſe retinere itaq; ubi illa ualeant, non eſſe iudicem. Vbi iudex ſit nihil illa ualere, Atq; ea quidem è cauſæ circunſtantijs ſumitur, quibus oſtendi poteſt, quid hæc cauſa diſtet à cæteris. Ad huius autem propoſitionis confirmationem ſumitur à locis exemplum ſimile. Ideo captiuos ſi in patriam ſuam redierint liberos eſſe, quia bello parta, non niſi eadem ui poſſideantur. Tertia pro Thebanis propoſitio ducetur & ipſa ex cauſæ proprijs. In eo iudicio potiſſimum eſſe ſpectandam equitatem in quo Amphictyones iudicent. Aliam enim apud centum uiros, aliam apud iudicem priuatum, in eiſdem queſtionibus eſſe rationem. Atq; hæc quoque eo ualent, ut appareat hanc cauſam diſtare à cæteris, in quibus ius belli ualere debeat. Porro ſecundæ partis pro Thebanis probatio fuerit. Non potuit donari à victore ius propterea quod id demum uictoris, ſit, quod teneat: ius cum ſit incorporale, apprehendi manu non poſſe. Rurſum ad huius probationem adhibetur argumentum à diſſimili. Aliam eſſe conditionem hæredis, aliam uictoris. Ad illum ius, ad hunc rem tranſire. Iam ex cauſæ proprijs altera ſumetur propoſitio ſuperiori ueluti ſubſeruiens, Nempe hæc: ut donemus ius dia ad uictoram tranſire, certe ius publicã credit ad uictorem tranſire nullo modo potuit. Propterea quod ſi quid populus

quum credidit, id omnibus debeatur. Et quãdiu unus superfuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non omnes in Alexandri manu fuisse. Atq; hæc quidem non egent probationibus. Tertiæ partis uulgaris, hoc est cuiuis causæ congruens, propositio erit huiusmodi, Non donauit Alexander quum tabulas donaret. Neq; enim in tabulis esse ius. Eaq; propositio multis argumentis defendi potest. A simili, neq; enim quisquis hæreditatis habet tabulas, idem hæreditatis habet ius. Et si forte creditor tabulas amiserit, non continuo liberatur debitor. Altera propositio coniecturalis est. Alexandrum non hoc animo donasse Thessalis tabulas, ut honoraret, sed ut deciperet. Eaq; uarijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non proprie ad hunc gradum attinet, sed est ueluti nouæ controuersiæ initium. Sumitur autem è proprijs materiæ. Estq; huiusmodi, ut omnia donemus Thessalis, ius belli ualere in iudicijs, & apud hos iudices, & in publico credito, atq; item de cæteris: tamen si quid amisere Thebani ab Alexandro uicti, id à Cassandro restituti receperint oportet: maxime cum id uelit Cassander. Item si quis suadeat Marco Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe, ut uitam exustis Philippicis, his ferme propositionibus poterit uti. Non esse cuiquam egregio uiro tanti emendam uitam, ut immortalem famam amittat. Huic generali subseruiat particularis è circunstantijs sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; uicturum nomẽ sibi peperit, ac mortem esse contemnendam tot præclaris uoluminibus æditis facundissime demonstrarit, maxime cum iã seni non. multũ æui superesse uideatur. Rursum altera principalis sumetur à circunstantijs. Nihil infœlicius esse quam Ciceronem uirum optimum debere uitam Antonio omnium pessimo.

Exẽplũ i genere suasorio.

pessimo. Tertia coniecturalis erit, callide hoc agere animum, ut exustis prius Philippicis in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam. Deinde erepta uita totum quoq; extinguat Ciceronem. Item si cui matrimonium dissuadeas, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimonium est impedimento properantibus ad Christum. Secunda, si uitæ iucunditatem, innumeras curas secum adducit & fœlix coniugium. Atq; hic protinus aperit se latissimus campus de cõparatione cõmodorum cœlibatus, & incõmodorum matrimonij. Tertia, si libertatem, quam multi & uitæ anteponunt, hanc in primis adimit coniugij uinculum. Deinde ad particulares uenies, quæ possunt esse innumerabiles, ut non hæc ducenda est, non hoc tempore. Aut tibi non est ducenda uxor, pauperi, seni, studioso, ualetudinario. Aliud in genere suasorio.

Crescit aũt numerus propositionum etiam hoc pacto, quoties à fictione incipimus. Quemadmodum pro Milone Cicero. Fingite à Milone per insidias occisum Clodium, tamẽ qui ciuem tam pestilentem pro salute Reip. periculo capitis sui sustulerit è medio, summis etiam honoribus dignus uideatur. Deinde ad seriam accedit, sed non occidit. Crescit item, quoties præparandi causa duriorem aliquam propositionem extra rem propositam præmittimus, quò mollior uideatur ea, quam conamur euincere. Veluti si quis in consultatione persuadere cupiens, ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium quo dicitur. Iniquum esse petendum, ut æquum feras, sic rem prius labefactet. Sunt autores nequaquàm contemnendi, qui putent imperium, ac prophanam ditionem nequaquã conuenire, neq; dignitati summi pontificis, neq; tranquillitati ecclesiæ neq; Christianæ pietati cui uni rebus omnibus neglectis, ille debet

Quo crescat numerus propositionũ

Thema

debet cõsulere. Atq; hæc propositio uelut obtestabundanti plurimis argumentis probari poterit. Deinde ad alteram descendet ad hunc modũ: Hæc quidẽ atq; huiusmodi multa, alius fortasse diceret: uerum donemus conuenire, tamen longe alienum est à clementia Christi uicem gerẽtis qui dixit. Discite à me, q̃ mitis sum & humilis corde. Huiusmodi principatum armis, tumultu, cæde, sanguine, uel petere, uel repetere. Post ad tertiam ueniet, ut maximè fas sit, tamen parũ est tutũ, propterea q̃ anceps cuentus belli. Vnde periculum sit ne dum temporarijs ac fluxis rebus Ecclesiæ statũ restituere cõnatur, penitus subuertat: atq; id quoq; compluribus exemplis ac similibus confirmari potest. Deinde digredietur ad tertiam hoc pacto, ut deceat, ut liceat, ut uincat, tamen tanta malorum colluuies etiam bellum iustißimum consequitur, ut non tanti uel prophano principi modo Christiano, debeat esse terras aut urbes aliquot ferro repetere, nedũ ei, q̃ sanctißimi titulũ præ se fert, posset adiici & hæc propositio è circunstantijs personæ. Vt aliũ pontificẽ deceat, Iulium tamen non decet. Si is sit Iulius, cuius mite ingenium, & singularis uitæ sanctimonia, à bello uideatur abhorrere. Quæ postea q̃ argumentis probarit, tũ ad id, de quo propriè consulatur, descendet hac ratione, ut nihil horum nos deterreat, quæ cõmemorauimus, tamen in præsentia bellũ cum Venetis suscipere parũ esse consultum uidetur. Et hæc à circunstantijs sumitur. Atq; hanc propositionem rursum diuidet. Primũ q̃ sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moueri non possit. Deinde q̃ sedes Romana, apud quam piè factis semper summa fuerũt præmia parum meminisse uidebitur officiorum, quæ sæpenumero ea gens summo cum uitæ discrimine in Christianam cõtulerit religionem. Postremo, q̃ nec causa quidem idonea est

Matthe. 11.

qui

retiam aduersus nihil promeritos arma mouere opor-
tet. Nisi si quis has non propositiones, sed rationes esse
malit. Tametsi nihil uetat, quò minus eadem sententia pro-
positio sit & ratio. Item si quis persuadere studeat regi cui Thema.
pian, ne bellum suscipiat cum Christianissimo gallorum
rege, his propositionibus munire uiam ad causam poterit.
Primum, bello conflictari non esse hominis ad beneuolenti-
am nati, sed brutorum animantium, quibus natura arma
quedã addidisse uidetur. Hæc est generalis. Huic subseruit
altera propositio. Imo nec omnium animantium, sed fe-
rarum duntaxat. Rursum huic tertia subseruiet. Atq; adeò
ne feræ quidem hoc pacto inter se dimicant, quo mortales.
Neq; enim tigridi cum tigride bellum est, neque leoni cum
leone. At homo non in aliud animal æquè sæuit atq; in ho-
minẽ. Tum feræ nõ certant, nisi aut tuendi fœtus causa, aut
fame in rabiem actæ. Hominem inanis ambitio, ac tituli,
nescio qui leues & affectatu ad tam sanguinolenta bella cõ-
citant. Huic iam succedet quarta è circunstantijs, quasi no-
uus gradus. Vt hominum sit bellare, certè barbarorum est
ac ferit non admodum dissimilium, non eorum qui legibus
uiunt. Adde quintam, ut horum etiam sit, haudquaquàm
tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio
nihil aliud est quàm pax. Licebit adijcere sextam. Vt dece-
at, non expedire tamen bellum suscipere, quòd omnibus
pensatis, multo plus malorum est, quæ belli causa suscipi-
untur, quàm bonorum quæ uictor etiam consequatur. Id iã
contentione erit explicandum. Septima quoq; reperietur,
ut expediat, non tamen esse tutum, & ancipitem esse belli
exitum. Neque enim semper uincere, quorum melior est cau
sa, aut qui superãt apparatu, ipsas etiam copias in suum du-
cem nonnunquàm arma uertere.

Atq;

Atq; hæ quidem propositiones magna ex parte generales sunt. Tum ad particulares uenire licebit, quæ sumentur à propioribus circunstantijs. Vt omnia mittamus, tibi nō est belligerandum, præsertim cum talt. Atq; hæc in multas diuidi potest, uel quia puer es, & belli imperitus, uel quia noster rex. Atq; idem de cæteris. Nam exempla rationum dimetaxat ostendo. Rursum non cum hoc rege bellandum, tā potente, tam de patre tuo bene merito, tot uinculis tibi adstricto, tam in teipsum etiam officioso. Aut non hoc titulo, nō hoc tempore, non his præsidijs. Ad eundem modum, si quis suasurus alicui, ne literis Græcis det operam, primùm hanc tentabit propositionem. Aut non magnopere ad Christianam fœlicitatem ullas literas pertinere, aut etiam officere. Eam ubi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem ueniet hoc pacto. Vt demus esse causam, cur literis cæteris operam demus, certè à Græcis abstinendum, uel q; tantū habeant negotij, ut his discendis uita mortalium alioqui fugax ac breuis, & imbecilla non sufficiat, uel si ætas maximè sufficiat, non tantum adferunt fructus, ut operæprecium sit, eas etiam mediocribus laboribus parare. Postremo Græca subuersæ & oppressæ fortunam comitari fato quodam eos qui literis huiusmodi sese dediderint. Aut si alijs discenda sunt, illi certè non esse discendas. Quæ iam è circunstantijs sumuntur, cuiusmodi plures sumi possunt. In huiusmodi propositionibus, illud obseruandum arbitror, ut quod fieri potest, ita disponantur, ut à priore ad proximam quamq; quasi gradibus commodè liceat descendere. Qua quidem in re mirus est Lucianus, ut in tyrannicida, quem nos Latinum fecimus, Si tantum conatus essem facinus tam egregium, eum tanto capitis discrimine, iam præmio dignus eram. Deinde hinc digressus. Atqui non tentaui solum, uerumetiam filium repulsi

Aliud exemplum.

repulsis custodijs occidi, num præmium feram. Hinc ira sum discedens. At patrem quoq; sustuli, data mortis occasione. Item in Abdicato, quem ipsum quoq; Latinum feci ium. Non licet abdicare, quem semel abdicatum, denuo in familiam receperis. Tum si maxime liceat, ob istam tamen causam non licet. Postremo si causa maxime sit idonea, tamen ea est magnitudo superioris beneficij, ut eius respectu negligenda sint delicta patri. Quod si turba propositionum nos offendet, tribus aut quatuor uniuersam causam complectemur, ac deinde in tractando unamquàmq;, si uidebitur, in alias propositiones digerimus. Summas illas nonnunquam in diuisione proponimus. Diuisionem appello quasi limẽ argumentationis, qua proponimus in summa quid, quo ordine simus dicturi, nonnunquam in ipsa causæ tractatione, ab alia ad aliam, ueluti gradibus quibusdam descendimus. Aut si natura parũ inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis apte connectemus. Nam affectanti copiam, in primis illud erit spectandum, ut eas reperiat propositiones, quæ quicquid ad causam pertinet, absolute complectantur. Deinde ut recte diuidantur postremo ut ordine quam maxime ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, ut neq; copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in uiam. Sed propositionum inuentionem negat, ut dixi, Fabius arte tradi posse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verum adiuuabit principio quod ubiq; ualet plurimum, natura & ingenium. Deinde iuris prudentia, præsertim in genere iudiciali. Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorum auc-

eorum cognitio, in genere ſuaſorio ac demonſtratiuo. Poſtremo rerum plurimarum uſus, exercitatio & imitatio. Nam ex ſimilibus facile ſimilia aut etiam diuerſa colligun-tur. Quanquam ex ipſa rei naturá uulgares propoſitio-nes reperiri poterunt, propriæ ex circunſtantijs rei dili-genter expenſis. Deniq; fœlix ingenium adiuuabunt rhe-torum præcepta de cauſarum capitibus, quæ Fabius ſtatus uocat, Græci ſtaſis. Porro genus ſuaſorium proprios ha-bet locos, unde propoſitiones petere liceat, rectum, laudá-bile, utile, tutum, facile, neceſſarium, iucundum. Demonſtra-tiuum item ſuos habet nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Decima dilatandi ratio.

Vndecimũ copię caput rerũ eſt propoſitionũ multiplicatio, quæ fit ita cum unius cauſæ ſtatus propoſitioq; cauſa prima-ria pluribus aliis propoſitionibus atq; argumẽtis explicatur, ac probatur, iuſto tamen ordine, ne fiat propoſitionum cõfu-ſio, ut infra in 9. exemplis patet in orationibus Ciceronis. Et hoc caput, ut infra dicam, propriè ſpectat ad Topicã, & ad in-uentionem medij, ubi docetur quomodo eadem concluſio & propoſitio inferatur & probatur ex multis modis, id eſt, ratio-nibus & præmiſsis. Spectat item hoc caput ad diſpoſitionem, quia copia & multitudo propoſitionum atq; probationũ in-digeſta nihilo plus valet ad victoriam cauſæ, q̃ milites incõpo-ſiti. atq; in ſuas acies non locati. Oportet ergo huic ordini diſ-poſitionem atq; ordinem accedere, de quo inſtruendo Fabius totum ferè ſeptimum librum abſumit. Cæterum propoſitio eſt oratio perfecta uerum aut falſum ſine ambiguitate ſignificãs, hæc ſi illata ſit ex præmiſsis, id eſt, maiore & minore, tunc vo-catur concluſio, ut in ſyllogiſmo: ſin aũt illata ſit ex antecedẽ-te, tum uocatur cõſequens, ut in enthymemate, inductione & exemplo. Propoſitionum aũt alia eſt certa, alia credibilis, alia falſa. Propoſitio certa eſt, quæ quidem nõ indiget probatiõe, ſed aliãs, nempe credibiles ipſa probat. Sic ſimplicia complexa de natura aut moribus, aut ſermone, ſunt propoſitiones certæ & nobis quidem uel per naturam, uel per doctrinã notæ, adeo ut nihil amplius de iis dubitet ſanę mentis homo, ut omne to-tum eſt maius ſua parte, ut quodlibet eſt, uel nõ eſt, ut, ueri & falſum

ſalſum præſumunt congruum, & reliqua. Sic ꝓpoſitiones per experientiam nobis notæ ſunt etiam certæ, & vim quaſi certiſſimarum habent propoſitionum, præcipuè ad vulgus. Atq; ex his certis fiunt demonſtrationes i. probationes neceſſariæ, de quibus aliàs apud Ariſtotelem, & in Dialect. vbi de materia naturali propoſitionum diſſeritur, & de demonſtratione. Propoſitio credibilis, eſt propoſitio ambigua, dubitabilis eſt probabilis, quæ vt ipſa indiget probatione, ſic aliam quoq; dubiam propoſitionem eadem ipſa credibiliter probari poteſt. Sed certam credibilibus & dubijs confirmare velle, mera eſt ſtultitia: quin contra Dialect. dubia & credibilia maximè conatur certis probare, verum apud Rhetores dubia nõ ſemper certis, ſed plerunq; credibilibus probantur & explicantur, & hinc fiũt argumenta Rhetorica id eſt, credibilia, de quibus in vtranq; partem diſputari, & controuerti licet. Porro credibilia ſunt duplicia, nam quædam bonis & prudentibus tantum ſunt credibilia, vulgo aũt & indoctis incredibilia, vt, ſol eſt aliquoties maior q̃ terra, vt, aer eſt humidior q̃ aqua, vt, nihil eſt vtile quod non ſit honeſtum, vt, ſola virtus beatũ facit, & ſimilia paradoxa, id eſt, inopinata & opinioni vulgi diſſona. Quædam contrà ſunt credibilia vulgo, & indoctis, ſed ea reprobant boni & docti, vt vulgares & erroneæ opiniones ex prauis affectibus & inſcitia natæ, vt O ciues ciues, quærenda pecunia primum eſt, Virtus poſt nummos. Vt, voluptas eſt ſummum bonũ & finis hominis: vt, ſi ius violare licet, regni gratia violandum eſt, in cæteris pietatem cole. Huc adde credibilia media, quę & doctis & indoctis probantur. Atq; hæc propriè ſunt credibilia vocãda, cum priora iſta ferè ſint vera, poſteriora verò plærunq; ſint falſa. Propoſitio falſa eſt, quam vel experientia vel doctrina, vel natura reprobat & redarguit, vt, ignis frigefacit. Quanq̃ ſæpe propoſitio falſa apparet alicui imprudẽti vera eſſe in ſpe ſui, ſed deniq; reperitur eſſe falſa. Ex huiuſmodi apparentibus veris, cæterum falſis per ſe, fit paralogiſmus, id eſt, ſyllogiſmus ſophiſticus, qui imponit ſtultis, indoctis, vel imprudentibus. Et hanc falſam propoſitionem Dialectici vocant impoſsibilẽ, vel remotam. Sic credibilem appellant cõtinentem ferè, certã vero neceſſariam. Rurſum apud Dialecticos ꝓpoſitio alia eſt vniuerſalis, alia indefinita, alia particularis: quarum ſubiecti ſit nomen vniuerſale & commune, ſcilicet generis vel ſpeciei vt, oēs diuites ſunt animoſi, vt diuitiæ faciunt animos, vt, quidam diuites ſunt animoſi. Alia propoſitio eſt ſingularis, cuius ſubiectum eſt indiuiduũ & ſingulare nomen, vt Craſſus diues

est animosus, Crœsus est diues. Sic enim quantitas propositionis plane iudicatur à subiecto in hunc modum ferè apud Rhetores. Sicut duplex est quæstio, scilicet, infinita & finita, vt an sapienti viro sit ducenda vxor. An diuitiæ faciant animos, & quæstio finita, id est, singularis, an Crœsus sit diues an Cicero sit studiosis prælegendus. ita etiam duplex est propositio Rhetorica, scilicet infinita, vt sapienti viro est ducenda vxor, vt diuitiæ faciunt animos, & hanc vocant thesin, id est, cõmunem propositionem. Alia est propositio finita, id est, singularis, vt Crœsus est diues, vt Cicero est studiosis prælegendus: & hanc vocant hypothesin, id est causam vel propositionem singularẽ Itaq; hypothesis Rhetorica eadem plane est propositio singularis Dialect. Sed thesis Rhetorica complectitur propositionẽ Dialecticam vniuersalem, in definitam & particularem, tanq; suas species. atq; hoc modo discernere hypothesis à thesi secundum singulare & cõmune subiectum, videtur mihi sanè tutissimum, maximeq; perspicuum, tametsi videam plerosq; Rhetores propositionem cõmunem, cuius subiectum sit nomen speciei vocare hypothesin, respectu sui generis, vt hanc dicãt esse thesin. sapienti est ducenda vxor. Iam vero quia sapiens alius est politicus, alius est philosophus, has sequentes duas propositiones vocant hypothesis, respectu prioris generalis, scilicet Politico viro est ducenda vxor, & Philosopho viro est ducẽda vxor. Verum hic cuiq; suum liberum permitto iudiciũ. Nobis interim docendi gratia sola propositio singularis Dialectica sit hypothesis Rhetorica, & propositio cõmunis ex subiecto nomine speciei, vel generis sit thesis Rhetorica. Est ergo thesis propositio vel vniuersalis, vel indefinita, uel particularis cuius subiectum non est indiuiduum & singulare nomen, sed est cõmune nomen generis vel speciei, vt, studiosi debent perlegere Ciceronem, vt, diuitiæ addiderunt animum Crasso: & hic tametsi duo singularia nomina, videlicet Crassi & Cicer. ponuntur, tamen neutra hypothesis, quia duo illa apponuntur prædicato: sed subiecta scilicet studiosi & diuitiæ sunt nomina cõmunia. Sed hypothesis est propositio singularis, cuius subiectũ est nomen indiuiduũ vel singulare, vt Cicero est studiosis prælegendus, vt Crassus superbit diuitijs. Sicut aũt indiuidua & singularia continentur in sua specie, & cõmunicant ex æquo naturæ suæ speciei & explicãtur per suam speciem, & sicut species continentur in suo genere, & cõmunicãt naturæ sui generis ex æquo, & definiuntur per suum genus: sic hypothesis. i. propositio singularis, semper nascitur, explicatur, & indicatur

ex sua

ex ſua theſe. Iam theſis eſt duplex, ſcilicet generica, cuius nomen dictum eſt nomen generis, vt virtus facit beatum, vt, diuitiæ faciunt animos: & theſis ſpecifica, cuius ſubiectum eſt nomen ſpecies, vt iuſticia facit beatum, vt pecunia facit animos, vt, poſſeſſiones faciunt animos. Hypotheſis verò eſt vnius formæ. Vt ergo omnis dictio & res eſt vel genus vel ſpecies: vel indiuiduũ in prædicamento rerum omnium ordine, ſic quælibet propoſitio eſt theſis generica, vel theſis ſpecifica, vt hypotheſis: & ſicut genus gignit definitq; ſuas ſpecies, ita theſis generica gignit probatq;, & declarat theſes ſpecificas: & rurſum ſicut ſpecies gignit & definit indiuidua ſua, ita theſis ſpecifica gignit, declarat, probatq; ſuas hypotheſes. Sic ergo quælibet hypotheſis, id eſt, propoſitio ſingularis exponitur confirmaturq; primo per ſuam theſin ſpecificam, deinde per ſuam theſin genericam: ſicut & quodlibet indiuiduum intelligitur per ſuam ſpeciem, & deſcribitur omnibus coloribus, notisq; ſuæ ſpeciei. Deinde ſicut & ſpecies, ita & indiuiduum cognoſcitur per ſuę ſpeciei genus, peręq; omnia ea, quę vel neceſſario, vel per accidẽs, aut credibiliter generi cõueniunt. Et hic aſcenſus eſt ille prędicamẽtarius, rerumq; gradus ab indiuiduis, inde per ſpeciem ſpecialiſimã per ſpecies ſubalternas, per genera ſubalterna, vſq; ad ſummum genus, hoc eſt, ad prædicamentum, ſuper quod nõ licet aſcendere. Tertio, propoſitionum alia eſt ſimplex & abſoluta, cuius ſubiecto vel prędicato nulla applicatur circũſtãtia, vt, voluptatem omnia appetunt, vt, vxor eſt ducenda. Alia eſt negotialis, quam Græci periſtatichin, noſtri circunſtantiarũ vocant, cuius ſubiecto vel prędicato vna aliqua, pluresq; circũſtantiæ applicantur, vt, vxor eſt ducenda ſacerdoti, vidua non eſt ducenda iuueni, & hæc diuiſio magis inclareſcit ex cap. 8. ſuprà eodem. His ergo partitionibus probè obſeruatis, accede ad inſtitutum cap. Eraſm. de multiplicatione propoſitionum rerum propoſitionum multiplicatio, eſt digeſtio atq; diductio ſtatus & cauſæ in ſua capita atq; membra, id eſt, in ſuas prima vas aut minus principales propoſitiones, & harum probationes certas & credibiles. Quomodo aũt hæc multiplicatio fiat in ſingulis ſtatuum generibus egregiè docet Fab. in toto ferè libro. Docet itẽ Eraſmus in hoc cap. 4. ſtudioſo apprime neceſſaria. Primo referre & exanimare quamlibet hypotheſin ad ſuas theſes, ſcilicet ſpeciferam & genericam, & quamlibet ſpecificã theſin exigere ad ſuam theſin genericam. Secundo docet circunſcribere ſuis circunſtantijs alioqui ſimplices, & abſolutas, nam circunſtantiæ in rebus plurimum variant, & rerum

qualitatem ſalrem ſi non ſubſtantiam mutant vt dictum eſt ſupra eodem cap. 8. Et contrà docet circunſtantias abſtrahere à rebus & cauſis, hoc eſt, res ſimplices & circunſtantias inter ſe conferre, & propoſitiones abſolutas & negociales inter ſe cõparare. De vtroq; aſit horum præceptorum ſæpiſsimè Cicero admonet in ſuis Oratorijs libris, ſcilicet hypotheſin referri debere ad ſuas theſes, id eſt, cauſam quamlibet & caſum, vt iure conſulti loquuntur, factiq; ſpeciem, vel propoſitionem ſingularem, vt dialectici loquuntur, referri debere ad ſuos locos cõmunes, ad capita generalia, hoc eſt indiuidua, ad ſuam ſpeciẽ & deinde ſpecies ipſas ad ſuum genus exigere. Sicut & Cicero idem monet res ipſas quandoq; circunſtantijs alligari, quandoq; à circunſtantijs auelli oportere, in definiendo præſertim & comparando. Tertio docet hoc cap. ad vnam hypotheſin vel cauſam adferre plures probationes & argumẽta, ſiquidem vna eademq; propoſitio etiam minus principalis, nedum principalis & ſtatus adeò cauſæ, multis ac varijs plærẽq; poteſt medijs rationibus atq; argumentis probari, explicari, & ornari. Ideoq; Eraſmus hoc caput nominat multiplicationem propoſitionum, hoc eſt, expeditam & copioſam inuentionem, atq; bene digeſtam diſpoſitamq; denſitatem præmiſſarum, concluſionum in forma enthymematis, inductionis, & exempli. Quis & ſæpe propoſitio iuſta fine formis argumentorum explicatur. Quarto docet multitudinem ſic inuentarum propoſitionum probe digerere, & diſponere ſuo ordine, quam diſpoſitionem plærunq; natura cauſæ & prudentia ſcriptoris, partim etiam ars ipſa artiſque præſcribit ratio. Sic enim, vt ſupra dixi, oportet hypotypoſes & controuerſias in ſingula capita ſpecialia & generalia, & non circunſtantias diducere, vt tamẽ ſuum ordinem, ſeriemque teneant, ne ſit propoſitionum rudis confuſumque chaos. Agit adh æc. 4. Eraſ. exemplis magis q̃ præceptis quia rerum huiuſmodi iudicium & prõptitudo potius à Dialectica peti debet, q̃ Rhetorica. Huc plurimum ſeruit tractatus, & vſus prædicabilium, & ea quę de inuentione modi præcipiunt dialectici.

Vndecima ratio.

Vndecima locupletandi ratio ſumitur ex accumulatione copioſa probationum, & argumentorum, quas Græci plyſis uocant. Nam ad eiuſdem propoſitionis confirmationẽ uariæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis

confirmantur. Probationes autem partim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales, partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ. Posterioris generis argumenta ducuntur potissimum à præiudicijs, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iureiurando, à testibus. Prioris generis sumuntur primum ab his signis, quæ finitima sunt ἀτέχνοις. Horum alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια uocantur. Alia non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur. Deinde ab, argumentis, nam hæc à signis distinguit Fabius. Quorum aliud est credibile, aliud ueluti propensius, aliud non repugnans. Ea plærunq; ducuntur à circunstantijs, quæ quidē duplices sunt. Personæ ac rei. Personæ ferme sunt huiusmodi, Genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura studia, affectatio, antefacta, antedicta, commotio, consiliū, nomen. Rei sunt hæc, causa, locus, tempus occasio, antecedē tia rem, adiuncta, cōsequentia, facultas instrumentū, modus

LOCI COMMVNES.

Sunt item loci generibus atq; etiam partibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur interim & alibi, tamen ad iudiciales controuersias, & in his quidem, coniecturales, sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta, à finitione, seu fine, descriptione, Etymologia, quæ finitionis, ceu species quædam est. Ab his quæ ad naturam definitionis pertinent. Genere specie, proprio, differentibus, partitione, diuisione. Cuius ordine sunt formæ. Ab exordio, Summa, incremento. Ab inductione similium, dissimilium. A contrarijs repugnantibus, consequentibus, A relatiuis. A causis. Ab euentis. A cōparatione, quæ trifariam sumitur. A maiore. A minore. A pari. A iugatis, Et si qui sunt alij. Nam neq; de ordine, neq; de numero, neq; de uocabulis satis conuenit inter scriptores

res. Scripserunt autem de his copiosissime Aristoteles ac Boetius, satis accurate Mar. Tull. sed subobscure, breuissime Quintilianus. Oportebit autem eum qui semet exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac uelut ostiatim pulsare, si quid possit elici, usus efficiet, ut deinceps sponte occurrant. Item ab ea quæ rursum pluribus locis est communis, fictione. A causæ proprijs.

Exẽpla.

Vndecima variandi ratio.

Duodecimum caput copiæ rerum est probatio, quę tametsi peculiaris pars sit rhetoricæ inuentionis, & orationis, complectens confirmationem & refutationem, tamen ab Erasmo numeratur hic inter capita Copiæ: quia non admodum superstitioſe oportet inuentionem ab elocutiõe seperare, quod ad res attinet, licet verbis, oratione q; differant. Et ne cui mirum hoc videatur, spectare debet consilium Erasmi, qui in hũc vnum libellum congerere voluit omnia ferè, quæ ad facundiam cõparandam & alendam necessaria sunt. Cæterum probatio est dubiæ rei confirmatio vel refutatio per argumenta, vel certæ rei explicatio. Et petitur argumentatio vel probatio omnis ex locis generalibus Dialect. Topicæ, quorum plus centum species numerari possunt in vniuersum. Siquidem loci argumẽtorum sunt triplices, scilicet Rhetorici, Dialectici, & Sophistici. Rhetorici loci in genere sunt quatuor, scilicet instrumentum, forense, signum, circunstantia duplex, & exemplum. Itaq; primum argumentatio petitur ex instrumentis, id est, locis forensibus 7. de quibus vide Fab. in lib. 5. vsq; in 8 cap. Secundo à signis quorum alia sunt techmyria, id est, certa, alia, eicota, id est credibilia, alia sunt prognostica, id est, præsagia futuri euentus de quibus Fab. in 5. cap. 9. Tertio à circunstantijs & locis personæ, quorum 14. enumeraui supra eodem cap. 5 in descriptione personæ. Quarto à circunstantijs rerum 8. supra enumeratis cap. 8. & à Fabio in. 5. cap. 10. & signa circunstantias q; vocant Dialectici cõmuniter accidentia, sicut antea dixi. Quinto ex locis Dialecticis certis, vnde fiunt demonstrationes. Sexto ex locis Dialecticis credibilibus, & de vtro q; istorum genere affatim disserit Fab. in. 5. cap. 10. & Rhodolphus in sua Dialectica. Sunt enim iuxta vulgatiorem opinionem in Topica Dial. 14. loci his nominibus appellati, scilicet definitio, genus, species, proprium, etymologia coniugatum, vniuersale, particulare, totum, partes, materia, forma, efficiens, finis, effectus, antecedens consequens

consequens, simile, appositum, disparatum, exemplum, diuortia, communiter accidens, diuisio. De his locis tractat & Cęsarius in tractatu nono & Aristo in Topicis. Septimo argumentatio sumitur ab exemplis, quorum loci etiam sunt Rhetorici vt ostendam infra cap. proximo & sequentibus duobus. Octauo ex locis sophisticis, vnde fit paralogismo, id est, falsus syllogismus peccans in materia, aut forma, apparens tamen prima specie bonus alicui imprudenti & incauto. Vide Cæsarium in tractatu vltimo, atq; hæc vniuersa materia est argumentorum & totius probationis, quæ sumitur ex suis certis locis tanq; ex promptuario vel armentario sumuntur arma & instrumenta necessaria. Sumitur ex accumulatio) Proximo cap. dixit de numero probantium propositionem & probandarum quoque, deque harū dispositione, sed hoc cap 12. ostēdit & aperit locos Topices vnde sumatur materia istarum probationum.

Plurimum autem ualet ad probationem, atq; adeo ad copiam, exemplorum uis, quæ Græci παραδείγματα uocant, & adhibentur aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum aut ut maiora, aut ut minora, aut ut paria. Dissimilitudo & inæqualitas constat genere, modo, tempore, loco, ceterisq; ferme circunstantijs, quas supra recensuimus. Hoc autem genus complectitur & fabulam, & apologum, prouerbium, iudicia, parabolam seu collationem magnam & analogiam. Præterea si qua sunt similia. Atq; horum quidem plæraq; solent adhiberi non solum ad fidem faciendam, uerumetiam ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis ex locis dictis magnam uim suppellectilis colligere uolet, quantūlibet copiosam orationem poterit efficere, neq; tamen erit magnū uerborum congeries, & uarietas excludet satietatem, sed quemadmodum sint uel inuenienda, uel adhibenda, id non est huius instituti persequi. Verum si quis desiderabit ex Aristotele, Hermogene, Quintiliano petat licebit, qui diligentissime hisce de rebus conscripsere. Nos ea quæ pertinent ad copiam, persequemur sed paucis, ne librum,

Ad parandã copiã exempla primas habent.

non cõmentarium scribere, uideamur. Ergo ad paranda eo piam, exempla primas tenent, siue deliberes, siue exhorteris siue consoleris, siue laudes, siue uituperes. Et ut summatim dicam, siue fidem facere studeas, siue mouere, siue delectare,

Vnde exempla promãtur.

Horum igitur ut uim q̃ maximam, maximeq; uariam cõparare, & in prõptu habere cõueniet, ita uarie tractare oportebit. Varietas exemplorum ab ipso genere nonnunquam perpenditur. Sũt enim & antefacta & antedicta. Et publicæ gentiũ consuetudines in exemplis sumũtur, & à discriminibus autorum, puta ab historicis, à poetis. Et ex his à Comicis, Tragicis, Epigrammaticis. Heroicis. Bucolicis, à philosophis, & horum uariæ sunt sectæ, à Theologis, à sacris uoluminibus. A diuersitate nationum, quod genus sunt, alia Romanorũ exempla & instituta, alia Græcorum, & inter Græcos, alia Lacedæmoniorum, alia Cretensium, alia Athenienſium, Item alia Asiorum, Hebræorum, Hispanorũ Gallorum, Anglorum, Germanorum. Rursum à temporis uarietate. Nam alia sunt prisca, alia media antiquitatis, alia recentia, nõnulla etiam domestica. Præterea à qualitate rerum. Nã quædam sunt militaria, quædam ciuilia. Et quædam clementer facta, quædam fortiter, quædam sapienter. Atq; item de cæteris, nam id quidem est infinitũ. Postremo è conditione personarũ. Alia sunt principũ, iudicum, parentum, seruorum, pauperum, diuitũ, mulierum, uirginum, puerorum. Hæc igitur ad unumquenq; locum plurima, uariaq; sunt adhibenda, non solum ex omni Græcorum ac Latinorum scriptorum genere collecta, uerumetiã ex barbaris gentalibus. Demum è uulgi rumoribus. Mouent autem potissimum animos antiqua, illustria, nostratia, domestica, id est suam quæq; gentem, suum quæq; genus. Aut longe minora, ut mulieris, pueri, serui, barbari.

Decimum

Decimumtertium caput Copiæ rerum est exemplum, &.14. cap. est similitudo, &.15.cap. est autoritas vel indicatio. Sic eũ iam libet in titulo tria hæc capita cõnectere. quæ Eras. ferè promiscuè tractat vsq; in cap.16. Nascuntur autem hæc tria capita prorsum ex locis Topicę, scilicet ex loco similiũ & dissimilium ab exemplo, ab oppositis vel repugnantibus, à disparatis, ab autoritate. Verum ne quem fallat æquiuocatio vocabuli, animaduertere oportet, exemplum bifariã vsurpari. Primo generaliter, vt significet comparationem vel accõmodationem cuiuslibet facti, rei, dictiue alieni, quod aptè ad nostram causam cõfertur. Sic Fabius vtitur voce exempli lib.5. cap.11. atq; huic exemplo in genere aptissimè quadrant duæ regulæ Topices: quarum prior est, de similibus idem esse iudicium, posterior est de dissimilibus diuersum esse iudicium. Tu adde tertiam. Plærunq; similitudinem claudicare, & magis credibilem q̃ certam esse. Et hæc in genere de exemplo monuisse ad præsens satis fit. Sic enim exemplum genus est probationis vel schematis, cui tres species subiectæ sunt, scilicet exemplum speciale, huius operis 13.cap. & similitudo, de qua infra in cap.14. & autoritas, de qua in cap.15. Differunt hæ tres species, non quidem tractatu vel vsu, sed materia vt in definitionibus rerum patebit. Verũ exemplum speciale est, rei gestæ, aut vt gestæ, vtilis ad persuadendum, & explicandum id quod intenderit, cõmemoratio, & ad nostram causam accõmodatio, propter similitudinem & dissimilitudinem aliquam accersita, probandi vel ornãdi gratia. Huius ergo materia est, factum, vel res gesta ab aliquo homine, pluribus hominibus, aut similibus personis. Huius exẽpli sunt item.4. species. Nam aliud est exemplum apologicum ex apologo Aesopi, alterius ue autoris sumptum, vt apud Horatium. Rusticus vrbanum murem mus paupere tecto. &c. Itẽ, respondit quod ante leoni vulpes, &c. Aliud est exemplum fabulosum ex fabula poetæ alicuius sumptum Horatius:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

Sponsi Penelopes &c. Aliud est Dramaticum. i. argumento ficto alicuius Comœdiæ, vel tragœdiæ, vel dialogi, aliusue narrationis fictæ petitum, vt apud Cicer. sæpe citatur Terentius, idem vt illud Horatij: Telephus & Peleus cum pauper & exul vterq;. Deponit fastus & sesquipedalia verba. Aliud est historicum exemplũ, ex historia aliqua aut credibili adductum, quæ species est vsitatissima. Nam firmiora exempla ex historijs quę aliunde suppetunt. Sic ergo vides exempla sumi ex formis expositionum & narrationũ, de quibus infra cap.17. sed de similitudine, autoritate, infra suo loco dicam.

Quomodo tractanda sint exempla.

Porro non uariantur modo, uerum etiam augentur & crescunt tractatione. Cuius rationes aliquot indicabimus. Primùm augentur cõmendatione. Ea plærunq; sumitur uel à rei, uel ab autoris laude, uel gentis, unde ducitur exẽplũ. Veluti si quis Lacædæmonicũ factum, aut dictum adhibeat præfari poterit, eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris longe antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abũdasse. Si quis è Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit eum autorem unum omniũ esse grauissimum, quippe qui summam philosophiæ scientiam cum historicorum eloquentia coniunxerit, ut in eo non solum historiæ fidem, uerumetiam autoritatem, & iudicium sanctissimi, doctissimiq; philosophi spectare oporteat.

Apud Cicero. 1. Officium

Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplũ uelit adducere, poterit ad hunc præloqui modum. Inter tam multa Romanæ uirtutis insignia, decora, nullum unq̃ facinus pulchrius extitit, aut etiam laudatius, q̃ M. Attilij. Huiusmodi cõmendatiunculas licebit effingere, uel longiores, uel breuiores, utcunq; locus postulabit. Affingẽdæ sunt aũt quæ maximè sint ad id, quod agitur appositæ. Veluti si in exemplo desiderabitur fides, autor à grauitate fideq; commendetur. Si pium uideri uoles quod adfers, sumatur à pietate commendatio. Atq; item de cæteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletãtur itẽ exẽpla, si fusius aut latius explicẽtur, exaggerationibus atq; amplificationibus. Nã qui breuitati studebit, huic satis erit exẽplũ seu notũ uerbo significasse. Id quod facit M. T. pro Milone. Neq; enim posuit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me cõsule, senatus nõ nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui

copiã affectabit, is, id quod gestum sit, locupletius narrabit. Ita ut fecit in eadẽ oratione Cicero. Pudicitiam cũ eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus est, cui uim adferebat. Et addidit epiphonema, Facere enim probus adolescẽs periculose quã turpiter perpeti maluit. Atq; hunc ille summus uir scelere solutum periculo liberauit. Quanquam in his quæ ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exemplis locupletandis immorari, præcipue si res sit huiusmodi, ut aliqua uoluptatis illecebra retineat auditorem. Quod genus fuerit, si quis persuadere studeat ad prudentiam comparandam, multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectationem, in Solonis laude aliquandiu cõmoratus, & quam ciuitatem reliquerit, et quam ob causam & quæ maria transmiserit, & quas Barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibus cum sit congressus & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illustrior simul ac sapientior in patriam redierit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi ferme sunt exempla de Pythagoræ, atq; Apollonij peregrinatione apud diuum Hieronymum in præfatione, quam uniuersæ scripturæ diuinæ præponunt, Sed huiusmodi rationis commodissimum exemplum est apud M. T. statim in principio secundi, de inuentione libri, de Zeuside, qui Helenam picturus, uirgines aliquot eximiæ formæ poposcit, ut ex singulis quod esset optimum eligẽs, absolutum formæ simulachrũ ederet.

Quomodo tractanda sint exempla.

Proponit inde Erasmus tres modos, quibus amplificantur & explicantur exempla. Primus est, si dignitatem atq; autoritatem paremus bono exemplo, ab honesto, nempe à persona autoris, à re ipsa, ab euentu facti, & contrà, si quam notam inuramus malo exemplo. Item à persona autoris turpis, & à facti turpitu-

corrumpunt, & ab euentu pernicioſa. Vel à ſimilibus circunſtãtijs. Secundus modus variandi exempla eſt hic, quod exempla quædam breuiter attinguntur, vt apud poetas ferè quędã prolixe tractantur, præcipue quæ niteſcere tractata poſſunt.

De exemplo fabuloſo.

Atq; eadem dilatandi contrahendiq; ratio locum habet in fabuloſis quoq; exemplis. Nam & fuſius & contractius exponi poterunt, ſi res ac decorum patietur. Verum in his quæ omnino fide carent, niſi iocabimur, præfari conueniet, à uiris priſcis ac ſapientiſſimis iſta non ſine cauſa fuiſſe conficta, neq; temere tot iam ſæculis magno mortalium conſenſu fuiſſe celebrata, deinde quid ſibi uoluerint, interpretabimur. Veluti ſi quis perſuadere uelit, non eſſe ſectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc ueteres illos, ac ſapientes ſcriptores, & perſpexiſſe prudenter, & aptiſſimo figmento ſignificaſſe, prodita gigantum fabula, quorum temerarij conatus infœliciter ceſſerint. Aut ſi quis proponat hominem auarum, tam non habere quod habet, quam id quod non habet, præfatus, adhibebit Tantali fabulam. Si proponat uiri ſapientis eſſe munus, ut animi motus ratione iudicioq; coerceat, allegabit, quod eſt apud Homerum primo libro Iliad. de Achille, iam manum admouente capulo, & Pallade à tergo reuocante. Item ſi quis proponat ueram uirtutis laudem non parari niſi qui ſit multis iactatus caſibus, uarijsq; exercitus periculis, cum huiuſmodi quam diximus præfatione, Vlyſſem adducet Homericum. Quanquam autem non ubiq; perinde obuia eſt allegoriæ ratio, tamen illud extra controuerſiam eſt apud antiquitatis peritos, in omnibus ueterum poetarum figmentis ſubeſſe allegoriam, uel hiſtoricam, uelut in pugna Herculis cum Acheloo bicorni: uel theologicam, ut in Proteo ſe uertente in omnes formas, aut Pallade è Iouis cerebro nata: uel phyſi-

Quid poetarum figmentis ſubſit.

cam,

tem, ut in fabula Phaetontis, uel moralē, uelut in illo quod Circe poculo, & uirgu ſua uerterat in bruta animalia. Nō nunq̄ unum atq; alterum allegoriæ genus permiſtum. In quibuſdā haud magni negocij eſt allegoriis ſenſum repræhendere. Quis enim nō intelligt, nam de his quæ ad mores attinent, magis libet exempla ponere, Icari in mare delapſi figmentum admonere, ne quis altius efferatur, q̄ pro ſorte ſua. Sic nimirum fabula Phaetontis monet, ne quis munus adminiſtrandum ſuſcipiat, magis q̄ pro uiribus. Sic Salmoneus in tartara datus præceps, docet non eſſe æmulandū, quod lōge ſupra fortunam noſtram habeatur. Sic Marſias excoriatus docet non eſſe certandum cum potentioribus. Quid aūt ſibi uult Danaes auro deceptæ fabula? niſi quod & Flaccus interpretatur, nihil tam eſſe munitum quod nō expugnetur pecunia, nihil tam incorruptum, quod nō muneribus uitietur. Quid Herculis labores, niſi ſudoribus ac inuandis alijs famam immortalem parari? Quid Midæ uotum, niſi auaros & inſatiabiles ſuis ipſorum opibus præſcari? Quid iudicium, niſi dotibus ingenij, cū pecuniæ ſtudio nequaq̄ conuenire? Quid Bacchus à fulmine flagrans in Nympharum aquas iectus, niſi uini ardorem ſobrio clemento reſtinguendum eſſe? Quod Græco etiam epigrammate teſtatum eſt. Quid innuit Circes fabula, ueneficijs uertentis in feras? niſi eos qui nequaq̄ ratione ducūtur, id quod hominis eſt proprium, ſed totos ſeſe dediderunt turpibus affectibus, iam præter hominis uocabulum nihil hominis habere, ſed ad pecudum degeneraſſe naturam, puta libidine in urſos, ſomnolentia ignauiaq̄ in ſues, ferocia in leones, atq; item de conſimilibus. Quid Vlyſſes, qui ſolus poculo potо, uirgaq̄ monſtrifica percuſſus, non eſt mutatus, niſi firmum illum & conſtantem ſapientis habitum, qui nec frā

Ouid. 2. Metamor. De q̄ Virg. 6. Aeneī.

gi tem-

gi terroribus, nec ullis affectuum illecebrarum ab honesto potest abduci? Quid Lotus semel gustata, iam non sinens abire socios, nisi dulce blandumq; turpium uoluptatũ uenenum, à quo non admodum difficile sit abstinere, relinquere, posteaq̃ gustaris difficillimum? Quid Sirenum cantus, nisi assentationem, ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis, angusto inter sese discrimine distantes, nisi uirtutis uiam angustam esse? hinc atq; hinc finitimis instantibus uitijs, puta inter luxum & sordes frugalitatem. Inter quæ sic est moderãda uitæ ratio, ut quoniam medium in omnibus exacte tenere difficillimũ est, eò potius uergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit Vlysses. Quid moly radici nigræ, sed flore lacteo herba, mortalibus inuentu difficillima, nisi sapientiam, ad quã primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suauissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronem? nisi sapientiam in abdito sepositam, paucisq; deprehensam? Sed ne longiores simus, huius generis interpretationum quantumlibet uim suppeditabit Eustathius enarrator Homeri. Nos quoq; quondam adolescentes hisce de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus antibarbaros. Porro in hoc genere molliora sunt ea, quæ à poetis in hoc ipsum ficta constat. Velut quæ ad imitationem humanæ uitæ dijs affingunt. Quod genus, cum Martem à Vulcano uinculis irretitum facit Homerus. Cum Iupiter anchilomytis emisso somno, spem iniecit capiendæ Troiæ, cũ longe aliud ageret. Nam hæc regum ars est, quosdam rumores data opera in uulgus spargere, cum multo aliud apud se destinarint. Atq; his etiam molliora, quæ sic à poetis celebrata sunt, ut ad historiam, non ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes parricida, cumq; hoc Pyladis amicitia. Sunt enim qui

quæ rem gestam affirment. Qualis Alcestis mariti mortem sua redimens, cuius etiam meminit Val. Max. Item Codri ac Menœcei mors, Q. Curtij Deciorumq; factis annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus & Pirithous, Castor & Pollux referũtur. Qualis item Arion à Delphino reuectus in patriam. Nam D. Augustinus historiam autumat. Certè apud Vergilium, ac præcipuè Lucanum, non dubium quin plaraq; ad historiam pertineant. Quanq; & Herodoti plaq; fide carent. Et Xenophon Cyropædiam magis ad exemplum instituendæ uitæ, q̃ ad fidem historiæ scripsit. Quæ pro ueris accipiantur, fide ualent. Sin pro fictis, cum sint à sapientissimis ac probatissimis autoribus prodita, hoc ipso ualent, q; ab ijs ficta sint, quorum autoritas præcepti uigorem obtinet. Contrà sunt apud poetas exempla certe atq; historicæ fidei, de Scipione, de Annibale, de Augusto, de Pompeio, de Iulio. Sunt rursus alia, quæ nullus inficias eat esse ficta. Sed quoniam constat in hunc ipsum usum esse ficta, & à magnis ficta autoribus, nimirũ exempli pondus habent. Quo de genere sunt inuidia, dea Fama, Vergilius 4. Aene. Ouidius 2. Metamor. Ate, Litæ de quibus supra mentio facta est. Præterea personæ quæ in Dramaticis, aut mixtis poematis inducuntur, præsertim comœdijs, cum quibus dialogi multum habent affinitatis. Etenim si quis suadeat cauendum esse parentibus, ne si quid peccent, testibus liberis peccent, nonne exemplum habebit Clitipho in sene seipsum excruciante, loquens ad hũc modum: Perij, is mihi ubi adbibit plus paulò quæ narrat facinora? Nunc ait, periculum ex alijs facta sibi quod ex usu siet, astutus. Næ ille haud scit, q̃ mihi nunc surdo narret fabulam. Aut si quis suadeat iuxta sapientũ responsum, æqualem esse ducendam uxorem, alioquin uxorem duci, sed heram, si pauper diuitem adiunxerit

a lib. 4. more cõitum gali.

De quibus Valer. lib. 5. ca. de pietate erga patriam Gell. lib. 16. cap. 18.

De quâ Homerus in Iliados Exempla Comica

exempli instar habebit Chremes in Phormione Nausistratam perinde ut dominam timens? Item. Si quis suadeat neq; firmam satis, neq; tutam pauperi cum opulentis esse amicitiam, nõne pro exemplo ualebit Euclio in Aululari Plautina, loquens ad hunc modum: Pauper Megadori diuitis deprecans affinitatem, Venit hoc mihi in mentem &c. nam locus notissimus est. Rursum ubi disseras improbe facere parentes, qui sæuiunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent grauiora, nonne recte citabitur modo dicta Nausistrata, loquens hoc pacto, Adeo indignum tibi uidetur, filius homo adolescens si habet unã amicam, tu uxores duas? Nihil pudet. Quo ore illum obiurgabis? Respondet mihi. Sed næ ego ineptus unum aut alterũ exemplũ profero cum tota comœdia nihil aliud sit, quam humanæ uitæ simulacrum. Poteram item è Tragœdijs, Eclogis, Dialogis, similes formas proferre. Sed in commentario abunde satis arbitror uiam ingeniosis indicasse. Equidem existimo exempla non solum de his quæ diximus, uerumetiam à mutis animantibus, atq; etiam inanimis recte sumi. Quanquam uidetur ad ὁμοίωσιν magis pertinere: ueluti si quis proposita descriptaq; formicarum industria ad rem labore parandã adhortetur. Aut si quis exposita apum politia homines ad legũ ac disciplinæ ciuilis obseruationem extimulet. Aut si quis ab impietate in parẽtes reuocet, proferat aconiæ pullos, qui parẽtes ætate defectos uicissim alere ac gestare dicũtur. Aut si adhortans ad pietatẽ erga liberos, adducat etiam per medios ignes succurrentem pullis suis. Aut si quis detestetur in gratitudinem, adducto exemplo leonis, cuius ex Apione meminit Gellius, & draconis, qui nutricem à latronibus obsessum eripuit, autore Plinio. Aut si reprehendeus hominẽ ab amicitia alienum, qui nec amet ullũ, nec à quoquam

Quid comœdia

Vide Horat. i. Sermon. satira. i. Verg. lib. 4. Georg.

quoquam ametur, Delphini proferas exemplum, puerili amantis, aut Aquilæ uirginis amore flagrantis, aut magnetis ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortasse, ubi de parabola disputabimus. Nunc ad institutum. de Gellio lib. 7. cap. 8. Plin. lib. 10. cap. 3.

Admonet exemplum ex fabula non verisimili permolliēdū esse excusatione, eiusq; Mythologiam, vel allegoriam exponēdam. Progymnasma hoc rhetores cōiecturam vocant, vt quæ de Prometheus fingitur ignem furtim sustulisse Ioui cælitus.

Tertius modus locupletandi exemplo.

Dilatantur exemplo utriusq; generis, hoc est tam fabulosa, quam historica, præterea dictos modos etiam parabola, quam eandem ὁμοίωσιν uocant. Cicero collationem uocat. Tum comparatione, siue contentione. Parabola est, cum accommoda similitudo, quod adductum est exemplum ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut, Non aliter quam Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam sua uirtute depulsis Barbaris restituit, ita Laurētius Latinas literas inscitia ferè barbarorū deprauatas, obruitas, extinctas, in pristinū nitorem uelut ab inferis reuocauit. Dissimile, Vt non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à barbaris liberauit: Ille famæ cupiditate commotus, uel potius quam plurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ fœlicius ex eloquentium autorum lectione discebatur. Contrarium. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit: Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo, hostes cum socijs. Item Brutus occidi liberos, proditionem molientes, Manlius uirtutem filij morte mulctauit. Et apud Vergilium, At non ille, satum quo dissimulentis, Achilles, Talis in hoste fuit: Ad Herēnium lib. 4. Parabola qd Vide Liuium lib. 5. ab vrbe Cond. Lib. 1. ab Vrbe Condita. Lib. 31. decadis 1. Aeneid.

porro comparatio demõstrat id quod adductũ sit aut par esse, aut minus, aut maius. Minus, ut si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est?

Cicero p lege Manilia.

Item: maiores nostri sæpe pro mercatoribus ac nauicularibus iniuriosius tractatis, bella gesserunt, uos tot ciuium Romanorum milibus uno nuncio, atq; uno tempore nectis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthum patres uestri totius Græciæ lumen extinctam esse uoluerunt, uos eum regem tutum esse patiemini, qui legatum populi Romani consularem, uinculis ac uerberibus, atq; omni supplicio excruciatum necauit? Par, ut apud eundem Ciceronem. Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero improbißimo altero modestißimo atq; optimo uiro peterem. Superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam: Maius, ut pro Milone. Negant intueri lucẽ esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua urbe tandem hoc homines stultißimi disputant? Nempe ea, quæ primum iudicium uidit de capite M. Horatij fortißimi uiri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod proprie uocatur exemplum (est autem rei gestæ, aut perinde ut gestæ, utilis ad persuadendum commemoratio) aut breuißime significatur, Quod genus est illud diui Hieronymi: Memento Daretis & Entelli. Aut latius per collationem accommodatur per simile, dißimile, contrarium, par, maius & minus. Atq; ea collatio sumitur ab omnibus rerum ac personarum circunstantijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, cum uerbis ac figuris ad id adcommodis, alia consulto eleuantur, alia attolluntur. Porro qui copiosißime uolet exemplum tractare, is singulas similitudinis aut

Pro lege Manilia

Exẽpli qd

Verg. 5. æneï.

dißimi-

dissimilitudinis partes explicabit, atq; inter se comparabit. Quemadmodum facit Marcus Tullius in exemplo, quod superius retulimus, de legato occiso. Subijcit enim partium collationem. Illi libertatem ciuium Romanorum imminutam non tulerunt, nos utam ereptam negligitis? Ius legationis uerbo uiolatum, illi persequuti sunt, uos legatum omni supplicio interfectum relinquetis? Videte, ne ut illis pulcherrimum fuit, tantam uobis imperij gloriam relinquere, sic uobis turpissimum sit id quod accepistis, tueri & conseruare non posse. Quod tamen quantumlibet copio se licebit facere, si quis plures circunstantias inter se componat. Velut si quis hortetur aliquem, ut filij mortem moderate ferat, & ex ethnicorum exemplis mulierem aliquã obijciat, quæ plurium liberorum mortem fortiter tulerit, post enarratam rem ita comparabit. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non feres? Illa cum sexu uicit & affectum matris, tu ab altero superaberis? Illa complurium liberorum iacturam animo infracto pertulit, tu unum extinctum incõsolabiliter defles? Adde quod illius filij simul omnes naufragio perierunt, morte uidelicet inglorius, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honeste imputaret, tu filium impendisti patriæ. Illi uere totiq; perierunt, tuus immortali gloria semper uicturus est. Illa naturæ gratias agebat quod aliquando tot liberorum mater fuisset, tu tantum meministi te optimum perdidisse filium. Illa non habebat sartiendæ orbitatis spem, quippe maior quam ut uterum iam ferre posset, ubi & uxor fœcunda, & ætas etiam num integra ualeq;. Ergo quod barbara muliercula præstitit, tu uir Romanus non præstabis? Quod contemnere potuit literarum impetus, hoc te tot præditum literis, tantum philosophiæ professorem Thema.

pijorem frangit? Deniq; quam animi fortitudinem præstitit pagana, hanc homo Christianus nõ exhibebit? Illa credens post rogum nihil superesse, tamen luctũ indecorum existimauit: tu doctus eos demum uerè uiuere, qui cum laude excesserint ex hac uita, sine fine clamas tibi periisse filium. Et quod illa æquo animo reddidit naturæ, tu deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit necessitati, tu deo repugnas? Ex hac forma satis opinor apparet, quibus modis oporteat exẽpla cõferre, quanq; in ueris causis, quoniã maior est circunstantiarũ copia, facilius est inuenire uarias cõtentiones. Illud obiter admonendũ, in huiusmodi cõtentionibus sententias & epiphonemata nõ inconcinne posse admisceri. Vt ut in hoc eodẽ exemplo post primam collationem: Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non poteris? subijci poterãt sententiæ. Natura discreuit sexũ, tu non discernis animũ. A muliere nemo fortitudinis laudẽ expectat. Vir nisi fortis sit animo, nec uiri nomine censetur. Vir utrunq; significat, & sexũ robustiorẽ, & animum infractũ. Turpius barbã gestat, qui pectoris robore superatur à fœmina. Item post illã contentionẽ. Illa non habebat cui filiũ imputaret honeste, tu filiũ impendisti patriæ. Poterant affingi sententiæ fermè huiusmodi: Magnũ doloris solatiũ est habere cui honeste possis imputare fortunã. Vt nulli iustius, ita nec gloriosius impẽditur filius q̃ patriæ. Rursum post illã: Illi uere totiq; pericrãt, tuus immortali gloriæ semper uicturus est. Adijci poterãt huiusmodi: Longe fœlicius honesta fama, q̃ hoc communi spiritu uiuitur: Corporis uita & calamitosa est, & omnino ut nihil accidat breuis, deniq; cum pcaudibus cõmuis: illa clara sempiternaq; homines in diuorũ cõsortiũ referens. Ad eundem modum singulis collationũ partibus sententiæ subijci poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit. Nam de sententijs suo loco dicemus.

Tertius modus locupletandi exempla.

Tertius modus, quo amplificatur, vel explicatur exemplum hic est, cum non contenti simpliciter exposuisse in causa exemplum, copiosius illud & clarius accommodamus, atq; etiam distinctius applicamus ad nostram causam, partesque eius: hunc modum Græci ἀντιπόδοσιν nostri uocant redditionem, & in Dialect. dici potest consequens. Explicatur in exemplo de quo Fab. in. 8. cap. 3. & 4.

DE PARABOLA.

Iam uerò si quis superstitiosius parabolam ab exemplo separet, ut exemplum sit certæ rei gestæ: Parabola, similitudo sumpta ab his quæ fiũt, aut quæ natura, casuue rebus aduncta sunt, ut Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit seruandæ religionis ac fidei: at nauis pro uentorum ratione uelum tollẽs, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit quæ doceat sapientem tempori cædere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare: tamẽ eadem est dilatandæ parabolæ ratio, quam in exẽplo demonstrauimus. Nam aliquando uerbo notatur: Vt non intelligis tibi uertenda uela? aut: Desine lauare laterem. Vt iam uel allegoria fit uel Metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accõmodatur. Quod facit Cicero pro Murena Quòd si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere summo studio tempestatum rationem, & prædonum & locorum: q, natura fert, ut his faueamus qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediãtur: quo me tandem animo esse oportet, prope iam ex magna iactatione terram uidentem, in hunc cui uideo maximas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione: ut aiunt, in Græcis artificibus eos aulœdos esse, qui cytharœdi fieri non potuerint: sic nonnullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus diuus

Hieronymus in epist. quadam ad Heliodorum: Et ego non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum & indoctus nauta præmoneo. sed quasi nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis uoce denuncio. In illo æstu, Charybdis luxuriæ, salutem uorat: Ibi ore uirgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia. Scyllæum renidens libido blanditur. Hic barbarũ littus: hic diabolus pirata cum socijs portat uincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi, licet in modũ stagni fusum æquor arrideat, licet uix summa iacentis elemẽti spiritu terga crispẽtur, magnos hic campus montes habet. Intus est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, uela suspendite: Crux antemnæ figatur in frõtibus. Trãquillitas illa, tẽpestas est. Hic si quis singula pericula, quæ à uitijs, aut improbis aut aliunde bonis moribus imminent, uelit conferre cum singulis, quæ nautis uitæ discrimen adducere solent, deinde per comparationem maius aut minus, item dißimile aut contrarium ostendere, postremo sententijs & epiphonematis, ut inciderint exornare, nimirũ œpiosißime dilatabit orationem. Velut in hoc exemplo. Vt quo precioſior est res, hoc & diligentius solet asseruari, & impendi circumspectius, Ita temporis quo nihil est precioſius, summa habenda est ratio, ne quid effluat sine fructu. Etenim si curatores dari solent his, qui gemmas & aurum temere profundunt, quæ tandem erit insania, tempus pulcherrimum immortalis dei munus aut ocio, aut inhonestis studijs turpiter consumere? Quid enim perdis, cum tempus perdis, nisi uitam? At uita quid esse potest charius? Et cum una gemmula perijt, iacturam uocas. Cum totus perijt dies, hoc est bona uitæ portio, iacturam non uocas? Præsertim cum illa perdita, aliunde poßint recuperari, tẽporis irreparabilis sit iactura. Præterea illa non tibi

pereunt, alijs plærunq; lucro sunt. At temporis dispendium in nullius transit compendium. Nullum est damnum, ex quo non aliquis emolumentum aliquod sentiat, præter damnum temporis. Adde his, quod illarum opum iactura sæpe saluti fuit. Nam diuitiæ plærunq; uitiorum materiam ministrant, ita ut præstet temere profudisse, quam attente asseruasse. Quanto cuiusq; rei usus honestior, tanto turpior profusio. At nihil pulchrius, nihil præclarius, quam bonas horas bene collocare. Illa ut quam maxime serues, sepenumero tamen uel casus eripit, uel homo tollit, ut iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat. At temporis amissio, quoniam non nisi nostro uitio contingit, non miseros solum, uerum & infames reddit. Pessimum infamiæ genus, quoties culpa in nullum conferri potest, præterquam in eum qui patitur malum. Illis fundos aut ædes mercari poteras, bonam mentem nõ poteras. Hoc præter alia animi ornamenta, parare poteras immortalitatem. Nulla est tã breuis uitæ portio, in qua non magnus aliquis ad fœlicitatem gradus fieri poterat. Postremo de illis male insumptis, patri fortassis rationem redditurus eras, de horis male transactis, deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinem dilatari possit collatio, si quis ad eum modũ singulas circunstantias uelit componere atq; ornare. Dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum. Neq; enim ut nauis utilior noua, quam uetus, sic & amicitia. Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neq; enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quam is qui tradit, ita in bello melior est imperator, qui exercitum accipit, quã is qui tradit. Porro quemadmodum ab omni genere rerũ collationes duci possint, superiore commentario demonstratum est.

De parabola.

Quid sit parabola.

Decimum quartum caput copiæ rerum est parabola, quam alij similitudinem, planiq; rectius comparationem vocant. Ea quidem est collatio rei mutæ, vel inanimatæ, vel incorporeæ, ad nostram causam & institutum accommodata, propter similē aut dissimile aliquid. Sicut ergo exēplum à facto hominis, & persona historię, aut fabulosa fictaque petitur: sit cōparatio à qualibet rē præter hominē, & præter hominis factū sumitur tametsi, vt Fab. admonet in. 5. cap. 11. non superstitiose separari debent exemplum, & comparatio, quæ Rhetores docendi magis gratia propter varietatem eorum seiunxerunt ꝙ reuera. Eę comparationis sunt quatuor species, scilicet similitudo specialis, qua similis res nostræ causæ confertur: Analogia, quæ est multiplex comparatio, in qua totum toti, partes partibus cōferuntur, & singulis singula redduntur, tanq; similia, vt si quis comparet humanum corpus ad Reip. corpus, is analogiam faciet, in qua singulas partes comparabit ad partes Reip. vt si caput significet magistratum, humeri & pectus homines militares, manus & pedes homines artifices, gula & venter significēt locupletes & ociosos, qui tamen victum & sumptum ciuitati suppeditant. Tales sunt multæ similitudines compositæ in euangelica historia, vbi plura pluribus conferuntur, & quā supra in. 3. modo redditionem exempli vocauimus, hanc analogiam. i. proportionē variæ similitudinis hoc loco appellamus. eicon. i. imago, est ficta similitudo, quæ cum descriptione quadam oculis subiicitur, & imaginem rei collatæ quasi viuā exprimit. Tametsi hæc eadem planè videatur quæ analogia, nisi quod alicubi potest carere redditione elocutio, antithesis est diuersarum rerum oppositio, aut dissimilium rerū cōparatio. Iam vero diuersa alia sunt disparata, vt in diuidua vnius speciei, ne dum plurium, ut plures species vnius speciei, nedum plurium: vt hoc, diuersitas dispar est inter plura, ꝙ bina. Alia autē diuersa sunt opposita, quæ Cicero repugnantia vocat, scilicet relatiua, vt pater, filius: cōtraria, vt bonus, malus, priuatiua, vt doctus, indoctus: contradictoria, vt gloria est appetenda, gloria non est appetenda: atqui oppositio non est nisi inter bina. Atq; hic aduerte duas regulas, diuersa & opposita sibi collata magis elucescere. Secunda, opposita eidem subiecto simul inesse nō posse eiusdem respectu. Erasmus autē promiscuè, vt dixi, has species tractat, quia magnam affinitatem habent inter se quoniam & plura hic repetit de exemplo, significās procul dubio non ita superstitiose comparationem & exemplum separari, nedū

nedum prædictas quatuor cõparationis species ita ut ter discerni. Simpliciter enim comparatio est vel similium collatio, & quæ vocatur homiosis, id est, similitudo vel cõparatio & diuersorum collatio inter se, quæ vocatur anthitesis i. oppositio, & quæ in genere similitudo appellatur. Vtriusq; formę & præsertim prioris pulcherrima exemplа copiosè enumerat Erasmus in libro similium.

DE IMAGINE.

Εἰκὼν, quam Latini uocant imaginem, collationi uidetur affinis, quam si explices sit collatio. Velut si dicas, ut asinus fuste nõ depellitur à pabulo nisi satur, ita bellator non conquiescit à cæde, donec expleuerit animum suum. Collatio est. Sin dixeris aliquem more draconis aut leonis in hostes insiliisse, εἰκὼν est: Aut Achillem ignis solis instar armis relucentem uenisse in prælium, imago est potius q̃ similitudo. In utroq; ut creberrimus, ita fœlicissimus est Homerus. Tametsi εἰκὼν magis ad euidentiam, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis faciat, q̃ ad probationem. Cæterum quanq̃ exemplorum & similium usus ad eadem ista cõfert, tamen ad faciendam fidem non uulgariter adiuuant præsertim cum per inductionem, quam Græci uocant ἐπαγωγὴν adhibentur. Quo in genere plurimus est Socrates Platonicus. Exemplum per inductionem adhibebitur hoc modo. Dic mihi quem tandem fructum attulit Demosthenis insignis eloquentia? Nempe præter alia incõmoda, infœlicissimum & miserandum exitium. Quid autem præmij Tyb. & C. Gracchis attulit? Nimirum cædem & miseram, nec satis honestã. Quid porro illi tantopere laudato Antonio Certè & hic latronũ sicis crudelissimè confossus est. Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quam mercedem attulit? Nonne mortem & acerbam & miserandam? I nunc & tot uigilijs ad summam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstantissimis quibusq; uiris semper exitio fuit. Simile adhibetur

Vide fab. lib. 3. cap. de exemplis.

per in-

exẽpla inductionũ

per inductionem hoc modo. De nauigando num melius disputabit nauita q̃ medicus, an non medicus rectius de medendi ratione differet q̃ pictor? Num pictor de colorum & umbrarum ac linearum ratione melius dicet q̃ sutor? Num auriga de ratione moderandi currum melius q̃ nauta? Ea si plurima conferantur, faciunt ut omnino probabile uideatur unumquemq; melius de ea re dicturum esse quam melius norit. Deinde ad rẽ accommodatur similitudo. At quid orator, qui de omni re se profitetur optimè dicturum? Notum est exemplum de Aspasia & Æschine.

Exẽpli huiusmẽtio fit apud Vallam lib. 3. dialect. cap. de inductione

De contentione demonstratiua.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstratiuo, quoties laudandi, uituperandiue gratia personam cum persona cõferimus. Veluti si quis Iuliũ Romanum pontificem laudaturus, eum cum C. Iulio Cæsare componat, atq; illius benefacta cum huius comparet. Aut contrà uituperaturus, malefacta cum malefactis conferat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum componat cum M. Antonio imperatore. Est & rerum comparatio, quod genus est, si quis historiam laudans, eius utilitates comparet cum eorum benefactis qui re bellica Remp. auxerunt. Aut poeticam laudare cupiens, huius commoda cum philosophiæ commodis committat atq; expendat. Est & unius ad multa comparatio. Vt si quis historiæ laudes exaggerare cupiens, eã cũ laudatißimis quibusq; disciplinis cõparet. Atq; in his duplex ratio. Aut enim alterius partis bona eleuas, alterius amplificas. Aut alterius partis sic exaggeras laudes, ut præferas tamen, aut certè æques quod laudandum susceperis. In uituperando attollis uitia, sed sic ut sceleßiorem tamen, aut æque sceleßum ostendas quem insectaris. In his illud obseruandum, ut quæ adhibentur ad com-

paratio

ſeratione, ſint tum confeſſa, tum inſignia. Ve[illegible] principem conferas cum Traiano. Aut Antonino philoſopho. Contra, malum cũ Nerone aut Caligula. Rurſus ſi hominem maledicum conferas cum Zoilo & Hyperbolo, aut hominem obtrectatorem cum Dipſade aut Regulo, hominẽ uoluptatibus effœminatum cum Sardanapalo. Creſcet autẽ comparationis copia, ſi quemadmodum modo attigi, ad uiuum hominis aut rei laudem ſeu uituperationem, perſonæ complures, aut res adhibeantur. Veluti ſi quis principem laudaturus è multis excerpat, quod in quoq; maxime excelluit, è Iulio Cæſare fœlicitatem animiq; præſentiam, ex Alexandro magnanimitatem, ex Auguſto urbanitatem, ex Tito ſeniore ciuilitatem, ex Traiano ſanctimoniam & clementiam, ex Antonino gloriæ contemptum, atq; item de cæteris. Similiter & in uituperando. Præterea ſi iracundiam deteſtans conferas eam cum enormi temulentia, cum phreneſi, cum morbo comitiali aut dæmoniaco. Aut ſi linguæ uirulentiam damnans, componas eam cum habitu hominis peſtilentia laborantis, cum afflata ſerpentum, quibus eſt uenenum præſentiſſimum, cum exhalatione quorundam lacuum aut ſpecuum ſubitam mortem adferente.

De contentione demonſtratiua.

Cum admonuerit breuiſſimis uerbis de imagine, iam indicat exemplum, & comparationem quandoq; eſſe partẽ cauſæ, cum adhibentur gratia probandi, quandoq; eſſe ſchemata, cũ adhibentur ornandi cauſa præter neceſsitatem.

DE IVDICIIS.

Vide Fab. li. 5. cap. de exemplis

Ad exemplorum genus, ut diximus, referuntur & iudicia, quæ Græci cryſis appellant. Eæ ſunt ſententiæ ſcriptorum illuſtrium, gentium, uirorum ſapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis ac celebratis poetis magna uis iudiciorum colligitur. Item ex hiſtoriographis, ex philoſophis, ex ora-

exemplis ostensa est. Nam his rursum eadem uarietas, quae exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his undecunq; colligendis laborarunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem ualent sapientum apophtegmata. Cuiusmodi sunt illa celebrium uirorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc uarium genus est. Etenim si spectemus res, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatem, sunt grauiter dicta, sunt facete dicta, sunt acute dicta. Huc pertinent & prouerbia, uel ab autoribus sumpta, uel uulgo iactata. Nam publica gentium instituta non uideo quid ab exemplis differant. Certe oracula & responsa numinum, iudicijs subijciuntur. Veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Apollinis oraculo sit iudicatum.

Vide Xenophontē i apologia p Socrate.

DE SENTENTIIS.

Est sententiarum genus, nō illud quidem petitum ab autoribus, sed à nobis ad præsentis rei commoditatem confictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atq; adeo unus locus complures sæpenumero sententias parit. Incidunt enim & in enarrando, & in mouendis affectibus, non solum in probationibus. Quinctiam sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationi copiam adiungent, neq; id sine grauitate aut gratia. Sunt autem sententiarum uariæ formæ. Siquidem aliæ sunt catolicæ, ut inuidentia ipsa sui supplicium est. Aliæ non placent nisi ad rem relatæ. Vt nubilum populare quam bonitas est. Aliæ quæ ad personam referantur. Vt princeps qui uult omnia scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex. Vt omnia uincit amor. Alia rationem habet subiectum aut admixtam, ut in omni certamine qui opulentior est, etiam si accipit iniuriā tamen

Vide Fabiū. lib. 2. cap. de generibus sententiarū.

Cicero pro Ligario

Eglogā. 10.

men quia plus potest, facere uidetur. Quæ non [illegible] sint ex partibus contrarijs, nulla tamen addita ratione ut Obsequium amicos, ueritas odium parit. Quædam ex diuersis, Mors misera non est, aditus ad mortem miser est, Huic generi si ad utranq; partem ratio subijciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum. Qui adolescentium peccatis ignoscì oportere putant, falluntur: Hæc prima sententiæ pars: Ei subnectitur ratio, propterea quòd ætas est impedimento bonis studijs. Deinde tertia pars erit. At hi sapienter cogitant, qui adolescentes maxime castigãt. Et rursum additur ratio. Vt quibus uirtutibus omnẽ uitam tueri possint, eas in ætate maturrima uelint comparare. Id exemplum etiam si est in rhetorica ad Herennium scripta, tamen mihi sane non admodum arridet. At non est erudum aliud huiusmodi fingere Iuuentutẽ decet industria Adijcitur ratio, Nam turpe sit eas dotes, quas natura ad bonas artes comparandas illis annis attribuit, in ocio fœdisq; uoluptatibus consumere. At senectutem opulentia decet. Huic quoq; subijcitur ratio, quo uidelicet ætas naturæ præsidijs destitutior, exterarum rerum adminiculis utcũq; fulciatur. Item aliud. Senectus inops, calamitosa indocta, turpis. Nam & miserum est tum egere, cum imbecillitas naturæ pecuniæ subsidia præcipue requirit, Et turpe, tum res optimas nescire, cum nec discere decorum est, & docere pulcherrimum. Rursum est sententia recta ut, tam decet aduro quòd habet, quam quod non habet, Est figurata ut, seruare potui, perdere, an possim rogas? simplex erat, facilius est perdere, quam seruare. Est communis rerum. Vt, nocere facile est, prodesse difficilius. Est ad personas accommodata, ut iam minus appareat sententia, ut est illud Marci Ciceronis. Nihil habet Cæsar, nec fortuna tua maius, quam ut

Terentius in Andria.

Ex Ciceronis ad Herennium cap. de sent.

Prolegatio

possis,

posſunt nec natura nec lex, q̃ ut uelis seruare. Est illud etiam tacitum, & quasi dißimulatum sententiæ genus apud Maronem: Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouidius: Tactus magis æstuat ignis. Item in narrando: Pars maior uincit meliorem. Explicabis si dixeris, fere fit ut pars maior uincat meliorem. Iam aliud sententiæ genus, quod epiphonema Græci, Fabius acclamationem appellat. Ea est rei narratæ uel probatæ summa acclamatio. Narratæ, ut apud Vergilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ apud M. Tull. pro Ligario. Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorũ ad crudelitatem acuet oratio? Neq; tamen quoduis epiphonema continuo sententia est, etiam si plærunq; est, uerũ quicquid in clausula argutè additum, ferit aurem, epiphonema dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis, ut in epigrammate, de oue Lupi catulum uberibus alente. Natura haud unq̃uertitur officijs. Vnde apud Martialem sæpenumero carmen epiphonemate clauditur. Vt: Aut uigila aut dormi Nasidiene tibi. Item: Vis dicam quid sis, magnus es ardelio. Vtitur & Val. Maximus frequenter hoc genere. Item Seneca suas epistolas fere claudit epiphonemate. Neq; defuerunt quibus epiphonematum usus adeò impense placuit, ut omni loco, omni sensui clausulam acclamatoriam subijciendam existimarint. Sed ut sententiarum omniũ, ita & acclamationum debet esse modus, ut ibi demum adhibeas, ubi locus postulat, aut certè patitur. Est Noema sententiæ genus quod non dicitur, sed intelligitur. Quod genus est illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, q̃ sibi dormienti pollicem resciderat, cum illa fratrem saepius à ludo gladiatorio redemisset: Eras dignus ut haberes integram manum, nam intelligitur, ut rursum in ludo depugnares

4. Aeneid. In Ancori

Fab. lib. 8.

8. Aeneid.

Sic lib. epigrã. ad Cãdidũ: Das nihil & dicis cãdida πρὸς ταφίλεσφ Idẽ lib. 6.

Quę nondũ data sunt stulte negata putas.

nunq̃ cum matre aut sorore redisse in gratiam, intelligimus enim nunq̃ illi cum matre aut sorore inadisse dissidium. Sunt nouæ sententiarum genera, ex inopinato, & ex alio relatis & ex alio trãslatis, ex geminatione, ex contrarijs. Quorũ exempla si quis desideret, ex Quintiliano petat licebit.

DE IVDICIIS.

Decimum quintum caput copiæ rerum est iudicatio, quæ rectius vocatur autoritas. Græci cryfin, id est, iudicium appellant, & Dialect. locum topices ab autoritate, cuius regulã hanc tradunt, peritissimo cuiq; in sua professione maximè credẽdũ esse. Verum autoritas est alieni instituti vel dicti, sententiæve collatio ad nostram causam accommodata, propter simile aut dissimile quippiam. Huius species cum Erasm. & Fab. in 3. ca. 3. plures pernumeret, tamen septem præcipuè sunt. Prima gnomi. i. sententia moralis vulgata, tanq̃ cõmune principium ad mores pertinẽs: vt. Labor improbus omnia vincit, quales sunt Salomonis, vel Catonis sententiæ. Item apud Phocilidem & Theognidem poetam, & tota Ethica huiusmodi sententijs est refertissima. Secunda Prolepsis, id est, sententia cõmunis vel regula generalis ad nostrum, vel sermonem pertinẽs, quód præcipuum dialecticum complexum aliàs vocatur, quales sunt catholicæ & cõmunes regulæ in Physicis, in mathematicis, in artibus dicẽdi, in q̃ alijs professionibus, natura vel doctrina cognitæ. Ex huiusmodi sententijs sumitur ferè maior in qualibet demõstratione, quas alioqui axiomata, hoc est, dignitates vocant, tanq̃ fide dignissimas sentẽtias. De his amplius tractatur ab Aristotele, & alijs in materia syllogismi demonstratiui, quomodo principia alia sint cõmunia, quę per naturam quasi cognita, valent in oẽs professiones & actiones: alia vero sunt propria per doctrinam cognita, quæ in suam quãq; professionem valent, vt generales regulæ singularum artium. Tertia paremia. i. prouerbium vel adagium, de quo abũdè Erasmus in principio adagiorum. Quarta chreia quæ est breuissima expositio alicuius facti, vel dicti cũ autoris nomine citato, plerunq; sententiosa, quandoq; etiam non sententiosa: vt si dicam, recte iudicauit Iugurtha Romam esse venalem, si modo emptorem haberet. Item, bene dixit Plato, mutatis cantibus muficorũ in ciuitate, mutari quoq; eiusdem mores Chreian Cic. in præfat. lib. 3. Offic. pertractat, Scipionem dicere solitum se nunq̃ mi-

[illegible] cum [illegible]
[illegible]ntimema, eſt ſententia ex contrariis, vt ſi bonis placere magna laus eſt, certè malis hominibus probari ignominia eſt. Item: Obſequium amicos, veritas odium parit. Nec; eſt hic enthimema ſpecies argumentationis Dialecticæ. Sexta ænos, eſt dictum vel ſententia ex apologo ſumpta, qualia ſunt epimythia. i. apologationes & allegoriæ interpretantes apologos, & eorum vſum indicantes. Septima oraculum, chriſmos. i. dictū ab ore dei exceptū, vel ex mandato dei prolatum, qualia ſunt omnia ferè quę in Bibliis dicuntur & præcipiuntur. Sic multa oracula deorum prophanorum citantur à gētilibus, & eccleſiaſticis ſcriptoribus. Talia itē ſunt oracula & reſponſa Prophetarum & Sibyllarum. Verum ex his ſeptē ſpeciebus, prima, ſecunda & ſeptima ſpecies, ferè demonſtrationis cuiuſlibet maiorem ſuppeditant prēmiſſam. Si quæ verò nominētur ſpecies alię ſententiarum, illæ connumerari poſſunt prędictis ſeptem. ſicut apophthegma. i. dicterium refertur ad chreian. Epiphonema ad ſententiam. Sic & noema, quod eſt ſententioſum ſcōma detortum in perſonā aliquam, cuius mores vel ineptię notantur, vt in. 4. Decade Liuius inquit, Athenienſes interim verbis & concionibus bellum gerebant cum Philippo. quo nomate Liuius falſe notat imbellam loquacitatem Græculorum & dicitur noema ab intellectu, quia peculiarem quendam habet intellectum & emphaſim ad notandum aliquem.

DE EXPOLITIONE.

Cum hoc ſententiarum genere quod ſuperius oſtēdimus ex quatuor conſtare partibus, cognationem habere uidetur Expolitio. *Sic enim uocant quoties eodem in loco diutius commoramur, & eandem ſententiam alijs atq; alijs modis uariamus, ſimul & locupletamus.* Cōmutatione uerborū, cū eadē res alijs atq; alijs uerbis, alijsq; figuris ſæpius effertur. Cōmutatione pronūciationis, cū alio atq; alio uultu, geſtu, uoce. Commutatione tractationis, cum quod iam ſub perſona noſtra diximus, idem alium, ſed paulo aliter dicentem facimus. Vel cum quod ſedatius eſt diſputatum id acrius atque inflammatius efferimus. Verum copioſiſſima expolitio ſeptem conſtat partibus, propoſitione, ratione, duplici

Cōmutatio uerborum.

Pronunciationis.

Tractationis.

plici ſententiæ, cui [illegible]

rio, ſimili, exemplo, cõcluſione. Exemplum erit huiuſmodi. Sapiens nullum pro republica uitabit periculũ. Ideo quod ſæpe fit, ut cum pro Republica perire uoluerit, neceſſario cum Republica pereat. Et quoniam ſunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandũ eſt. Hæc eſt prima pars, qua tota res ſimpliciter expoſita, et rationibus cõfirmata, cui ſubditur duplex ſentẽtia, aucta totidẽ, aut pluribus rationibus. Ergo qui fugiũt id periculum quod pro Republica ſubeundũ eſt, ſtultæ faciũt. Hæc eſt ſententia, cui ſubnectitur ratio: Nam neq; effugere id poſſunt & ingrati in ciuitatem reperiuntur. Deinde additur altera ſentẽtiæ pars è contrario. At qui patriæ pericula ſuo periculo propellãt, hi ſapiẽtes putãdi ſunt. Mox adijaũtur rationes, cum & eum quem debet honorem Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quam cum multis. Iam adiungitur huic contrarium. Etenim uehementer eſt iniquum, uitam à natura acceptam per patriam cum ſeruaueris naturæ cum togat reddere, patriæ cum roget, nõ dare. Et cum poſsis cũ ſumma uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam uiuere: pro amicis & parentibus ac cæteris neceſſarijs adire periculum cum uelis, pro Republica in qua & hoc, & illud ſanctiſsimum patriæ nomen continetur, nolle in diſcrimen uenire. Deinde abhibetur ſimile. Itaq; uti contẽnendus eſt qui naufragando, ſe, quam nauim maualt incolumem, Ita uituperandus qui in Reipublicæ diſcrimine ſuæ ſaluti plus quam cõmuni conſulit. Additur collatio ſimilitudinis, à maiori. Naue fracta, multi incolumes fuerunt. Ex naufragio patriæ ſaluus nemo poteſt enatare. Sub hæc exemplum annectitur Quod mihi uidetur Decius intellexiſſe, qui ſe deuouiſſe di-

Exẽplum ex politionis

annectuntur ſententiæ, unde uitam amiſit, non perdidit. Re enim uiliſſima maximam redemit. Vitam dedit, accepit patriam. Amiſit animam, potitus eſt gloria, quæ cum ſumma laude prodita uetuſtate, quotidie magis enitescit. Demum apponitur concluſio tanquam epilogus. Quod ſi pro republica debere accedere, ad periculum, & ratione demõſtratum eſt, & exemplo comprobatum, hi ſapientes ſunt exiſtimandi, qui nullum pro ſalute patriæ periculum uitant. Ergo cõueniet huiuſmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam inſtituuntur. Quanquam ne hoc quidem exemplum ex Herẽniana Rhetorica mihi magnopere probatur niſi quod utcunq; rationẽ dicat. Poteſt autem copioſius etiam tractari, ſi plures ſententiæ, & rationes, ſi plura ſimilia, ſi exempla plura congeras.

De expolitione.

Decimumſextum caput copiæ rerum eſt explicatio, quam Græci exegraſian vocant, quaſi operis & rei abſolutam perfectionem: & expolitio eſt ſynonymia pluribus explicata verbis ſenſibus, figuriſq;, idem ſignificantibus, & in rebus cognatis finitimisq; cõmoratio prolixa: vel expolitio eſt rerum figura quum verſamus ſæpe diuerſis modis eadem & in vna re hæremus, atque in eadem cõmoramur ſententia, ita tamen vt aliud atque aliud dicere videamur. Hæc definitio elicitur ex Oratore perfecto Cic. & ex quarto ad Herennium. Huius figuræ expolitionis Cicero oſtendit duplicem vſum, cum dicit eam primo valere plurimum in exponenda explicandaq; re & ad illuſtrandum id quod exponitur: atque ita primum ius eruit deſcriptioni, de qua ſupra eodem cap. 5. & expoſitiõi de qua infra 17. Secundo, expolitionem valere ad amplificandum vt iis qui audient illud quod augebimus, tantum & tã illuſtre eſſe videatur quantũ efficere poterit oratio & exprimere, & ita ſecundo inſtruit hæc amplificationi, de qua ſupra eodem cap. 9. Non enim ſolummodo quatuor ſunt formæ amplificatiõis ſupra numeratæ cap. 9. ſed plures adeo. Et ſunt qui expolitionem idem eſſe dicant cum amplificatione, veruntamen adeo differt expolitio ab amplificatiõe, vt ſyntomia, id eſt, breuitas

expolitio

expolitioni contraria, differt à compositione. In summa ego expolitio est duplex secundum Ciceronem. Primo, cum eandem rem diuerse & cõmutatè dicimus. Secundo cum de eadem re diuerse & commutate dicimus. Prior species vocatur expolitio per synonymiam & fit trifariam. Primò cõmutatis verbis per synonymiam vocabulorum vel constructionis, de qua supra in 1. cap. 13. vt est in. 13. Metam. in querela Hecubæ.

Nata iaces, videoq; meum tua vulnera pectus.
Et ne perdiderint quenq; sine cæde meorum.
Tu quoq; vulnus habes. Et postea: Cecidisti fœmina ferro
Postq; tot amissos, tu nunc quæ sola leuabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti &c̃.

Sic enim dolor facit loquaces & disertos, Secunda fit cõmutato gestu & pronunciatione variata: sic Roscius actor fabularum solebat cum Cicerone domi certare, vtrum ille sæpius gestu & actione corporis, an Cicero crebrius eandẽ sententiam variaret & mutaret per synonymiam. Tertio fit mutata tractatione per figuras: si eãdem sententiam primo verbis propriis & sine figura, deinde figuratis ÿbis & tropis, schematibusq; primi secundiq; ordinis, quasi per synonymiam figurarum muratam efferamus, & iis præsertim figuris mutemus variè, quæ auditorem vel dicentem quoq; excitent atq; expergefaciant, vt est cõmunicatio, interrogatio, subiectio, apostrophe, cõprecatio & similes figuræ. De hac aũt prima expolitionis specie per synonymiã propriè docetur supra in. 1. toto libro, eiusq; proponuntur ab Erasmo exempla & experientiæ cap. 30. & alibi: & omnino plurima exempla eius passim inueniũtur apud autores copiosos, vt apud Ouidium, Erasmum Ciceronem in epist. quoq; quin & apud Terentium alioqui presìonem, vt in Andria actu primo scena. 5. Querela Pamphili. 2 in actu. 4. scena prima Querela Charini & in actu 5. scena. 3. obiurgatio Simonis in Eunucho actu. 1. scena. 2. Excusatio Thaidis: & in actu. 5. scena. 9. gesticulario Chæreæ. Et hęc satis de expolitione synonymiæ, quam & interpretationem vocant, & cuius plurimus est vsus in grãmatica, expositione autorum & cõmentariorum & in paraphrasi liberiore apud Erasmũ. Altera species vocatur expolitio rerum, multo copiosior nõ solum in verbis synonymis, sed in rębus quoq; cognatis & finitimis cõmorãs diutius ad eadem re vocant. Atq; hæc sanè ferè nihil aliud est q̃ expolita probatio, vel argumentatio explicata. Nam in hac orationis parte versatur plurimum. Cuius expolitionis ordinem docendi gratia talem indicant septenarium, vt patebit in exẽplo

expoliendam. Secundo ratio eius propositionis tanq̃ in syllogismo minor subnectitur & potest hæc ratio simplex aut multiplex esse. Tertio moribus sententia sequitur gratiosa & popularis, tanq̃ maior in syllogismo, vel qua propositio aut ratio tã probetur q̃ illustretur. Et hæc sententia vel absolutè, vel itè cũ summa ratione additur. Quarto sequitur contrarium siue sententiæ, siue orationis illustrandæ causa, quod erit quasi per impossibile syllogismũ reducere, vel quasi ex oppositis illustrare. Quinto similitudo illustri accõmodatur ex re aliqua simili. Sexto exemplum facti simplex aut multiplex subiũgitur: etenim expolitioni plurimum inseruit exemplum, cõparatio & autoritas. Septimo conclusio vel syllogismus ad finem ponitur, cõtinens repetitionem breuem, rationem propositionis, comparationis & exempli. Estq; hæc conclusio quasi epilogus totius argumentationis & loci expoliti. Non tamen superstitiosè istũ septenarium numerum vel ordinem obseruare semper necesse est, quia pluribus etiã figuris aut paucioribus & diuerso quoq; ordine res augetur & expolitur, vt apparebit in exẽplis infra alligatis. Genus dicendi requirit expolitio plærunq; non admodum grande, sed medium illud & temperatum, cæterũ copiosum, quale est Erasm. qui in expoliendo & cõmorando est mirabiliter fœlix & frequens, vt in tyrãnicida, in bello, inuenies tamen alicubi apud Ciceronem & Vergilium, vt mox in propositione & inuocatione Aeneid. grandi genere explicatas expolitiones, quæ faciunt ad amplificationem, quod genus familiare est Statio in Thebaide & Achilleide. Exempla vero huius figuræ passim apud Ciceronẽ inuenies, vt pro Quintio, vide quomodo exponat propositionẽ ipsam, nihil debuisse Quintium ipsi Neuio quia neminem toto biennio Neuius alioqui auarissimus compellarit de debito. Et hoc exemplum pertinet ad primam speciem. Aliud exemplum pertinens ad hãc secundam speciem habes pro Roscio Amerino, vbi docet accusatorem esse debere veracem non calumniatorem, & pro eodẽ Roscio pulcherrimum est exemplum expolitæ huius sententiæ, crimen parricidij non temerè in hominem cadere, vbi grandi oratione vtitur. Exemplum est item pro Cælio de Clodiæ impro bitate & Cælij innocentia valde cõmodum. Solet aũt Cic. in a. specie expolitionis fere pulchris & cõnexis periodis decurrere, atq; ita rei expolitæ non tantum lux, verumetiam autoritas gratiaq; comparatur. Finitima porrò est expolitioni cõmoratio à græcis vocata epexergasya, cũ in argumento vel loco si

minore

nemus diutius, & eodem ſæpius redeamus, eique
orationis figura tanq̃ ſanguis diffuſus per totum corpus, nuũ
eſt cõmoratio pars cauſæ potius q̃ ſchema. Sic Cicero locũ de
ſuſpicionibus in Miloniana valde vrget: ſic Vlyſſes ſuam prudẽ
tiam, ſuaque conſilia ſæpe ingerit in 13. Meta. Sic Moſes in Deu
ter. paſsim beneficia dei erga Hebræos, & minas Dei contra
contumaces ingerit & inculcat. Etenim in qualibet bona ora-
tione & ſic caput cauſæ petimus & vrgemus. Et quidem ſepa-
ro cõmorationem ab expolitione magis ſecundum autorem
libri ad Herennium, q̃ ex animi mei ſententia, quia parum cau
tè mihi videntur ſeiungi figuræ alioqui affines & ſimiles cum
hæc ſuperſtitioſa diſtinctio impediat diſcentem potius q̃ expe
diat. Dicerem ergo idem eſſe expolitionem & cõmorationem
vt vtranq; etiam ſupra cõplexus ſum vna definitione. Fabius
quidem cõmorationem vocat, repetitionem eiuſdem probatio-
nis ex abundanti, id eſt, expolitionem, quę primas certe ob-
tinet propemodum inter figuras, inſeruiens peculiariter ſtyli
exercitationi, vt ait Cicero, quare diligenter hanc formam in
bonis autoribus obſeruare, imitari, exercerię debemus, cũ ſit
ad parandam copiam, & ad quamlibet rem illuſtrandam, per-
ſpicueque exprimendam maximè vtilis. Verum in ea cauere o-
portet. Primo ne expolitio per ſynonymiam aberret in tauto-
logiam, quæ eſt faſtidioſa ingeminatio, & tędioſa repetitio ea-
iuſdem rei vel ſententiæ nulla cõmutatione verborũ nullaque
orationis varietate culta. Secũdo ne in re tenui operoſam ex-
politionem rerum faciamus, quam periergian, id eſt, ſuperua-
ſaneam operam nimiſq; curioſam, immodicam loquacitatem
vocant, & hoc vitium illis cauendum eſt deniq; , qui ſerio de-
damare vel dicere volunt: quia priuatim intra parietes de re te
nui ludere verboſius & loquacius non inutile eſt, ſed mirum
copiam adiuuat. Verum hæc vtraq; vitia non cauere, eſt audi-
entem obtundere, non rem expolire, nedum gratiam rei cõci
liare, quæ tamen ſunt obuia incautis, vt ſupra in 1. cap. 8 dictũ
eſt ſatis. Expolitioni diuerſa virtus orationis eſt breuitas, quã
Græci Syntomian, id eſt, conciſam vel preſſam orationem vo
cant. Ea quidem apta eſt exprimendæ rei & ad docendum mi-
rè vtilis, qua vtimur cũ aliquid breuiter ſignificare, perſpicuè
vel diſſimulare malumus q̃ explicare. Hanc comitatur vel ſim
plicitas vel obſcuritas, iuxta illud, breuis eſſe laboro, obſcurus
fio. Videndum eſt aũt vt rei celeritatem & breuitatem ſignifices
mus crebris cõmatibus atq; membris, cuiuſmodi orationem

[illegible] nuadimus, certe magis q̃ verbis expugnamus. Et etiã narrationibus quandoq; necessaria breuitas vt Fab. li. 4. cap. 2. ostendit. Et familiaris est syntomia illis, quos vocant vulgo Anicos, id est, vtentes breui & tenui subtilique genere orationis, qui breuiter rem absoluunt, & perspicue paucis exponunt quid velint, neq; diu immorantur eidem rei tractandæ qualis est Aristot. Salustius, Aemilius, Probus, Iustinus, Terentius, atq; alij huius generis autores. Est autem cauẽda obscuritas, vicinum quidem diuersum vicium breuitatis, vt ne omittamus necessaria, ficut in expolitione cauere oportet, ne verfemur in superuacaneis & ociosis, atque hæc de expolitione & breuitate ad præsens dicta sufficiant. Quod aũt Erasmus hoc loco de expolitione sentẽtiæ tantum loquitur & iudicationis non referri debet ad solas sententias tractandas & expoliẽdas sed omnino cuilibet argumento accõmodari debet, quod potest cõmodè explicari tractarique verbose. Reliqua aũt de his schematibus vicijs; diuersis facilè per vsum & exercitationẽ styli & obseruationem autorum intelligentur.

DE APOLOGIS.

Ad fabulosorũ genus proxime accedunt apologi, nisi quod & delectant uehementius, & efficacius persuadent. Delectant morum facetа quadam imitatione, faciunt fidẽ, quia uerum ueluti ponunt ante oculos Capiuntur his præcipue rustici & imperiti, & si quis alius est, qui mores aurei sæculi sapit. Celebrantur apologi maxime Æsopi nomine, qui unus è sapientum numero ob hoc ipsum est habitus.

Libr 5. ca. de exemplis

Etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptas fuisse, certe maioris cuiuspiam ingenij opus existimat. Quo minus mirandũ, si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculosissima seditione reuocauit, conficto in id apologo de corporis humani membris aduersus uentrem conspirantibus, ut refert Titus Liuius. Et Themistocles Atheniẽsibus psuasit ne nouarent magistratus, fabula de uulpe muscis obsita. Quin liberum est cuiq; pro re confingere genus huiusmodi. Verum ut apte confingas, cum ingenio uales oportet

Liui. lib. 2. 1. decad.

Vide plutarchũ in vita eius.

tum

nitus animaduersa habeas, necesse est. Porro quod ad usum attinet, significantur uerbo, quemadmodum exempla, maxime si notus sit apologus: ueluti si dicas, Si tua scripta lacerant ac damnant imperiti, noli laborare, certe doctissimo cuique maxime probantur. Quid enim mirum, si gemmam aspernatur Gallus Æsopicus? aut si quis dicat, Nullus hostis quantumlibet impotens humilisq; negligendus, aut cõtemnendus est, Posteaquam nec Scarabeum impune contempsit Aquila Æsopica. Aut hoc pacto, Tuis ipsius benefactis nitere, non maiorum splendore, ne tibi usu ueniat, quod Æsopi corniculæ. Dilatantur autem præfatione commendationis Commendamus tum autorem ipsum, tum Apologorũ genus Ita ut fecit Aulus Gellius in explicanda Cassitæ fabula. Æsopus ille è Phrygia fabulator, &c. cætera. Nã locus in prõptu est. Deinde si describendis animantium aut rerum formis ac naturis, quos inducis, longius immoraberis. Quando quidem hoc iam ipsum & cũ uoluptate accipitur, & ad eruditionem liberalẽ pertinet. Veluti si Scarabæi formã, deinde quẽadmodũ è stercoribus nascatur, et quo pacto poste rioribus pedibus erectis stercora protrudat, atq; id genus alia describas. Ad eũdem modum Aquilam regnum in aliũ genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine nõ cõniuere ad ardentissimos solis radios, pernicioſissimo volatu ultra nubes ferri. Deniq; quæcunq; uel ad Scarabæo rum humilitatem exaggerandam, uel Aquilæ generositatem attollendam pertineant. Quod quidem argumentum nos per lusum tractauimus in prouerbijs. Atque hac in re non prætermittendum, si quid animãti cuipiam fabulis poetarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos et adolescente perdicem cygnum Apollini sacrum esse, &

Apud Horatiũ epistola ad Flor.

Plin. lib. 10. cap. 5.

.i. Trãsfor. Lib. 8. Meta. mor.

[illegible] esse nuncium, & obcessationem ex albo nigrum facto
Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factum
Lib.8.c2.42. uelut de aquila quæ uirginē adamauit, apud Plinium. De Bu
cephalo Alexandri magni equo atq; idem de cæteris, nam
rationem duntaxat ostendimus. Deinde cum ad ipsum apo
logum erit uentum, fusius ac latius narrare licebit. Id fiet e
tra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in homi
num uita, ad fabulæ mores accommodabimus. Præterea s
ad eandem rationem sermones, sententias, dictaq; affingem
mus. Exemplum aptissimum est apud Horatium in Satyr.
Saty.6.li.2. Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, ueterem uetus hospes amicum
Asper & attentus quæsitis, ut tamen arctum
Solueret hospitijs animum &c. nam in promptu locus est.
Est item exemplum dilatati apologi apud Apuleium de cor
uo & uulpe. Rursum apud Aulum Gellium de cassita aui
cula. Cæterum quod ἐπιμύθιον uocant, id est, apologi inter
pretationem, non admodum refert initio ponas an in fine.
Quanquam, & hinc incipere licebit & in hanc desinere,
modo sermonis accedat uarietas.

De somnijs.

Affinguntur à nonnullis somnia quoq;, quæ fortassis ad
hibenda non sunt, nisi in ostentatione, quod genus Lucia
ni somnium. Aut quoties ea pro ueris uisis, hortandi deter
rendiue gratia narramus. Tale est Prodici figmentum de
Hercule ambigente, utram uitæ uiam ingrederetur, uirtu
tis arduam, an uoluptatis procliuem. Simile de Momo, qui
hoc reprehendit in homine, quod demiurgos illi finxisset
cor sinuosum, nec addidisset fenestram: in boue, quod in
summis cornibus non addidisset oculos, ut uideret quid fe
riret.

uel. Huiusmodi uidetur illud diui Hieronymi, de Sesostri gris cæso, quod Ciceronianus esset. Et nos itẽ pueri in hoc genere lusimus.

Eusiochium de custodia uirginitatis

De fictis narrationibus.

Iam fictæ narrationes rerum gestarum si persuadendi gratia pro ueris adhibeantur, quam maxime fieri potest, ad ueri similitudinem componantur oportet. Sunt autem ex arte rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constat. Cuiusmodi est fabula de Memmio apud Ciceronem, & fortasse de Vulteio apud Horatium. Genus hoc uideo nonnullis nimium placuisse, qui uulgi credulitate freti stultissima quædam miraculorum ostenta pro certissimis inuexerunt Christianorum literis. Porro quæ risus causa fingũtur, quo longius absunt à uero, hoc magis demulcent animos, modo ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis alludentibus doctas etiam aures capere possint. Quo de genere sunt Luciani ueræ narrationes, & ad huius exemplũ effictus asinus Apulei. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani plerãq;. Itẽ argumẽta ferme omnia ueteris comœdiæ, quæ non imagine ueri, sed allusionibus et allegorijs delectẽt. Nam illud fictionis genus, quod ad simulachrum rerum adumbratur, haud dubium est, quin ad parabolam pertineat. Exemplum huius est apud Platonem de specu, in quo uinctis quidam umbris perinde ut ipsis rebus delectantur.

In. 2. de Oratore.

Lib. 1. epist. epistola quæ incipit: Quæq; dies

Lib. 6. de re publica.

De allegorijs Theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur, plurimum adiumenti conferent exempla ueteris ac noui testamenti, id est, Euangeliorum. Quæ per allegoriam uariè tractantur, & eadem modo ad mores hominum, modò ad corpus ecclesiæ Christo capiti connexum & cohærens, modò ad cœlestem illam communionem rursum ad prisca nascentis

argumentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius & exactius disseremus in libello quē instituimus de Theologicis allegorijs. Atq; hæc ferme omnia ad exemplorum genus referuntur, in quibus sumus paulo diutius immorati, q; ex hoc potißimū mūdo copiæ supellex depromatur. Sed priusq; ab his digrediamur, visum est etiam nonnulla paucis admonere.

De Apologis.

Decimum septimū caput copiæ rerū est expositio vel enarratio Græcis vocata Exegesis. Quis aūt Erasmus hoc loco de apologo præcipit & allegoria & re vera de apologico & allegorico exēplo tractādo loquitur, neq; eius institutū est nouā hic caput copiæ tradere, tamē vsus & experiētia docet, expositionem esse peculiare caput copiq rerū, quæ nō semper necessitatis vel exempli causa tanq̄ pars argumenti propositi: verū & sæpe ornatus gratia inseritur orationi tanq̄ schema, vt tædium fallat auditoris. Verū expositio est rei gestę. Vel fictæ narratio. Huius quum numerētur quinq; species in lib. ad Herennium, nos tamē ex sententia Erasmi tres addimus. Prima species expositionis apologus est i. fabella, in qua rebus inanimatis vel mutis animalibus colloquia, affectus & negocia hominū assimilamus, vt apud Aesopū, supra. cap. 13. dictum est. Secunda species mythos fabula, est narratio poetica, quę nō veras, sed procul à veritate remotas, imo plerunq; ne verisimiles quidem rerū cōplectitur, vt apud Ouid. in Metamorph. apud Lucianum in veris narrationibus. Tametsi aliquādo poetæ veras quoq; res scribāt, vt Lucanus & Vergilius, quibus admiscent in loco fabulas delectādi gratia. Tertia species drama argumentum, est actuosa expositio, cōtinens rē fictā quidē sed tamen verisimilem plærarq; parte, & quę fieri sic & potuerit accidere, vt in Comœd. & dialogis. vt in Bucolicis, & eclogis, nam Tragœdiæ partim fabulam partim drama habēt. Quarta species historia est expositio rerū vere gestarum, voluptatis, & vtilitatis causa scripta, vnde virtutum, vitiorum, cōsiliorū euentuum, dictorū, fortunæq; exēpla imitāda, aut fugienda sumuntur, vt apud Liuium, Salustiū, Herodotū, Diodorū, & alios historicos græcos Latinosq;, veteres, ac nouos. Quinta species narratio Rhetorica, est expositio facti perspicua & breuis, in qua probationis capita & materies argumentorum continentur & propo-

nuntur

tima apud Cicer. in oratoribus plærisq; item apud declamatores & alios oratores Cõuenit aũt experiri priores species quatuor diligenter, ideo vt deinde cõmodius Rhetoricam narrationem in cauſis ſcholaſticis vel Ciuilibus exponere poſſimus atq; aſſuefiamus ad perſpicuitatem & exponendi ordinem, quia nihil eſt difficilius, q̃ benè & perſpicuè narrare, vt inquit Cicero. Sexta ſpecies Ethopœia, quę & Ethologya vocatur, de qua ſupra eodem cap 5. eam in perſonis & affectibus poſitam ſic deſcribit Cicero in. 1. ad Herennium dicẽs, illud genus narrationis quod in perſonis poſitum eſt, nempe Ethopœia, id eſt proprietas morum & affectuum debet habere ſermonis feſtiuitatem, animorum diſſimilitudinem, grauitatem, lenitatẽ, ſpem metum, ſuſpicionem, deſiderium, diſſimulationem, errorẽ, miſericordiam, veniam, rerum varietates, fortunæ cõmutationẽ, inſperatum, incõmodũ, ſubitam lætitiam, iucundum exitum. Verum hæc in experiendo tranſigentur, quæ quidem omnia pertinent ad deſcriptionem morum, & affectuum præcipuè leniorũ. Sed de hac Ethopœia extat libellus Emporij Sophiſtæ Græci, & etiam ſupra eodem cap. 5. ſatis dilucidè dictum eſt. Septima ſpecies eſt allegoria, quam Latini alluſionem vocant, hæc quidem non eſt ſimplex narratio, ſed eſt alienę expoſitionis interpretatio & accõmodatio, alludens ad rem ab alio narratam, & ad præſentes mores vel affectus, vel ad naturam. Sic allegoria alienam narrationem transfert ad ſuum inſtitutum indicans eius vſum cum apologum exponit & accõmodat ad mores noſtros, vt cum fabula exponitur & refertur, vel ad mores, vel ad naturam, quæ ſpecies allegorię vocatur mythologia fabulæ interpretatio & accõmodatio, de qua ſupra eodẽ cap. ſatis docuit, & eius exempla plurima habẽtur apud Bocatium in genealogijs, qui plęrasq; fabulas eruditè, tametſi nõ ſatis bona oratione exponit. Sic Horatius, vt dixi, fabulam Homericam de porcis refert ad ocioſos & voluptuarios homines Knos numerus ſumus &c. Sic Propertius lib. 2. Eleg. de amore fabulam Cupidinis exponit. Eſt & altera ſpecies allegorię quã ſymiologian. i. diuinatoriam expoſitionẽ appellare poſſimus cum, ſi quæ prodigia, ſigna, ſomnia, reſponſa, oſtenta interpretantur conjectans ex alijs futuros euentus aliũde quippiam latens. Sic Syluius Italicus in. 1. exponit ſomnium Hannibalis profecturi in Italiam, quod etiam Liuius in. 1. de bello Punico ſic Anchiſes exponit oraculum Apollinis de Italia petẽda in

3. Aeneid

[illegible] somniorum. [illegible] gnomiam, aliasq; species mantices. [illegible] ma exempla numerat Cicero in lib. de diuinatione, & Valla cap. 5. de auspicijs, de ominibus, desomnijs. Sic & ecclesiastici scriptores sæpe vtuntur allegoria, cum historiam vel prophetiā aliquam aut parabolam exponit aliorsum q̄ verba eius sonēt vt apud Lucam exponitur parabola de seminante apud Matthæum parabola de vinea & latronibus, apud D. Petrum de diluuio & arca refertur ad baptismum. Verum de his consule potius ipsos Ecclesiasticos. Octaua species expolitionis est exegesis i. enarratio, quæ est alienæ sententiæ vel scripti simplex expositio, propria Grāmaticis illis quos cōmentarios vel cōmentatores vocamus, qualis est Seruius & Donatus in Verg. Asconius in orationes Ciceronis. Macrob. in somnium Scipionis, aliiq; cōmentarij in aliorum scriptorum opera. Huius enarrationis tres sunt modi. Primus, cum iustum aliquem vel longiorem atq; ampliorem locum alieni scripti q̄ breuissimis verbis summatim & perspicuè exponimus, vt ferè Asconius in orationibus, vt Iureconsulti in summarijs legum suarum. Secundus modus, cum alienam sententiam totidem ferè verbis, sed aliis tamen & synonymis exponimus, quæ propriè vocatur interpretatio. Sic etiā cum Græca aut vernacula Latinè reddimus. Atq; in hac interpretatione obseruare debemus proprietatem sermonis & sententiæ. Tertius modus cum alienam sententiā iusto cōmentario & paraphrasi, id est, liberiore & copiosiore expositione explicamus, multaq; de nostro declarandi gratia addimus, petita tamen ex finitimo. Talis est cōmentarius Macrobij in somnium. Tales sunt plærique; alij cōmentarij veterum vbi tamē caueri debet maximè, ne inhæreamus diu in illis quæ sunt alioqui perspicua, & contrà ne obiter & neglectè transeamus obscuriora, & ea quæ indigent altiore indagine. Huius aūt vniuersę narrationis officium pertinet ad alteram speciem Grāmaticæ, quæ inde nomen habet exegeticè, q̄ sit expositoria, de qua Fab. in 1 lib. admonet eius esse iudicare Oeconomian quoque. i. dispositionem vel artificium scriptorum. Verum hæc de octo formis expositionis dixisse modo satis sit.

Ratio colligendi exempla.

Iam primum quemadmodum unūquodlibet horum utile possit accommodari per similitudinem, & per contrarium

per

imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori commentario demonstratum est. Nūc ut qua ratione fieri possit, ut amplissimam horum uim in promptu, ac uelut in numerato posimus habere, indicabimus. Consilium quidē nō perinde magnificum ut frugiferum, quod utinam iuuenes olim ipsi fuissemus sequuti (nam tum quoq; ueniebat in mētem) uideo quantum momenti litterulis nostris fuerit accessurum. At tamen candidi est ingenij, nō inuidere bonae spei iuuenibus, quod tibi uel negarit fortuna, uel nō pararit diligentia. Ergo qui destinauit per omne genus autorum lectione grassari (nam id omnino semel in uita faciendum, ei qui uelit inter eruditos haberi) prius sibi q̄ plurimos comparabit locos. Eos sumet partim à generibus ac partibus uitiorū, uirtutumq;, partim ab his quae sunt in rebus mortalium praecipua, quaeq; frequentissimè solent in suadendo uocidere, eaq; conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiae digerere. Nam & quae inter se cognata sunt, ultro admonent quid consequatur. Et contrariorum eadem est memoria. Puta sit exempli causa primus locus, pietas & impietas. Huic subijcientur species inter se cognatae. Prima est pietas in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes, aut in liberos, aut etiam in eos quos opertet parentum loco colere, ueluti praeceptores, & quorum beneficio seruati sumus. Ex aduerso est impietas. Iam his cognata superstitio, adijcienda igitur. Atq; hic aperit sese campus latissimus de prodigiosis deorum cultibus, ac uarijs diuersarum gentium ceremonijs. Item inepta parentum in liberos indulgentia, quae falsa est pietas. Sit proximus si uidetur tibi fides, hanc in species seces libebit, est fiducia erga deū est fides humana, est fides in amicos, fides seruorū in dominos

Loci cōspicuādi ijs q̄ uolūt in autoribus grassari.

Cōtrariorū eadē est memoria

[illegible] quum ſua ſpecies ſubiecteris, reſtat ge-
titudo, non illa quidem huic ſubiecta, neq; rurſum cõtra
ſed adhærens, eq; ea ueluti conſequens. Hæc per oẽs locos
tractari poſſunt. Primum quid ſit pietas, quomodo differat
à cæteris uirtutibus, quid habeat peculiare, quibus officijs
præſtetur aut uioletur, quibus rebus alatur aut corrũpatur
quid fructus homini pariat. Hic ſeſe aperit campus exẽplo
rum ac iudiciorum. Sed uirtutum ac uitiorum ordinem ſibi
q̃ſq; ſuo fingat arbitrio, uel è Cicerone, ſiue malit, è Valerio
Maxĩo aut ex Ariſtotele, aut ex Diuo Thoma petat. Deniq;
ſi malit, elementorum ordinẽ ſequatur. Neq; enim id magni
refert, quanq; nolim illum oẽs huius generis particulas tam
minutim conciſas in ordines referre, uerum eas duntaxat
quæ uideãtur frequenter in dicẽdo uſu uenire. Id autẽ uel ex
locis cauſarũ licebit cognoſcere, nẽpe demõſtratorijs, ſuaſo-
rijs & iudicialibus. Quod genus fermè ſunt tituli apud
Valeriũ Maximũ et nõnulli apud Plinĩũ. Cæterũ quæ extra
uitiorum ac uirtutum genera ſumuntur, partim pertinent
ad exempla, partim ad locos cõmunes. Prioris generis fere
me ſunt huiuſmodi. Infignis longæuitas, uiuida ſenectus, ſo-
nilis iuuenta, inſignis fœlicitas, inſignis memoria, ſubita re-
rum cõmutatio, ſubita mors, mors ſpontanea, mors prodi-
gioſa, partus prodigioſi, inſignis eloquentia, inſignis opu-
lentia. Ex humili genere clari, uafricies ingenij, inſigne cor-
poris robur, inſignis forma, egregium ingenij in deformi
corpore, atq; id genus innumera alia. Quorum ſingulis ex-
portebit ſubijcere quæ cum his pugnant, quæq; cum his ha-
bent affinitatem, ut inſigni eloquentiæ opponitur inſignis
infantia. Finitima ſunt uocalitas, fœlicitas in geſticulando
hiſtrionica, & ſi qua ſunt huiuſmodi. Poſterioris aũt ge-
nis ſunt

Qui loci ſint apud Plin. lib. 7.

[illegible] Magni refert quibus cum uiuas. Suum cuiq; pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutissimum est nulli credere. Ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat qui cito dat. Fortunam sui cuiq; mores parant. Et lentæ regum iræ. Et periculosa principum amicitia, Et dulce inexpertis bellum, Et infida societas regni. Et optimum senectæ uiaticum eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cum sint sexcenta milia. Ergo ex his ea sunt deligenda, quæ uidebuntur ad dicendum maxime commoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua. Cœlibatus ne fœlicior, an coniugium? Vita priuata, an secus? Potior monarchia, an democratia? Vita studiosorum, an idiotarũ? Tum autem ex superioribus, si qua sunt quæ uirtuti, aut uitio uidebuntur esse confinia, ea licebit suo titulo subijcere. Vt illa. Bis dat qui cito dat. Et nihil carius constat, quàm quod precibus emitur. Et beneficium dando accepit, qui digno dedit. Et nihil tam perit quam quod confertur in ingratum. Et beneficij gratiam perdidit quisquis exprobrauit. Hæc atq; huiusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum, ut exempli caussa loquamur, ita licebit partiri. Si subiecceris, Beneficium prompte citoq; datum. Beneficium aptum, beneficium digno aut indigno collatum. Beneficium exprobratum. Beneficium mutuum. Et si qua iudicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo posteaquam tibi titulos compararis, quot erunt satis, eosq; in ordinẽ quẽ uoles digesseris, deinde singulis suas partes subiecceris, rursum partibus addideris locos communes siue sententias, ita

si sit insigne, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus siue sententia siue lepide aut alioqui mire dictum, siue paroemia, siue metaphora, aut parabola. Atq; ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo quæ legeris, & adsuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant uelut in mũdo reposita, cum in dicendo scribendoq; mire sint inopes ac nudi. Postremo utcunq; postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis ueluti nidis constitutis, unde quæ uoles petas. Porro nulla disciplina tam semota est à rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à mathematicis, quæ remotißimæ uidentur, sumuntur similitudines. Quãdoquidem cum sphæra undiq; sui simili, cumq; tetragono quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, confertur sapiens suis opibus fœlix, nec aliunde pẽdens, & quæcunq; inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis. Vt ne dicam interim quòd Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à mathematicis petunt propter arcanam quandam rerum, ac numerorum analogiam. Nam à physicis non solum parabolæ, uerumetiam exẽpla quædam petuntur. Parabola fuerit si dicas: Quemadmodũ fulmen summos montes frequentißimè ferit, ita summa potestas grauißimis casibus est obnoxia. Item quemadmodum fulmen æs liquefacit, intacta cera, ita principũ animus in rebelles et obsistẽtes sæuire debet, in cæteros uti clementia. Exẽplo fuerit Elephanti pudore in abdito coeuntes, si quis etiã in coniugutio modestiam, ac uoluptatis dissimulationem desideret. Et delphini fœtus adultos diutius comitantes, nec sinẽtes paruulos suos ingredi, nisi grãdior aliquis ceu pædagogus adsit & custos, si quis admoneat, quanta

Amathematicis sumũt similitudines.

A physicis nõ solũ parabole, verũetiã exẽpla parantur.

Plin. lib. 8. cap. 1.

quanta cura seruari atq; instituí deceat à par
illa & lubrica puerorum ætas. Itaq; studiosus ille uerè api
cula diligens, per oēs autorum hortos uolitabit, floscyliis
omnibus adsultabit, undiq; succi nōnihil colligens, quod in
suum deferat aluearium. Et quoniam tanta est in his rerum
fœcunditas, ut omnia decerpi non possint, certè præcipua
deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt
uti quæ eadem non solum ad diuersos, uerum ad contrarios
usus quadrare possint, eoq; diuersis annotanda locis. Quod
genus, si de insanabili cupiditate hominis auari agas, recte
accōmodabis Charybdis fabulam. Rursum si de inexplebili
uentris ingluuie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum
conueniet eadem. Item apologus Æsopi de hirco ac uulpe
simul in puteum descendentibus, quadrabit uel in prospici-
entiā, qua fit, ut non aggrediare negociū, nisi prius apud
te perpenderis, qua ratione queas explicare. Vel in fictum
amicorum genus, qui quum uideantur amici commodis cō-
sulere, maxime tamen suum agunt negocium. Præterea ex
morte Socratis non solum ducitur exemplum, mortem non
esse formidandam uiro bono, quum ille tam alacri uultu ci-
cutam biberit, uerum etiam uirtutem inuidiæ obnoxiam,
neq; satis tutam esse in turba malorum.

Apud Cice. 1. Tuscula.

Rursum inutile, uel potius perniciosum esse philoso-
phiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris. Iamq;
hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, & in
uituperium. Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed so-
la inuidia damnatus, tam fortiter mortem neglexerit. Vi-
tuperandus qui inutili philosophiæ studio neglectuq; mo-
rum communium, amicis acerbissimum luctum, uxori, libe-
risq; calamitatem sibi exitium conciliarit, quum alij sole-
ant utiles esse patriæ, suis præsidio simul & ornamento,

Locus de illa ta. & morte Socratis co piosissime tractatus.

sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sa-
pientiæ decretis, uulgi studijs et opinionibus accommoda-
re sese, temporiq;, quod aiunt, seruire. Iam si partes excipi-
e rerum spicias, quot locos licebit illiceret Accusatus per in-
uidiam ab Anyto & Melyto perditissimis ciuibus. Locus
cõmunis est, Veritas odium parit. Item alter: insignis ui-
tus cõciliat inuidiam. Rursum alius: Apud iudices plerunq;
plus ualet nobilitatis ratio, q̃ respectus honesti. Rursum a-
lius: Nihil impudentius opulentia, si cum improbis morib.
eopuletur. Quid enim absurdius, q̃ omni facinore dedecora-
sos, Socratem in ius uocaret? Rursum alius locus: Non quid
libet cuiuis decorum est. Eoq; Socrates non abiecit sese ad
iudicium pedes, neq; enim conueniebat, ut qui per oẽm uitã
docuerit mortem non esse formidandam, nisi turpis esset,
eum nunc ueluti ob mortis metum abiecte supplicem esse.
Quæ eadem causa cõmouit, ut neq; in iudicium declinaret,
neq; in media causa exilium eligeret, neq; postremo cum li-
ceret, è carcere uellet effugere, ne ipse à seipso discrepare
uideretur. Atq; hæc quidem una pars est. Deinde cum mo-
riturus tam ociose, tamq; placidè disputat, cũ non alio uul-
tu cicutam bibit, q̃ quo uinum solet, cũ mox emoriturus io-
cetur in Phædonem, admonens ut gallum persoluat Æsculapio. Locus est. Mortem etiam optabilem esse ijs, qui sibi uitæ integrè actæ conscij sunt. Rursum alter locus: Cuiusmodi fuerit hominis uita, id in morte potissimum apparere. Rursum: Constantis suiq; perpetuo similis exemplum est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni uita Socratis uultus, oratioq;, talis erat & morituro. Tertia pars est: Dum in carcere agit Socrates, interim nusq̃ Alcibiades, nusq̃ Agathon, nusq̃ Phædrus, sed Crito, Phædon, Simias. Atq; hic locus est in periculis demum apparere qui sint ueri amici: nam nul-

gares

gares illi sibi tum consulunt, cum in officijs continendis occupati sunt. Quarta pars est: Cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, uxorem ac liberos quum paucis mandasset dimittit. Locus est, philosophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire congruit cum doctrina Christi. Quinta pars est: Statim à morte Socratis uersus est in accusatores populi furor, Socrati desiderato aurea posita statua. Locus erit: Vulgus temerè odisse & amare. Rursum alius: Virtutem præsentem odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi. Rursum alius: Fucatam gloriã unà cum uita perire, uirtutis splendorẽ à morte maximè inclarescere. Hinc arbitror liquere, in quot usus idẽ exẽplũ possit accõmodari. Similiter et in parabola fiet, uelut in nauigatione, quot similia duci poterunt. Vt optimum gubernatorem tempestas, ita optimum imperatorem aduersæ res declarant. Item, ut nemo clauum cõmittit amicissimo, sed nauigandi peritissimo, ita nemo Reip. gubernacula mandabit ei cui studeat maximè, sed quem maximè iudicarit idoneum. Rursum: Quemadmodum uentis nimium secũdis nautæ uela contrahunt, cũ parum prosperi sunt, tum latius pandũt sinus, ita quum res uehementer succedunt, temperandus est animus ne insolescat: contrà cum inimica est fortuna, tum fortitudine ac spe secuturæ fœlicitatis, dilatandus ac fulciẽdus est. Item quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum obliquis flexibus eò nihilo seciùs, quò peruenire uelimus, contendere oportebit. Item quoties artẽ uincit tempestatis impotentia, tum ancoram iaciunt nautæ uela collectis, ita uesanienti multitudini nonnunq; cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet uelum, nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus,

nunc in illud transfert, ut cunq; uentorũ ratio postulat. Non sapiens non in omni loco, omniq; tẽpore & negocio similitæ tenore debet uti, sed ultũ, orationem, mores, præsentibus rebus accõmodare. Item sicut in magnis tempestatib. peritiß. nautæ uel ab imperito nonnunq; admoneri sese patiuntur, q. aliß alia solẽt in his casibus in mentem uenire, ita bonus rex in magnis Reip. periculis, nullius consilium audire grauabitur. Item ut minimo periculo nauigatur eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis, ita tutißimus est ciuitatis status eo principe, qui grauißimis casib. sit exercitatus. Itẽ, ut qui clauũ regit, non satis arbitratur sese suo fungi officio, nisi circũactis oculis, quid cuiq; faciendum admonuerit, ita principem nõ agit, nisi qui magistratuum etiam inferiorum officia moderatur & præstat. Item quemadmodum insaniat nauta, si propter odium aliquorũ quos naui uehit, nauim perire sinat, qua perdita nec ipse possit esse incolumis, ita sanæmentis non sit, qui ob factiones, patriæ incolumitatẽ nõ tueatur, quæ nisi sit incolumis nec ipse incolumis esse possit. Item ut non nisi sæuißimis tẽpestatibus sacram ancoram iacere nautæ solent, ita non est nisi in grauißimis periculis ac rebus propè desperatis ad extrema remedia ueniendum. Sed næ ego ineptus, qui ista persequar, quum iam uideas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunq; eadem quoq; collationis pars ad diuersa trahitur. Quod genus sit: Si lunæ crebras mutationes uel ad fortunæ uices accõmodes, uel ad humanæ uitæ instabilitatem, uel ad stultorum inconstantiam. Quin eadem quoq; sententia uarios in usus deflectitur, ut Facundus comes in uia pro uehiculo est. Iucundior est uita si non solus agas, sed cum lepidis ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum: semper bonus aliquis liber circunferendus,

cuius

cuius lecti sue tedium discutias. Item, si te laetus admittetur & bene sibi conscius, nulla pars uita senties tedium, hic optimus est uie comes si laeta narret: Sin turpium factorum memoriam tibi refricet, taedio enecat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatum ratio, quorũ usum ostendimus in principia collectaneorum prouerbialium. Proinde quaedam erunt eadem diuersis adscribẽda locis, aut annotãda certe. Nam sat erit aliquando tribus significasse uerbis adscriptis autorum locis unde peti possunt, praesertim si paucis exponi non queant. Sed iam quo res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus inconstantia, aut morum inequalitas, experiamurq; quod res ad hunc conferri possint. Primum è Poetarum fabulis petam Mercurium uarias formas sumere solitum, ut est uafer deus, nunc apud superos, nunc apud inferos, nunc apud mortales agentem, uariis etiam fungentem officijs. Nunc Ganymedis agentem partes, porrigendo Ioui pocula, nunc nuncia perferentẽ, nunc animas deducentem ad Charontem, nunc negociatoribus ac patronis operam dantem, nunc ãthara utentem, nũc uirgã galero etiã bicolore, postremo uarijs gaudentem cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem in Pluto, dicitur enim τροφαῖος, ἐμπολαῖος, δόλιος, ἀγεμόνιος, ἐναγώνιος, apud Homerum, & apud Hesiodum διάκτορος, ἀργειφόντης. Dicitur & Cillenius, κυλλήνιος. Petam Verannum deum, cui inde etiam nomen, quod subinde uertat formam. Petam Proteum omnia uertentem sese in miracula rerum. Petam Empusam ex Aristophanis ranis, id est, daemonis genus, identidem alia atq; alia specie sese offerentis. Item Morphea, quoscunq; uelit uultus induere solitum. Item Circen ueneficijs ac magica uirga homines in uarias ferarum formas uertentem. Nam improbi secum non constant,

Titulus. Mores inaequalitas.

Versatilis. Praefectus mercatoribus. Dux vitae. Praefectus certaminibus. Internuncius. Argicida. Valde vtile.

agitantur affectibus. Petam Rhe[illegible] nolubilem deum nunquam sui similem & huic simili, si uidebitur Rhenus iam. Petam iouem, nunc Aquilam, nunc cygnum, nunc taurum, nunc aureum imbrem factum. Præterea chimæram capitis leonis uentre uirgineo, cauda draconis: Ac uarium illud portentum quod fingit Horatius in ipsa statim fronte artis poeticæ. Adducam & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem, & Bacchum, cui poetæ tribuũt ἐυθύμιον hoc est, morũ leuitatẽ ac facilitatẽ, ac talem in Ranis fingit Aristophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ uarietatis imaginem habent. Adducam & Vlyssem, quamlibet pro tempore personam gerentem. Vnde & πολύτροπος statim in operis initio uocat Homerus. Deinde à physicis petam lunæ similitudinẽ, nunquam eodem uultu nobis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc plenæ, nunc emoriẽtis, nũc renascentis, nunc pallentis, nũc rubentis, nunc albicãtis, nũc antecedentis solem, nũc à tergo sequentis. Petã similitudinẽ cœli uerni aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc tranquilli, nunc uentis cõmoti. Petam collationẽ maris æstiui duc uicibus æstuarijs decurrentis ac recurrentis, præcipue Euripi mira celeritate septies die ac nocte reciprocantis. Addam Polypum, cuius mutabilitas etiam prouerbio locum fecit. Addam chamæleontem colorem subinde mutantem. Item, Pantheram ac Pardum uersicoloribus maculis uariegatum, aut si quod est aliud animal huiusmodi. Item anguillam lubricam. Adiungam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adijciam mulieris peculiarem inconstantiam, uulgus leui momento mobile. Præterea argenti uiui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facile mobilem. Poliorum arentium, plumæ ramentæq; leuitatem. Cereæ flexibilem, ac mollem naturam. Somniorum inconstantiam,

Plinius lib. 2. cap. 9.

uolo uolubilitatem. Adducam laminam, quæ [illegible] ac templorum fastigijs solet imponi, quo uentum circumactus suo indicet. Adducam bilibrem, facili momento huc atq; illuc uergentem. Adducam opus uermiculatum, uersicoloribus tessellis, mirã uarietatem ostentans. Quædam etiam ingenio finguntur. Veluti si quis comparet incõstantis hominis animum, nunc hoc nũc illud cogitantis speculo rotũdo in foro frequentissimo suspenso, quod huc & illuc discurrente turba, figuris innumeris uarietur: Aut uitro quod quẽcunq; colorem subieceris, eum imitari uidetur: Aut pensili chalybi, quod hinc atque admotis magnetibus, quorum alter alliciat ad sese, alter depellat, leui momento nunc huc nunc illuc rapiatur, nec unquam cõquiescat. Aut sphæræ in plano uolubili. Iã ex historijs mutuo, sumã Græcorũ genuinã leuitatem, quam describit Iuuenalis. Lubricã Allobrogũ fidem. Pœnos simili morum incõstantia. Scythas indies mutatis pascuis nullam certam incolentes sedem: Virgam Moysi subinde in aliam atq; aliam uersam speciem, Aristippum quamuis agentem personam, ut quem omnis, ut inquit Flaccus decuit color, nunc Cynico utentẽ pallio, nũc regia purpura. Item ἀμάλευκον illum, de quo meminit Lucianus. Catilinam uario ingenio, ex Salustio. Hannibalẽ ex T. Liuio. Ex Valerio Maximo, quibus alius fuit uitæ tenor in adolescentia atq; in senectute. Rursum ex tertia Horatij satyra Tigellium. Nil æquale homini fuit illi, sæpe uelut qui currebat fugiens hostem, persæpe uelut qui Iunonis sacra ferret etc. E comœdijs exemplum sumetur muliebris inconstantiæ Sostrata in Adelphis. Au mi homo sanus ne es? an hoc proferendum tibi uidetur esse uspiam? Ac paulo post. Ah nimirum gentium, non faciam, proferam: Amantium inconstantiã exprimet Phædria, à rure repente rediens. Pucrilem

Satyra. 2.

Exodi. 4.

Lib. 1. epist.

In dialogo cõtra eũ qui inquit Prometheũ refero

ria Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi long
In Hippolyto Senecæ gum est. E tragœdijs mutuabor Phædrā uariatis sectum sen
tentijs nunc uolentem, nunc nolentē. Medeam item ante fi
In Medæa Senecæ. liorum cædem diuersis agitatam affectibus. Ab Ouidio Bi
blidem, Narcissum. A Marone Didonem, iam Æneæ parantu
discessū. Atq; hoc genus innumerabiles personas passim ex
hibent poetæ. Ex apologis allegabo rusticū illū, qui satyro
admirante, eodē ex ore modò calidū, modò frigidū efflabat
Et si qui sunt alij. Nam in præsentia rationem duntaxat
Panagæā. Dianam. Vēti campus Mutabilior cothurno, Hydra magis varius ostendimus. E prouerbijs mutuabor πλὴν παναγαίαρ ἄλλο μηδέν. Itē: ἀνέμου τροπαὶ τοιαίδε. Et: ἐνέμι τοιοῦτος καὶ οὐχ ὅδε. Et: ὕδρης ποικιλώτερος. Et: λύκειον θηρίον, aliaq; cōsimilia. Nā ipsi in prouerbijs locos adiūximus unde ista peti possint. Et saxū quod subinde uoluitur, nō obducitur muscō Et arbor quæ subinde transplātatur nō grādescit. Rursum ex apophthegmatis addā illud addictū in Cic. Duabus sedere sellis. Et in eundē à Salust. Aliud stās, aliud sedens loquitur.
In Iliade. Ex Homero ἄλλοπρόσαλλον, sic enim uocat Martē inconstarū partium, quicq; nunc cum his sentit nunc cum illis. Ex Ouidio, ni fallor: Et tantum constans in leuitate sua. Ex Hor. Leuior cortice. Et: Mutat quadrata rotundis. Et: Romæ Tybur amo uētosus Tybure Romam. Ex Plau. Tipula leuior. E Phormion: Volo, nolo: nolo, uolo: quod dictum est non dictum est &c. Ex Euripide: πλάγια γὰρ φρονεῖς τὰ μὲν νῦν τὰ δὲ πάλαι τὰ δὲ ἀντίκα. Iam apparet opinor quāta huius quoq; generis supellex ex tot scriptoribus colligi posit. Eadē est sententiarum ratio, quas non tantū ab autoribus sumere, uerum etiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus si totidem opponas contraria deinde subiunxeris utrinq; finitima, nimirum q̄ orationis immensus penus futurus sit uides. At cum tam uarius sit usus, id quod diligen-

diligentius ostendemus in opere de ratione cō
epistolarum, nihil erit quod non aliquo pacto possis ad lo-
cupletandam orationem accommodare. Quandoquidem cō
traria quoq; adhibentur uel per ironiam, uel per dissimile
uel per comparationem. Per ironiam, ut si quis hominem
nunquàm sui similem Socratem appellet, qui in omni uita
semper eodem uisus est uultu. Per dissimile, ut si dicas C. Iu-
lium Cæsarem nullius unquam facti pœnituit. Hic nihil un
quàm decreuit, quod non mox resciderit. Per comparatio-
nem, si dicas, quàm Cato ille quem Cicero præfractum uo-
cat, à sententia non potuit abduci, tam hic non potest in
eadem retineri sententia. Porro finitima, quæ sunt, facili de
flexu, ad uicina trahuntur. Quod genus Persianum illud, Satyra. 4
Tecum habita. Nam etsi proprie quadrat in eum qui maio-
ra molitur, quam pro sorte sua, tamen quia non esse sua sor-
te contentum, cum inconstantia cognationem habet huc
torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat, Plurimum
argumentum compositæ mentis existimo posse consistere,
& secum morari. Quin eadem simul & in laudem torque-
ri possunt. Vt si omnium horarum hominem, uersatilq; ac
dextro ingenio laudes, ex inconstantiæ penario sumes Po-
lypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes
Euripum, ac negabis mare hoc esse tam uersatile, quam hu-
tus sit ingenium. Sumes flammam stare nesciam. Sumes cœ-
lum subinde alia facie. Sumes arundinem utcunq; flauerint
uræ, flectentem sese. Dices sapientis esse pro re nata, pro
tempore, pro loco mutare sententiam, ac uitæ rationem.
Stupida saxa, ac brutam tellurem unam non moueri. Cæte-
rum ex animantibus ut quodq; præstantissimum est, ita ma
xime mobile esse. In uniuersa natura quo quicquam præce-
lsum est, hoc a quiete longius abesse. Infima est quæ nō mo-

uetur

mobilis aqua, mobilior aër, ignis hoc quoq; mobilior, cœlum quam maxime mobile. Proinde mentem hominis, auram atq; ignem ab antiquis uocari. Cõtra stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. In quas res maxime cadit constantiæ uocabulum. Per huiusmodi locos plęraq; ĩ constantiæ suppellectile ad uituperandum traxeris, & ex inconstantiæ ad laudem torseris. Verum de his, ut modo dictum est, alias tempestiuius. Nunc reliquas dilatãdi sermonis rationes persequamur.

Ratio colligendi exempla. 18. Cap. Copię Rerum.

Decimum octauum caput Copiæ rerum est locus cõmunis quem suprà in Catalogo cognominaui thesin Græce, non q̃ idem prorsus sit thesis, & locus cõmunis, sed quia magnam affinitatem inter se habeant, cum thesis, vt suprà eodem cap. 11. abunde dixi, fit propositio adeoq; thema cõplexum. Sed locus cõmunis fit proprie thema incomplexum, id est, pars thesios scilicet, propositionis subiectũ cõmune & vniuersale, & sæpe prędicatũ cõmune, ex quibus oportet cõponi quamlibet thesin, vt fœlicitas & virtus sunt duo loci cõmunes, ex quibus tãquã partibus recte componitur, vt propositio ex subiecto cõmuni, & prędicato hęc thesis, fœlicitas est in virtute. Sic ergo plęraq; theses licet diuidere in duos pluresue locos cõmunes, ficut propositio diuiditur in suas partes, scilicet in subiectum & prædicatum, de quorum vtroq; si dicatur seorsim tanq̃ de thematis incomplexis, id appellatur tractatio loci cõmunis, vt si de fœlicitate seorsim & de virtute seorsim differatur, id vocabitur tractatio duorum locorum communium, scilicet fœlicitatis & virtutis, & quanq̃ non ita superstitiose loquantur oẽs Rhetores de discrimine theseos locique cõmunis, tamen vtile esse iudico quamlibet puerilem hanc differentiam & quidem certam obseruare inter thesin & locum cõmunem, cum sæpe de istorum duorum discrimine multi dubitent, & quasi nodum quærant in scirpo. Itaque locus cõmunis est thema incomplexum non indiuiduũ, sed cõmune vocabulum, ex quo componitur thesis tanq̃ ex subiecto de re aliqua bona malave, aut media quod thema inseritur causę ornandi vel docẽdi gratia, vt infrà patebit in plurimis exemplis Erasmi.

Quod attinet ad prȩsens caput copię attinet, tametsi professionum singularum peculiares sint loci communes & theses tanq̃ primaria

primaria capita, vt in physica, in iuris scientia, in [illegible] guli prope tituli significant locum cõmunem suæ [illegible] tamen satis interim est scire duplicem esse locum communem, scilicet Rhetoricum & Forensem Cognominatur aũt forensis locus cõmunis incertus locus à Cicerone in 1. Rhetoricorum eò ꝙ ambiguè & incerte soleat in vtranꝫ partem tractari in foro ac iudicio atq; ciuili causa, vt cum in foro dicunt pro testibus, & contra testes, pro tabulis, & contra tabulas, vt apud Ciceronem pro Flacco. Item pro fama & contra famam, vt ꝙ Cælio. Item pro iudice & contra iudicem, pro patrono & contra patronum, qualia plurima in vtranꝫ partem ambigua disputantur à iureconsultis in exceptionibus dicatoriis & declinatoriis, & à Fab. in prioribus capitibus lib. 5. vbi de locis & instrumentis forensibus docet, vt etiam supra eodem cap. admonuit. Cæterum ad Rhetoricam nostram & copiam hi loci incerti & forenses nihil admodum pertinent, quia scholastici exerceri debent potius in demonstratiuis, dialecticisq; causis, ꝙ in ciuilibus, tametsi aliquando in scholasticis quoq; materiis incidunt controuersiæ de instrumentis & locis forensibus, vt apud Terentium in Phormione, apud Fabium in declamationibus. Veruntamen nos hoc cap. propriè loquimur de loco cõmuni Rhetorico, ne professiones videamur velle cõfundere, atq; cõmiscere. Voco aũt Rhetoricum locum cõmunem non quodlibet principium incomplexum ex quauis professione, sed id demum quod spectat ad humanitatis studia nempe ad professionem poeticam, historicã, & oratoriam, & præcipuè ad philosophiam moralem. Nam infinitum esset & immensum opus, si congerere coneris oẽs omnium facultarum & artium locos, principia, & capita in vnum cõmentarium. Seligenda sunt ergo demum capita, vt dixi, quorum est plurimus vsus in nostris studiis humanioribus reliqua verò, hoc est, sua permittamus Theologis, iurecõsultis, Medicis, Physicis, & Mathematicis: & quidem longe satius est paucos certosq; numero locos probè tenere & perdiciſſe, ꝙ vix posse multos numerare, neclũ pernoscere. Primum igitur generalissimos locos constituam modicè tãq; prima capita. Deinde istorum species certo numero minimè tamen superstitioso proponam. Tertio denicq; indicabo triplicem modum tractandi locos cõmunes, eorumq; vsum maximè necessarium studiosis. Sint ergo primarij loci cõmunes hi. Primo Deus. 2. natura. 3. homo. 4. animus. 5. sermo. 6. affectus. 7. virtus. 8 prudẽtia. 9. iustitia. 10. Resp. & politia. 11. fortitudo. 12. temperantia. Sub his duodecim locis primarijs recẽsentu-

communes Rhetorici circiter. &c. vt
& catalogus Primo Deus.1.pietas & impietas.
simio.4.ceremoniæ.5.prodigia & miracula.6. diuinatio.7.fa
8.necessitas.9.fortuna & casus.10.fortuna bona.11.fortuna ma
la.12.fœlicitas & infœlicitas.13. penę flagitiorū vltioq; diuina.
14.natura.15.mundus.16.cœlum.17.elementa.18.terræ regiones
& vrbes.19.regionū,populorūq; varij mores & ritus,atq; mu
tationes.20.metheora.21.metalla & metallaria.22.lapides & gē
mæ.23.liquores & vnguenta,succi,vinum,potus.24.plantæ.25.
fruges.26.animantia.27.vita.28.mors.29.testamenta.30.gtas.31.
temporum res gestæ.32.valetudo.33.victus.34. medicinæ.35.ho
mo.36.anima.37.corpus.38.sensus.39.labor.40. ocium & negli
gentia.41.consuetudo.42.quæstus.43.diuitię.44.paupertas.45.
luxus.46.forma vel deformitas corporis.47.animꝰ & ratio.48
sapiętia & intellectus.49.exercitatio & meditatio.50.ingenij,
& indoles.51.philosophia,id est,verborum & rerum sciencia &
copia.52.artes liberales,literariæ.53.artes mechanicæ ingenuæ
54.artes sordidæ,& quæstuaria opificia.55.iustitia.56.sermo.57.
institutio & disciplina.58.pręceptores.59. discipuli.60.facūdia.
61.comitas.62.facetiæ.63.garrulitas & taciturnitas.64.infacun
dia.65.affectus.66.voluntas,& liberum arbitrium.67.spes.68.lę
titię.69.timor.70.dolor.71.bona conscientia.72. mala cōscien
tia.73.virtus.74.modus vel mediocritas.75.officium.76.decorū
& ordo.77.gloria & autoritas.78.fama.79.vicia.80.turpitudo,
& flagitiositas.81.infamia.82.prudentia,83. consilium & delibe
ratio.84.temeritas.85.veritas.86.mendacium.87. curiositas.88.
error.89.stoliditas & socordia.90.iustitia.91. iniustitia.92.fides
93.dolus.94.suspicio.95.perfidia.96.pietas erga suos, vt coniu
ges,liberos,parentes & cætera. 97. cognationes & affinitates.
98.impietas in suos.99:charitas & humanitas.100. inhumanis
tas & morositas.101.facilitas & clementia.102.seucritas.103.ira,
ocium,& inuidia.104.crudelitas.105. liberalitas & beneficitia
106.gratitudo.107.ingratitudo.108 auaricia.109. prodigalitas.
110.magnificentia.111.iniuria & malignitas.112. calumnia & ob
trectatio.113.amicitia.114.inimicitię.115.adulatio. 116. simulatio
& hypocrisis.117.Respub.& politia.118.societas humana.119 re
gnum.120.tyrannis.121.aristocratia.122. Oligarchia.123.Demo
cratia.124.Timocratia 125.magistratus.126.iura & leges,& sta
tuta,& cōsuetudines.127.pacta & contractus.128.iuris scientia.
129.rerum & ciuilium vsus,& experiętia.130. mores & discrimi
na ciuium & popularium.131 iudicia.132.licentia.133. crimina &
flagitia.134.pœnæ capitales.135.mulcta & notę censoriæ.136.Sa
cerdotes

nobilitas. 139. pax. 141. factiones inter optimates, & inter nobiles. 143. ciuilia. 144. seditio. 145. bellum. 146. scientia rei militaris, & disciplina militaris. 147. agricultura. 148. ædificia & opera priuata, publicaq; 149. vita priuata. 150. fortitudo. 151. ignauia. 152. cõstãtia & leuitas animi. 151. patientia & mollities. 154. popularitas, & ambitio. 155. repulsæ. 156. Pietas erga patriam. 157. fortitudo muliebris. 158. temperantia. 159. verecundia & impudentia. 160. castitas & amor honestus. 161. coniugium & liberi. 162. cœlibatus. 163. amor inhonestus. 164. sobrietas. 165 crapula & ebrietas. 167. modestia & grauitas morum. 167. libido & dissoluti mores. 168. superbia. 169. ciuilitas. 170. candor & libertas in sermone vel actione. 171. ludus. 172. voluptas licita. 173. voluptas turpis. 174. societas honesta. 175. societas praua. 176. res fatales. 177. res naturales. 178. res voluntariæ. 179. res artificiales. 80. res fortuitæ. Atq; hic fere Catalogus est capitum & locorum communium Rhetoricorũ. Si quæ vero reperiuntur affines aut diuersi, illi poterunt his commodissimè subnecti: quia ex ijsdem locis cõtraria sumuntur, pro vt contrariorum est eadem ratio. Consultò abest omisi locos cõmunes, & principia incomplexa aliarum professionum, imo necessario omisi, quia peculiarem eorũ tractatum sua quæq; professio requirit, vt antè dixi, ipsaq; rerum experientia docet. Cæterum triplex est modus tractandi locũ cõmunem, scilicet, iuuenilis. Dialecticus & Rhetoricus, quorũ vnusquisq; exerceri potest à mediocriter studioso, & rerũ perito in quolibet loco cõmuni, haud quidem sine plurimo fructu. Tractatio iuuenilis est cum sub titulo alicuius loci cõmunis, vel theseos congerit studiosus iuuenis exempla, sententias & autoritates ad eundem locum pertinentes ex quibuslibet bonis autoribus, qua ratione vtitur ille qui rapsodiam collegit Polyantheam, secundum ordinem alphabeti, & qui elucidariũm poetarum composuit. De hac etiam Erasmus hoc cap. præcipuè admonet. Voco abit hunc locum tractandi iuuenilem, quia vtiliter permittitur imperitis adhuc Dialecticæ &, Rhetoricæ, iuuenibus & pueris, adeò præsertim, vt si non tam cõmẽtario q̃ ipsi memorię inscribant eiusmodi sententias, exempla & præcepta de locis cõmunibus, vt sunt Catonis & Mimi, septem sapientum, Hesiodi, Theognidis, Phocilidis, Salomonis & sapientum sententiæ atq; dicteria, qualia plurima Erasmus nuper collegit in libro apophthegmatum, vt sunt apologi Aesopi, & fabellæ poetarũ pudicę, prsertim ex comœdijs, vt sunt

historiæ

[illegible] apud [illegible]

[illegible] apud alios eius generis [illegible]

[illegible] Plutarchus. Potest aũt exemplum vel sententia breuis annotari, nomine autoris citato, idq; circa erit, de qui[illegible] eodem cap. 13. vel iusta oratione cõmutatis verbis sub titulo suo aut aliorum describi, quæ exercitatio apud veteres erat fuit vsitata. Non mediocre vero iuuenem inde sequitur cõmodum, si fit aliqua scientia rerum & exercitatio styli, & diligẽtia legendi & obseruandi, atq; promptitudo in posterum argumentandi per syllogismum, cuius maior sæpe est thesis ex locis cõmunibus compositа, vel per inductionem & exẽplum, est vero thesin elicimus ex hypothesi. Tractatio Dialect. est, quando aliquem locum cõmunem vel thesin ordine suo ac methodo Dialectica, q; via rectè docendi per suas quæstiones inquirimus & perdiscimus: hæc magis seria & grauior requirens aliquam Dialect. peritiam & prudentiam. Cæterum methodus est compendiaria docendi via, qua itur recta per quæstiones dialect. ad cognitionem cuiusq; thematis propositi, vt de proposito themate simplici quæratur:

1. An sit	5. Quæ causæ.	9. Quæ affinia
2. Quid sit	6. Qui affectus	10. Quæ diuersa
3. Quæ partes	7. Quæ propria	11. Quæ circunstant.
4. Quæ species	8. Quæ accident	12. Quæ exempla

Etenim hæ sunt ferè duodecim quæstiones Dialect. vel methodicę, quas Aristotel. in principio. 2. posteriorum quaternatio numero breuius describit. Variat tamen sæpissimè & numerus & ordo istarum quæstionum, præcipuè apud Rhetores pro natura thematis, & pro captu auditoris, neq; enim oẽs quæstiones in quamlibet causam quadrant vel desiderantur: neq; iste numerus ordine obseruatur superstitiose in quouis argumento proposito, neq; sunt quæstiones multæ & superuacuæ pernendæ de rebus ociosis, vel alioqui natura & experientia cognitis & protritis, sed de ignotis demũ & grauibus causis scitu tractatuq; dignis inquirendum est diligenter, quarum cognitio discentis animum reddat prudẽtiorem, & vtiliter adiuuet. Vt em̃ de lana caprina rixari, vel differere de asini vmbra ridiculum, ita vtilia & necessaria neglecte segniterq; inuestigare aut omittere, mere stultum est, imò exitiabile studijs nostris quanq; accidit plærunq; nobis, vt necessaria ignoremus, quia non necessaria didiceremus. Et cum tot circiter sint quæstiones methodicæ de themate simplici & incomplexo quoq; tamen coniunctum & incomplexum thema, id est, propositio

& thesis

[illegible] ſit (vt in analyticis poſterioribus vocat
[illegible] dicere quòd ſit, eſt affirmare vel negare quip
verum aut falſum veritas aũt & falſitas theſium et
num ſuis partibus, ſuiſq; argumẽtis probatur aut i
& explicatur, vt ſupra eodem cap. 11. & 12. oſtendimus
lectica abſolutius docetur. Reſoluitur aũt theſis tractand
probanda in ſuos locos cõmunes plures, vel vnum, ſicut pro
poſitio quælibet reſoluitur in ſuum ſubiectum & prædicatum
tanq; in partes ſuas, quæ ſingulæ partes theſeos, tunc fient ſim
plicia themata & loci communes, terminiq; incomplexi, vt an
affectus cadat in virum ſapientem, id eſt, verũ ne an falſum eſt
quod ſit cadens in virum ſapientem affectus. Hanc theſim re
ſoluens inuenies duos locos cõmunes Rhetoricos ex media
Philoſophia morali petitos, qui ſunt affectus tanq; ſubiectum
theſeos, & vir ſapiens, tanq; prædicatum. Iam erit tibi his eõdẽ
per ſupra numeratas. 11. quæſtiones, vt an ſit affectus, qui ſit affe
ctus, quæ partes, & cætera. Et rurſum de altero quæras. Primò
an ſit vllus vir ſapiens ſecundum Stoicos. Deinde quid ſit vir
ſapiens. Quæ ſunt cauſæ viri ſapientis Stoici: atq; hinc ipſe iã
vides vſum locorum cõmunium & theſium in copia dicendi,
nẽpe ex his locis tanq; ex largiſſimo fonte effluere immenſam
dicendi, diſſerendiq; copiam & vbertimum orationis flumen,
id quod in arte reſolutoria de methodo manifeſtius dicetur.
Eſt aũt prorſus neceſſarius iſte quæſtionũ vſus, vt Cicero quoq;
teſtatur in. 4. Academica dicens, quærendi initiũ ratio attulit,
quæ perfecit virtutem, ſcientiam, cum eſſet ipſa ratio cõfirma
ta quærendo: quæſtio aũt eſt appetitio cognitionis, quæſtio
nisq; finis eſt inuentio: Hæc ille. Porro quo magis multiplex
eſt theſis, & plus verborũ habet, & plures locos cõmunes prin
cipiaq; in complexa plura cõtinet, atq; maiorem numerũ quæ
ſtionum, & ampliorem materiam dicẽdi copiamq; ſuppeditat
ſic theſis propoſitione hypothetica conſtans multo eſt ditior
& argumentoſior Categorica, vt.

Neſcia mens hominum fati ſortisq; futuræ,
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis

In hac theſi hypothetica copulatiua continentur. 7. loci com
munes, ſcilicet. 1. moderatio. 2. mens humana. 3. fatum. 4. fortu
na. 5. modus. 6. ſuperbia. 7. fortuna: & magis eſt multiplex q hæc
theſis categorica

Luxuriant animi rebus plærunq; ſecundis. Vel q illa:
Fortuna quem nimium fouet, ſtultum facit.

[illegible] methodicas ibis, [illegible]
orationis inuenies. Hęc fortasse nimis verboſe libe-
rę ex media arte Dialect. vti etiam experirentur in-
tus ſit elementorum præceptorum Dialect. vius &
uniuerſa orationis rerumq; copia paranda & tracta-
tęq; in tota adeo Rhetorica nullo modo Dialectica, vt in-
cauti imperiti copiam rerum aut verborum diminuit, imò &
auget & cõfirmat eam maxime, adeo vt profiteri libere auſim
Atticum, id eſt, bonum oratorem fieri ſine Dialectica poſſe ne-
minẽ. Verũ Aſiatici, id eſt, mali oratores ſunt etiam mali Dialec-
tici. Etenim Dialect. imperitus & negligẽs, cæterum copioſus
loquutor, non poteſt nõ eſſe Aſiaticus, & rerum inanis orator,
quem nimia copia reddit plane inopem & infantem: quia dat
ſine mente ſonum. Cæterum exempla tractationis Dialect. lo-
corum cõmunium & theſium, plurima habes apud Ariſtot. in
phyſicis, præcipue apud Thomam Aquinatem in ſumma, vbi
plærosq; Theologiæ, & Ethicæ, & reliquæ philoſophiæ locos
principiaque methodicę pertractat. Tractatio Rhetorica loco-
rum cõmunium inuentione nihil uel parum differt à Dialect.
modo tractandi, ſed tantum eloquutione, quam requirit Rhe-
torica longe copioſiorem magiſque illuſtratam expolitionib.
amplificationibus, circunſtantijs, comparationibus, & cęteris
rerum ſchematis: & ſæpiſsime Cicero ſuis orationibus inſerit
locos & theſes illuſtres & amplificatas. Sed in Dialogis & lib.
Officio temperat ſibi nonnihil à grandioribus & ambitioſis
figuris & ornamentis, quia Dialogus vt habet quidem ſpeciẽ
diſputationis Rhetoricæ, id eſt, copioſioris, tamen requirit ſe-
monem ſedatum ac familiariorem vt in illis apparet. Plato ta-
men Ciceron; Fabioque præſtantius alicubi ſplendidiusque
ſpiritu orationis elatiore fertur, & tantum eloquentiæ ſuæ in
inſtitutorem agit, cum Ariſtotel. cõtrà in ſuis libris ſit mirabilis
diſſimulator, vtens Attico illo tenui & veteratorio genere di-
cendi, quem Ariſtotelem dicunt primum inueniſſe modum tra-
ctandi locos, cõmunes atq; theſes, quod ego de Dialect. tracta-
tione facilè admitto, eum exercere ſolitum ſuos diſcipulos hu
iuſmodi vſu principiorum philoſophię & tractatu Methodico
qualem in eius operibus hodieq; deprehendimus manifeſtè,
nempe ordinem docendi ac viam, per prædictas quæſtiones
demõſtratiuas & Dialect. ſed Rhetoricum modum planè ana-
tiquiorem eſſe oportet, cum is ſæpiſsimè apud Platonem & a-
pud Xenophontem inueniatur, & apud ueteres quoq; poetas

Siquidem

aliquidem Hesiodus multus est in theſi [illegible] magni Rhetores in choris ferè expoliunt vel amplificant aliquem locum cõmunem vel theſim. Quod vero toties hic de nuò theſuum facimus mentionem, ita debet accipi, neutrum ſine altero poſſe rectè ac ſanè itelligi aut tractari, tametſi ſupra eodem cap. 11. ſeparatim de theſi & in hoc cap. 18. ſcorſim de loco cõmuni doceatur propter varietatem & amplitudinem vtri uſq; materiæ, quam confuſè vno cap. complecti eſſet difficilimũ & prolixum, cum & Dialectica ſua principia incomplexa ſeparet à complexis. Porro vſus locorum cõmunium & theſium, vt dixi, non modo incredibilis eſt & immenſus, verumetiam maximè neceſſarius omnibus. Nam ferè hoc aſſerere poſſumus, nihil prorſum neq; rectè dicere neq; intelligere, nedum vel tãtillum benè dicere aut tolerabiliter ſcribere ſtudioſum poſſe ſerio abſq; methodica iſtorum cognitione, quantumlibet ſibi & indoctis videatur eſſe doctus & ſapiens, id quod experientia arguit quotidiana cum videmus non ſatis iſtorum peritos vix vnum atq; alterum verſum commodè poſſe de illo argumento themate q; ſibi propoſito dicere, quamlibet diu multum q; cogitent aut meditentur. Cujus inſcitiæ culpa reſidet in ſolo negleſtu principiorum iſtorum philoſophiæ, & partium eius. Putet ergo ſtudioſus tum demum ſe profeciſſe aliquid imo & multũ tum hos locos, atq; ex his compoſitas theſes poterit aſſequi, & intelligere, & vel mediocriter tractare, quorum notitia eſt elementorum & principiorum Ethicæ Phyſicæq; cognitio, vt ſaltem capita primaria iſtarum profeſsionum iuuenes nõ negligant, ſed ea vel à Peripateticis vel à Cic. percipiant. Hæc quidẽ ad præſens verboſius, verum vt ſpero vtilius quoq; de loco cõmuni & de theſi admonere volui, q & quot ſint loci cõmunes Rhetor. quotuplex ſit modus tractandi eos, qui ſit ipſorũ vſus, plus q neceſſarius ſtudioſis. Iam inde Eraſmum ipſum, & eius exempla audiemus.

DE PARTIVM RHETORICARVM multiplicatione.

Creſcet oratio numero partium orationis. Vt enim qui breuiſſimus eſſe ſtudet, q poteſt paucißimis utitur partibus: ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis, et arte præſcriptis partibus aliquid acceßionis curabit adiungere. Nã cũ ſumma tria ſint oratoris officia docere, delectare, flectere

rum, qui parcet breuitati, is uno contētus tantum docebit, quod fit narrando & argumentando, cui copia, simul omnibus utetur, idq; in omnibus orationis partibus nō solum in peroratione aut exordio. Rursum qui studet breuitati, poterit narratione aut hac quoq; prætermissa, si caussæ ratio patetur, esse contētus sola probatione. Atq; hæc etiam ut omitti tota non potest, ita potest coarctari cohiberiq;. Contra qui copiam affectabit, non modo sex illis utetur, Exordio, narratione, diuisione, confirmatione, confutatione, peroratione, sed & suo loco latius explicabit exordiorum locos, & in tota oratione, quoties causa præbebit oportunitatē, exordiola quædam admiscebit, quibus fauorem, attentionem, docilitatem retineat atq; renouet, aut tædium discutiat, aut quæ dicturus sit præmolliat. Incidunt autem huiusmodi persæpe. Docilitatem potissimum renouamus commodis transitionibus, quarum formulas aliquot superiore cōmentario proposuimus. Quod genus fuerit. Audistis largitiōe, corruptela sanguine, stupro ac fœdissimis artibus paratum honorem. Nūc ostendam, illud quod turpiter est adeptus, turpius administrasse. Attentio renouatur hisce fere modis, Magna sunt hæc, sed leuia præ his quæ nunc dicturus sum. Et nūc ad ipsum rei caput accedo. Proinde quæso, ut hæc animis quam maxime attētis audiatis. Et, Sed his longius fortasse sum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam, si mihi, sicut ante hac feecistis, aures atq; animos præbere uelitis. Et altius paulo repetam, sed ita uerba sum facturus, ut neq; sine fructu, neq; sine uoluptate sitis audituri. Atq; id genus aliis modis, nam bis mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discutitur, aut excluditur, hoc pacto. Rogo diligenter auscultētis. Prima fortasse fronte minutū uidetur quod tracto, uerū si paulisper attēdetis, intelli-

Qūo docilitas renouet.

Attentio q̄modo

getis

getis nonnirum ſub hac ſpecie maximi nunc periculi grauari. Et quæſo patiamini paululum, mox aperiam quorſum hæc ſpectent. Et nunc rem ante hac inauditam audietis. Et, rem accipietis omnium maxime ridiculam. Porro fauor iiſdem rationibus renouatur, quibus paratur. Inſuper, et argumentamur aliquoties in exordio. Si quid erit amoliendum, quod alioqui ſit offuturũ reliqua diſſerẽti. Verum id nõ niſi cõſilio ex rei circũſtãtijs ſumpto. Narratio uehemẽter locupletatur ſermate, quod quidam appellant ſermocinationem qua uni aut pluribus perſonis affingimus ſermonem congruentem. Veluti quum Homerus Iliados. χ. facit Priamum ſenem Hectorem dehortantem à prælio, poſt hunc Hecubam. Item Iliados. ζ. Andromachen uxorem deterrentem à prælio, atq; his reſpondentem Hectorem, mire ſeruato cuiuſq; perſonæ decoro. Neq; quicquam eſt admirabilius in hiſtoriarũ ſcriptoribus: nã hiſtoricis hoc omniũ ſuffragijs permiſſum eſt, orationẽ perſonis affingere, de ethnicis loquor: an idẽ liceat Chriſtianis in dubio eſt, niſi quod ſimile factũ uidetur in hiſtoria Septem Machabæorum, ac præterea alios qui martyrum uitas conſcripſerunt, idem ſibi permiſiſſe uidetur diuus Ambroſius in uita beatæ Agnetis. Narratio præterea q̃ quod aliquando fuſius explicatur, & omnibus argumentis atq; affectibus expletur, etiam creſcit. Auctor. Ea eſt, ut oſtendit Fabius, repetita narratio, quoties res paucis, ac ſimpliciter expoſita, denuo fuſius & ornatius eadem enarratur. Id quod fit uel inuidiæ, uel miſerationis cauſa. Præterea creſcit itẽ egreſſione ſubiecta. Quod ita demum permittit Fabius, ſi excurſus ille ſic adhæreat, ut ſit quaſi narrationis finis. Veluti ſi atrox fuerit circa finem narratio, proſequamur eam ueluti ſpiritu protinus erumpente indignatione. Atq; id quidem in cauſis ſeriis ac

Quibus rationibus fauor renouet

Qñ in exordio argumẽtari licet lib. 4. cap. de egreſſione

perfabilis. Cæteri motus ad ostentationē parata, nihil uetāt quo minus exposita re in locū aliquem q̄ maxime plausibilem & amœnū expatiemur, quo simul & narrationis taedium abstergas, & uoluptate sermonis aut saturam probantium reddas alacriores. Hi loci cuiusmodi sint, superius est demonstratū.

Quo dilatetur propositio.

Propositio dilatabitur primū, si pro simplici, duplici aut multiplici utemur, etiā si una sit satis, propterea q̄ alia alia mouent. Vt si fecisset, præmio magis q̄ supplicio dignus erat. Aut res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quod si maxime sit honesta, maxime expediat, maxime sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde, si nō nudā omnino, sed argumenti obiter interiectis, et affectibus accensam proferemus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone, Hæc sicut exposui, ita gesta sunt iudices, Insidiator superatus, ui victa uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. Deinde miscet affectus. Nihil dico quid Respub. consequuta sit, nihil quid uos, nihil quid omnes boni, nihil sane id profit Miloni, qui hoc fato natus est ut ne se quidem seruare potuerit, quin una Rempub. uosq; seruaret. Deinde argumenta cōgerit, Si id iure nō posset, nihil habeo quod defendā. Sin hoc & ratio docuit, & necessitas barbaris, & mos gentibus, feris natura ipsa præscripsit, ut omnē semper uim quacunq; ope possint, à corpore, à capite de uita sua propulsarent: nō potestis hoc facinus improbū iudicare, quin simul iudicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorū telis, aut uestris sentētijs esse pereundum. Mox redit ad affectus. Quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit iugulum dare P. Clodio nō semel ab illo, nec tū primum petitū q̄ iugulari à uobis, quā à se illi iugulandū nō tradidisset. Atq; item in sequentibus controuersiā constituēs, nā locus est notus, repetit summā argumētorū, quibus

ipsum

esse fuerat in exordio. Id tametsi magis lic[illegible]
propterea q̃ in exordio quæstiones aliquot tra[illegible]
men idē & alibi cōtinget uerbis cōmode intricti[illegible]s maxime
enumeratione aut expositione, quæ est altera diuisionis pars
de qua supra nōnihil attigimus, quam de propositionibus
ageremus. Quod genus fuerit, si dissuasurus Ciceroni, ne
uitam ab Antonio acciperet, exustis Philippicis, sic propo-
nat. Primum illud uide mi Cicero, num te dignum, sit ut im-
mortalē ingenij tui famā tot paratā sudoribus, quáq; tuos
oēs illustrasti, ob tantulū cui quod tā grandi longū super-
esse nō potest, exusto pulcherrimo omniū monumēto repē-
te aboleas. Deinde num forti uiro, qui semper oīa post ha-
buerit libertati, ferendū sit, ut uitam rerū omniū optimam,
& in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiam
nomine obnoxius esse nemo liber uelit. Postremo uideat, nē
parū prudētis sit in re tanta fidē habere hosti perfidissimo
qui nec amicis unq̃ fidē seruarit. Neq; perspicere, quod uel
cæco appareat, nihil aliud agere uersutissimū carnificē An-
tonium, nisi ut totum extinguat Ciceronem. Nam simplici-
ter proponi poterat hoc modo. Primū non est tāti uita. De-
inde miserum debere uitam inimico. Postremo decipere cu-
pit Antonius, non seruare. Quod si quæ propositio durior
uidebitur, eam oportebit, uelut exordiolo præmollire. Vt si
proposueris laudare Platonis dogma de uxoribus commu-
nibus, ut hoc exempli causa sumatur, dices te non fugere,
quod rem omnium sententia absurdissimā polliceri uideris.
Verum illud orabis, ut tantisper iudicium suum differant,
donec argumentorum summam audierint, nihil diffidere te
quin penitus exposita re, sint in diuersam sententiā pedibus
iturī. Tātum illud cogitent, hoc quicquid est, non esse teme-
re dictum à tanto philosopho, quiq; cæteris in rebus ob ex-

Vide & Pal. lib. 3. cap. de suaso. & Senecā in controuersijs.

nisi animi cognomen promeruerit. Verū quod in formis hominum, idē in rerum iudicio usu uenire. Quaedam si procul & oscitāter aspicias, nihil uenustius, fuco ut deliceat oculis imponente: Sin propius ac fixius contempleris, iam quod paulo ante mire blandiebatur oculis, maiorem in modū incipit displicere. Silenis nisi explices, quid magis ridiculum? Sin explices, quid augustius? Adeo uerita latet in abdito, nec oportet in dijudicandis rebus populum autorem sequi, cui semper pessima pro optimis probari consueuerint. Ergo seposita paulisper recepta illa ex animis penitus infixa opinione, rem ipsam iudicio perpendant, nec prius in hanc aut hanc partem flectant animum, quàm totum argumentorum orbē acceperint. Quaedā enim fore, quae per se stulta uideri possint. Verum si quis inter se coniuncta perceperit, is demum ueri concentum, & harmoniam sensurus est. Huiusmodi praefatiuncula pro causae natura cōmode afficta, nonnunq̄ expedit auditoris animum ad sequuturā argumentationem praeparare. Iam uero probationes, praeter eas loa pletādi rationes, quas superius ostendimus crescūt labefactatione, seu praeparatione et asseueratione. Labefactamus autem seu praeparamus duobus modis Propositionibus. Nunc autem uoco propositiones nō quae summam causae complectantur, sed ueluti singulariū partiū collectiones seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentorum proponere, & easdem in fine uehementius per affectus aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Praeterea quum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidē abrogemus, aut concilietmus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone. Sed autē ad eam rationem uenia quae est propria nostrae quaestionis uidentur ea esse refutāda, quae in senatu saepe ab inimicis et

impro-

improbis iactata sunt, & in concione etiam p[illegible] accusatoribus. Quum inimicos & improbos nominat, hoc ipso non parũ fidei abrogauit aduersariorũ propositioni. Deinde propositionẽ ipsam per ironiã eleuat. Negãt intueri lucem fas ei, qui à se hominẽ ocãsum fateatur. Nã atrocitas illa uerborum, Negant intueri luæm fas, pro eo q. erat puniendus est, cũ irrisione pronũcianda est. Adiũguntur huiusmodi præparationes singulis etiã collectionũ partibus. Quãdoquidem eodẽ in loco Tullius exemplis refutaturus quod erat propositũ, ita præparauit. In qua tandẽ urbe homines stultißimi hoc disputant? Deinde adiũgit exemplum M. Horatij, quũ sororem occidisset, absoluti. His non absimiles sunt assseuerationes, quæ quũ argumenta non sint tamen sæpenumero pondus habent argumenti, si probationibus admisceantur. Vt quis tam cæcus qui hoc non uideat? Quis tã impudẽs, ut neget? Et illud, Stultus est q. ut refelli debeat. Quis enim non intelligit? &c. Et perfrica faciem, & aude negare, Hæc quum ita sint, quæ tandem impudentia est &c. Locupletantur & singula collectiones epilogis particularibus, quæ summã rationũ paucis cõprehẽsam, auditori denuo sub oculos reuocant, ut maiore cum fide conclusio succedat, qua quidem in re frequens est Marcus Tullius, propterea q. latius explicet argumentationis aciẽ. Huius generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio Quare uidete, num dubitandum uobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis uestri, salus sociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium, cum Republica defenduntur: Deniq; crescunt & excursionibus per amplificationẽ ut singulis probationibus suos affectus adijciamus, ad quod proprie destinata est cõclusio. Quã si copiosam esse uolemus, geminam efficiemus, ut simul & per

Vide Liui. 1. ab urbe condita.

epilogi præcipua argumenta recenseantur, et affectuũ omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele, et
Lib. 6. Quintiliano petere licebit. Quin & Poetæ in hoc genere miri sunt. Vehementiores, quos Græci πάθη, uocant suppeditãt Ilias Homeri, ac tragœdiæ: moderatiores illos, qui delectãt potius q̃ perturbant, subministrat Odyssea Homeri & comediæ. Quanq̃ in Iliade, Græcorumq; tragœdijs sæpe miscẽtur ἤθη, sic enim Græci uocãt affectus comicos: Latinorũ tragœdia parcius hoc genere utitur. Inter affectus autẽ ponẽda delectatio, quanq̃ hæc non in peroratione tantum, uerum in tota oratione, quũ res feret, debet admiscẽri. Porro quid cuiq; iucundum sit, Aristoteles in affectuũ locis dilu
Lib. 6. genter prosequitur, & de facetijs Mar. Tullius, Quintilianus de risu scripsere, traditis iocãdi rationibus. Delectatio quæ petitur è comicis affectibus, præsertim locũ habet in narratione, uel quia rẽ ueluti subijciũt oculis, uel quia ab omnibus agnoscũtur. Quis enim nõ cũ uoluptate legat, quomodo apud Homerũ Andromache Hectori armato occurrit ad portã ciuitatis, qua proditurus erat in prælium, nõ sola, neq; enim id decet pudicas matronas, sed comitabantur pedissequæ: puerum in ulnis gestãs Astyanactem Hectoris filium, patri unice charum. Et quod addit Homerus, pulchro Sideri adsimilem, quò per hunc uxor expugnaret affectus mariti. Hector tacite arrisit cõspecto puero. Andromache propius adstãs, dextrã porrexit, ac nominatim cõpellauit. Dein post afflictam utriq; congruentem orationem, quum Hector infantem appeteret osculaturus, ille territis armorũ splendore, ac crista è galeæ fastigio minitante, clamans reflexit se in sinum nutricis. Hic risit uterq;, pater & mater. At Hector sublatam à capite galeam humi deposuit, atq; ita puerum amplexus osculatus est. Mox ei fausta precatus,

tradidit

trādidit matri illū cū excæpit in sinū hñ olētē δακρυόεντα λάστανα, id est, lachrymabile ridēs. Ea res Hectori mouet misericordiā, atq; uxorē manu sustentās, cōsolatur, nomine tā uppellās, mox reponit galeā. Illa marito obtemperās, domū se recipit, ibi muliebri fletu cōplentur oīa, q; crēderent eū ex eo prælio nō redituru. Itaq; spirantē adhuc pro mortuo deflent. Interim non mediocrē addūt gratiā intermista epitheta κυνῶπα ἰόλοχε ἑκτωρ. Et οὐ παιδὸς ὀρίξατο φαεσίμβροτος ἕκτωρ. Et εὐπρώνιο τιθήνης. Et λόφου ἱππιοχαίτην. Et πατής τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ. Et κόρυθα πεμφαλόεσσαν, καὶ φίλεν ὀϊόν. Et ἀλόχοιο φίλης: & qđ indicauimus καιόμενόν τ' κόλπῳ. Et κόρυθα ἱππουριν. Hæc uirtus præcipuè causa est, quur nemo legēs Homerū saturatur, sed perpetua uoluptate, ducitur. Hi sunt affectus de quibus scribit Horatius. Morata recte fabula nullius Veneris, sine pōdere & arte, Valdius oblectat populū, meliusq; moratur, Quā uersus inopes rerū nugæq; canore. Sūt huiusmodi narrationes alioquot insignes apud M. Tulliū. Velut in Philippica secunda de Antonio. Vehebatur in Essedo tribunus plebis, lictores laureati antecedebāt, inter quos aperta lectica mima portabatur, &c. nā indicasse locū satis est. Sunt in eadem oratione & aliæ quomodo capite inuoluto ad amicā literas amatorias pertulerit, quomodo consul in lupercalibus auarrerit. Delectant & illa quum non actio tantum, sed agentium gestus quoq; describitur. Quale est illud in Pisonem. Ita enim sunt perscriptæ scite & literate, ut scriba ad ærarium qui eas retulit, perscriptis rationibus secum ipse, caput sinistra perfricās cōmurmuratus sit, Ratio quidē hercle apparet, argētū οἴχεται. Rursus illud. Respōdes, altero ad frōtē sublato altero ad mētū depresso supercilio crudelitatē tibi non placere. Quanquam hæc interim & ad fidem orationis

faciunt,

faciunt, quum ea quæ uelut extra narrationis neceſsitatem adiiciuntur, ſimplicitatis habent ſpeciem. Fabius miratur narrationem M. Tullij pro Milone. Milo quum in ſenatu fuiſſet eo die quo à ſenatu dimiſſus eſt, domum uenit, calceos & ueſtimenta mutauit. Pauliſper dum ſe uxor, ut fit cõparat commoratus eſt.

De partium Rhetoricarum multiplicatione.

Decimum nonum caput copiæ rerum eſt multiplicatio partium orationis Rhetoricæ, & quum hoc caput præcipuum ſit inuentionis non eloquutionis, plane vides Eraſmum non admodum ſeparare in hoc cõmentario partes inuentionis à partibus figuriſq; eloquutionis, quum vtraq; ex æquo pertineat ad ſcientiam copiamq; rerum: vt ſæpiſsimè iam dictum eſt. Sũt aũt partes orationis Rheto. 5. Prima eſt exordium de qua Fab. in. 4. cap. 1. Secũda eſt narratio, de qua vide Fab. in. 4. cap. 2. cui in cap. 3. ſubnectit digreſsionem, de qua ſupra eodem cap. 6. Tertia eſt propoſitio cum partitione, de quibus Fab. in. 4. cap. 4. & 5. Quarta pars eſt probatio continens confirmationẽ noſtrorum dictorum, & refutationem aduerſariorum obiectorũ, de qua vtraq; Fab. in lib. 5. toto, & Dialect. in Topica, & ſupra eodem cap. 12. Quinta pars eſt peroratio, de qua Fab. in. 6. cap. 1. & ſequentibus. de his partibus vide etiam Rhetoricã ad Herennium, & Ciceronem de inuẽtione, & 2. de oratore, & in partitionib. & alios Rhetores. Summatim vero docet Eraſmus in hoc cap. 19. in oratione breui exordia vel perorationes aut breuiter abſolui, aut omnino nõ adhiberi. Quandoq; etiam vna pluresue ex aliis partibus breuius inſtitui. Contrà vero in longa oratione oẽs, vel ſaltem plæraſq; has partes tractari prolixius adiectis pluribus ſcematis & inſertis quoq; affectibus. De quibus ſupra cap. 5. vbi de Etopœia & patopœia diximus. Vtriuſq; aũt modi exempla paſsim obuia ſunt apud autores, vt breuitatis in Epiſt. familiarib & apud poetas, hiſtoricosq; vbi plerunq; partes iſtę preſsius tractantur & parcius. Sed prolixitatis exempla habes in orationibus iuſtis, cauſisq; pertractatis, vt apud Ciceronem in orationibus, & Eraſmum in declamationibus. Et alibi vbi plures & longiores partes adhibentur orationis pro conditione modoq; cauſæ. Cętera vero omnino à rhetoribus require.

Sunt item & figuræ, quæ ad orationis iucunditatẽ pertinent

timent, quas non magni negotij est ex artis præcep. pe tere, & à nobis, nisi multis uerbis referri non potera. Delectant & alluſiones, ſed agnoſcentem duntaxat. Itaq; in loco ſunt adhibendæ.

Vigeſimum & vltimum caput copiæ rerum eſt ſchema Rhetoricum tertij ordinis, qualia argumenta rerum & orationis vocantur, quorum aliâs nulla eſt ſpeciatim mẽtio, in hoc ſecũdo cõmẽtario facta ab Eraſmo. Ideoq; oportuit hoc caput copiæ ſuperaddere ad finem & nomenclaturam explicare, ſiquis dem Eraſmus pauciſsimis verbis tantum perſtringit. Alij vero Rhetores verboſe pertractãt inter ſchemata. Erit ergo hoc vltimum caput quaſi generale caput & locus communis ex arte Rhetorica, in quod referas quælibet ſchemata rerum, ſentẽtiarum figuras & ornamenta, quorum non meminit Eraſmus in hoc. 1. lib. ſigillatim. Sed alij Rhetores ea recenſent, definiunt, & explicant adpoſitis exemplis. Cęterum ſchematis vocabulo iſti vtuntur quinquefariam. Primo enim generaliter ſchema ſignificat quemlibet habitum aut formam, quũ in alijs rebus, tum in oratione ſenſui obiectam, & natura ingenioue aut fortuito inditam, quales, à Dialecticis vocantur. 4. ſpecies qualitatis, & in prædicamento habitus. Sic genus dicendi appellant ſchema, id eſt, figuram orationis rectam vel obliquã, ſimplicẽ aut variam, figuratam, aut non figuratam, quales formas & characteres orationis triplici genere Fab. in. 12. cap. 10. comprehendit. Secundo quælibet dictionis vel orationis figura Grãmatica vel Rhetorica, propria vel impropria vocatur Schema, ſic Synonymia & Enallage, ſic Metaplaſmi & Grãmaticæ figuræ conſtructionis, vt Syllepſis, Zeugma &c. Sic tropi dictionis & orationis vocantur ſchemata, nedum ſequentia trium ordinum. Tertio ſignificat figuram dictiõis Rhetoricam primi ordinis, quod caput erat ſextum copiæ verborum ſupra in. 1. ca. 31. vt Fab. in. 9. ca. 2. Quarto ſchema ſignificat figurã orationis Rhetoricã ſecundi ordinis, quod cap. 7. erat Copiæ verborum ſupra in primo ca. 12. Quinto ſchema ſignificat Rhetoricam rerum figuram tertij ordinis, quale nunc. 20. caput copiæ rerum ponitur, & huiuſmodi ſchemata tertij ordinis à Rhetoribus appellantur variis nominibus, vt à Fab. alicubi atgumenta, vtpote quando ſunt partes cauſarum, quæ non poſſunt omitti cõmode, alicubi vocantur ornamenta & amplificationum formæ & virtutes orationis & lumina, & colores, ſcilicet quando non ſunt partes cauſarum & eximi vel omitti poſſunt, hoc eſt

quando

quę q̄ non probandi, sed ornandi gratia causis inseruntur, vt apud Fab. in 8. cap. 3. ad finem vsque libri, & in 9. cap. 2. aperiebatur. Cicero vocat exornationes sententiarum, id est, sententiarum in oratione & figuras sententiarum, vt in Oratore perfecto. Alij nominant argumenta rerum, q̄ his non tantum orationis, sed & causæ corpus augeatur & increscat. Talia plerasq; Erasmus in hoc. 2. cōmentario recensuit, hoc tamen modo, vt non admodum separarit partes causarum, id est, argumēta & locos inuentionis à schematibus, id est, ornamentis & locis elocutionis. Quæ vero omisit ipse consulto remittens nos ad alios Rhetores, eorum scilicet præcipua hic subiungam, nomina tantum non item definitiones eorum neque exempla recensens, ab alijs quærenda. Præter ergo enumerata in hoc. 2. lib. Copiæ schemata rerum tertij ordinis. 19. & satis perspicue verbosęq; descripta recenseri adhuc & annumerari in hoc. 20. capite Copiæ rerum generali quasi hæc sequentia rerum schemata tertij ordinis possunt. Primo synonymia supra in. 1. cap. 11. 12. & 2. cap. 16. Secundo clymax vel gradario affinis cum Sorite Dialectico. Tertio cōmutatio. Quarto obiectio. Quinto responsio. Sexto pręteritio. Septimo occupatio, id est, tacitę obiectionis refutatio, vel declinatio. Octauo correctio. Nono parenthesis. Decimo reiectio. Vndecimo ætiologia, id est, causæ dictio vel ratio. Duodecimo confessio. Decimotertia Dicæologia vel excusatio. Decimoquarto necessitas. Decimoquinto translatio. Decimosexto deprecatio, & de his quinque proximis Fabius in. 7. ca. 6. satis tradit. Decimoseptimo color qui est proprie ficta & cōmentitia veteratoriaq; narratio, aut simulata & obliqua defensio alicuius suspectæ causæ vel perperam facti vel malæ ppositionis apud Fab. in 3. cap. 10. & in. 4. cap. 2. & in 9. cap. 2 vbi de figuratis causis adeoq; de suspectis causis prudēter adderet quomodo illiusmodi vitiosæ causæ diligēter & callidæ sint fucandæ, & tegendæ. Sicut merces vitiosæ fucantur, vnde vicia pateant emptoribus. Quare etiam malas causas vocant Rhetores figuratas causas, quod cōmētitio colore sint pingendæ & adornandæ. Constat autē color longe pluribus alijs schematis, præsertim qualia ad simulandum, dissimulandumq; omnia, ad fallendum auditores cautos quoq;, ne dum improuidos valent, efficaciaq; sunt. Decimo octauo permutatio vel antiphrasis, quum virtutes proximorum vitiorum nominibus, aut contrariorum appellamus serio, propter inuidiā & odium, vel irridendi gratia, vt si quis liberalem, prodigum, aut auarum, si quis fortem, temerarium aut ignauū vocet, vel

quum

rum vitia appellamus virtutum [illegible] Decimum inuersio. Vigesimo expolitio, de qua vide ad Heren. in 4. Vigesimo primo emphasis. Vigesimo secũdo simulatio, huc alii numerant collectionem, id est, argumẽtationis quamlibet speciem vt syllog. enthymema, inductionem, consequentiam, consummationem, id est, argumentationem, qua plura argumẽta vel diuersi syllogismi vnam eandemq; conclusionem inferunt & probant, vt supra dixi cap. proximo, & supra eodem cap. 11. & 12. Verum hæc atq; similia vel argumenta vel schemata, postius quære à Dialect. & ad Heren. in 4. circa finem, apud Fab. in. 9. cap. 2. & in. 5. cap. 10. Apud Græcos Rhetores quorũ valde verborum de schematibus tractatum descripsit Trapezõtius in suis Rhetoricis. Vide & Rutilium & Aquilam in libello de schematibus, qui longe plura enumerat Sed tamen valde prudenter cauendum est, ne immodicum numerum congeramus schematum & figurarum, quia multitudo parit cõfusionẽ ne superstitiosa diligentia figuras cognatas præcipue separemus, ne eriam in legendis autoribus amittamus eorum sentẽtiam interim dum schemata & exornatiunculas sectamur, subtiliterq; nimis immoramur eis. Quis præcipuam curam adhibere debet studiosus huic tertio schematum ordini, qui copiã rerum atq; orationis mirabiliter auget. Vtile est enim diligentius obseruare metaphoras insigniores magisq; illustres. Quomodo vero schemata tertij ordinis plæraq; ex locis Topicę Dialect. nascantur ex superioribus satis apparet. Et quidẽ de verborum atq; rerum copia hactenus qua potuimus diligẽtia explicuimus Erasm. vtrunq; cõmentarium, cuius aliorumque Rhetorum præceptis, vt lectio diligensq; obseruatio bonorum autorum accedat oportet. Nam sine vsu & experientia oẽs omnium artium nedum Rheto. Dialecticæq; præceptiones & regulæ sunt mutilæ, & prorsum inutiles & superuacuę. Cæterũ vtriusque Copiæ optimum exemplar, & idęa in quolibet ferè scripti & orationis genere à Cicerone adhibetur.

Peroratio & conclusio huius operis, qua ostendit superiora præcepta esse necessaria, nedum vtilia iuxta ad orationis breuitatem & copiam, vt supra in. 1. cap. 5. admonuit, & breuiter numerat. Repetitq; strictim aliquot capita vtriusque Copiæ, præscribens formam breuis & copiosæ orationis.

EPILOGVS.

Ergo cui placebit Laconica illa breuiloquentia, primũ Atticorum exemplo præfationibus & affectibus abstineat

Vide Fabiũ libro. 4. de affect.

Rem

simpliciter ac summatim exponat. Argumentis, non omnibus utatur, sed præcipuis duntaxat, eaq; non explicatim sed confertim adhibeat, ut in singulis prope uerbis sit argumentatio si quis explicare uelit, sit docuisse contentus. ab amplificationibus, ab asseuerationibus, à similibus, exẽplis, sententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, allusionibus facetijs temperet, nisi quid horum ita erit necessarium ut citra flagitium omitti non queat. Itẽ ab omnibus figuris, quæ uel amplam, uel illustrem, uel acrem, uel ornatam, uel iucundam reddunt orationem, abstineat. Rẽ eandem ne alijs atq; alijs formis tractet, & ita singulis uerbis significantibus explicet, ut multo plus intelligatur quam audiatur, & aliud ex alio colligi possit. Contra qui copiam sequitur singula dilatare studebit his ferme quas dixi rationibus.

Quid vtrobiq; vitandum.

At caueat uterq;, ne quod fere fit, affectatione in finitima uitia delabatur. Breuitatis amator uideat, ne tantum hoc agat, ut pauca dicat, sed ut optima quam potest pauciſsimis
λλεσσ. γ. Et cui placet Homericum illud: πεῦρε μοὶ eidem placeat & hoc quod protinus sequitur: ἀλλὰ μαλακὸς ἰὼν. Et cui probatur οὐ πολύμυθον nõ prætermittat & hoc quod statim subijcitur οὐδ' ἀπαμερτοεπής. Nam nihil æquè conuenit breuiloquentiæ quam uerborum proprietas & elegantia: Cui si accesserit simplicitas, facile uitabitur obscuritas, uitium, quod plærunq; breuitatis studium comitari consueuit. At hic rursum uidendum, ne frigescat oratio dũ nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut perse nõnullos aculeos tacite infigat animis. Tum omnia Attico lepore condienda erunt. Illud in primis cauendum, ne breuitatis studio necessaria dictu prætermittamus. Contrà qui copiam petet, delectum item adhibeat

oportet,

oportet, & uerborum, & rerum, & figurarū. Ne sint futiles, exempla parum idonea, sententiæ frigidæ, excursus æquo longiores, parumq; tempestiui, ne figuræ diuinius affectatæ. Quapropter ordinis ac dispositionis summā oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit & confusaneus. Et ubiq; tædium uarietate, iucunditate, risuq; leuandum. Varietas potissimum petitur à figuris, & ab eisdem iucunditas. Risus ab his præceptis quæ tradidit Cicero. Sunt autē & peculiares partiū uaritates non negligendæ. Proinde expediet plurimas exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi, sunt argumentationum diuersæ formæ, neq; simplex affectuum natura, sed hæc à Rhetorum præceptis petantur, oportet. Admonendum hoc quoq;, ne quouis in loco parem copiam affectemus. Sunt enim quædam sterilia. Verum relictis his quæ natura copiam non admittunt, partes maxime fœcundas ac tractabiles deligamus, nisi forte periclitandi, aut ostentandi ingenij causa, libeat aliquando ex musca, quod aiunt, elephantum facere. Quemadmodum Fauorinus febrim, Synesius caluitium, nos stultitiā Encomio, & ancoram Aldinam laudauimus in prouerbijs. Sed in exercendo detur uenia, si luxuriet adolescens. Cæterum ubi nō luditur, sed res seria cum periculo agitur, ibi Rhetor non stultus adhibito consilio, copiæ modum ex utilitate causæ metietur.

PERORATIO.

Adieceram exemplum Thematis in arctum contracti, & eiusdem fusius explicati, quod hic non addo, ne sarcina maior uideatur acceßio. Liber extat ad illustrißimum principem iuniorem Gulielmum ducem Cliuensem, titulo, de pueris statim ac liberaliter instituendis. FINIS.

rum commentarius. Et primo libri primi de Verborum Copia.

Periculosam esse copiæ affectationem 5
A quibus inuenta & exercitata copia 7
Autores quemadmodum luserint ostẽtatione copiæ. 8.
Quibus uitio data immodica copia 10
Eiusdem artificis esse, breuiter & copiose dicere 11
De stulte affectãtibus uel breuitatem uel copiam. 12
Duplicem esse copiam. ibidẽ.
Quas ad res conferat hæc exercitatio 14
Quibus exercẽdi rationibus hæc facultas paretur 20
Prima præceptio de copia. 20
Prima uariandi ratio per synonymiam 26
Vocabula sordida, inusitata, poëtica, prisca, obsoleta, dura peregrina, nouata 27
Ætatũ propria uocabula. 38
Ratio uariãdi per Enallagen siue heterosin 41
Variatur numerus, persona, Genus, Casus, Species, Figura Tempus, Modus, Declinatio, Coniugatio 41
Variandi ratio per antonomasiam 49
Variandi ratio per periphrasin 50
Etymologia, Notatione, Finitioneq; uaria 51
Variandi ratio per Metap. 51
Deflexio 52
Ab animali ad nõ animal. 52
Ab animali ad animal ibid.
Ab inanimato ad inanim. 52
Metaphora reciproca 54
Variandi ratio per allego. 55.
Variandi ratio per catachresim 56
Variatio per onomatop. 57.
Variandi ratio per Metal. 59
Variandi ratio per synec. 61
Variandi ratio per æquipollẽtiam 62
Variandi ratio per comparationem 63
Variandi ratio per relatiorum cõmutationem 64
Variandi ratio per amplificationem 65
Variandi ratio per hyperbolen 65

Variandi

Variandi rat. per meiosin. 65
Variandi ratio per compositionem 66
Variandi ratio per syntaxim id est, constructionem. 72.
Variandi ratio per mutationem figuræ uarijs modis ib.
Experientiæ miræ in uariando 75
Variantur hæc uerba tuæ literæ me magnopere delectarunt 75
Semper dum uiuam tui meminero uariatur 81
Quibus modis tribuimus pluraex æquo 90
Quæ cõmodius copulent cõtraria 92
Quibus modis æqualiter remouemus 95
Quibus modis tribuimus inæqualiter ibidem
Quibus modis inæqualiter remouemus 95
Quo pacto tribuamus, aut removeamus ordine ibi.
Per comparatiuum eadem effertur sententia 95
Augendi positiuum ibid.
De uariando positiuo 96
Rationes minuendi posi. 97
Quibus rationibus comparatiuus 98
Quibus modis imminuitur comparatiuus ibid.
Quibus rationibus augemus superlatiuum ibid.
Periphrasis comparatiui. 99
Quibus modis superlatiuum uariamus 100
Varia exempla uariandi. 103
Communis omnium graduũ uariatio 107
De propositione non generali 110
De propositione non generali 111
Elegantia signorum 112
Vterq; Neuter ibid.
Semper sæpe &c. 113
De uarietate negatio. 114
De tribus negationibus. ibid.
De synonymis negandi. ibid.
Connectendi formulæ 115
Transitionũ uariæ form. 117
A re & persona ibi.
Ex more. 118. Subornã. ibi.
Renouandi ibid.
Finales formulæ 118
Causales formulæ 119
Quod ὡσεικῶς acceptũ. 120
Vt, ὡσεικῶς sumptum 111

Indignus ibid.
Decet ibid.
Neceßitatis uocabula 122
Libertatis ibid.
Statuendi 123
Aſſentiendi ibid.
Diſſentiendi ibid.
Precãdi noĩa & uerba. 124
Primi ſupini uariatio 125
Diuidendi formæ ibid.
Diſtribuendi formæ ibid.
Prohibendi aut impedien. ib.
Dubitandi ibid.
Sine & citra 127
Oſtentandi ibid.
Corrigendi ſanandiq; ibid.
Blandiendi ſiue hortãdi. 128
Tuã cau. Vtrum nec ne. ibid.
Concedẽdi, parũ abeſſe ibid.
Inœrtitudinis indicia 129
Correctionis & occupationis 130
Autores citandi formulæ. 131
Variatio imperã. modi ibid.
Variatio futuri ibid.
De periphraſi generali. 132
De modo potentiali 132
Æſtimandi uerba 133
Emendi ſor. & ſimilia ibid.
Diſcriminis rogandi 134
Affirmandi 135
Accuſandi ibid.
Vtilitatis 136
Præſagij 138
Officiendi & iuuandi 139
Functionis ibid.
Quib. modis tribuimus. 140
Titulorum uariatio 141
Gratulandi uerba ibid.
Gratias agendi ibid.
Referendi beneficium 142
Originis uerba 143
Penſandi uerba ibid.
Aptitudinis ſor. 144
Ablegandi uerba 145
Proficiſcendi ibid.
Conatus ibid.
Explicandi & implicã. 146
Verba finis ſeu pro ibid.
Quæ eſt impudentia 147
Quàm ut. Quàm qui ibid.
Bene eſt ibi.
Mea ſententia ibid.
Plus & plus quàm 148
Ad ſummum. 149
Vt minimum ibid.
Morem gerendi ibid.
Rogandi, Ignoſcendi ibid.
Abrogandi 150
Ornandi ibid.
Inter cœnam ibid.
Similitudinis uerba ibid.

Mutui 151
Fallendi ibi.
Est amicus &c. 152
Sperandi uerba ibid.
Ad uerbum ibid.
Extrahere diem 153
Ironiæ uerba ibid.
Paratum ac facile ibid.
Depellendi, agnoscendi. ibid.
Ab adolescentia ibid.
Accuratè 154
Perficiendi ibid.
Committendi ibid.
Amandi ibid.
Cupiendi 155
Malè precandi ibid.
Pollicendi. Principatus. ibid.
Ludorum uocabula ibid.
Agere delectum 157
Adimendi honorem ibid.
Persuadendi ibid.
Inferendi seu ratiocinãdi. ib.
Nil. Nisi 158
Laudãdi ac uituperãdi. ibid.
Summæ 159
Perdendæ operæ ibi.
Fructus 160
Impudentiæ ibid.
Affectandi uerba ibi.
Ignorandi aut contrà ibid.
Turpe est, & similia ibid.
Quin & ut non
Id quod, quod, Ita
Amplificandi uerba ibid.
Reciproca constructio. ibid.
Non contentus ibid.
Satis faciendi ibid.
Impunitus, aut contrà 163
Suadendi, aut consulendi. ibi.
Prudens ibi.
Causæ 163
Dierum notatio ibi.
De numerabilibus Ibid.
Aduerbia temporis 165
Annumerandi 167
Initij ac finis 168
Maior opinione 169
Contigendi uerba ibid.
Refugiendi 170
Offidorum uocabula ibid.
Studij. ibi. Vitiandi 171
Solitudinis ibid.
Sensus ibid.
Præstandi 172
Pœnitendi ibid.
Dissidij ibid.
Reconciliandi 173
Sapit aut contrà ibid.
Excipiẽdi siue exclud. ibid.
Vt uis, aut contrà 174
Comperta ibid.
Copia 175

Ex causa ibid.
Prosperitatis aut cõtrà ibid.
Antiquitatis. Totum 176
Perspicuitatis 177
Nobilitatis & contrà. ibid.
Violentiæ 178
Rumoris. Exempli ibid.
Internecdones ibidem
Atrox, Rigoris 179
Asscribẽdi & imputãdi. ibi.
Addictionis. Facultatis 180
Dictandi. 181. Tempestiuè. ib.
Ante tempus ibid.
Post tempus. Celeritatis 185
Spacium loci exiguum. 184
Spacium magnum loci aut tẽporis ibid.
Metuendi 183
Aptitudinis aut contrà. ibid.
Moriendi ibid.
Mortis spontaneæ 186
Mortis adactæ 189
Propositi ibid.
Periculi imminentis ibid.
Facile, Difficile 188
Prætextus ibid.
Temeritatis. Exequiarũ. ib.
Cõsuetudinis aut cõtrà. ibid.
Tarditatis ibid.
Non ultra 190

COMMENTARII SECVNDI, qui est de Rerũ Copia, Index.

Prima locupletãdi ratio. 191
Rem uniuersam luxu perdidit ibid.
Cyclopædiam absoluit 192
Omnibus naturæ, fortunæ dotibus præditus ibid.
Totus commaduit 194
Secunda uariandi ratio. 198
Ex ea uirgine filiũ sust. 199.
Vrbem cepit ibid.
Tertia ratio 200
Quarta ratio 20.
Quinta ratio 207
Descriptio rei ibid.
Descriptio personæ 211
Descriptio loci 217
Descriptio temporis 218
Egressio, quæ est sexta locupletandi ratio 221
Septima ratio 229
Octaua locuplet 125
Nona dilatandi seu locupletandi ratio 228
Decima dilatandi ratio 234
Vndecima ratio 247

Loci

INDEX

Loci communes ibid.
Quomodo tractãda exẽpla. 255
Secundus modus locup. ibid.
De exemplo fabuloso 254
Tertius modus locupletandi exempla 259
De parabola 263
De imagine 267
De contentione demonstrati ua 268
De iudicijs 269
De sententijs 270
De expolitione
De apologis
De somnijs 283
De fictis narrationibus. 283
De allegorijs Theologicis. ib.
De ratione colligendi 286
De partium rhetoricarũ multiplicatione 307
Epilogus operis 320
Quid utriq; hoc est tam breuitatis, q̃ copiæ studioso sit uitandum ibidem
Peroratio 321

FINIS.

PHILIPPVS ENGENTINVS LECTORI.
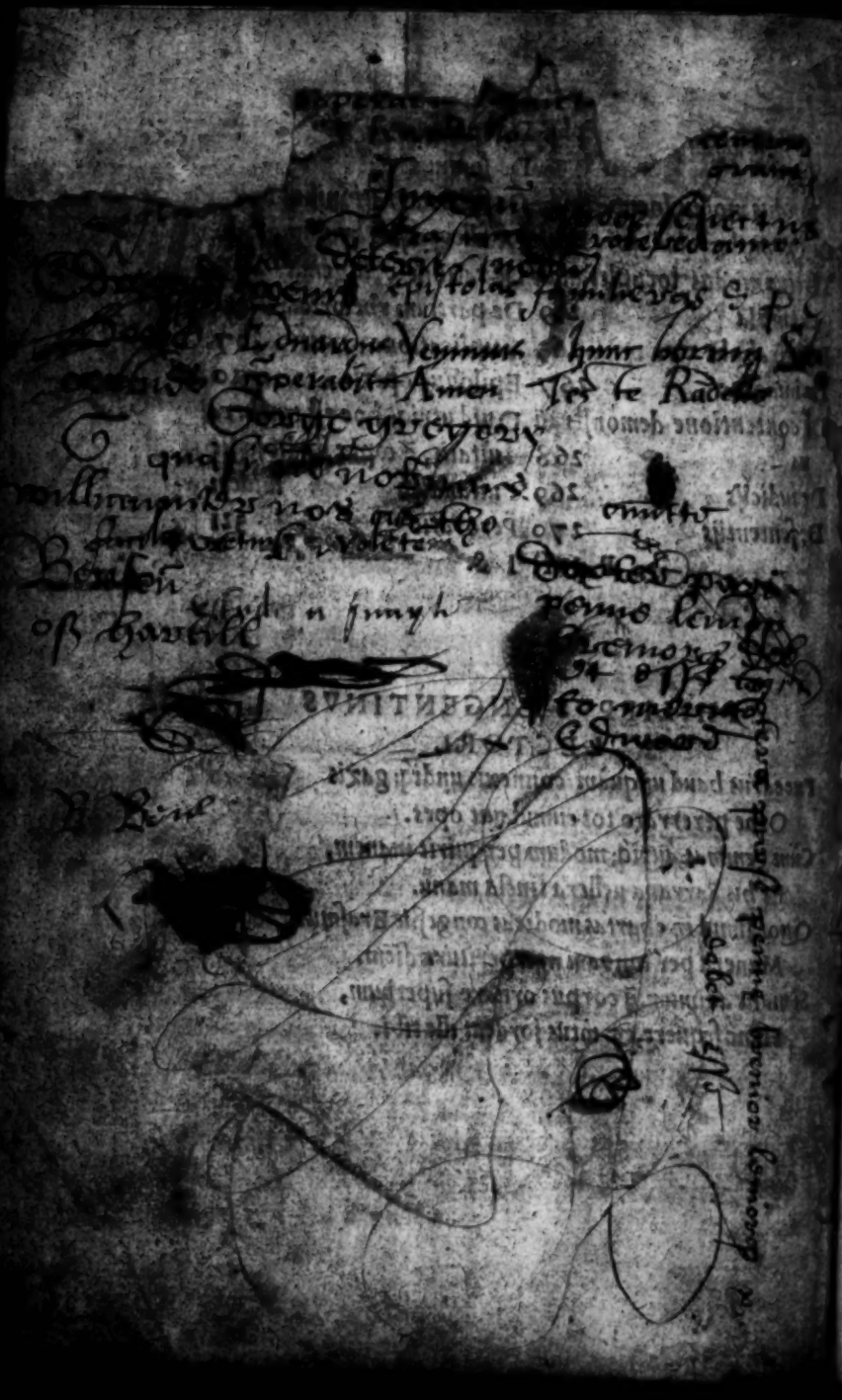
Pucarus haud unquàm connexis undiq; gazis
Orbe pererrato tot cumulauit opes.
Cùm gemmas, auriq; modum perquirit inanem,
Et his Sarrana uellera tincta manu.
Quot simul in chartas modicas congeßit Erasmus,
Munera per longam non peritura diem.
Si malis animum, q̃ corpus ornare superbum,
Hunc sequere, & totus sordeat ille tibi.